kogălniceanu

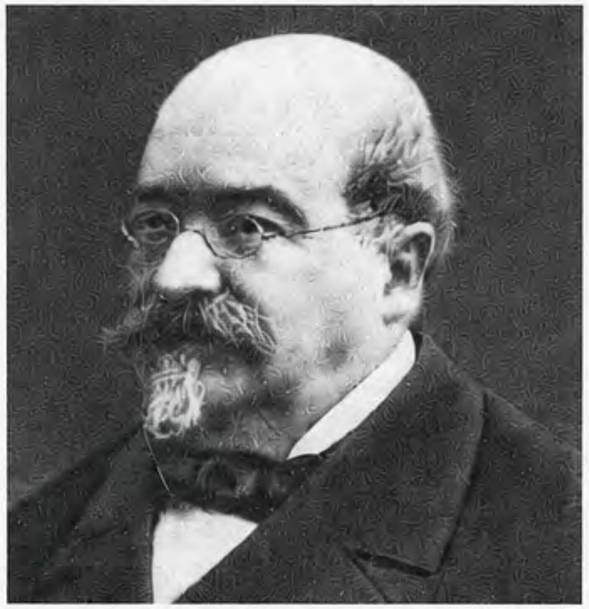

ISBN 973-21-0420-1

1419

Lei 800

editura minerva

«De la marile subiecte ale independenţei economice faţă de Austro-Ungaria ori ale celei politice faţă de Poarta otomană şi Rusia, până la rezerva faţă de cumul a doctorilor şi profesorilor sau desfăşurarea plină de patimi a alegerilor, Kogălniceanu convinge auditorul şi Astfel, perenitatea ideilor sale ca şi modul de argumentare îl fac pe Kogălniceanu contemporanul nostru.»

GEORGETA PENELEA FILITTI

kogălniceanu

1419

fondată în 1895 bpt serie nouă

kogălniceanu

discursuri parlamentare

Cultură generală

CUBUL CĂRȚII DIGITALE
BIBLIOTECA ALEPH

Coperta de DUMITRU VERDEȘ

mihail kogălniceanu

discursuri parlamentare

ANTOLOGIE, PREFAȚĂ,
TABEL CRONOLOGIC ȘI NOTE
DE GEORGETA PENELEA FILITTI

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1994
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Pentru această ediție toate drepturile rezervate Editurii Minerva (B.P.T.).

ISBN 973-21-0420-1

PREFAŢĂ

Parcurgerea oratoriei parlamentare a lui Mihail Kogălniceanu înseamnă un excurs complet în istoria modernă a României. Aşa cum avea să mărturisească spre sfîrşitul vieţii, el „se amestecase" absolut în toate treburile ţării. De aici şi cunoaşterea lor desăvîrşită.

După ce, în 1848, redactase programul revoluţionar *Dorinţele partidei naţionale în Moldova*, considerat mai tîrziu de Nicolae Iorga drept „cartea cărţilor politice româneşti", Kogălniceanu se manifestă în continuare ca un înainte-mergător, reprezentant plin de vigoare al generaţiei paşoptiste. Activitatea de scriitor, publicist, traducător, avocat, funcţionar în administraţia principelui Mihail Sturdza, care i-au creat o certă notorietate în societatea românească, e un preludiu pentru ceea ce de fapt avea să-l consacre peste vremi în istoria României: mare om politic, inegalabil orator, legislator de suprafaţă europeană.

Intrarea în arena parlamentară şi-o face în 1857, în cadrul adunării ad-hoc a Moldovei, organism preconizat de concertul european întrunit la congresul de la Paris din 1856 pentru stabilirea viitorului statut al Principatelor Române. O adunare asemănătoare s-a ales în Ţara Românească. Vreme de 20 de ani, pînă la 9 mai 1877, cînd anunţă „independenţa absolută" a României faţă de Imperiul otoman, lui Kogălniceanu i-a fost dat să formuleze şi să comunice în reprezentanţa ţării mai toate actele fundamentale care constituie temeiul legislativ al României moderne.

Este interesant de constatat că programul în cinci puncte enunţat de el în adunarea ad-hoc a Moldovei (autonomie internă, unire, principe străin,

neutralitate, reprezentanţă naţională), dezvoltat şi nuanţat, se înţelege, potrivit împrejurărilor, cuprinde însăşi esenţa oratoriei sale politice de peste 30 de ani.

Atunci, în 1857, problema centrală, „cheia de boltă" a viitorului edificiu naţional, cum o numeşte Kogălniceanu, era unirea, „firească, legiuită şi neapărată" a Ţării Româneşti cu Moldova. Dacă ea se justifica prin comunitatea de origine, nume, istorie, instituţii, religie şi obiceiuri în trecut, devenind şi un chezaş al dezvoltării armonioase în viitor, realizarea practică cerea multă prudenţă, înţelepciune şi calm. Pentru că românii erau siliţi, ca şi în nenumărate alte ocazii mai tîrziu, să ţină seama de factorul geopolitic. Realizarea unirii însemna constituirea unui stat de oarecare pondere la Dunărea de Jos; soarta lui însă se contura nesigură: înghiţit de vreun vecin puternic sau anihilat şi folosit pentru planurile uneia din puterile cu interese majore în acest hinterland. Spre a evita această eventualitate şi totodată a curma certurile interne pentru ocuparea tronului, care frămîntaseră atît de mult cele două Principate în trecut, Kogălniceanu şi comilitonii săi au propus aducerea în fruntea noului stat a unui principe străin aparţinînd unei case domnitoare din Europa. Ar fi fost un cîştig de prestigiu şi o garanţie de stabilitate politică. Această dorinţă, justificată ca strategie politică de moment, a fost întîrziată în 1859 prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza. Că formula nu avea în mintea lui Kogălniceanu un înţeles rigid s-a văzut din felul cum a participat la alegerea colonelului Cuza şi mai apoi cum l-a secondat în îndeplinirea programului de reforme vizînd modernizarea ţării.

Ca mai toţi fruntaşii unionişti, Kogălniceanu a văzut în persoana noului domn pe „omul epocei", pe cel care, ţinînd cu atenţie cumpăna dreptăţii, trebuia să aibă grijă mai cu seamă de cei obijduiţi şi oropsiţi pînă atunci. Salutîndu-l pe noul domn printr-o cuvîntare devenită celebră, Kogălniceanu îl avertiza asupra copleşitoarei sarcini ce ţara îi aşeza pe umeri. Unirea sub sceptrul unei singure persoane trebuia să se transforme într-o realitate sesizabilă de toţi cetăţenii ţării şi înregistrată ca atare de opinia publică europeană.

În acel moment ideea aducerii unui principe străin nu mai era de actualitate. Prin consumarea acelui *fait accompli* al dublei alegeri a lui Cuza românii ignoraseră recomandarea puterilor garante de a menţine separarea politică a Principatelor. La ordinea zilei era acum consolidarea internă, materializarea autonomiei. Un întreg portofoliu legislativ stătea din acest punct de vedere în faţa Comisiei Centrale de la Focşani, organism creat anume pentru dotarea instituţională. Căci legile noi întîrziau să apară, iar cele vechi nu se mai aplicau. Pentru Kogălniceanu, om de acţiune prin excelenţă şi

care intuia primejdia anarhiei, a vidului legislativ, apelul la „inima și inteligența națiunii" era vital. El însuși participă la dezbaterile Comisiei aducînd în discuție: administrarea averilor mînăstirești, desființarea pedepsei cu moartea, trecerea confecționării actelor de stare civilă în competența autorităților laice, libertatea presei, a cuvîntului, dreptul la întrunire, numirile în magistratură. Ridicate pentru prima dată într-un for legislativ, aceste probleme revin în anii următori în atenția legiuitorilor; rînd pe rînd ele își vor găsi forma optimă care a supraviețuit pînă la izbucnirea celui de al doilea război mondial.

Chemat în 1860 să formeze guvernul, Kogălniceanu are prilejul să aplice parte din programul înfățișat în Comisia Centrală, rezumat în formula „dezvoltarea și întărirea naționalității române". Totodată readuce, cu argumente solide, din păcate nevalidate de realitatea internațională, problema neutralității României și a observării unei atotcuprinzătoare ospitalități în spiritul vechilor tradiții ale neamului.

Dacă neutralitatea avea curînd să se dovedească imposibilă, chiar pentru interesele țării, larga toleranță în ceea ce privește regimul străinilor a fost instituționalizată. Primită cu recunoștință de unii, contestată răuvoitor de alții, politica statului român în această materie a făcut doctrină. Și unul din cei mai autorizați avocați ai ei a fost Mihail Kogălniceanu. Cazurile în speță au apărut mai vizibil în timpul guvernării sale. Astfel, în 1860, riscînd să intre în conflict cu Austria și trecînd peste sfaturile de înțeleaptă prudență ale domnitorului Alexandru Ioan Cuza, Kogălniceanu, în calitate de prim ministru și ministru de Interne, adăpostește fugari insurgenți față de autoritățile chesaro-crăiești. Mai mult, încuviințează tranzitul de arme italienești pe teritoriul românesc pentru susținerea lor. Adevărata dimensiune a acestui gest a putut fi judecată în 1884. Într-un moment de tensiune maximă în relațiile româno-ungare, Kogălniceanu, aflat în vizită la Parlamentul din Budapesta, este omagiat de cei hăituiți odinioară de poliția austriacă.

Felul în care Kogălniceanu a prezentat în repetate rînduri în adunarea reprezentativă a României problema atît de complexă a raporturilor cu conaționalii noștri din Transilvania, ampla referire istoriografică folosită în argumentație, demonstrația *sine ira et studio* constituie un portofoliu de permanentă actualitate la îndemîna celor care abordează acest subiect.

Aceeași modernitate în gîndire și orizont european dovedește Kogălniceanu și în chestiunea la fel de gingașă a primirii și integrării în societatea noastră a evreilor, siliți de pogromuri să părăsească provinciile austriece și rusești. Intrarea lor masivă în Moldova (numărul lor s-a înzecit

de la începutul secolului al XIX-lea pînă către 1870, după chiar statisticile întocmite de specialiști din rîndurile lor) crease o stare pe alocuri explozivă.

Ca ministru de Interne Kogălniceanu are datoria să aplaneze stările conflictuale, să găsească soluții pentru integrarea evreilor în spațiul economic și cultural românesc. În plus, ca membru al guvernului și prin urmare ca purtător avizat de cuvînt al acestuia, el trebuie să capaciteze opinia publică europeană în problema evreiască la noi. În ambele ipostaze Kogălniceanu procedează în așa fel încît, pînă tîrziu în anii '80, cînd împămîntenirea evreilor a devenit o realitate înscrisă în Constituția țării, reprezentanții acestei populații alogene au recunoscut imparțialitatea și spiritul de dreptate care au guvernat spusele și hotărîrile sale. Căci în deceniile șapte-opt ale secolului trecut nu incompatibilitatea confesională, nu intoleranța creștinilor genera reticența față de noii veniți, ci impactul de natură economică. Zeci de mii de oameni fără o meserie bine precizată, aruncîndu-se spre îndeletniciri comerciale (arendași, cîrciumari, misiți) și dorind să ducă o viață comunitară (cu organizare, școli, măcelării, poliție separată) își făureau un univers în care admiteau doar un contact unilateral cu românii. Noii veniți solicitau numai drepturi fără a admite și îndatoririle ce le incumbau din calitatea de locuitori ai noii patrii. Nemulțumirile lor erau adresate Alianței Izraelite Universale iar reprezentanții acesteia le pledau cauza pe lîngă toate guvernele europene. Or, realitatea era mai complicată. Noii veniți, traumatizați după nesfîrșitele persecuții suferite în Galiția, Ucraina sau Basarabia, găseau în România un climat liniștit, prielnic afacerilor și intrării într-o viață socială normală. Excesele unor necugetați, alungarea unor arendași evrei hrăpăreți sau chiar manifestațiile explicit antisemite erau excepții regretabile și nu regula de comportament a românilor. Kogălniceanu dovedește cu măsuri administrative, statistici, cereri de naturalizare, procente de elevi în școli că statul român întreprinsese un adevărat program de integrare a populației alogene de rit mozaic. Condiția care se impunea la noi, ca și aiurea, pentru naturalizare era eficiența socială, utilitatea meseriilor practicate, gradul de școlarizare al solicitanților la calitatea de cetățean român. Cu alte cuvinte, Kogălniceanu pleda pentru o formulă viabilă și azi: o pregătire profesională complexă conferă drepturi sporite în stat. Acest punct de vedere a triumfat după Războiul de Independență cînd 888 de evrei (doctori, ingineri, profesori, proprietari de fabrici sau ateliere), participanți alături de români la eliberarea țării, au fost naturalizați, dobîndind drepturi politice ca pămînteni.

Necesitatea şcolarizării nu se punea, firește, doar pentru străini. Kogălniceanu, el însuşi o vreme profesor (în 1843 îşi deschide cursul de istorie la Academia Mihăileană din Iaşi cu o memorabilă pledoarie pentru păstrarea naţionalităţii şi cultivarea istoriei naţionale), urmăreşte statornic crearea reţelei şcolare la sate, obligativitatea învăţămîntului primar ca şi fondarea instituţiilor de învăţămînt superior. După ce, în 1860, devine cofondator al Universităţii din Iaşi, el sprijină înfiinţarea Şcolii de belle arte, a Conservatorului, a Şcolii de medicină. Alfabetizarea poporului nu rămînea un scop în sine. „Învăţătorii sătești" trebuiau să fie „mentorii", „moralizatorii sătenilor". Cu exemple aduse din lumea germană, Kogălniceanu susţine în faţa Parlamentului nevoia de luminare a omului de la ţară, accesul lui la ştiinţa cultivării pămîntului — dincolo de perpetuarea tradiţiei — pentru adoptarea metodelor noi de lucru, selecţionarea plantelor, combaterea eficientă a dăunătorilor.

Lumea satului, care dintr-un anume punct de vedere însemna însăşi lumea românească, îi rămîne subiect predilect de discuţie la tribuna parlamentară. Sutele de intervenţii în adunarea ad-hoc a Moldovei, în Comisia Centrală de la Focşani, Adunarea deputaţilor ori în Senat acoperă practic toate problemele esenţiale ale ţăranului: relaţiile cu proprietarul, prin tocmelile agricole, relaţiile cu statul, prin vînzările succesive de l-turi din domeniile publice, organizarea comunei şi a poliţiei rurale. Numindu-se undeva pe sine „ţăran get beget coada vacii de la Dunărea de Jos", Kogălniceanu a rămas exponentul cel mai stăruitor, mai eficace şi mai pozitiv al cauzei ţăranilor.

De găsirea unei soluţii la problema atît de spinoasă a relaţiilor ţăran-proprietar se leagă şi un moment crucial din viaţa ţării şi a lui însuşi. În 1864, în calitate de prim ministru, exasperat de jumătăţile de măsură oferite de diferitele grupări politice din Parlament, el taie nodul gordian şi riscînd enorm — punîndu-se „în gura tunului parlamentar", cum avea să mărturisească mai tîrziu — dizolvă, la 2 mai, Adunarea ţării. Gestul echivala cu o lovitură de stat. Dictatura principelui Cuza, instaurată după această dată, poate fi criticată din punctul de vedere al liberalismului pur. Ea a însemnat suspendarea libertăţilor publice, controlarea presei, administrarea ţării prin decrete-legi, absenţa opoziţiei în Adunarea ţării. Pe de altă parte însă, a rezolvat, măcar temporar şi incomplet, problema ţărănească. Pentru că împroprietărirea ţăranului, în temeiul legii din august 1864, a însemnat o modificare profundă a condiţiei sale; ea i-a schimbat nu numai starea materială, prin înzestrarea cu pămînt, ci, lucru de căpetenie, i-a redat condiţia de om liber, de cetăţean al

statului. În fond Kogălniceanu n-a făcut decît să restabilească un echilibru natural: partea majoritară a populației, cea care purta sarcinile, care făcea să rodească pămîntul și îl apăra cu arma în mînă dobîndea recunoașterea cuvenită a autorității de stat. În plus, reforma agrară punea de acord raporturile sociale din România cu realitatea din restul lumii. Pretutindeni aservirea din agricultură se dovedise anacronică, nerentabilă, stăvilitoare a progresului social. Fără îndoială măsura nu trebuie idealizată. Aplicarea ei practică a generat abuzuri; pentru răscumpărarea pămîntului țăranul s-a înglodat în datorii împovărătoare, moștenirea loturilor obținute prin reformă a dus la fărîmițarea lor, încît la generația următoare nevoia de pămînt era la fel de acută. Toate acestea erau fapte pe care liberalul Kogălniceanu nu le putea trece cu vederea. Deși gelos pe creația legislativă din 1864, „copilul lui iubit", cum își numea reforma de atunci, el admite corectivele, modificările, revenirile pentru îmbunătățirea condiției țăranului. Aici, ca la întregul portofoliu legislativ, Kogălniceanu stăruie pentru observarea tradiției, a ceea ce s-a dovedit viabil și potrivit cu spiritul, nevoile și moravurile românilor. Deschis oricărei sugestii, cunoscător avizat al legislației germane, belgiene și franceze, el admite cu mare reticență importurile legislative, acele „plante exotice" care după 30-40 de ani se veștejeau, erau respinse de practica cotidiană din România. În acest context, soluțiile sugerate din dreapta și din stînga Parlamentului trebuie cîntărite cu infinită grijă. A-i socoti pe țărani stăpîni pe munca lor iar pe proprietari stăpîni ai pămîntului înseamnă o proletarizare brutală, o aservire cu consecințe dezastruoase pentru agricultura noastră. Dar și formarea unei pături de fermieri de tip englez sau austriac, idee atrăgătoare în teorie, se vădea inoperantă la noi, în primul rînd din cauza lipsei inventarului agricol și al practicării unei agriculturi extensive. Prin urmare Kogălniceanu optează pentru o linie moderată: pe de o parte mică proprietate țărănească, pe de alta marea proprietate moșierească — amîndouă beneficiind de credite de la stat și de asigurarea unor debușee avantajoase.

Cu aceasta ajungem într-un domeniu care a reprezentat aproape o obsesie pentru Kogălniceanu: relațiile economice ale României, adică formarea balanței comerciale echitabile.

Dependența politică de Poarta otomană, oricît de redusă, grație obstinației principilor Cuza și Carol, împiedica încheierea de convenții comerciale cu terțe țări. Prin urmare, România, mare producătoare de cereale și cu un șeptel exportabil însemnat, nu-și putea făuri o politică economică proprie. Aparent, oferta din 1875 a Austro-Ungariei, de a încheia o convenție comercială cu

noi, deschidea produselor românești nu numai marea piață a monarhiei bicefale, dar în același timp marca pe plan internațional un început de recunoaștere a independenței noastre. Această „himeră", cum o numește Kogălniceanu, a determinat guvernul Lascăr Catargiu și pe ministrul de Externe Vasile Boerescu să încheie în grabă convenția. Consecințele au fost însă negative pentru economia românească. Mihail Kogălniceanu s-a însărcinat să demonstreze, cu o argutie extraordinară, această realitate în Parlament. Accesul produselor românești în Austro-Ungaria a fost blocat de felurite restricții, în primul rînd sanitare, în vreme ce contingentul de mărfuri austro-ungare exportat în România era foarte mare și la prețuri exorbitante. Astfel, atît gospodăriile țărănești cît și ale marilor proprietari, nu puteau conta pe exporturi ritmice în monarhie, sub pretextul persistenței diferitelor forme de epizootie. Apoi inundarea pieței românești cu produse de calitate mediocră fabricate în statele austriece lovea serios plăpînda industrie românească (ramurile morărit, producția de zahăr, uleiuri, textile). În anul următor încheierii convenției, caracterul ei păgubitor pentru economia românească a devenit evident tuturor: balanța comercială a ajuns brusc deficitară, situație care s-a menținut pînă către 1900. Și de această dată Kogălniceanu a fost cel care a caracterizat cel mai bine și mai lapidar actul internațional încheiat prea în pripă: „înțelegerea între oala de fier și cea de lut".

Trebuie însă admis că reglementarea din 1875 a avut un caracter temporar. Apoi, prin încheierea altor convenții asemănătoare cu Rusia, Franța, Germania și Italia efectele ei au fost mult contracarate. În fine, dezvoltarea internă a României, extinderea rețelei de căi-ferate, amenajarea portului Constanța, acest „plămîn al României", cum îl definea Kogălniceanu, au redus considerabil caracterul dăunător al monopolului austro-ungar în comerțul nostru extern.

Oratoria parlamentară a lui Kogălniceanu capătă incomparabil o pondere mai mare într-o sferă unde deciziile aveau să fie ireversibile. E vorba de politica externă a statului român din deceniul al optulea al secolului trecut. La 3 aprilie 1877 el intră, în calitate de ministru de Externe, în echipa guvernamentală condusă de I.C. Brătianu. Ideea îmbrățișată de mulți români a neutralității României, spre a o feri să devină teatru de război, trebuia abandonată, căci la apelurile repetate ale oamenilor ei politici puterile garante au refuzat să-i dea vreo garanție. Cel mult s-au vehiculat formule de tipul „căutați să treceți prin aceste încurcături cum Dumnezeu va voi și vă va povățui", cum observa Kogălniceanu în Senat la 14 aprilie 1877.

Redeschiderea problemei orientale și iminența conflictului ruso-turc impuneau prin urmare țării noastre să ia o atitudine conformă intereselor ei

majore. Era în joc „însăşi patria... pământul părinţilor noştri... drepturile lăsate nouă de la strămoşii noştri... pe cari sîntem datori să le apărăm cu orice preţ", avertiza, la 17 aprilie 1877, Kogălniceanu în Senatul ţării.

Desprinderea completă de sub tutela Porţii otomane apărea ca ceva firesc, necesar şi conform dreptului istoric. Modalitatea practică însă trebuia aleasă cu infinită grijă. Marea răspundere ce revenea reprezentanţilor ţării îl îndeamnă pe Kogălniceanu, ca ministru de Externe, ca român, să înfăţişeze Parlamentului intregul hăţiş de probleme cu care curînd avea să fie confruntată România. Răspunderea pentru o direcţie sau alta de urmat nu şi-o putea asuma un guvern monocolor, în speţă cel liberal; era nevoie de un consens naţional. Numai astfel deciziile ar fi avut credibilitate şi şansa să dureze, să devină pietre de hotar în istoria noastră. În primăvara anului 1877 trebuiau clarificate degrabă relaţiile cu Rusia, în perspectiva apropiată a izbucnirii războiului în Balcani şi în consecinţă a trecerii armatelor ţariste peste teritoriul românesc. Cele şase războaie ruso-turce precedente din ultima sută de ani, urmate de ocupaţii militare pustiitoare ale Ţărilor Române, arătaseră că s-a ţinut seama doar de dreptul celui mai tare. Între agresivitatea Rusiei, care încerca să şteargă amintirea înfrîngerii din Războiul Crimeii, prin declanşarea unei cruciade moderne de dezrobire a creştinilor din Balcani şi poruncile zadarnice ale Porţii de a răspunde acestei provocări sub steagul semilunei, biata Românie trebuia să cumpănească avînd multă grijă. Discursurile rostite de Kogălniceanu în aceste împrejurări au tocmai menirea de a invita reprezentanţa ţării la reflexie. Aici se cuvine pomenită ameninţarea ruşilor că vor traversa teritoriul românesc cu sau fără acordul autorităţilor naţionale.

Din disputele aprinse purtate atunci, I.C. Brătianu şi M.Kogălniceanu vor desprinde singura cale posibilă pentru România: încheierea unei convenţii militare cu Rusia pentru réglementarea riguroasă a trecerii trupelor sale pe teritoriul nostru naţional spre Balcani. Căci românii erau puşi în faţa alternativei de a se vedea cotropiţi de trupele ruseşti sau de a încerca disperaţi să dea o formă legală acestui aranjament inevitabil. Calea aleasă, încheierea convenţiei, a putut şi poate fi oricînd evocată în sprijinul cauzei româneşti cînd se dezbate contenciosul cu imperiul rusesc. Aceasta pentru că precizarea inclusă de Kogălniceanu privitoare la „garantarea instituţiilor şi a integrităţii fruntariilor actuale ale României", admisă de ruşii presaţi să ajungă la Dunăre, a fost ignorată la Congresul de pace de la Berlin. Aflată în stare de război cu Turcia, prin însuşi faptul încheierii unei convenţii militare cu inamicul acesteia, România considera rupte legăturile ei de odinioară cu Imperiul otoman şi ca atare era „independentă, naţiune de sine stătătoare".

Această declarație explicită a făcut-o Kogălniceanu în Adunarea deputaților la 9 mai 1877.

Intrarea efectivă în război, participarea decisivă la luptele de pe cîmpiile Bulgariei, conducerea supremă a trupelor de la Dunăre transferată domnitorului românilor — în urma apelului disperat al rușilor că turcii „îi prăpădesc" — toate acestea îndreptățeau statutul de biruitoare pentru România și un loc pe măsura sacrificiilor făcute la masa tratativelor.

Din nenorocire nu s-a întîmplat așa.

Ca totdeauna, marile puteri, în disprețul drepturilor legitime ale țărilor mici, s-au înțeles peste capul lor, realizînd ceea ce Kogălniceanu a numit „o tranzacție". După nesfîrșite tratative, românii au fost admiși să-și pledeze cauza în fața congresului de la Berlin, ținut în luna iunie 1878. Prin glasul lui I.C. Brătianu și al lui M. Kogălniceanu ei au încercat cu disperare să păstreze sudul Basarabiei, iar independența dobîndită prin sîngele vărsat de fiii țării să fie recunoscută de concertul european. Totodată Comisia Europeană a Dunării să-și limiteze autoritatea asupra zonelor internaționale de la Gurile fluviului, poliția și administrația revenind riveranilor. Dar delegații români fuseseră admiși doar spre a fi „ascultați, nu auziți", cum remarca plin de obidă Kogălniceanu. Basarabia a revenit Rusiei pentru că țarul Alexandru al II-lea avea de „apărat" memoria tatălui său Nicolae I, cel care pierduse sudul provinciei în urma Tratatului de pace de la Paris din 1856.

Recunoașterea independenței a fost condiționată de modificarea constituției țării pentru accesul la naturalizare al evreilor. În fine, statutul Comisiei Europene a Dunării, organism dominat de Austro-Ungaria, a rămas neschimbat.

Dramatismul poziției în care se afla atunci România nu i-a descurajat pe oamenii politici. Noul stat independent avea în față un program ambițios de reforme, menit să-l modernizeze rapid, să-l aducă grabnic în concertul european. În plus, „un interes european", cum constată Kogălniceanu la 28 septembrie 1878 în fața senatorilor, făcuse ca Dobrogea să revină în hotarele românești. Noul teritoriu trebuia organizat.

Kogălniceanu a depus aici, ca în toate împrejurările cînd s-a cerut energie și perseverență, o muncă uriașă elaborînd legea de organizare a provinciei de peste Dunăre. Ajuns cel mai mare proprietar acolo (deținea moșii în suprafață de 8000 ha), Kogălniceanu judecă lucrurile ca român, interesat în alipirea organică a Dobrogei la patria mamă și în același timp ca cetățean contribuabil, aflat adesea în răspăr cu legile nepotrivite realităților.

*

Pentru cel care urmărește atent viața parlamentară din a doua jumătate a secolului trecut contribuția lui Kogălniceanu se impune ca un element de

excepție. E greu a vorbi de teme predilecte, căci el nu face parte din oratorii specializați în teme agricole sau religioase, sanitare sau de politică externă. La fel de familiarizat cu domeniul legislației comunale ori cu organizarea teatrului, cu dezvoltarea creditului funciar sau conservarea monumentelor istorice, Kogălniceanu vădește disponibilități ieșite din comun atunci cînd se află la tribună. Subiectele privind apărarea identității naționale, a drepturilor țării îl transfigurează.

Așa s-a întîmplat la 11 februarie 1886, cînd a intervenit în favoarea unor tineri ardeleni refugiați în regat din cauza persecuțiilor la care erau supuși de autoritățile maghiare și pe care guvernul I.C. Brătianu decisese să-i expulzeze. E un prilej de rememorare a relațiilor dintre români și unguri, națiuni silite să conviețuiască în Transilvania, rememorare necesară, în credința lui Kogălniceanu, atît ungurilor cît și românilor. Odinioară, în 1848, ungurii își apăraseră naționalitatea contra atotputerniciei austriece. Ei admiseseră atunci că principiul naționalităților era singurul viabil în Europa secolului al XIX-lea, singurul în măsură să ducă la dezvoltarea liberă și independentă a popoarelor. Odată ajunși însă la conducerea țării, prin acordul cu puterea habsburgică din 1867, revoluționarii unguri se transformaseră în tirani. Cu dovezi elocvente Kogălniceanu arată piedicile puse la tot pasul națiunii române din Transilvania prin maghiarizare forțată, școlarizare redusă, îngrădirea accesului la funcții publice, refuzul folosirii limbii române în relațiile oficiale, minimalizarea activității deputaților români din parlamentul de la Budapesta. Într-un cuvînt, principiile draconice ale legii naționalităților, opera ministrului maghiar Tréfort din 1868.

La obiecția previzibilă a ungurilor că românii militează pentru dacoromânism, că văd în regatul României adevărata lor patrie, Kogălniceanu replică dezarmat și dezarmant: „...apoi, ce putem să facem noi românii, cînd Dumnezeu cel sfînt a făcut ca Transilvania să fie alături cu Moldova și cu Țara românească, și că toate aceste țări formau vechea Dacie?". În plus, silniciile la care sînt supuși transilvănenii, convertite plastic în formula lapidară „Fă pe român dintîi sărac, apoi maghiar", îi determină să emigreze în regat. Acestei situații incendiare trebuie să i se pună capăt, cere Kogălniceanu, în interesul reciproc al celor două popoare.

*

Există o dimensiune a discursului politic cultivat de Kogălniceanu care trebuie evidențiată deoarece, în fapt, constituie cheia marilor sale succese oratorice. E vorba de arta cuvântului, de acea uimitoare însușire care l-a ajutat să comunice neîntrerupt cu auditoriul, să-l emoționeze, să-l convingă, în fine să-l atragă necondiționat de partea sa.

Supranumit „privighetoarea Moldovei", Kogălniceanu a fost considerat de contemporani reprezentantul prin excelență al oralității, cel mai mare orator român al secolului trecut. Și dacă azi nu mai putem reconstitui prezența sa fizică la tribuna parlamentară, lectura discursurilor sale ca și a mărturiilor intervenții îngăduie să descoperim elementele lor de forță, canavaua pe care au fost construite, subtilele modalități de retorică folosite.

Kogălniceanu a văzut în oratoria parlamentară o formă a artei politice, iar în parlament — sanctuarul unde se zămisleau legile, unde hotărîrile luate determinau soarta națiunii. Se pregătea, de aceea, de fiecare dată cînd se urca la tribună, cum singur mărturisește, ca un soldat care pleacă pe front. Între 1857 și 1891, cît a fost deputat, senator ori ministru, participant prin urmare la ședințele parlamentului, a lipsit doar în două sesiuni (dintr-una — cea din 1866/1867 — fiind exclus prin nevalidarea mandatului, cu motivația că era autorul loviturii de stat de la 2 mai 1864). Asistînd activ la lucrări, el și-a elaborat cu aceeași scrupulozitate discursurile de largă respirație, moțiunile ori intervențiile cu aparență minoră. Vasta cultură istorică și juridică, cunoașterea mai multor limbi străine, bogatele lecturi în literatura universală și mai ales profunda stăpînire a istoriei românilor au constituit tezaurul din care și-a tras seva oralității sale.

Gîndul călăuzitor cu care s-a urcat la tribună a fost să înzestreze țara cu legi folositoare, durabile, întemeiate pe tradiție, fără a ignora însă exemplele utile întîlnite în legislația altor țări.

În ciuda temelor majore pe care le-a abordat, a soluțiilor radicale pe care le-a sugerat pentru progresul țării, pentru înzestrarea ei cu instituții compatibile epocii, Kogălniceanu a rămas un moderat — un moderat care a făcut o revoluție, cea de la 2 mai 1864 — respingînd cu strășnicie democrația ignorantă, primitivă, care în realitate înseamnă anarhie.

Kogălniceanu n-a fost partizanul improvizației; o dovedesc atît forma intervențiilor sale la tribuna parlamentară cît și miile de note, ciorne, scheme păstrate în arhiva sa. Nu lăsa nimic la voia întîmplării și se simțea la fel de bine în atac ca și în apărare.

Impostarea discursului e impetuoasă, cu înșirarea rapidă a cîtorva argumente ce prefigurează structura generală a expunerii; urmează o avalanșă de întrebări retorice, cărora le găsește răspuns în ritmul în care auditoriul reacționează la spusele sale. Se îndoiește el însuși, făcîndu-și ascultătorii părtași la propriile frămîntări. Cînd simte că sala nu-l urmează în măsura dorită, povestește o anecdotă, citează pățania cuiva și — pe nesimțite — revine la subiect. Discursurile sale au totdeauna un caracter ofensiv,

propun soluții, recomandă schimbarea, motivată aceasta cu argumente de nezdruncinat.

La marile teme care stăruie în parlamentul român în anii 1857-1891, condiția țăranului, înarmarea țării, înzestrarea cu instituții burgheze, independența, Kogălniceanu își face auzită vocea cu o prestanță inegalabilă. Și-a strîns adesea în cleștele logicii oponenții, fiind pe rînd patetic, mușcător, dramatic ori sarcastic. A folosit ironia, satira, aluzia malițioasă, interogația ce nu aștepta răspuns — totul exprimat într-o limbă clară, corectă, precisă, plină de nerv, fără fraze parazite, stereotipe. Dar decența formelor, urbanitatea expresiilor, tactul cu care s-a adresat colegilor mai vîrstnici, ca și răbdarea cu care i-a ascultat pe tinerii parlamentari grăbiți să se afirme, au impus o adevărată ținută parlamentară.

Kogălniceanu a criticat totdeauna opera, nu omul.

De o mobilitate a spiritului ieșită din comun, putînd da oricînd replica, perfect informat, el era o prezență cuceritoare la tribună. Memoria excepțională l-a ajutat să replice adversarilor cu promptitudine, să-i descumpănească, să-i facă să se îndoiască și în cele din urmă să se rzlieze punctului său de vedere. Digresiunile sale nu erau niciodată obositoare, nu-și pierdea șirul gîndurilor și nu folosea cuvinte sforăitoare. Făcînd apel la înțelegerea ascultătorilor, la capacitatea lor de a urmări înlănțuirea logică a faptelor, Kogălniceanu a evitat salturile, afirmațiile neprevăzute. Acumula, sub ochii colegilor, argumente pînă formula o concluzie cu valoare axiomatică.

Ascultîndu-l, deputații ori senatorii încercau un sentiment de siguranță. Panica, frazele gongorice, precipitarea rămîn străine spiritului său metodic. Într-o carieră parlamentară de 34 ani s-a confruntat cu momente de mare primejdie pentru țară, cum a fost ajunul războiului pentru Independență cînd rușii erau gata să străbată România ca pe un teritoriu ocupat. În Consiliul de coroană de atunci, în parlament mai apoi, el n-a făcut din pericolul rusesc un factor de presiune ca să obțină votul reprezentanților țării, ci a înfățișat calm situația, furnizînd toate datele, toate argumentele pro și contra. La sfîrșitul unei intervenții ale sale votul era previzibil, dar hotărîrea părea că n-a fost sugerată de el, ci a ieșit din convingerea majorității auditoriului.

Respectul pentru parlament, pentru opinia publică, ca și conștiința răspunderii omului politic în fața națiunii i-au provocat, la un moment dat, această mărturisire patetică: „Fiu al tribunei, datorînd tot ce sînt regimului parlamentar, mai bine să fiu fulgerat, decît să dărîm această tribună".

*

Oratoria parlamentară a lui Kogălniceanu stîrnește în România de astăzi un plus de interes prin nebănuita ei actualitate. Generația sa trebuia să edifice

un stat nou, ţinînd seama de contextul european. Efortul de instituţionalizare nu putea echivala cu copierea servilă, în dreapta şi în stînga, dar nici nu era de conceput păstrarea vechilor structuri. Oamenii chemaţi de împrejurări să înfăptuiască programul reformelor erau de orientări politice diferite, mulţi din ei — avocaţi, financiari, doctori, ziarişti — se formaseră în Occident. Bagajul de subiectivism cu care venea fiecare pe scena politică complica odată în plus lucrurile. Într-un climat dominat foarte adesea de patimi politice, cu un portofoliu legislativ extrem de încărcat, de divers şi în acelaşi timp de urgent, Parlamentul român avea nevoie de un *raisonneur*, de o persoană care, ascultîndu-i pe toţi, să găsească formula potrivită în acel moment pentru ca legea respectivă să răspundă cel mai bine cerinţelor generale.

Nu putem face o ierarhizare a temelor puse în discuţie, căci fiecare şi-a avut valoarea sa intrinsecă. E deajuns însă să observăm că de fiecare dată intervenţia lui Kogălniceau aduce limpezirea, făcînd să predomine bunul-simţ, eficienţa şi interesul general. „La grelele cumpene, aminteşte el înţelept într-un discurs din 17 aprilie 1877 în Senat, părinţii noştri îşi uitau certele, se adunau, discutau, hotărau." De la marile subiecte ale independenţei faţă de Austro-Ungaria ori al celei politice faţă de Poarta otomană şi Rusia, pînă la rezerva faţă de cumul a doctorilor şi profesorilor sau desfăşurarea plină de patimă a alegerilor, Kogălniceanu convinge auditoriul şi evoluţia ulterioară a lucrurilor îi dă dreptate. Astfel, perenitatea ideilor sale ca şi modul de argumentare îl fac pe Kogălniceanu contemporanul nostru.

GEORGETA PENELEA FILITTI

TABEL CRONOLOGIC

1817 *6 septembrie* Se naşte la Iaşi Mihail Kogălniceau, primul din cei zece copii ai soţilor Ilie şi Catinca Kogălniceanu (născută Stavilă).

1827 la lecţii cu maramureşanul Gherman Vida în casa părintească a viitorului poet Vasile Alecsandri.

1828 Intră în pensionul francezului Victor Cuénim din Iaşi, alături de Vasile Alecsandri, Al. I. Cuza ş.a.

1831 Urmează institutul de la Miroslava de lîngă Iaşi, condus de francezii Chefneu, Lincourt şi Bagarre. Examenul de absolvire îl susţine în casa viitorului domn al Moldovei, Mihail Sturdza, fiind premiat.

1833 Începe să adune documente despre istoria românilor.

1834 Este primit în armată, ajungînd rapid la gradul de „cornet".

17 august Este trimis în Franţa, la Lunéville, pe cheltuiala statului. Se perfecţionează în studiul limbilor latină, greacă, franceză, germană. Corespondenţa cu familia mărturiseşte dorul de patrie: „n-aş schimba săraca Moldovă nici pentru întîiul tron din lume".

1835 La instigația consulului rus, care socotea mediul francez ca fiind prea liberal, Mihail Sturdza îl silește să se mute la studii în Germania. Se instalează la Berlin, înscriindu-se la Universitate. Frecventează mai ales cursuri de drept, pe care le întrerupe în 1838.

1836 Alexander von Humboldt îl îndeamnă să scrie despre istoria și obiceiurile țării sale.

1837 *ianuarie* Publică la Berlin *Românische oder wallachische Sprache und Literatur*, socotită de Nicolae Iorga a fi „una din acele minuni care vestesc răsărirea unei minți geniale". Biblioteca lui Mihail Kogălniceanu din Berlin cuprindea 300 de volume.
Publică, tot la Berlin, *Esquisse sur l'histoire des moeurs et la langue des Cigains...* și *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des valaques transdanubiens.*
Călătorește în Suedia și Danemarca.

1848 Revine în Moldova, după ce trecuse prin Liov, unde găsise documente ale domnitorilor români.
Mai Este numit aghiotant domnesc.
1 iulie-1 septembrie Scoate „Alăuta românească" (5 numere), supliment literar al „Albinei românești".
Noiembrie E avansat locotenent.

1839 *martie* E avansat căpitan.
Pregătește o dizertație despre istoria și cultura românească pentru „Societatea de istorie și antichități din Odessa", al cărei membru devine în anul următor.

1840 *ianuarie-iunie* Editează revista „Dacia literară" (3 numere).
Aprilie Începe să editeze „Foaia sătească a Prințipatului Moldovii" cu mai multe suplimente (apare pînă în decembrie 1845).
Își deschide casa de editură „Cantora Foaiei sătești".

Este numit co-director, cu V. Alecsandri și C. Negruzzi, la Teatrul român și francez din Iași.

1841 Scoate tomul I din „Arhiva românească" (pe unele exemplare e scris anul 1840). Tomul II apare în 1845; ediția a doua iese în 1860 și 1862.
Publică, împreună cu C. Negruzzi, *200 de rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești.*

1842 Începe să tipărească (pînă în 1846) *Calendar pentru poporul românesc pe anul...*, cu anexe literare tipărite separat și intitulate *Almanach de învățătură și petrecere.*

1843 *24 noiembrie* Deschide cursul de istorie națională la Academia Mihăileană, pe care îl ține pînă în aprilie 1844.

1844 *ianuarie-noiembrie* Scoate foaia „Propășirea", împreună cu I. Ghica, N. Bălcescu și P. Balș. Pleacă la Viena și de acolo încearcă să ajungă la Paris, dar vodă Sturdza îl oprește. Revine în țară, unde intră în conflict cu autoritățile, deoarece îi apărase, ca avocat, pe botoșăneni într-un proces avut cu mînăstirea Popăuți.
Octombrie E închis la mînăstirea Rîșca, unde stă șapte săptămîni.
Pregătește în acest timp lucrarea *Fragments tirés des chroniques moldaves et valaques...* (tipărită în anul următor).

1845 Pleacă la Paris, unde devine membru al „Societății studenților români de la Paris". Audiază conferințele lui Lamartine și Victor Hugo.
Tipărește volumul II din *Letopisețele Țării Moldovii* (al III-lea va apărea în 1846, iar primul în 1852).

1846 Devine membru în „Société Orientale de France".

1847 Revine în Moldova, unde practică avocatura.

Septembrie-aprilie Călătorește în Spania. Impresiile le consemnează în *Notes sur l'Espagne.*

1848 Este apărătorul mînăstirii Neamț în procese pentru moșii.
Aprilie Scrie *Întîmplările din Moldova în luna lui martie 1848.*
Mai Scrie broșura *Mihail Sturdza, partida națională și comisia.*
Iunie-iulie E urmărit de ocîrmuire; se pune preț pe capul lui suma de 1000 de galbeni.
August Se refugiază în Bucovina, împreună cu George Sion, V. Canta, C. Negri, Al. I. Cuza, D. Rallet, V. Alecsandri. Scrie acolo *Dorințele partidei naționale din Moldova*, adevărat program de edificare a României moderne. În același timp elaborează un proiect de constituție pentru România unită. Colaborează la foaia „Bucovina", scoasă la Cernăuți de frații cărturari Hurmuzaki.

1849 *ianuarie* Pleacă în Franța, sperînd în van să atragă atenția cercurilor politice occidentale asupra statutului Principatelor.
Mai Revine în Moldova, unde între timp Mihail Sturdza fusese înlocuit cu liberalul Grigore Ghica.
Noiembrie E numit director al Departamentului Lucrărilor Publice.

1850 Se află la Constantinopol, de unde trebuia să plece la Londra, în calitate de comisar al Imperiului otoman la expoziția universală din capitala Marii Britanii. Proiectul cade.
Mai Publică în „Gazeta de Moldavia" romanul *Tainele inimei* (neterminat).

1851 *octombrie* E numit director al Departamentului din Lăuntru (de Interne).

1852 *aprilie* Devine aghiotant domnesc cu gradul de colonel.

Noiembrie Se căsătorește cu Ecaterina Jora.

1853 Publică studiul *Ochire istorică asupra sclaviei*.
Începe să funcționeze fabrica de postav întemeiată de el la Neamț.

1855 *octombrie* Fondează ziarul „Steaua Dunării", „operă de adevăr și patriotism", cum a numit-o C. A. Rosetti. Ziarul apare cu intermitență pînă în 1860. A avut două versiuni în limba franceză, una scoasă la Iași în iulie - septembrie 1856 și alta la Bruxelles, în decembrie 1856 - mai 1858.

1856 Militează intens pentru unire. Co-fondator al societății „Unirea".
Mai E ales în Comitetul unirii.
Iunie Publică, împreună cu arhimandritul Melchisedec Ștefănescu, broșura *Jertfă pentru Unirea Principatelor*.
Noiembrie Fabrica sa de postav este devastată de soldații austrieci.

1857 Redactează o petiție a unioniștilor către puterile garante, dezvăluind relele administrației caimacamului Vogoridi.
Face parte din Comitetul electoral al unirii din Iași.
Martie Devine membru al „Societății de medici și naturaliști din Iași".
Mai Demască uneltirile antiunioniste ale caimacamului N. Vogoridi în broșura *Corespondența secretă a domnului Vogoridi*.
Tipărește la Londra *Documents pour servir à l'histoire de l'application de l'article 24 du Traité de Paris en Moldavie*.
Septembrie E ales deputat al marilor proprietari din ținutul Dorohoi pentru Divanul ad-hoc.
7 octombrie La propunerea lui, Divanul ad-hoc votează unirea, proclamînd „ființa politică și națională a Principatelor".

1858 E ales deputat de Putna pentru Adunarea electivă a Moldovei.

1859 *3 ianuarie* Își retrage candidatura la domnia Moldovei în favoarea lui Costache Negri și a doua zi proclamă candidatura lui Al. I. Cuza.
5 ianuarie I se adresează noului domn, Al. I. Cuza: „Fii omul epocei, fă ca legea să înlocuiască arbitrariul...fii bun, fii blînd".
17 ianuarie C. A. Rosetti inițiază o subscripție națională pentru a i se dărui o moșie în valoare de 50000 de galbeni care se va numi *Kogălnicenii.*
28 ianuarie Redactează adresa de felicitare către Adunarea de la București pentru dubla alegere a lui Al. I. Cuza.
Mai E numit membru în Comisia centrală de la Focșani.

1860 *30 aprilie* Devine prim ministru și ministru de Interne, avînd drept program „dezvoltarea și întărirea naționalității române".
Octombrie Se inaugurează Universitatea din Iași, Kogălniceanu fiind cosemnatar al actului de fundație.

1861 *ianuarie* Demisionează din guvern. Violentă campanie împotriva sa, la care răspunde prin discursul *Apărarea Ministerului din 30 aprilie 1860 înaintea Adunării elective din Iași.*
August Își întocmește primul testament: „Mor sărac. 22 de ani am servit țării mele. Adio, Românie, fii unită măcar după moartea mea!"

1862 Este co-fondator al biroului de avocați din București și din Iași.
24 ianuarie E ales deputat în primul parlament al României,
25 mai Rostește în parlament discursul *Îmbunătățirea soartei țăranilor.*

1863 *ianuarie* Construiește o moară pe moșia sa Drănceni.

Octombrie Chemat să formeze guvernul, care va dura pînă la 25 ianuarie 1865. La pachetul de legi dezbătute în acest răstimp contribuția sa este decisivă.
Decembrie Se votează legea secularizării averilor mînăstirești, legea pentru înființarea Curții de conturi, legea pensiilor și un împrumut extern de 48 milioane de lei.

1864 Patronează o vastă acțiune de înzestrare a armatei.
Ianuarie Se adoptă legea înființării Consiliului de stat.
Martie Se votează legea contabilității, legea comunală și legea consiliilor județene; se adoptă codul penal și de procedură penală.
Aprilie Se adoptă legea cumulului, a concesiunii căilor ferate din Muntenia și cea a organizării judecătorești.
2 mai Camera e convocată în sesiune extraordinară pentru discutarea legii electorale. Opoziția provoacă un vot de neîncredere în guvern. Kogălniceanu citește mesajul domnesc de dizolvare a Adunării — ceea ce însemna lovitura de stat.
10-14 mai Are loc plebiscitul care sancționează lovitura de stat, *Statutul dezvoltător* (act cu valoare de constituție) și legea electorală. Libertatea presei este suprimată.
14 august Se promulgă legea rurală, urmată de 2000 de circulare ale lui Kogălniceanu către prefecți pentru explicitarea ei.
August-septembrie Se votează legea privitoare la posesia bunurilor rurale, legea de reorganizare a Curții de casație, legea pentru reintroducerea taxei de export, legea introducerii sistemului metric de măsuri și greutăți, legea constrîngerii corporale pentru neplata datoriilor, legea Camerelor de comerț, legea înființării Școlii de poduri și șosele, legea exproprierii pentru cauză de utilitate publică.
Octombrie Tipărește *Colecție de toate instrucțiunile și dezlegările ce s-au dat la aplicația noii legi rurale.*
Noiembrie Se votează legea instrucțiunii publice.

Decembrie Se adoptă Codul civil.

1865 *25 ianuarie* Relațiile cu domnitorul Al. I. Cuza se deteriorează, încît demisionează. Rămîne senator.
Februarie E ales membru de onoare al „Societății române pentru darea la semn".

1866 *11 februarie* Principele Alexandru Ioan Cuza este detronat.
Aprilie M. Kogălniceanu este ales deputat de Fălciu, dar este invalidat de Adunare.
Mai Este reales deputat de același colegiu și la Galați.
Septembrie Devine președinte al Consiliului județean Cahul.
Octombrie Este ales deputat de Cahul, Huși și Galați.

1867 *iunie* I se fac propuneri — refuzate — de a intra în guvern.
Iulie-august Vizitează Expoziția universală de la Paris, unde participa și România.

1868 *aprilie* Este trimis la Berlin în legătură cu „problema evreiască" ce se agita în România.
Iunie E ales raportor al comisiei privitoare la concesiunea Strusberg de construire a rețelei române de căi ferate.
16 *septembrie* Este ales membru al Societății Academice Române.
16 *noiembrie* Devine ministru de Interne în guvernul Dimitrie Ghica (va demisiona la 24 ianuarie 1870).

1869 *11 mai* Apare la București ziarul „Adunarea națională", inspirat de Kogălniceanu.
11-12 iunie Este victima unui atentat.
15 septembrie Este ales președintele Secției istorice a Academiei Române.

1870 *februarie-iulie* Colaborează la foaia „Informațiunile bucureștene" cu articole polemice antiguvernamentale.

1871 *martie* Începe guvernarea Lascăr Catargiu; activitatea publică a lui M. Kogălniceanu intră într-un con de umbră.

1872 *august* Prefaţează ediţia a doua, revăzută, a vol. I şi II din *Cronicile României* sau *Letopiseţele Moldovii şi Valahiii* (vol. III apare în 1874).

1873 *30 mai* Rosteşte un emoţionant discurs funebru la înmormîntarea principelui Alexandru Ioan Cuza la Ruginoasa.

1874 *martie* Vasile Alecsandri îi dedică piesa *Boieri şi ciocoi.* *Noiembrie-decembrie* Vizitează Expoziţia universală de la Viena.

1875 *ianuarie-martie* Se numără printre iniţiatorii coaliţiei de la Mazar-Paşa, potrivnică guvernului Lascăr Catargiu. Se ridică vehement în Parlament împotriva convenţiei comerciale cu Austro-Ungaria, pe care o considera aranjamentul „între oala de fier şi oala de lut".
30 iunie Demisionează din Parlament în semn de protest faţă de semnarea convenţiei.

1876 *ianuarie* E decorat cu marele cordon al ordinului austriac al „Coroanei de Fier".
27 aprilie Devine ministru de Externe în noul guvern condus de Manolache Costache Epureanu (pînă la 24 iunie).
20 mai Ratifică la Bucureşti convenţia comercială cu Austro-Ungaria. Începe o campanie diplomatică susţinută pentru neutralitatea armată a României şi dobîndirea independenţei.
16 noiembrie E ales vicepreşedinte al Senatului.

1877 *1 aprilie* Participă la Consiliul de coroană care a încuviinţat încheierea convenţiei de trecere a armatei ruse prin teritoriul României spre teatrul de război din Balcani.

3 aprilie Devine ministru de Externe în guvernul condus de I.C. Brătianu (pînă la 25 noiembrie 1878).
4 aprilie Semnează la București convenția cu Rusia, impunînd clauza garantării instituțiilor și a integrității frontierelor românești.
9 mai Rostește discursul prin care se anunță proclamarea „independenței absolute a României".
26 mai E decorat cu marea cruce a ordinului „Steaua României".
Iulie Se află la Viena, unde reușește să deslușească tîlcul întîlnirii austro-ruse de la Reichstadt: în cazul cîștigării războiului, Rusia va pretinde întreaga Basarabie.

1878 *11 ianuarie* Cere pe cale diplomatică dreptul pentru România de a participa la negocierile de pace de la Adrianopol și San Ștefano.
12 iunie Se află la Berlin, împreună cu I.C.Brătianu, ca împuternicit al României la Congresul de pace.
1/13 iulie Rostește în fața areopagului european un emoționant discurs în apărarea integrității teritoriului României.
August Călătorește în Austro-Ungaria, Germania și Franța.
Octombrie Redactează legea de organizare a Dobrogei, reintrată în hotarele românești.

1879 *mai* E ales senator de Fălciu.
11 iunie Reintră în guvernul I.C.Brătianu (pînă la 17 aprilie 1880).
Octombrie Însoțește pe regele Carol într-o călătorie în Dobrogea.

1880 *16 iunie* Pleacă la Paris în calitate de ministru plenipotențiar (pînă la 1 iulie 1881).
Decembrie Scrie studiul *Chestiunea dunăreană*, în care atrage atenția asupra primejdiei expansiunii austriece pe cursul inferior al fluviului.

1881 Activitate parlamentară notabilă în care abordează: condiția țăranului obligat la tocmeli agricole, politica externă, situația armatei.

1882 *iulie* Vinde ministerului Instrucțiunii publice mai multe manuscrise istorice.
August Este internat în spital la Paris pentru o operație de litiază renală. Își scrie un nou testament.
Octombrie Este ales deputat de Vlașca.

1883 Face opoziție guvernului I.C.Brătianu în Parlament, în scris și prin aderarea la Opoziția unită.
11 mai Demisionează din Parlament.

1884 Cumpără alte pămînturi în Dobrogea, ajungînd astfel acolo cel mai mare proprietar, cu 8000 ha.
Noiembrie Este ales deputat de Brăila.

1885 *martie* Dăruiește Academiei Române corespondența sa cu împărăteasa Chinei. Locuiește mai mult la Constanța. Devine vicepreședinte al Academiei.
Decembrie Senatul îi votează o recompensă națională de 2000 de lei pe lună. Un incendiu pustiitor îi distruge casa de pe moșia Rîpile, unde se afla și o parte din arhiva sa.

1887 *martie* Devine președinte al Academiei Române (pînă în 1890).
Noiembrie E ales senator de Roman, Iași și Galați. Își vinde colecția de artă unei case de licitație din Köln.

1888 *ianuarie* E ales deputat de Covurlui.
Martie Cere Parlamentului votarea unui ajutor viager pentru Mihai Eminescu.
Septembrie Este ales deputat de Iași. Participă la viața politică, dar e tot mai suferind.

1889 *mai* I se scot două case din Constanța la mezat pentru neplata unor datorii.
August Pleacă la Paris pentru o nouă operație.

1890 *aprilie* Este ales deputat de Iași. Activează în Comisia monumentelor istorice.
Septembrie Sculptorul Wladimir Hegel îi realizează bustul în bronz.

1891 Boala i se agravează.
Martie Este ales președintele Secției istorice a Academiei Române.
1 aprilie Rostește la Academie discursul *Despre dezrobirea țiganilor*, considerat a fi adevărat testament politic.
Aprilie E ales deputat de Iași și Ilfov.
21 mai Pleacă la Paris pentru o nouă operație.
16 iunie Face un nou testament.
20 iunie Moare la Paris, în timpul operației.
3 iulie Este înmormântat la cimitirul Eternitatea din Iași.

G.P.F.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I Ediţii

Opere, vol. III, *Oratorie* I, partea a I-a, *1856-1861*, text stabilit note şi comentarii de Vladimir Diculescu. Studiu introductiv de Dan Berindei, Bucureşti, Editura Academiei, 1983.

Opere, vol. III, *Oratorie* I, partea a II-a, *1861-1864*, text stabilit, note şi comentarii de Vladimir Diculescu. Studiu introductiv de Dan Berindei, Bucureşti, Editura Academiei, 1987.

Opere, vol. IV, *Oratorie* II, partea a I-a, *1864-1868*, text stabilit, introducere, note şi comentarii de Georgeta Penelea, Bucureşti, Editura Academiei, 1977.

Opere, vol. IV, *Oratorie* II, partea a II-a, *1868-1870*, text stabilit, studiu introductiv, note şi comentarii de Georgeta Penelea, Bucureşti, Editura Academiei, 1980.

Opere, vol. IV, *Oratorie* II, partea a III-a, *1870-1874*, text stabilit, introducere, note şi comentarii de Georgeta Penelea, Bucureşti, Editura Academiei, 1982.

Opere, vol. IV, *Oratorie* II, partea a IV-a, *1874-1878*, text stabilit, studiu introductiv, note şi comentarii de Georgeta Penelea, Bucureşti, Editura Academiei, 1978.

Opere, vol. V, *Oratorie* III, partea a I-a, *1878-1880*, text stabilit, studiu introductiv, note şi comentarii de Georgeta Penelea, Bucureşti, Editura Academiei, 1984.

Opere, vol. V, *Oratorie* III, partea a II-a, *1881-1883*, text stabilit, studiu introductiv, note şi comentarii de Georgeta Penelea, Bucureşti, Editura Academiei, 1986.

Opere, vol.V, *Oratorie* III, partea a III-a, *1884-1886*, text stabilit, studiu introductiv, note şi comentarii de Georgeta Penelea, Bucureşti, Editura Academiei, 1989 (seria continuă).

II Referinţe critice
(în ordine cronologică)

Urechia V.A., *Despre elocinţa română. Oratoria forense, amvonul, haranga. Oratorii moderni: Panu, Barbu Catargiu, Kogălniceanu, Brătianu*...Lectură publică în 12/21 decembrie 1886, Bucureşti, Ioan Weiss, 1867; reproducere în *Opere complete*, seria B, tom I, *Conferinţe şi discursuri*, Bucureşti, 1878, p. 125-158.

Demetrescu Anghel, *Mihail Kogălniceanu. Oratorul*, în „Gazeta Transilvaniei", LIX, 1896, nr. 144, p. 1; nr. 145, p. 1-2.

Iorga N., *Marile discursuri ale lui M. Kogălniceanu*, în *O luptă literară*, II, Vălenii de Munte, 1916, p. 136-138; reproducere din „Semănătorul", 6 noiembrie 1905.

Adamescu Gheorghe, *Elocvenţa română*. Discursuri adunate, orînduite şi adnotate de..., Bucureşti, Carol Müller, f.a., p. 54-56.

Haneş Petre V., *Barbu Katargiu şi Mihail Kogălniceanu ca oratori*, în „Săptămîna politică şi culturală", II, 1912, nr. 34, p. 405-409.

Fotino Mathieu, *L'influence française sur les grands orateurs politiques roumains de la seconde moitié du XIX-e siècle, 1857-1900*, Bucureşti, Cartea românească, 1928, p. 33-72.

Licea Ioan, *Studii şi cercetări. Oratori români în secolul al XIX-lea*, Galaţi, George Jorică, 1935, p. 73-80, 88-100.

Haneş Vasile P., *Mihail Kogălniceanu. Biografie. Discursurile*, în vol. *Antologia oratorilor români*, Bucureşti, Socec et Co, 1944, p. 36-38.

Raţă V., Studiu introductiv la vol. M. Kogălniceanu, *Discursuri parlamentare din epoca Unirii*, ediţie Vladimir Diculescu, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1959, p. V-XVII.

Macovei Antoaneta, *Mihail Kogălniceanu orator*, în „Analele ştiinţifice ale Universităţii Al.I. Cuza", Iaşi, seria Limbă şi literatură, XIV, 1968, nr. 1, p. 88-93.

Duţu Alexandru, *Explorări în istoria literaturii române. Elocvenţa lui Kogălniceanu*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969, p. 128-143.

Zub Alexandru, *Mihail Kogălniceanu, 1817-1891, Biobibliografie*, Editura enciclopedică română / Editura Militară (coeditare) Bucureşti, 1971.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Discursurile parlamentare din prezentul volum, numerotate de noi de la 1 la 19, se reproduc după cum urmează: nr. 1-4: din volumul M.Kogălniceanu, *Opere* III. *Oratorie* I, partea a I-a (*1856-1861*), text stabilit, note și comentarii de Vladimir Diculescu. Studiu introductiv de Dan Berindei, București, 1983, p. 25-28, 112-113, 146-153, 321-322; nr. 5-8: din volumul M.Kogălniceanu, *Opere* IV, *Oratorie* II, partea a I-a (*1864-1868*), text stabilit, introducere, note și comentarii de Georgeta Penelea, București, 1977, p. 227-230, 474-479, 486-495, 518-523; nr. 9-11: *ibidem*, partea a II-a (*1868-1870*), București, 1980, p. 212-216, 225-229, 259-260; nr.12: *ibidem*, partea a III-a (*1870-1874*), București, 1982, p. 229-233; nr. 13-16: *ibidem*, partea a IV-a (*1874-1878*), București, 1978, p. 423-436, 478-481, 603-606, 612-624 (nr. 15, traducere din limba franceză de Georgeta Penelea Filitti); nr. 17: din volumul M.Kogălniceanu, *Opere* V, *Oratorie* III, partea a II-a (*1881-1883*), text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Georgeta Penelea, București, 1986, p. 281-300; nr. 18: *ibidem*, partea a III-a (1884-1886), București, 1989, p. 335-354; nr. 19: din *Dezbaterile Adunării Deputaților*, 1888/1889, nr. 55, p. 1028 și urm.

Titlurile cuprinse între paranteze drepte au fost date de noi.

G.P.F.

Cu acest volum, colecția Biblioteca pentru toți, aflată în pragul centenarului (martie 1895 — martie 1995), inaugurează seria RESTITUIRI.

Această serie oferă cititorilor texte netrunchiate cu privire la chestiuni importante din istoria politică, social-economică și culturală a românilor.

Redacția speră să onoreze și prin această serie cei o sută de ani de apariție neîntreruptă ai colecției Biblioteca pentru toți.

REDACȚIA

1

[DORINȚELE ȚĂRII ASUPRA VIITOAREI ORGANIZAȚII A PRINCIPATELOR ROMÂNE] *

Domnul Mihail Kogălniceanu ceteşte propunerea următoare:

Astăzi luni în şepte octombrie, anul una mie opt sute cincizeci şi şepte, în a şeptea şedinţă publică, Adunarea ad-hoc a Moldovei, instituată prin Tratatul de Paris[1] pentru a rosti dorinţele ţării asupra viitoarei organizaţii a Principatelor Române.

Simţind că cea întîi dorinţă a fiecărui popul este dorinţa de a fi.

Luînd în privire că un popul pentru a fi trebuie să-şi asigure fiinţa sa în marea familie a naţiilor;

că aceasta a fost ţălul tuturor stăruinţelor, luptelor şi suferinţelor neamului nostru într-un timp de mai mult de cinci secoli;

că fiinţa politică şi naţională, că dritul de staturi suverane Principatele pururea şi le-au asigurat prin tratatele ce vechii

* Şedinţa din 7 octombrie 1857.

[1] Tratatul de la Paris, semnat la 18-30 martie 1856, punea capăt războiului Crimeei. Cu privire la Principatele Române s-a preconizat convocarea unor adunări ad-hoc, unde să se exprime dorinţele locuitorilor asupra viitoarei lor organizări. Totodată, marile puteri (Franţa, Rusia, Anglia, Turcia, Austria, Sardinia) trimiteau la Bucureşti şi Iaşi comisari care, după cercetarea atentă a situaţiei existente în cele două principate, urmau să refere asupra statutului lor.

noştri domni au încheiat cu regii de Polonia, de Ungaria şi alţi domnitori, şi în care suveranitatea Principatelor este scrisă cu litere mari;

că numai pentru a păstra această suveranitate şi a găsi o puternică garanţie în contra a orice eventualităţi strămoşii noştri au încheiat cu glorioşii padişahi otomani tratatele sau capitulaţiile din anii 1393, 1460, 1511 şi 1634 [2].

Luînd în privire că aceste tratate, după dritul gintelor, n-au şters Principatele din rîndul statelor suverane, pentru că ele şi-au rezervat toate drepturile suveranităţii, şi în special dreptul de guvernămînt neatîrnat, dreptul de legislaţie, adică: o întreagă şi deplină autonomie, şi că prin urmare nu s-au supus nici unei puteri legislative streine;

că chiar după încheierea capitulaţiilor cu Înalta Poartă Principatele au urmat a fi privite de către puterile europene ca staturi suverane, precum de dovadă stau mai multe tratate încheiate cu domnii Moldovei şi ai Valahiei şi în urma capitulaţiilor.

Luînd în privire că aceste capitulaţii, paladiul naţionalităţii române, nu s-a desfiinţat prin nici un act public ulterior;

că dimpotrivă ele pururea şi mai înainte şi de curînd s-au consfinţit prin deosebite tratate şi stipulaţii ale marelor puteri, şi anume:

1) Prin Tratatul de Adrianopoli, articolul V[3];

---

2 E vorba de următoarele tratate: cel încheiat la Nicopole, în 1391, de Mircea cel Bătîn cu sultanul Baiazid I; cel din 1460, între Vlad Ţepeş şi sultanul Mahomed al II-lea; cel din 1511, între Bogdan al III-lea şi sultanul Baiazid al II-lea şi, în sfîrşit, cel din 1634, între Vasile Lupu şi sultanul Murad al IV-lea. Toate aceste tratate (capitulaţii) recunoşteau dreptul Moldovei şi al Ţării Româneşti de a se conduce după legi proprii, de a rămîne libere şi nesupuse şi de a nu îngădui statornicirea turcilor pe pămîntul lor.

3 Tratatul de la Adrianopol s-a încheiat la 14 septembrie 1829 şi a pus capăt războiului ruso-turc început în 1828. El prevedea, între altele, pentru Principatele Române, administraţie naţională, independentă, libertatea totală a comerţului şi încetarea completă a contribuţiilor în muncă şi natură către Poarta Otomană.

2) La conferințele de Viena[4], prin plenipotenții Franciei și ai Angliei, carii chiar în seanța întîie ținută în 15 martie 1855 au declarat „că scopul guvernelor lor nu era de a aduce vătămare Principatelor, ci dimpotrivă de a îmbunătăți soarta lor, combinînd noualle întocmiri ce sînt a se face pentru ele într-un chip de a da o deplină și întreagă îndestulare drepturilor Înaltei Porți, drepturilor Principatelor și intereselor generale ale Europei";

3) La aceleași conferințe, prin protocolul al treilea din 19 martie 1855, în care, după proiectul baronului de Prochesch, capitulațiile s-au recunoscut ca baza drepturilor Principatelor (articolul I)[5];

4) Prin circularea escelenței-sale ministrului trebilor din afară al maiestății-sale împăratului Napoleon III, cu data din 23 mai 1855, statornicind că „relațiile dintre Înalta Poartă și Principatele sînt rezultatul unei alcătuiri liber încheiate cu sute de ani mai înainte, între Înalta Poartă și țările de la Dunăre";

5) De către însăși Poarta Otomană prin mai multe haturi ale glorioșilor padișahi, și în capul cărora se întrebuința următoarele cuvinte:

„În tot chipul, cu toată libertatea obiceiurilor lor să fie aceste țări și să se stăpînească numai singure de sine, deosebite și despărțite de stăpînirea Împărăției otomane";

6) Tot de către Poartă prin protocolul conferințelor din Constantinopole, cu data din 11 fevruarie 1856 și în care se declară „că întărește din nou privilegiile și imunitățile de care zisele Principate s-au bucurat de la capitulațiile ce li s-au dat de către sultanii Baiazid I și Mahomed II".

Luînd în privire că aceste capitulații recunosc și întăresc Principatelor nu numai privilegii și imunități, ci toate drepturile suveranității, și între altele o ocîrmuire neatîrnată și națională, o

---

[4] Conferințele de la Viena au pus problema înlocuirii protectoratului rusesc asupra Principatelor (instituit în 1831) prin crearea garanției colective a marilor puteri.

[5] Acceptarea în continuare a valabilității capitulațiilor însemna păstrarea suzeranității Porții Otomane asupra lor.

deplină libertate de legislație, precum mai cu deosebire o dovedesc articolul I al Capitulației încheiate la 1511 între sultanul Baiazid II și domnul Bogdan și înnoite în secolul al XVII-lea, între sultanul Murad și domnul Vasile Lupu, și care zice anume: „Poarta cunoaște pe Moldova de pământ «slobod și nesupus»" și articolul al IV-lea al aceleiași capitulații, care rostește că „Moldova va fi stăpînită și ocîrmuită după legile și așezămintele sale, fără să se amestece Poarta cît de puțin". Luînd în privire că Tratatul de Paris nu numai că n-a rostit nimică în contra vechilor noastre capitulații, ci dimpotrivă a recunoscut și a întărit Principatelor o administrație neatîrnată și națională, libertate de legislație, o putere națională înarmată și un sistem defensiv spre păzirea hotarelor și respingerea a orice năvăliri străine și, în sfîrșit, o viitoare organizație conform cu drepturile și cu dorințele nației, puindu-se Principatele sub garanția colectivă a puterilor subscriitoare Tratatului de Paris.

Luînd în privire că, atît în puterea vechilor capitulații, cît și după stipulațiile Tratatului de Paris, întinderea viitoarei organizații, cerută de trebuințele noastre naționale, materiale și morale, nu poate ave altă mărginire decît nejignirea drepturilor Înaltei Porți anume precizate în acele capitulații și pre care românii le-au respectat și le vor respecta în toată întregimea lor.

Luînd în privire că, pentru a pune un capăt suferințelor, abuzurilor și discordiilor din lăuntru, care au paralizat toată dezvoltarea în țară, și pentru a precurma înrîuirile din afară care au jignit autonomia Principatelor și a introduce un regim de stabilitate, de bună rînduială, de pace și de prosperitate în Principatele Române, este neapărat de a da o deplină și întreagă îndestulare trebuințelor și dorințelor nației.

Luînd în privire că dorința cea mai mare, cea mai generală, acea hrănită de toate generațiile trecute, acea care este sufletul generației actuale, acea care, împlinită, va face fericirea generațiilor viitoare, este Unirea Principatelor într-un singur stat, o unire care este firească, legiuită și neapărată, pentru că în Moldova și în Valahia sîntem același popul, omogen, identic ca

nici un altul, pentru că avem același început, același nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași istorie, aceeași civilizație, aceleși instituții, aceleși legi și obiceiuri, aceleși temeri și aceleși speranțe, aceleși trebuințe de îndestulat, aceleși hotare de păzit, aceleși dureri în trecut, același viitoriu de asigurat și în sfîrșit aceeași misie de împlinit.

Luînd în privire că această unire o dorim nu pentru ca să lovim drepturile și să amenințăm pacea altora, ci numai pentru ca să asigurăm drepturile și pacea noastră, și că dimpotrivă această unire — la care au contribuit toate generațiile trecute, lucrînd de a ne da aceleși instituții și legi —, împlinind o vie dorință a nației noastre și făcîndu-se pentru noi un izvor de bună rînduială, de iconomie, de legalitate, de dignitate și de regenerație generală, prin însuși aceasta ar da Înaltei Porți și staturilor vecine o închizășluire de pace și de stabilire la hotarele lor.

Luînd în privire că Unirea Principatelor este înscrisă în chiar instituțiile actuale, recunoscute de Înalta Poartă, și anume prin art. 425, cap. IX din Regulamentul organic[6], care rostește textual că: „Începutul, religia, obiceiurile și asemănarea limbei locuitorilor acestor două Principate, precum și trebuințele îmbelor părți cuprind din însăși descălecarea lor elementele nedespărțitei uniri, care s-au împedecat și s-au întîrziat numai de întîmplătoarele împregiurări. Mîntuitoarele folosuri ale rodului ce s-ar naște din întrunirea acestor popoare sînt netăgăduite".

Luînd în privire că, după protocolul VI al Congresului de Paris, consultarea dorințelor țărei a fost motivată mai cu deosebire de propunerea făcută de contele Valevski[7], atingătoare de Unirea Principatelor.

---

6 Regulamentele Organice ale Țării Românești și Moldovei sînt acte normative de drept public cu valoare constituțională, elaborate la București și Iași, de comisii formate din reprezentanți ai Adunărilor Obștești și conduse de ofițeri ai armatei ruse de ocupație. Au avut putere de lege pînă la Convenția de la Paris din 1858.

7 Contele Alexandre Walewski era reprezentantul Franței și președintele Congresului de la Paris.

Luînd însă în privire că, pentru ca Unirea Principatelor să producă tot binele ce se aşteaptă şi în lăuntru şi în afară, este trebuinţă de a se institua un guvern tare, stabil, respectat în lăuntru de toţi şi sprijinit în afară de marea familie a caselor domnitoare, că un asemine guvern nu ni-l poate da regimul viţios al domnilor electivi şi schimbători, carii, istoria este martoră, n-au produs decăt anarhie prin rivalităţile şi ambiţiile deşilor şi mulţilor aspiranţi, slăbiciune şi corupţie prin abuzurile şi nepotismul lor, şi mai ales năvăliri şi resbele prin despărţirea ţărilor şi prin supunerea domnilor la toate înrîuririle străine.

Luînd în privire că Principatele sînt însătate de legalitate, de stabilitate şi de dignitate naţională, voind a trăi cu însăşi viaţa lor, şi că aceste nu se pot dobîndi decît reîntorcîndu-se la vechiul princip al ereditătii tronului, care în întăile timpuri ale fundaţiei Principatelor, şi chiar în urma capitulaţiilor, au esistat în familiile lui Radu Negru şi a lui Bogdan Dragoş, şi puindu-se în capul Principatelor unite un prinţ străin, ales dintre dinastiile domnitoare ale Europei, afară de acele ale staturilor vecine, spre a nu motiva străine înrîuriri.

Luînd în privire că, spre a dobîndi un asemine princip, menit de a pune un capăt relelor trecutului şi de a pregăti patriei o eră nouă, românii renunţă la dreptul ce au prin capitulaţii de a-şi alege singuri pre şeful statului, încredinţînd numirea prinţului străin însuşi glorioşilor monarhi carii au luat în mîinile lor soarta Principatelor.

Luînd în privire că, spre a întemeia cea mai grabnică şi mai întinsă legătură între noua dinastie şi naţia română, este trebuinţă ca moştenitorii domnitorului să fie crescuţi în dogmele sfintei noastre biserici a răsăritului.

Luînd în privire că, pentru ca prinţul străin să poată împlini tot ce ar aştepta de la dînsul şi ţara şi Europa, este trebuinţă ca el să fie încungiurat de toate garanţiile de pace şi de putere şi să fie asigurat în contra periculelor din afară şi în contra tulburărilor din lăuntru;

că pericolele din afară se pot înlătura numai prin neutralitatea pămîntului Principatelor, neutralitate recunoscută în princip prin art. 26 și 27 ale Tratatului de Paris;

că tulburările din lăuntru se pot depărta numai întru cît domnitorul va căuta puterea sa în însăși țara și va ocîrmui după legi făcute de către însăși țara.

Luînd în privire că, după vechiul obicei, pururea și sub toate guvernele puterea legiuitoare în Principate a fost încredințată unei Adunări obștești, care, mai mult sau mai puțin, a reprezentat țara;

că această Adunare, pentru ca să fie bine primită, pentru ca legile votate de ea să aibă toată puterea morală, ea trebuie să fie astfeliu compusă încît să cuprindă în sînul ei toate marele interese ale nației.

Luînd în privire, în sfîrșit, că drepturile Principatelor anume cuprinse în capitulații și Unirea țărilor sub un prinț străin și ereditariu, asigurat prin neutralitatea pămîntului românesc și sprijinit prin o putere legislativă, care să cuprindă toate elementele vitale ale societății, atunci vor fi stabile, atunci vor contribui cu toată eficacitatea la dezvoltarea națională, morală și materială a patriei noastre, cînd ele se vor pune sub garanția atotputernică și salutară a marelor puteri ale Europei.

Adunarea ad-hoc a Moldovei, păsind pe calea ce i s-a prescris de către Tratatul de Paris, adecă începînd a rosti dorințele țării, în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, în toată curățenia cugetului, neavînd în privire decît drepturile și folosul nației române, declară că cele întîi, cele mai mari, mai generale și mai naționale dorinți ale țării sînt:

1

Respectarea drepturilor Principatelor, și îndeosebi a autonomiei lor, în cuprinderea vechilor lor capitulații încheiate cu Înalta Poartă în anii 1393, 1460, 1511 și 1634.

2

Unirea Principatelor într-un singur stat sub numele de ROMÂNIA.

3

Prinţ străin cu moştenirea tronului ales dintr-o dinastie domnitoare de ale Europei şi a cărui moştenitori să fie crescuţi în religia ţării.

4

Neutralitatea pământului Principatelor.

5

Puterea legiuitoare încredinţată unei obşteşti Adunări în care să fie reprezentate toate interesele naţiei.

Toate aceste sub garanţia colectivă a puterilor care au subscris Tratatul de Paris.

2

[DISCURS ROSTIT LA ALEGEREA DOMNITORULUI ALEXANDRU IOAN CUZA]*

După una sută cincizeci şi patru ani[1] de dureri, de umiliri şi de degradaţie naţională, Moldova a reintrat în vechiul său drept consfinţit prin capitulaţiile sale, dreptul de a-şi alege pe capul său, pre domnul.

Prin înălţarea ta pre tronul lui Ştefan cel Mare s-a reînălţat însăşi naţionalitatea română. Alegîndu-te de capul său, neamul nostru a voit să împlinească o veche datorie către familia ta[2]; a voit să-i răsplătească sîngele strămoşilor tăi vărsat pentru

* Şedinţa din 5 ianuarie 1859.

1 De fapt în 1859 se împlineau 148 de ani de la introducerea (în 1711) domniilor fanariote în Moldova. Faptul s-a întîmplat după domnia lui Dimitrie Cantemir, refugiat în Rusia în urma războiului ruso-turc la care participase în tabăra lui Petru cel Mare. În Ţara Românească primul domn fanariot a fost instalat în 1716, după asasinarea la Constantinopol a lui Constantin Brâncoveanu şi apoi a lui Ştefan Cantacuzino vodă, nepotul său.

2 Familia Cuza este atestată documentar din 1638. Un membru al ei, Ioniţă, s-a împotrivit statornic domnilor fanarioţi Grigore Callimaki şi Constantin Moruzi plătind în cele din urmă (1777) cu capul acţiunea sa în favoarea autonomiei ţării.

libertățile publice. Alegîndu-te pre tine domn în țara noastră, noi am vroit să arătăm lumei aceea ce toată țara dorește: la legi nouă om nou.

O doamne! mare și frumoasă îți este misia; Constituția din 7 (19) august[3] ne însemnează o epohă nouă și Măria-Ta ești chemat să o deschizi! Fii, dar, omul epohei; fă ca legea să înlocuiască arbitrariul; fă ca legea să fie tare, iară tu Măria-Ta, ca domn, fii bun, fii blînd, fii bun mai ales pentru acei pentru care mai toți domnii trecuți au fost nepăsători sau răi.

Nu uita că, dacă cincizeci de deputați te-am ales domn, însă ai să domnești peste două milioane de oameni.

Fă, dar, ca domnia ta să fie cu totul de pace și de dreptate, împacă patimile și urile dintre noi și reintrodu în mijlocul nostru strămoșească frăție.

Fii simplu, Măria-Ta, fii bun, fii domn cetățean; urechea ta să fie pururea deschisă la adevăr și închisă la minciună și lingușire.

Porți un frumos și scump nume, numele lui Alexandru cel Bun. Să trăiești, dar, mulți ani ca și dînsul; să domnești ca dînsul; și fă, o, doamne, ca prin dreptatea Europei, prin dezvoltarea instituțiilor noastre, prin simțimintele tale patriotice să mai putem ajunge la acele timpuri glorioase ale nației noastre cînd Alexandru cel Bun zicea ambasadorilor împăratului din Bizanția că „România nu are alt ocrotitor decît pre Dumnezeu și sabia sa". Să trăiești Măria-Ta !

---

3 Convenția încheiată între puterile garante (Franța, Anglia, Austria, Rusia, Prusia, Sardinia și Turcia) privind organizarea Principatelor Române. A avut valoare de constituție pînă în 1864, cînd principele Alexandru Ioan Cuza a promulgat Statutul dezvoltător al acestei Convenții.

3

[DISCURS REFERITOR LA ART. 1 DIN PROIECTUL DE CONSTITUȚIE]*

Domnilor, cînd s-a luat în considerațiune proiectul de Constituțiune eu am declarat că-mi rezerv dreptul ca la esaminarea fiecărui articol în parte să intru și în considerări generale. Pe temeiul acesta, odată cu prezintarea amandamentelor la deosebite articole din proiect, am onoare a vă arăta și opiniunile mele asupra capitului 1 din Constituțiune pentru *Unirea Principatelor sub un principe strein.*

Dup-aceasta se exprimă în scris în următorul chip:

Domnilor, ca autoriu al tuturor propunerilor făcute în sînul Adunării ad-hoc și al Adunării elective din Moldova în favoarea Unirii Principatelor Unite sub un principe strein, și care adoptate de Adunare sau în mare majoritate sau chiar în unanimitate s-au transformat în însuși voturi ale reprezentanțiunii naționale din Moldova, și anume: votul memorabil din 7 octombrie anul 1857 și voturile din 4 și 28 ianuarie și din 24 martie anul 1859, eu sînt angajat prin convicțiunile unei întregi vieți, prin toate antecedentele vieții mele politice, prin onoare, ca și acum și-n viitoriu să profesez și să susțin marele adevăr, religiunea politică a națiunii române, că numai Unirea Principatelor sub un principe strein poate asigura independența din afară și stabilitatea din întru a Patriei mele.

Această religiune politică, domnilor, nu o profesez de astăzi sau de ieri. Cu douăzeci de ani mai înainte, în 1837, în *Istoria Țărelor Române*[1] am pledat cauza Unirii. La 1840 am fundat „Dacia literarie", menită de a pregăti Unirea între deosebitele

* Ședința din 31 iulie 1859.

1 *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens*, publicată la Berlin.

ramuri ale familiei române. La 1848, ca redactor al *Dorinţelor partidei naţionale din Moldova* emigrată în Cernăuţi, am înscris ca cea mai mare dorinţă, ca coroana marelor reforme: Unirea Principatelor. La 1855, am fundat „Steaua Dunării", cel întîi ziariu politic, pe al cărui steag era înscris: Unirea sub un principe strein.

La 1856 şi 1857, cînd unioniştii erau persecutaţi în averea şi în persoanele lor, eu am fost membru activ al Comitetului central al Unirii din Iaşi; partea ce am luat la lucrările Divanului ad-hoc o arată buletinele şedinţelor acestei Adunări adevărat naţionale. La deschiderea Adunării elective, şi către colegii mei, şi către căimăcănie, am propus, decît să decretăm şi să facem Unirea Principatelor cu un principe strein, mai bine de a păşi la alegerea unui domn pămîntean convenţional. Aceste acte sînt de cunoştinţă publică; renegîndu-le astăzi, eu m-aş lepăda de titlurile cele mai scumpe ale vieţii mele, de proprietatea cea mai preţioasă a copiilor mei. Legat prin tot trecutul meu către politica unionistă şi otărît de a o urmări pînă la finitul vieţei mele, fără prezumpţiune, mă socot în drit să vorbesc mai cu tărie în această cauză şi să reclam onoarea de a fi crezut, cînd îmi voi expune opiniunile mele în privinţa Unirii complecte a Principatelor sub un principe strein, care se propune de proiectul Constituţiunii.

Proiectul Comitetului este bazat pe ideea, pe trebuinţa Unirii; nici că se putea aştepta altfel de la o Adunare de români, şi mai ales de la Comisiunea centrală[2], corpul politic al Principatelor, carele prin însuşi principiul şi condiţiunile sale trebuie să fie *esenţial unionistă*.

Onorabilul meu coleg, domnul Brăiloiu, autoriul raportului Comitetului, n-a fost, dar, numai elocvent, ci a fost şi adevărat,

[2] Discuţia avea loc în Comisia Centrală de la Focşani, organism creat după recomandările Convenţiei de la Paris din 1858. Comisia era formată din 16 membri, cîte opt din fiecare principat; jumătate erau numiţi de domn şi jumătate de Adunările elective. Sarcina ei principală era unificarea legislativă. A funcţionat între 4 mai 1859 şi 4 februarie 1860.

ci a reprodus în chipul cel mai esact aceea ce fiecare inimă simţeşte, aceea ce fiecare judecă, aceea ce fiecare gură mărturiseşte; „Deşi prin îndoita alegere a domnului Alexandru Ioan I, ne-a zis d[omnia]-lui, s-a înlăturat o pricină însemnată de diviziuni, nu putem încă zice că Unirea este statornicită pe bazele ei esenţiale. În adevăr, mechanismul organelor politice şi administraţiunea superioară se află tot într-o stare de dualitate, anomalie politică din care pot izvorî pericole foarte serioase şi ameninţătoare pentru liniştea publică şi pentru noul ordin de lucruri. Această stare de lucruri de nu se va modifica prin Constituţiune putea să ne ducă la două estremităţi, care deopotrivă sînt de fire a compromite esistenţa guvernului; căci, pe cît timp vor esista două Adunări şi două administraţiuni separate, aceasta singură este îndestulă pricină de a produce tendinţe separatiste, şi o ocaziune, un eveniment politic neprevăzut şi chiar ambiţiunea unui om poate aduce lupta între Adunări spre a desfiinţa nodul de unire, rămas izolat într-o organizaţiune separatistă.

Pe de altă parte, tendinţele unioniste negăsind îndestularea lor în organizaţiunea politică se vor vedea împinse la luptă în contra instituţiunilor, şi aşa Principatele, prin singurul defect al instituţiunilor ce sînt contrarii şi aspiraţiunilor noastre naţionale, şi condiţiunilor de forţă a unui guvern, se vor vedea espuse la turburare şi la slăbiciune politică.

Ca să fugim de aseminea pericule, ca să întemeiem guvernul în principiul său, avem o lege supremă de necesitate şi viaţă a îndeplini, aceea de a desăvîrşi Unirea politică a Principatelor, întrunind Adunările ce sînt despărţite şi formînd un singur ministeriu, o singură administraţiune".

Onorabilul meu coleg ierte-mi această lungă citaţiune din raportul său; însă mi-ar fi fost cu neputinţă de a caracteriza mai bine toată greua situaţiune în care ne aflăm şi datoria ce avem ca să facem tot ce ne este prin putinţă, însă fără a compromite ţara, spre a ieşi din o stare de lucruri critică şi nemulţămitoare.

Deie-mi voie şi domnul Gr[igore] Sturdza ca să-i mulţumesc pentru că spre a sprijini marea şi naţionala idee a Unirii v-a

cetit, domnilor, una din propunerile mele unioniste, şi anume: propunerea ce la 24 martie trecut am făcut Adunării din Iaşi de a se declara că după însuşi art. 27 şi 32 din Convenţiune Comisiunii centrale este încredinţată misiunea de *a pregăti* şi a face Unirea Principatelor.

Această propunere transformată în vot al Adunării, cetinduv-o domnul Gr[igore] Sturdza, m-a răzbunat de meschinele şi neîntemeiatele insinuaţiuni ce s-au făcut în contră-i chiar în sînul Comisiunii centrale în nefiinţa mea, atunci cînd eu eram bolnav şi prin urmare cînd nu puteam răspunde. Domnul Sturdza, arătînd această propunere ca puternicul argument în favoarea Unirii şi a misiunii ce are Comisiunea centrală de a pregăti şi a o face, i-a dat adevăratul simţ ce-l comportă, i-a arătat adevărata şi neapărata trebuinţă ce a motivat-o: nevoia ca să sfîrşim în întru cu dualismul, care paralizează tot progresul, care ţine ţara slabă în faţa eventualităţilor din afară, care denaturează Convenţiunea, aplicîndu-o într-un feliu într-un Principat şi altfeliu în celulalt, care chiar ţinînd guvernămîntul despărţit îi ridică toată autoritatea, toată tăria, spre a putea pune în stare practică marele principii de dreptate, de egalitate şi de libertate proclamate prin art. 46 din Convenţiune. Iată, domnilor, adevărata idee care a prezidat la facerea acestei propuneri: ea n-a fost nici o doleanţă ascunsă şi vicleană în contra persoanei domnului Alecsandru Ioan I, cum oamenii nerăbdători de a reajunge la putere s-au silit de a o arăta, nici un mijloc indirect de a mă face creditoriu statului pentru o moşie, imputare la care răspunde toată viaţa mea; nici o ridicularizaţiune a Constituţiunii. Ea a fost simplu şi curat echoul acelui glas carele strigă neîncetat în toate laturile României : *în Unire stă tăria.*

Aşadară, marea misiune a Comisiunii centrale este de a pregăti şi a face Unirea; şi Comisiunea, întru cît va face să predomnească în lucrările sale această idee unionistă şi la caz favorabil să se şi rostească că timpul facerii Unirii a sosit, nu va face decît a răspunde la aşteptările ţărei.

Domnilor, în şedinţele trecute eu n-am luat parte la discuţiunile ce au urmat în sînul Comisiunii centrale în privinţa proiectului de Constituţiune. Eu m-am mărginit a vota pentru luarea sa în consideraţiune.

Aceasta voi face pururea cu orice lucrare care va fi inspirată de ideea unionistă. Mi-am păstrat însă dritul de a-mi rosti opiniunea asupra chestiunii Unirii cu ocaziunea discuţiunii articolilor proiectului îndeosebi.

Eu am ascultat cu toată atenţiunea toată dezbaterea ce a urmat în şedinţele trecute. Combinîndu-le toate, am venit la rezultatul mulţumitoriu şi de care nici nu mă puteam îndoi că şi în sînul Comisiunii centrale, ca şi în toată ţara, Unirea Principatelor sub un principe strein se priveşte ca paladiul naţionalităţii române. Domn, camere, ocîrmuitori şi ocîrmuiţi, toate treptele naţiunii române mărturisesc acest adevăr. Astăzi nu mai sînt separatişti. În privirea principiului că numai Unirea cu principele strein ne poate da stabilitatea, sîntem, dar, toţi unanimi; singura deosebire ce din toate dezbaterile rezultă că esistă în sînul Comisiunii centrale, ca şi în ţară, este *oportunitatea* sau *neoportunitatea* aplicaţiunii. Partizan al libertăţii absolute a opiniunilor, eu respectez cu deplinătate opiniunea acelora carii cred că momentul nu este prea tîrziu sau prea timpuriu, ba că chiar este favorabil pentru a proclama Unirea cu principe strein, cu condiţiune însă ca să se respecteze şi opiniunea acelora cari cred că momentul pentru a se opera o aseminea răsturnare silnică a Convenţiunii subscrisă de cele mai mari puteri ale Europei a trecut sau că n-a sosit încă.

După ce am ascultat opiniunile ce s-au arătat aice şi *pro* şi *contra*, daţi-mi voie, domnilor, să esprim cu francheţă şi opiniunea mea. Ea vă este cunoscută şi prin propunerea mea din 24 martie care cere *pregătirea Unirii*, facerea ei *de facto* înaintea facerii ei *de jure*, şi prin cuvintele ce am avut onoarea de a vă adresa cînd, cu ocaziunea discuţiunii asupra regulamentului din întru Comisiunii, se atingea de strămutarea din Focşani a Comisiunii centrale; eu am zis atunce şi o repet şi astăzi:

„Comisiunea centrală are misiunea de a face Unirea, însă Unirea trebuie făcută astfeliu ca ea să dure, iar nu să se desfacă. După părerea mea, Comisiunea trebuie mai întîi să se grăbească de *a pregăti* acele instituțiuni sociale care să întărească națiunea, care să-i dea garanții, care să intereseze la facerea și la apărarea Unirii toate clasele societății".

Făcut-am însă ceva din aceste pînă acum? Nu; separatismul îl vedem domnind de la o margine la cealaltă a Principatelor, zise însă Unite.

El domnește nu numai în legi, care tot sînt încă cele vechi, adică întemeiate pe dualitate, dar chiar și modul de lucrare al ministerielor, care însă pretind a fi reprezi[n]tante ale politicii unioniste. Esemplu-l avem sub ochi. Una și aceeași Convenție într-un Principat se aplică într-un chip diametral opus acelui întrebuințat în celalt Principat. Comisiunea centrală aseminea pînă acum n-a făcut nimic spre *a pregăti* Unirea înainte de a o face, adică de a o proclama!

Însă mi se va răspunde: n-a fost timpul; și, lăsînd să treacă timpul, poate că mai tîrziu nu vom mai avea ocaziunea favorabilă actuală! Așadar, să venim la chestiunea de *oportunitate*, care predomnește și absoarbe toate celelalte considerațiuni.

Ca chestiune de oportunitate și de neoportunitate, eu o subdiviz în două: chestiune din întru și chestiune din afară.

Ca chestiune din întru, și dacă n-ar fi decît chestiunea din întru, momentul de a face Unirea, și însuși de a ne da un principe strein, este și va fi pururea timpul oportun, căci a împlini marile dorințe și trebuințe ale națiunii este pururea oportun. Pentru Moldova avem șapte luni și pentru Țara Românească avem șase luni în urma noastră, timpi prețioși care s-au lăsat să treacă în zadar, spre marea noastră desconsiderare în din afară și spre marea noastră pagubă în din întru. Cauza acestei inerții să n-o căutăm nicăieri decît în dualismul legilor, în lipsa de curagiu sau de inițiativă a Adunărilor și a administrațiunii pentru a aborda reformele sociale, și mai ales în lipsa de omogenitate, de energie și de spirit adevărat unionist al guvernului

nostru. Întru cît privește, dar, chestiunea din întru, momentul ar fi oportun. Nu este însă așa și întru cît privește chestiunea din afară; în toată francheţea și în rizicu[l] de a fi suspectat de separatist, declar că timpul astăzi mai mult decît oriși cînd este neoportun.

Timpul favorabil pentru a ne da Unirea și mai ales cu principe strein n-a fost încă, ba chiar pot zice că deocamdată a trecut. Au fost momente favorabile pentru ca să facem Unirea și să ne dăm și principele strein. Aceasta a fost în timpul căimăcămiilor interimare[3]. Istoria în nepărtinirea sa judice și pedepsească pe acei cari pentru ambiţiuni personale au împiedicat realizarea marei idei.

A fost timpul să ne dăm măcar Unirea. Acest timp a fost și a trebuit să fie în urma îndoitei alegeri, în urma votului din 24 ianuarie, atunce cînd Adunarea din Iași striga în unanimitate către sora sa din București: *la Focșani, la Focșani*. Nu eu și amicii mei politici am împiedicat întrunirea camerelor, din care ar fi ieșit Unirea ţărelor. Crez că atuncea, dacă am fi arătat energie, Europa, spre a mă servi de espresiunea amicului meu domnul Steege, *pe lîngă miie ne-ar fi dat și suta.*

A mai fost timpul favorabil și în ziua de 24 martie, cînd ministeriul Moldaviei a fost aderat la propunerea mea de a se deschide cu o oră mai înainte Comisiunea centrală și de a i se pune înainte marea misiune ce avea. Eram în agiunul resbelului Italiei[4], conferinţele nu hotărîseră încă asupra factului din 5 și 24 ianuarie; poporul nostru era încă în entusiasmul victoriei sale. Întrigile oamenilor ce lucrează în întuneric și coaliţiunile

---

3 Căimăcămiile interimare au funcţionat în 1858. Cea din Ţara Românească era compusă din Ion Manu, Emanoil Băleanu și Al.I. Filipescu; cea din Moldova era formată din Anastasie Panu, Vasile Sturdza și Ștefan Catargiu.

4 Războiul de eliberare a Italiei de Nord de sub dominaţia austriacă. Piemontul a fost susţinut în această campanie (aprilie-iulie 1859) de trupele împăratului francez Napoleon al III-lea. Prin preliminariile de pace de la Villafranca (11 iulie) Lombardia intra în stăpînirea regelui Piemontului, Victor Emanuel.

ambiţioşilor au răsturnat ministeriul din Iaşi, ce voia a merge înainte, şi Comisia centrală s-a deschis de-abia la 10 mai.

Toate împregiurările favorabile ce le aveam, acum nu mai sînt. Resbelul în interval s-a început şi s-a sfîrşit; puterile beligerante şi-au dat mîna. Pacea s-a subscris. Fiecare din puteri este otărîtă să facă concesiuni celeilalte; ele nu mai sînt dispuse de a vedea rădicîndu-se nouă greutăţi; ele, dimpotrivă, caută să sfîrşească şi cu cele vechi, cu orice preţ, chiar tăind prin întregul. În privinţa Principatelor, în momentul actual, puterile europene trebuie să se fi rostit. Sînt acum mai multe zile de cînd ministeriul englez a încunoştiinţat pe camere, şi imperatoriul Napoleon a declarat ministrului otoman că chestiunea îndoitei alegeri a domnului Cuza avea a se otărî în cursul săptămînei de la 9/21 iuliu pînă la 18/30 iuliu. Această săptămînă este trecută. Ei bine, domnilor, socotiţi că este prudent, că este folositor, că este moment favorabil, că acum fără amici din afară, fără nici o organizaţiune din întru, cu toate clasele societăţii îngrijite şi întărîtate unele în contra altora, cu o criză financiară din cele mai grozave, cu o administraţiune care nu este la înălţimea situaţiunii, să repunem pe tapet chestiunea, şi încă ce chestiune? *Unirea Principatelor cu un principe strein*, chestiunea cea mai arzătoare, chestiunea care în alte timpuri şi mai favorabile, şi la conferinţele de Viena şi la cele dintîi din Paris, a fost combătută cu atîta îndărătnicie de Austria şi de Turcia, şi care acum la a doua conferinţă din Paris, la subscrierea Convenţiunii din 7/19 august 1858, s-a apărat atît de puţin chiar de puterile cele mai binevoitoare nouă, nemaipomenind de acele care chiar din început numai în aparenţă au fost sprijinitoarele Unirii?

Alţii mai bine decît mine au arătat periculele din afară ce prin o silnică ieşire din Convenţiune am putea atrage asupra ţărei noastre, îndestul de nenorocită pentru a nu putea fără streini a otărî soarta sa şi a-şi îndeplini dorinţele ei cele mai vii, cele mai naţionale, cele mai neapărate.

Eu mă voi mărgini numai a zice: în cugetul meu, în deplina mea convicţiune, socot că este inoportun pentru ţară, socot că

putem pune în pericul chiar şi ce am dobîndit proclamînd Unirea Principatelor cu un feliu de somaţiune către domn ca în momente atît de nefavorabile să-şi îndeplinească făgăduinţa dată, făgăduinţă care, cît pentru mine, cred că în momente bune o va şi ţinea, făgăduinţă de a se scoborî de pe tron şi de a ne da principele strein[5].

Prin aceasta eu nu zic că trebuie să ne lepădăm de religiunea politică a naţiunii noastre; că singuri cu mîinile nostre trebuie să înscriem în capul Constituţiunii noastre osîndirea dorinţelor noastre celor mai vii şi neapărate: să înscriem separatismul. Nu; aceasta nu trebuie să o facem, şi cît pentru mine aş prefera mai bine să-mi taie mîinile decît să comit un aseminea sacrilegiu.

Datoria Comisiunii centrale este ca sus şi tare să profeseze dorinţele şi trebuinţele naţiunii, şi la moment favorabil să le şi realizeze. Însă totodată datoria noastră, a celor în care ţara vede inima şi inteligenţa naţiunii, este ca să ţinem seamă şi de starea Europei, şi de plecările şi interesele puterilor în privinţa noastră, şi de situaţiunea din întru şi, prin urmare, să ne ferim de orice pas pripit, de orice măsură imprudentă, care răsturnînd silnic o Convenţiune subscrisă de întreaga Europă ar putea să aducă asupra ţărei noastre nouă vifore, nouă pericule. Să ne dăm astăzi ce putem să ne dăm fără pericul şi să lăsăm zilei viitoare ce este a viitorului.

---

5 La 25 ianuarie/6 februarie 1858, Alexandru Ioan Cuza declara reprezentanţilor puterilor garante: „întemeindu-mă din nou pe votul adunărilor ad-hoc, rostit din nou de Adunarea Moldovei în seanţa sa din 5 ghenarie, constat încă o dată că ţara a cerut Unirea cu un prinţ străin. Cît pentru mine personal, am lucrat totdeauna la sucesul acestei combinări şi alegerea mea nu a putut slăbi nicicum convingerile mele de mai nainte. Lipsit de ambiţie personală şi nedorind decît binele ţării mele, precum ea îl înţelege şi îl cere, nu am trebuinţă de a declara că voi fi totdeauna gata de a mă întoarce la viaţa privată şi că nu voi considera retragerea mea ca un sacrificiu, dacă marile puteri, luînd în băgare de seamă dorinţele legitime ale unei naţii ce aspiră a se dezvolta şi care vede dinaintea sa deschizîndu-se calea unui nou viitor, ar consimţi prin a lor hotărîre o combinaţie ce pentru această naţie ar îndeplini toate speranţele ei." (*Acte şi documente relative la istoria renaşterei României*, publicate de Ghenadie Petrescu, D.A. Sturdza şi D.C. Sturdza, Bucureşti, 1889, vol. VIII, p. 640).

Chestiunea principelui strein este o chestiune la care nu numai Principatele, dar și Europa este interesată. În zadar îl vom voi, fără voia Europei nu ni-l vom putea da. În principele strein, Turcia, cu drept sau nedrept, a văzut și vede independința absolută a Principatelor, rumperea legămintelor secularii a noastre cu Înalta Poartă. Fiecare simte, din noi, că în starea lucrurilor actuale principele strein cu greu îl vom avea; a-l cere, dar, astăzi, a înscrie în însăși Constituțiune Unirea cu principe strein, ca parte îndatoritoare, ar fi, dar, după părerea mea un vot steril în bine și mănos numai în rele. Cum am zis, această chestiune privește de aproape interesele puterilor streine și fără voia lor proclamațiunea principelui strein de către Comisiunea centrală ne-ar conduce înapoi, iar nu înainte,

Unirea administrațiunii, unirea ministeriilor și a Camerelor se poate privi ca o chestiune mai mult din întru decît din afară; cu toate întîmpinările diplomației austro-turcești, ea este o consecință a îndoitei alegeri, o transformațiune care esențial nu jignește poziținea politică a Principatelor către Înalta Poartă și către puterile garante. Eu crez că în autonomia noastră putem, că chiar trebuie în momente favorabile ca să facem o asemenea reformă. Ea este neapărată; întocmai ca și domnul Brăiloiu o declar o condițiune de viață, o necesitate de întîiul ordin pentru fericirea și propășirea noastră în întru. O aseminea Unire nu este tot ce voim, însă este un pas înainte spre ce voim! Ca Comisiunea centrală compusă de delegați ai unui domn unionist și a două Camere unioniste, cu misiunea de a pregăti Unirea, sîntem datori în proiectul Constituțiunii a opina pentru unirea ministeriilor și a Camerelor; însă datoria noastră este ca proiectul Constituțiunii să fie așa așternut, încît să lăsăm Camerelor și puterii esecutive care ne-au ales toată independența și toată libertatea acțiunilor.

Noi avem a face proiectul, însă el nu se poate pune în lucrare decît cu cooperațiunea domnului și a Camerelor, cărora mai cu deosebire trebuie lăsată facultatea de a prețui momentul oportun al punerii în lucrare.

Această rezervă trebuie neapărat să fie bine lămurită în Constituțiune.

Povățuit, dar, de datoria supremă ce avem de a mărturisi cu toată țara religiunea sa politică, de a pregăti Unirea, de a o face chiar, însă în momente favorabile, cu condițiuni care să o facă durabilă, iar nu să o pericleze, și poate și cu dînsa și foloasele ce le avem dobîndite prin Convențiunea din 7/19 august 1858, și într-un spirit de împăcare, în dorința de a ajunge la unanimitate, de vreme ce se rostește întocmai cu comitetul principiul Unirii cu principele strein și se ține seama totodată și de scrupule în privința neoportunității aplicațiunii acestui principiu, eu am onoare de a vă supune, domnilor, o serie de amandamente la proiectul de Constituțiune, la care au aderat și amicii mei politici.

Amandamentele[6] la art. 34, 40, 41, 42 și 43 din proiect și adaosul ce se propune a se pune în capul proiectului arată Europei și Înaltei Porți dorințele și trebuințele națiunii noastre, dar totodată ele protestează[7] despre respectul nostru pentru drepturile seculare ale Înaltei Porți și pentru verdictul Europei.

Aceste amandamente adoptate și cele de la 40, 42 și 43 puse numai ca articule în de afară de complexul Constituțiunii, ca dispoziții viitoare, iar art. 41[8] ștergîndu-se cu totul, vom pune guvernămîntul în poziție să facă tot ce-i va fi prin putință spre a ne conduce la rezultat, fără însă a rumpe în vizieră[9] cu Europa și fără a lega de ele aplicațiunea Constituțiunii. Proiectul precum este așternut de comitet ar fi putut poate pune pe domn în necesitate ca pentru unul sau două articule să întîrzie

---

6 Amendamentele priveau renunțarea la ideea principelui străin ca neconformă cu intențiile marilor puteri. Insistînd în acel moment asupra ei, românii riscau să compromită Unirea însăși.

7 Încredințează.

8 Articolul 41 al proiectului de Constituție prevedea că puterea constituțională e încredințată lui Alexandru Ioan Cuza, domnul ales prin voturile de la 5 și 24 ianuarie 1859.

9 A ne disputa.

a sancționa Constituțiunea și așa a lipsi țara de binefacerile ei. Amandamentele mele, lăsînd chestiunea principelui strein pentru eventualități viitoare și subordonînd alegerea la votul Europei, asigurează puterile despre orice silnică schimbare a condițiunii politice a Principatelor Unite, lasă domnului toată inițiativa pentru a conduce la bun finit patrioticele sale făgăduințe și-i dă și încredințări despre spiritul dezbrăcat de orice ostilitate în privința persoanei sale, ostilitate care sînt sigur că este departe de cugetarea fiecăruia din noi, dar care în chipul cum este redijat art. 34 din proiect s-ar fi putut interpreta în acest simț.

Înscriind în cuprinsul Constituțiunii seria de legi organice care formează programul lucrărilor Comisiunii centrale și care, făcute, nu numai vor pregăti, dar și vor face de fact Unirea deplină și nedespărțită a Principatelor, Comisiunea centrală va arăta țărei că ea a înțeles și-și împlinește misiunea sa; și așa pe de o parte Comisiunea centrală pregătind aceste legiuiri de unificare și pe de altă parte proiectul de Constituțiune votîndu-se de puterea legislativă și sancționîndu-se de puterea esecutivă, vom putea zice Europei, cu recunoștință, dar totodată și cu drit de a fi ascultați: „Am răspuns la așteptările voastre, am dezvoltat binefăcătoarele principii ce ați pus în Constituțiunea din 7/19 august 1858; însă vedeți neîndeplinirile ei, țineți-ne seamă de trebuințele noastre; dați-ne voie să împlinim misiunea ce și noi ca fiecare popul avem pe pămînt. Națiune care pururea am respectat drepturile altora, lăsați-ne să ne dezvoltăm în pace; lăsați-ne să trăim cu viața noastră și cu legile ce-i sînt neapărate pentru păstrarea și întărirea ei!"

Ca să avem dreptul de a adresa Europei aceste cuvinte, să ne apucăm, dar, serios de reformele din întru, temelia cea mai puternică, neapărata pregătire a Unirii politice. Aceasta stă în mîinile noastre singure.

Dacă Europa este geloasă de respectarea stipulațiunilor politice ale Convenției, dacă ea reclamă dritul de *aprobațiune* sau de *veto* în schimbarea acestora, în reformele din întru, [în] îmbunătățirile sociale ea ne-a lăsat toată libertatea. Pe acest

tărîm noi sîntem deplini autonomi. Aicea putem lucra nu numai cu capul, dar și cu inima. La lucru, dar, domnilor: să gîndim că iată se apropie anul de cînd șapte puteri streine au închezășuit poporului nostru marile principii din 1789, care au făcut giurul lumii și care astăzi sînt baza organizațiunii staturilor cele mai monarhice, și că pînă acum nouă zecimi din acest popol, încă cu numele măcar n-a agiuns a cunoaște aceste mari libertăți.

Regimul trecut se păstrează încă în toată întregimea sa și, dacă se poate zice, răul încă a sporit. Legile nouă nu s-au făcut încă, și cele vechi nu se mai respectează. Inima și inteligența națiunii, să nu uităm că reformele trebuie să purceadă de sus și în timp propice. Să plecăm ochii noștri către acele gloate multe și amărîte, care pînă acum de la patrie n-au cunoscut decît dări și asupriri. Pe lîngă îndatoriri să le dăm acum și drepturi. Să facem ca și pentru dînșii să răsară soarele emancipațiunii. Întru cîtă vreme nu vom emancipa poporul, nu ne vom emancipa țara. Să arătăm, dar, lumii că ce voim nu voim numai pentru noi, numai pentru clasa noastră, ci pentru întreaga națiune. Prin desființarea unui regim social de mult osîndit de toată Europa, prin îmbunătățiri reale și conforme cu Convențiunea și cu spiritul de civilizație modernă, să rădicăm clasele de jos, să facem ca și pentru dînsele cuvîntul de libertate, de egalitate și de dreptate să agiungă a fi un adevăr; să le dăm o patrie. Și făcînd așa vom reaprinde în inimile lor schinteia naționalității, astăzi mai stinsă prin împilări seculare; și făcînd așa atunce vom fi tari, vom putea merge cît de departe, căci națiunea întreagă va fi cu noi. Și *tari* și *uniți*, încă cu ochii noștri vom putea vedea *pămîntul* făgăduinței.

4

[DECLARAȚIE PRIVIND POLITICA EXTERNĂ A GUVERNULUI]*

Domnilor deputați, declarația făcută Camerei din București de colegul meu președintele Consiliului de Miniștri de peste Milcov[1] mă autorizează a face și eu Camerei de aice profesia de credință a guvernului în privirea politicei sale esterioare. Domnilor, și în afară și în înăuntru se scrie și se vorbește atît de mult despre participarea noastră în cvestii străine încît este de datorie a ministeriului de a vă face dumneavoastră, de a face țărei o espunere franșă și leală a liniei de urmare ce guvernul păzește și este hotărît a păzi și în viitoriu. Această linie de urmare este întemeiată pe politica seculară a Principatelor Române, politică care se încheie în două cuvinte: *neutralitate* și *ospitalitate*. Această politică s-au proclamat în chipul cel mai solenel și mai unanim de Adunarea națională din 1857. Măria-Sa domnul Alexandru Ioan I nu va uita că au fost unul din membrii acelei memorabile și mari Adunări.

Guvernul Măriei-Sale va păstra, dar, și va apăra această politică, ca singura folositoare pentru români. Vroim să fim stăpîni în pămîntul nostru pentru ca să nu dăm străinilor dritul de a se amesteca în trebile noastre. Nici noi nu ni vom amesteca în trebile altora. (*Aprobare.*) Vroim ca pămîntul românesc să urmeze a fi un pămînt de neutralitate și de ospitalitate. Orice străin respins din patria sa din cauze politice, în cîtă vreme va respecta legile noastre, în cîtă vreme nu va lua parte la uneltiri revoluționare, va găsi un azil sigur în țara noastră. Numai românii nu trebuie să se depărteze de la această mare datorință a omenirii, căci și părinții noștri, și noi nu o dată am găsit

* Ședința din 15 decembrie 1860.

[1] M. Kogălniceanu era președintele Consiliului de miniștri al Moldovei, format la 30 aprilie 1860. Acest Cabinet a demisionat la 16 ianuarie 1861. Omologul său de la București era Manolache Costache Epureanu.

refugiul în alte țări. Și, prin urmare, îmbrățoșind și noi pe străinii ce ni cer ospitalitate, nu facem decît a plăti o datorie de recunoștință. *(Încuviințare din partea întregei Adunări.)*

Odată, domnilor, ce v-am făcut profesia noastră de credință în privirea politicei noastre, dați-mi voie de a vă spune și înpregiurările care au dat loc la feliuritele vorbe și învinovățiri în contra guvernului român.

În trecutele zile, fără știrea guvernului, s-au înfățoșat la gura Sulinei sub bandieră italiană cinci corăbii încărcate cu arme de rezbel. Trei din aceste vase s-au oprit la Sulina de către autoritățile otomane. Două au străbătut în Dunăre și au dezbarcat lăzile cu arme în Galați. Guvernul nostru au sechestrat îndată aceste arme ca contrabandă de rezbel. Ele se află astăzi în posesia noastră, ele sînt depuse la cazarma de Galați.

Tot în această vreme au intrat în Principat, viind de peste Carpați, un număr de unguri, între carii unii de familii însemnate. Aceasta au dat motiv de a zice că țara noastră este năvălită de mai multe mii de unguri și că guvernul nostru are scopul de a forma din ei chiar legioane. Aceasta este cu totul neadevărat. În Moldova n-au intrat de curînd decît vro șaizeci de unguri, și anume: vro 35 pe la Bacău, 3 pe la Peatră, 3 pe la Focșani și vro alți 20 concentrați în Galați.

Au urmat stăruinți ca să-i estrădăm! Accasta, domnilor, nu o vom face. Acești străini sînt refugiați politici, sînt oaspeții noștri, așa-i priivim și așa-i vom trata. Aceasta este o datorie de ospitalitate, o datorie de recunoștință, căci și părinții lor ades au dat azil părinților noștri atunce cînd prigonirile politice și năvălirile dușmănești îi sileau să treacă Carpații.

Însă, pentru a nu pune țara noastră în conflict cu Austria, pentru a-i da o puternică dovadă de neutralitatea noastră, de dorința noastră de a păstra relațiile de bună vecinătate, am sfătuit pe ungurii de curînd intrați ca să părăsească Principatul. Ei s-au priimit la aceste și din parte-ni am făcut tot ce ni-au fost prin putință pentru a le înlesni ducerea. În vro două, trei zile ei se vor îmbarca la Galați. Totodată am luat măsuri pentru a întări

pre cît ni-au fost cu putință o graniță așa de greu de păzit, precum este acea de-a lungul Carpaților. Nu numai am îndoit pichetul, dar chiar am chemat și concursul plăieșilor noștri. Aceasta am făcut-o, domnilor, din interesul dorinței de a da guvernului imperial al Austriei toate putincioasele garanții că noi nu înțelegem a ni amesteca în trebile sale nici direct, nici indirect[2].

Spre a mă rezuma, domnilor deputați, vă voi zice că toată politica guvernului Măriei-Sale domnului Alexandru Ioan I se povățuiește de următoarele principii: vroim ca pămînul românesc să fie un pămînt neutru, dar totodată și un pămînt ospitalier. Această politică am moștenit-o de la părinții noștri și cu orice sacrificiu vom conserva-o și pentru urmașii noștri.

Vin acuma la o chestiune materială, la un mic și neînsemnat credit pe care guvernul îl va cere de la Adunare pentru a se pune poliția din Galați în stare mai bună, spre a pute răspunde la trebuințe, mai ales în timpul de față. Populația orașului Galați s-au înmulțit în grad foarte mare. Poliția sa însă este tot după modul celorlalte tîrguri mici.

Cer, domnilor, ca această chestiune să se considere ca de urgență, încuviințînd un credit ce nu se urcă nici măcar la 50 mii lei pentru adaosul de oameni ce trebuie a se face la poliția din Galați.

5

[DISCURS ASUPRA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI LA SATE]*

Din cîtă discuțiune a urmat pînă acum m-am convins că toate părțile onorabilei Adunări tind la un singur și mîntuitor scop: acela adică de a avea o instrucțiune primarie îndestulătoare,

[2] Asupra acestui incident vezi infra, discursul nr. 18, p. 178.

* Ședința din 7 februarie 1867.

proprie de a face ca lumina să succeadă întunericului; și din început constat că din nenorocire nu avem acea instrucțiune cum ar trebui să fie mai ales astăzi, cînd toți locuitorii noștri au devenit cetățeni.

Acestea zise, vin a spune că arătarea faptelor făcută de domnul G. Ghica, adică cum s-a organizat școalele în Țara Românească, este esactă și, după opiniunea mea, dacă s-ar fi urmat înainte cu acea sistemă adoptată de fericitul întru pomenire domnul Alexandru Ghica[1], socotesc că instrucțiunea noastră rurală s-ar fi perfecționat; din nenorocire însă acea sistemă s-a abandonat de legislațiunea nouă. Aicea difer în opiniune cu onor. domnul G. Ghica. Nu s-a întins acea dare[2] pentru școale ca și în Moldova. Eu, împreună cu principele domn Ghica[3], am făcut parte din acea comisiune care a unificat dările în 1862, sub ministerul Barbu Catargiu. Atunci s-a calculat cît se plătea sub diferite numiri în o provincie și cît în alta, și s-a unificat, s-a hotărît sub un singur titlu de dare personală, care s-a suit la 36 lei; s-a pus pe urmă o dare de poduri și șosele de 12 lei; iară cît pentru darea pentru școale, s-a șters și-mi pare foarte rău că s-a șters, căci, dacă s-ar fi păstrat în memoria fiecărui sătean că plătește pentru școală o dare, ar fi știut că are dreptul de a avea școale și datoria de a trămite pe copii la școale. S-a șters darea aceasta și cu ocaziunea projectului pentru legea comunală s-a stipulat că fiecare comună e datoare să aibă școala sa și prin urmare să aibă și dreptul de a-și alege învățătorii de sate, așa era în legea veche și era un pas făcut spre adevărata descentralizare, căci negreșit o comună își cunoaște și alege mai bine pe profesorul său decît să-l primească trămis gata din București. Din nenorocire, atuncea în Adunare s-a înfățișat o propunere ca

[1] Alexandru Ghica, domnul Țării Românești (1834-1842). În vremea lui s-a extins metoda lancasteriană, care îngăduia profesorului să lucreze concomitent cu mai mulți copii avînd un bagaj diferit de cunoștințe.

[2] Școlile rurale s-au generalizat în 1838. Atunci țăranii au fost impuși la o dare de doi lei pentru salarizarea învățătorilor.

[3] Grigore Ghica, domnul Moldovei (1851-1857).

statul, care a luat toate bunurile monastireşti cari mai ales erau destinate învăţămîntului public, să fie dator a se îngriji şi de instrucţiunea publică primară. A urmat discuţiune mare, după care apoi în legea comunală s-a zis că comunele sînt datoare să se ocupe de şcoalele primare, conform cu legea instrucţiunei publice, şi s-a lăsat a se înţelege ca statul să dea profesorul şi comuna să dea localul şi cele trebuitoare, întocmai ca şi la comunele urbane. A venit dară legea instrucţiunei publice care a pus asupra statului îndatorirea de a plăti personalul învăţămîntului şcolar sătesc, o sarcină în adevăr grea, dară corespunzătoare cu bunurile ce el a luat. Iată dară ce este astăzi: statul e dator să plătească personalul şcolar din sate precum e dator şi în oraş, şi satele astăzi nu mai sînt datoare să plătească pe învăţător şi nu mai au dreptul de a-l alege. Aicea dară difer de domnul G. Ghica.

Viu acuma la a doua parte, avem sau nu învăţători primari? Nu-i avem din nenorocire, fiindcă sistema care era înainte după legea domnului Alexandru Ghica, ca învăţătorii de sate în timpul vacanţei să vină la şcoalele de judeţe ca să înveţe şi ei, a căzut cu aplicarea nouei legi; mi-a fost mie dat a vedea cel din urmă spectacolul unui asemenea personal învăţînd în timpul vacanţei la şcoala din Rîmnicul Vîlcei; acolo am văzut 200 tineri trăind ţărăneşte şi învăţînd de la institutorul de oraş din Rîmnicu Vîlcea ceea ce apoi se duceau şi învăţau şi ei pe urmă pe copii în sate. Profesorilor ţărani nu le era ruşine a fi ţărani şi a trăi ca ţăranii; ei nu se deosebeau de ceilalţi decît prin cultură, altfel traiul lor era ţărănesc.

Astăzi, domnilor, personalul acela în mare parte, şi mai ales peste Milcov, nu mai e acelaşi care esista atunci; astăzi se trimit de prin oraşe învăţători. Cine-i trămite? Cu ce mijloace? De unde-i găseşte? Domnul Mîrzescu a spus, şi este adevărat, că în toată România nu avem decît un singur aşezămînt care să fie în stare a forma învăţători sătesti: este aşezămîntul Vasile Lupu sau monastirea Trei Ierarhi din Iaşi [4].

[4] Şcoala preparandială de la Trei Ierarhi a fost înfiinţată în 1850 de viitorul domn Grigore Ghica.

Dară acest institut nu este cu putință să îndestuleze numărul cel mare al institutorilor ce-l dorim noi astăzi, fiindcă azi intrucțiunea publică este obligatorie și statul s-a îmbrăcat cu îndatorirea de a întinde această instrucțiune, căci și în Constituțiune se zice că instrucțiunea primară va fi publică și obligatorie.

Așadară, domnul ministru, în ardoarea sa de a întemeia școale, și nu după cum ele era după legea lui Alexandru Ghica, de a lua săteni cari se mulțumeau cu o leafă mică, ci de a forma școale mai perfecte, domnul ministru[5] a făcut pentru aceasta apel la toată tinerimea și cu toată buna-voință a domniei-sale însuși ne-a spus că nu a găsit numărul acela de institutori corespunzător la numărul de 300 școale model pe cari trebuie să le înființeze: nu l-a găsit, întîi pentru că lipsește institutiunea care singură i-ar fi putut forma și al duoilea pentru că cu greu se poate forma un institut ca Vasile Lupu din Iași.

Apoi s-a făcut apel la mijloacele acelea cari se cîștigă prin alte școale, cari au o menire cu totul alta decît de a forma învățători sătești cum îi voiește națiunea, adică învățători nu numai pe bancă, dară învățători cari să fie mentorii, moralizatorii sătenilor, cari să fie deprinși cu viața rustică. Domnul ministru ne-a spus că, cu tot apelul ce a făcut, de-abia a putut găsi 150-200, și pe aceștia cum i-a găsit? I-a găsit în adevăr buni în privința cunoștinței chipului de a preda instrucțiunea; dară oare găsitu-i-a buni și în privința moralității, a moravurilor rustice cari trebuie să aibă? Mă tem că mulți vor răspunde într-un chip rău la această întrebare.

D.G. Mîrzescu: Eu cel întîi.

Așadară, ar trebui să ne întoarceam la sistema vechea, la sistema lui Alexandru Ghica vodă, și să îndatorăm pe comune ca ele să-și plătească învățătorii, ca tot ele să și-i aleagă. Cu acești învățători, vom avea în adevăr școale rurale în realitate, iară nu

[5] Ion Strat.

numai pe hîrtie, nu numai etichete cum a zis foarte bine domnu C.Grădișteanu, și întru două bănci o tablă, cretă și nici învățător, nici școlari. Cu acei învățători ai sistemei celei vechi, vom avea școale; ei să meargă la capitala județului, unde vor găsi acele școale cari nu sînt înființate, dară care trebuie să se înființeze, acele școale normale, unde cu o mică cheltuială de întreținere să poată petrece două, trei luni, ca să poată învăța ceva. Dacă aceasta n-o putem face, într-un asemenea caz să înființăm școale normale, acele pe cari le cere legislatorul.

O voce: Există.

Nu există, căci n-au fonduri.

O voce: E lege.

Se zice că e lege, dară ce zice legea: zice să se înființeze școalele normale, adică să se ia cea mai bună școală din județ și să se transforme în școală normală; cu aceasta nu va să zică că școalele normale există, pentru că la acea școală normală trebuie să adăogați un profesor pentru pedagogie sau să se dea un spor dn leafă aceluia dintre profesori cari va preda și pedagogia.

Așadară, la o asemenea școală care e să se înființeze, trebuie să se facă o cheltuială. Nu numai atît, trebuie să aducem de prin sate pe toți învățătorii și să-i îndatorim a urma cursul școalei normale; aceștia e cu neputință să poată veni și stărui la reședință, dacă nu li se vor da un mic adjutor ca să se susție.

Viu acum la cestiunea dacă dumeavoastră voiți să aveți un milion 900 000 lei pentru a fonda școalele așa cum înțelege domnul ministru, iară nu cum înțelege domnul Ionescu. Domnul Ionescu crede că domnul ministru a înțeles prin școale normale acele 200 școale numite școale model.

Trebuie ca, chiar votînd acest milion, să votam o cifră ca să se facă în județe cîte o școală normală; să prefacem una din școalele cele mai bune din județ în școala normală; mai trebuie să dăm altă cifră pentru a se susține acei oameni de țară cari vin în oraș să învețe, ca la rîndul lor să poată și ei a fi învățători prin sate. Dacă însă nu avem mijloace pentru aceasta, iată care e

opiniunea mea. Să zicem domnului ministru: fii așa de bun, domnule ministru, a te mărgini în cifra cerută de domnia-ta, 1 500 000 lei, și înființează școale cum vei crede domnia-ta, iară cifra de 400 000 lei care se dă mai mult de comisiune întrebuințeaz-o să faci acele școale normale pe cari le cere legea actuală.

O voce: Sînt.

Nu sînt; legea zice așa: se va alege din fiecare reședință de județe școala cea mai bună care există și se va transforma în școală normală; așa e, dară profesorului aceluia, căruia îi veți pune însărcinarea a face curs de pedagogie, trebuie să-i mai dați ceva. Pe lîngă aceasta trebuie să mai dați ceva și oamenilor cari vor veni la oraș să învețe. Numai cu modul acesta vom putea ajunge a dobîndi învățători primari cum se cuvine. Eu respectez severitatea privigherei ce era în timpul domniei lui Alexandru vodă Ghica, căci această privighere severă a dat în acel timp rezultate așa de frumoase și m-a făcut pe mine să văz, fiind pe atunci la Giurgiu, că, din 100 oameni ce sta la port și descărcau grîu, 50 să-mi răspunză că știu carte și, pe cînd încărcau și alții descărcau, cea mai mare parte dintr-însii să aibă condeiul și hîrtia în mînă spre a face socoteala. Am văzut aceasta, domnilor, și toți acești oameni știau carte din școalele înființate de domnul Ghica.

Prin urmare vă rog să binevoiți ca sau să sustrageți 400 000 lei din suma de un milion nouă sute destinată prin budget pentru susținerea școalelor sătești și pentru înființarea acelor școale model, sau să dați o deosebită sumă de 400 000 lei numai pentru școalele normale, școalele model. Eu unul aș preferi să se despartă această sumă, să rămîie pentru școalele rurale cifra de 1 500 000 lei și să se dea apoi deosebit suma de 400 000 lei pentru înființarea de școale pentru învățători și pentru ca să se poată da o mică subvențiune unerilor din sate ce ar voi să vie în orașe să urmeze cursul în acele școli pentru a deveni învățători buni. Și atunci vom avea nu numai școale, ci și școlari, căci în aceste școli, prin modul ce am onoare de a propune, vom avea

școlari cari au să devie învățători pentru școalele sătești; și astfel să ajungem a avea în realitate școale rurale.

6

[DISCURS PE MARGINEA PROIECTULUI DE LEGE PRIVIND VÎNZAREA DOMENIILOR STATULUI] *

Domnilor, onor. domn Lahovari a zis cum că plata cu amortisment ar produce rîsul oricărui financiar serios[1]. Ei bine, să-mi fie permis și mie să vă spun cum că tocmai teoria domnului Lahovari în contra amortismentului ar putea să dea loc la o asemenea apreciere, și iată pentru ce.

Nu am trebuință, domnilor, să merg nici în Italia, nici în Ispania, ci am să mă duc aci în București la tribunalul de Ilfov, secțiunea a 3-a, și să mă încredințez că domnul Lahovari are greșeală.

Domnilor, care din moșii se vînd mai bine, acele care se vînd de tribunal prin vînzare silnică sau acele cari se vînd de proprietari prin buna lor voință și mai ales de către acei proprietari cari acordă cumpărătorilor niște înlesniri de plată? Auzim în tot momentul că la tribunalele din București, Iași, Dolj s-a vîndut moșia cutare sau cutare cu un preț așa de jos încît nu este deloc în raport nici chiar cu venitul anual al acelor moșii; și auzim că proprietarii ale căror proprietăți sînt supuse a se vinde prin vînzare silnică se duc la tribunale și cer amînarea vînzării și solicită voia tribunalului ca să poată vinde acele proprietăți de bună-voia lor, prin bună tocmeală, pentru că astfel

* Ședința din 13 martie 1868.

1 Legea prevedea ca la cumpărare să se achite o treime din valoare, iar restul să se eșaloneze în rate pe zece ani cu o dobîndă de 7%. Vînzarea se făcea pentru achitarea unor datorii ale statului. Alexandru Lahovari constatase că operația se făcea în fond prin contractarea unor noi datorii, de vreme ce nu se pretindea plata integrală.

[le] pot vinde mai avantagios, mai cu preț. Iată, domnilor, că nu mă duc nici în Ispania, nici în Italia, ci mă uit numai la ceea ce se petrece în țara noastră; prin urmare, dacă proprietarii cei mici din țara noastră fac așa, de ce să nu facă și proprietarul cel mare, care se numește statul, cînd voiește să vînză o parte din bunurile sale?

Dară, ce ni se mai propune încă? Ni se propune să nu vindem aceste bunuri prin amortisment, să nu facem nici o înlesnire cumpărătorilor, ci să le cerem toți banii. Ei, domnilor, din nenorocire s-a făcut în Moldova o asemenea operațiune și a fost foarte dezavantajoasă pentru acela care a făcut-o. Cînd s-a luat Bucovina de către Austria[2], s-a luat negreșit și acele monastiri frumoase și mărețe care se află în Bucovina, precum Putna, St. Ilie și altele, și toate acele monastiri, pe cînd Bucovina încă făcea parte din Moldova, au fost înzestrate de către pioșii moldoveni cu multe și foarte însemnate moșii, care după luarea Bucovinei au rămas negreșit tot în Moldova. Guvernul austriac, care se îngrijea oarecum ca nu cumva ar putea să vie o chestiune cu aceste monastiri care aveau proprietăți în Moldova și cari erau date acelor monastiri pentru binefaceri, guvernul austriac dară a socotit de cuviință să precurme orice pretențiune în viitor și a hotărît vînzarea moșielor clerului din Bucovina, căci așa i-a zis: moșiile clerului din Bucovina, puind condițiune ca banii să se plătească într-o lună de zile, și cu condițiunea aceasta a făcut că moșiile acelea care astăzi fac o sută mii galbeni s-au cumpărat atunci cu cinci mii lei: moșia Ibănești, proprietatea domnului Moruzi, care astăzi face una sută mii galbeni, s-a vîndut cu cinci mii lei sau două mii galbeni, fiindcă atunci galbenul era duoi lei și jumătate. Iată, domnilor, la ce rezultat am putea ajunge și noi dacă am hotărî a cere toți banii deodată.

Acum să vă dau și un alt esemplu, și, fiindcă s-a vorbit de Ispania, vă voi aduce un esemplu de acolo.

---

[2] Bucovina a fost anexată de Austria în 1775.

Fiindcă am trăit trei ani de zile acolo[3], vă pot spune că nici o naţiune neolatină nu are mai multă asemănare cu naţiunea noastră decît naţiunea ispaniolă. Dion Cassius a zis că Traian a luat colonii din toate părţile şi le-au adus în Dacia, şi fiindcă Ispania era ţara lui, de aceea crede că a adus şi colonii ispaniole în ţara noastră, căci nu este nici o limbă neolatină care să semene mai mult cu limba noastră ca cea ispaniolă, asemenea este şi costumul, şi cine călătoreşte în Castilia Veche şi vede pe sătenii de acolo socoteşte că vede pe ţăranii noştri dimprejurul Bucureştilor. Acolo, domnilor, proprietatea mică nu esistă, era numai proprietari mari, între cari statul era proprietar pe o a patra parte a teritoriului Ispaniei, cum este şi statul nostru, mai cu seamă în urma secularizării [4], financele Ispaniei erau în mai rea stare decît ale noastre. Ei bine, s-a găsit un om mare, un ministru radical, Mendes Sabbad; acest om s-a uitat împregiurul său şi a văzut că în Ispania, ca şi la noi, era pe de o parte granzii de Ispania şi pe de alta sărăcimea, era clasa de mijloc, clasa a treia era clasa biurocratică, care se hrănea din buget. Văzînd dară această situaţiune şi ştiind poziţiunea financelor ţărei, s-a apucat şi a consolidat toată datoria, întocmai ceea ce am făcut şi noi în Constituantă prin împrumutul Oppenheim[5], şi apoi a zis că pentru plată statul vinde moşiile în avantagiul cumpărătorilor, adică pentru plată le dă cutare termen, şi astfel a vîndut tot.

---

[3] M. Kogălniceanu a trăit în Spania din septembrie 1846 pînă în februarie 1847.

[4] Secularizarea averilor mînăstirilor închinate s-a efectuat în decembrie 1863 sub un guvern M. Kogălniceanu. 27% din suprafaţa ţării aparţinînd acestor aşezăminte a reintrat în patrimoniul naţional. Pentru despăgubirea călugărilor greci (150 milioane de lei) în primul rînd a celor de la Muntele Athos, beneficiari ai acestor bunuri, statul român a fost silit să contracteze, în 1864, un împrumut la Banca Imperială otomană şi la Fraţii Stern cu dobîndă de 6%.

[5] Împrumutul Oppenhein s-a încheiat în 1866 pentru plata numeroaselor datorii ale statului. Deşi trebuia achitat în continuare împrumutul Stern (vezi nota precedentă), lucrul a părut posibil deoarece s-a votat o lege autorizînd vînzarea unor bunuri ale statului pînă la valoarea de 75 milioane lei.

Dară poate să fiu întrebat dacă prin acest mod de vînzare a proprietăților statului a putut să ajungă la scop? Ei bine, întrebați pe toți acei oameni cari se ocupă de starea și dezvoltarea țărilor din Europa și veți vedea ce a făcut Ispania, și vi se va spune că ceea ce s-a făcut acolo prin acest mod de vînzare a proprietăților statului este că s-a creat mica proprietate, acea clasă a societății ispaniole care astăzi oprește revoluțiunea în Ispania.

Acum, domnilor, după ce am făcut această mică digresiune, dați-mi voie să vin la legea în cestiune. Onor. domn A. Lahovari a zis: care a fost scopul acestei legi votată de Constituantă? Ei bine, domnilor, scopul acestei legi a fost să plătească toate datoriele, toate bonurile de tezaur, mandatele în suferință și în fine deficitul anului 1866. Pentru ca să ne încredințăm că acest scop a avut Constituția, nu avem decît să citim articolul și să vedem că scopul legii este scris chiar în lege.

După aceea este un articol în care se zice că, pînă se vor vinde aceste bunuri, să se facă un împrumut. Ei bine, împrumutul s-a făcut. Cînd are să se plătească acest împrumut? În 23 de ani. Ce facem noi acum cu banii cari se vor strînge? Vom plăti oare datoriele curente? Nicidecum, domnilor, noi vom plăti acele datorii din 1866 cîte nu s-au acoperit cu împrumutul, vom plăti anuitățile care le-a plătit tezaurul din alte resurse ale sale, și după ce vom face aceasta rămășița banilor s-o întrebuințăm numai și numai în plata nu a datorielor actuale, ci a împrumutului Oppenheim.

Să vedem acum, domnilor, dacă cu propunerea ce se face putem ajunge la acest scop. Statul a făcut avansuri de 14, de 16 sau 20 de milioane — nu cunosc cifra bine; să vedem [a]cum dacă această lege are să dea statului aceste mijloace sau nu. Statul dobîndește dreptul a vinde bunuri pentru 75 milioane. Să calculăm cum că moșiile au să se vîndă numai pentru 60 milioane și 15 milioane se vor prinde din capitalizarea embaticurilor, din vînzări de case, de locuri virane, înfundături etc. etc. Mai întîi de toate, domnilor, această cifră de 15 milioane are să

fie mai mare, pentru că noi n-am mărginit vînzarea caselor la suma de 150 galbeni chirie pe an; ci am zis în general să se vîndă toate casele de care astăzi statul dispune şi plata cumpărătoarei să se efectue imediat. Avem dară 15 milioane şi rămîn cele 60 milioane care sînt să se prindă din vînzarea moşielor. Să vedem acum dacă aceste moşii vîndute pînă la suma de 60 milioane au să se plătească toate cu anuităţi. Eu de mai nainte declar că nu toate se vor vinde cu anuităţi.

Întîi, toate acele moşii care se vor vinde în loturi au să se plătească îndată şi cred că numărul acestor moşii are să fie foarte mare, căci se vor face asociaţiuni de ţărani cari le vor cumpăra; de pe acum încă ştiu că mulţi ţărani întreabă necontenit cînd se vor pune în vînzare bunurile statului; ştiu că asemenea asociaţiuni se vor face şi aci şi dincolo de Milcov, dară mai cu seamă în judeţele de munte, cum de esemplu în judeţele Neamţu, Suceava etc. Ei bine, să nu punem pentru aceste moşii decît... cît de puţin 5 milioane. Toate oraşele care sînt situate pe domeniele statului au drept să se răscumpere, deşi cu anuităţi, însă într-un termen mai scurt, căci chiar acele oraşe sînt impaciente de a se libera cît mai curînd; ei bine, şi de aci să calculăm cît de puţin că se vor prinde trei, patru milioane. Iată dară că şi din cele 60 milioane am scos vreo 10. Au rămas 50 de milioane. A treia parte din aceste 50 milioane au să se plătească îndată şi cari fac 16 milioane. Mai rămîn dară 30 de milioane în anuităţi. Ei bine, domnilor, aci, în aceste 30 de milioane facem înlesniri şi capitalelor mari de cari se îngrijeşte atît de mult domnul Lahovari, căci e lăsat în facultatea fiecăruia ca să plătească îndată, să facă ceea ce onorabilul domn Lahovari crede că este mai regulat, adică ca fiecare om care dispune de capital să plătească îndată...

D.A. Lahovari: Permiteţi-mi o mică rectificare căci [n]-am zis aşa. Eu am zis că capitalurile cele mari se vor bucura tot de aceleaşi avantagii de care se bucură capitalurile mici, ca să plătească a treia parte, şi prin urmare, ele nefiind puse în alte condiţiuni mai grele decît capitalurile mici, tot al lor va fi avantagiul, ca şi cînd ar urma să plătească îndată.

Aşadară, dumneavoastră vă îngrijiţi acum nu de capitalurile cele mari, ci de capitalurile cele mici, ei, domnilor, aşa era şi cu legea rurală. Proprietarii cari refuzau de a vota legea rurală ziceau: dară ce au să facă bieţii ţărani, săracii aceia! (*Aplauze.*) Cum vor plăti? Ei bine, domnilor, iată că plătesc[6], plătesc, şi nu este esemplu cum că ţăranii cei săraci deşi au fost în multe năpăstuiţi cu aplicarea acestei legi să voiască să se lepede de acest beneficiu, plătesc şi nu s-au ruinat. Dară acum zice că se vor ruina; ei bine, domnilor, să se ruineze cei leneşi; noi am votat legea rurale nu pentru cei leneşi, ci pentru cei activi, pentru cei harnici. Asemenea prin această lege vom da înlesniri cumpărătorilor acelora cu capitaluri mici, cumpărătorilor acelor harnici, cari poate cu munca lor să plătească şi anuităţile şi să-şi întreţie şi familiile; şi dacă printre acestea vor fi şi victime, ei bine, domnilor, vor fi victime cum sînt victime şi ţăranii acei leneşi cari şed cu burta la soare şi nu muncesc ca să-şi plătească datoria lor, pe care o pot plăti cu prisos cu un pogon de sapă şi unul de altă muncă. Iată dară, domnilor, ce va fi, şi dară nu este serioasă această objecţiune, să-mi permită domnul Lahovari a-i spune şi a-i asigra că noi facem tocmai aceea.

D.A. Lahovari: Cer cuvîntul în cestiune personală!

Declar de mai nainte că eu deloc n-am primit, nu mi-am permis a vorbi de persoana domnului Lahovari, n-am înţeles să pun persoana dumnealui în cestiune, au apărat o teorie, am zis că teoria care s-a pus nainte cu ocaziunea legii rurale se pune şi aci, că adică să ne fie milă de oamenii aceia cari se vor arde ca musca la lumînare prin cumpărătoarea acestor moşii, şi am zis că această teorie nu este întemeiată. Aceasta este cestiunea, domnilor, statul nu poate prin asemenea lege să peardă nimic; din contra, proprietatea fiind astăzi căzută la noi, şi căzută cu desăvîrşire, dacă proprietăţile statului se vor vinde iefin cerînd noi banii îndată, atunci lovim şi proprietăţile particulare cu o

[6] Prin legea rurală promulgată în 1864 ţăranii împroprietăriţi erau datori să achite loturile primite în timp de 15 ani.

mai mare depreţiare din ce este astăzi. Şi apoi, cerînd toţi banii îndată, una din două: ori vom vinde proprietăţile pe nimic, şi atunci, cum am zis, vom ucide şi proprietatea privată; ori, dacă vom cere mult, statul nu va vinde deloc. Ceea ce propunem noi este de natură a încuragia pe oamenii aceia cari sînt proprietari, dară cari au mici capitaluri, parte în bani, parte în activitatea de care sînt capabili şi pe care azi nu o pot dezvolta. Pe de altă parte, luăm măsură ca această parte să nu vie să omoare preţul proprietăţilor particulare, căci zicem în lege că ministerul să nu poată să întărească deloc o vînzare al cării preţ nu ar echivala cu venitul unei moşii adunat pe 15 ani.

Ei bine, domnilor, fac o întrebare: să mi se dovedească că se vinde astăzi o moşie pusă în licitaţiune cu preţul venitului pe 15 ani; nu mi se va dovedi, domnilor. Mai toate moşiile se vînd, mai cu seamă peste Milcov, capitalizîndu-se venitul pe nouă, pe zece, cel mult pe unsprezece ani...

O voce: Ba şi pe opt, şi pe şase.

Ei bine, noi pentru moşiile statului punem 15 ani, zicînd ministerului să nu întărească nici o vînzare care nu va da venitul pentru 15 ani; şi viind cu moşiile acelea care era arendate în Ţara Românească cu 500 galbeni după contractele cele vechi şi care astăzi au arendă înduoită, să facă şi preţuirea speciale despre valoarea unei asemenea moşii, apoi să se adune amînduoă cifrele şi, făcîndu-se un termen de mijloc, aşa să se vînză.

Aşadară, vedeţi că proprietatea particulară nu se compromite cu vînzarea aceasta; interesele statului iarăşi nu se compromit, căci el nu poate să întrebuinţeze aceşti bani, chiar încasîndu-i o dată, decît pentru acoperirea împrumutului Oppenheim. Să presupunem că are să se vînză o dată şi să se strîngă 75 milioane; din aceasta are să se ia 20 milioane pentru ca să plătească mandatele cîte nu s-au putut acoperi cu împrumutul Oppehheim. Ei bine, dară ce să se facă cu ceilalţi? Să se cumpere obligaţiunile domnului Oppenheim? Dară, cînd domnul Oppenheim va şti că este în lada tezaurului public o sumă de 50 milioane bani gata, nu e dumnealui destul iscusit ca să-şi urce

obligațiunile sale de la 70 la 90 la sută? Da, domnilor, și atunci nu le va cumpăra statul și vor rămînea banii în ladă. Ei, dară atunci este o vorbă: Banul e ochiul dracului. (*Aplauze.*) Apoi, cînd vor fi 50 de milioane bani gata în ladă, nu ne va veni nouă oare tentațiunea să-i punem în buget? (*Ilaritate.*) Cînd din contra, punînd stipulațiunea aceasta în lege, vom strînge banii rînduri rînduri, și ce vom face cu ei? Vom plăti anuitățile; dară poate să mai prisosească ceva? Ei bine, atunci văzînd că obligațiunile domnului Oppenheim sau ale altuia sînt ieftine, vom cumpăra și noi dintr-însele, și le vom cumpăra avantagios, sau vom face altceva dacă nu ne va veni bine să cumpărăm obligațiuni. Altminteri, domnilor, dacă nu vom face așa, deodată ne vom găsi cu o sumă mare de bani în casa tezaurului public și-i vom cheltui. Anuitatea împrumutului Oppenheim este de patru milioane, mi se pare...

Voci: Opt și jumătate.

Ei bine, vedeți că anuitatea ce vom strînge va servi numai pentru plata amortismentului pe zece ani și poate nici nu va ajunge.

Așadară, nu avem deloc să ne temem că avem să punem statul în poziținne să cheltuiască acești bani într-un chip rău, căci de-abia vor ajunge, și prin urmare ferind astfel guvernul de a cheltui grabnic acești bani îndată după vînzare numai cu chipul acesta realizăm adevăratul scop al legii, adică ca banii aceștia să serve a se plăti împrumutul care s-a făcut pe temeiul vînzării domeniilor statului.

În cît se atinge despre cele[1]alte considerațiuni politice și economice, nu mă întind, mă țiu numai de cestiunea financiară și zic că, cît pentru această cestiune, măsura ce propunem este bună, căci împedică guvernul, oricare va fi, bun sau rău, de a vinde oricum și de a cheltui oricum; din contra, se va atinge scopul astfel cum a hotărît Constituanta.

Mai este, domnilor, o operațiune care se va cere neapărat de această lege, dară aceasta este o operațiune viitoare; nu este pentru momentul de față, astăzi trebuie noi să venim în ajutorul

cumpărătorilor cum fac și particularii: vinde cineva cu bani gata, nu se poate cumpăra lesne; din contra, vinde cu înlesniri, va găsi cumpărători și preț bun; acesta este un adevăr pe care nimeni nu-l poate contesta. (*Aplauze.*)

După o replică a lui G. Vernescu

Mulțumesc domnului Vernescu pentru complimentele neîntemeiate și ironice cari mi le-a adresat, decît să-mi permită a-i spune numai un lucru. Domnia-lui îmi zice: dacă domnia-ta ești în stare să aduni 50 milioane în casa statului acum, vino de ocupă acele bancę (*de ministru*); să-mi permită a-i spune că nu eu sînt acel ce am zis că să se vînză cu bani gata, eu am propus amortismentul, și prin urmare, dacă domnia-lui crede că va putea vinde bunurile statului cu bani gata, să poftească domnia-lui la minister, să vină domnia-lui să ocupe acele bance.(*Aplauze.*) Eu, domnilor, în sînul comitetului am fost întocmai ca și domnu Mavrog[h]eni, am cerut amortismentul de 17 ani și am luat de bază amortismentul care se făcea de banca Moldovei, adică în 17 ani să se plătească dobînda legiuită și capitalul să fie achitat.

Domnilor, nu voi mai intra în discuțiuni lungi, căci sînt 4 ore. Vă mărturisesc în frica lui Dumnezeu că convicțiunea mea a fost că numai prin amortizare vom face ca această lege să fie bine primită și binecuvîntată. Și acum consultînd și micele mele pasiuni - și poate să-și facă oricine orice idee despre mine — vă declar că rîvnesc ministeriului această lege și prin urmare, dacă o votez, o votez în convicțiune că este bună, este singurul mijloc care va asigura și va justifica vînzarea domeniilor statului pentru datorii, căci aceste proprietăți trecînd în mîna indivizilor va înduoi, va spori avuția particularilor și prin urmare și acea națională.

7

[DISCURS PE MARGINEA PROIECTULUI DE LEGE PENTRU REORGANIZAREA ARMATEI] *

Domnilor, eu voi începe a vorbi în această cestiune declinînd onoarea pe care mi-o face domnul Pruncu[1] d-a mă numi autor al acestei legi; această lege nu este a lui Kogălniceanu, nici a lui Adrian; este rezultatul veacurilor, este rezultatul experienței tuturor oamenilor care s-au ocupat cu această cestiune, rezultatul discuțiunilor Camerilor noastre, discuțiuni precese de studii lungi și serioase, atît pe cît se poate face în țara noastră. Pentru că această lege s-a promulgat, cel puțin în parte, în timpul administrațiunii mele, nu este un cuvînt de a se zice că este legea mea și a vă face pe unii din dumneavoastră să o respingeți din cauza numelui care o contrasemnează. (*Aplauze.*)

Mi-a părut rău cînd am auzit pe domnul Pruncu exprimînd ideile domniei-sale într-un mod așa de ușure, luînd acel rol sceptic ca să zică că tot este rău și să nu ne arate nimic care ar fi mai bun. Așteptam ca domnia-sa, care a luat rolul de a exprima ideile junilor ofițeri, să combată sistema propusă cu o altă sistemă a domniei-sale; primeam să zică: milițiile sînt o fabulă, gloatele o iluziune care nu ne va putea servi niciodată; dară trebuia să mai arate altceva mai bun decît milițiile și gloatele. Dumnealui n-a zis nimic și o regret, fiindcă credeam că junimea este care vine totdeauna cu idei mai înaintate, cu idei de progres, iară nu, cum zicea zilele trecute domnul Negură, arborii cei gămoși... (*Ilaritate.*)

Acestea zise, acum intru în cestiune și mă pui numai pe tărîmul obiectiv.

---

* Ședința din 19 martie 1868.

1 D. Pruncu amintise că legea pentru recrutarea armatei o făcuse M. Kogălniceanu în 1864; în 1867 colonelul Gh. Adrian i-a adus o serie de modificări.

Domnilor, dacă este o lege în care cineva trebuie să lucreze cu multă frică de a introduce inovațiuni, este negreșit legea armatei, pentru că aci nu este vorba de un impozit de bani, ci de un impozit de sînge. Vedeți ce s-a petrecut în alte țări cu modificarea legilor de armată și cum s-au dobîndit asemenea legi. Nu s-a văzut o singură țară în care o lege militară să se fi introdus într-un mod spontaneu, afară numai de cazurile excepționali, cînd țara era pe marginea prăpastiei și nu avea altă scăpare decît în acea lege. Pînă în anul acesta Francia n-a putut dobîndi o organizațiune militară nouă, deși studiele se fac neîncetat de la căderea primului imperiu; au fost comisiuni însărcinate cu studierea acestei cestiuni și în timpul Restaurațiunii, și sub Carol al X[-lea], și sub Ludovic Filip, și sub Napoleon al III[-lea], sînt sute de dosare care atestează lucrările acestor comisiuni, sînt sute de volume cari s-au publicat de oamenii cei mai competinți. Abia anul acesta a ajuns să se facă acea lege; și știți pentru ce? Numai în fața creșterii celei repezi a puterii Germaniei. În Prusia s-a dobîndit această lege între 1812 și 1815, pentru că jumătatea Prusiei era atunci perdută și călcată de copitele cailor lui Napoleon. În Austria asemenea s-a reformat legea militară. Dară știți cînd? După marea catastrofă de la Sadova.

Ei bine, ce vrea domnul Pruncu? Domnia-lui combate o lege și nu pune nimic în locul ei; și această lege ce este? A cui este? Nu este a nimănui, este rezultatul studiilor făcute de mult timp în țara noastră.

D. Pruncu: Nu.

Eu nu am avut onoarea să mă duc în birourile ministrului de rezbel ca să știu că materialul acestei armate are să ne coste patrusprezece milioane de franci. Știu numai că avem legea grănicerilor și a dorobanților de la domnul Știrbei[2], acel eminente administrator; va să zică acest project este deja aplicat în parte prin aceste două instituțiuni, ceea ce dovedește că studiile unei organizațiuni militare datează de mult înainte. Tot

[2] Barbu Știrbei, domn al Țării Românești (1851-1857).

ce a venit în urmă, diferitele corpuri de armată cari le avem azi, se guvernează tot de legea reglementară care a înființat milițiile, afară de cîteva legi subsidiarii. Ce mai cerem acuma? Cerem gloatele, căci restul îl avem.

Prin urmare, vedeți că nu este o lege nouă, ci o combinațiune de ceea ce am avut odată cu ce avem azi.

Domnilor, Bălcescu a zis că, dacă România mai vrea să trăiască, numai prin vechea ei orgnizațiune militară poate să-și garanteze existența; noi venim azi să punem în faptă ideea acestui om, care e mai mare după ce a murit decît chiar în timpul vieții lui.

Toți știm că înainte aveam o armată permaninte, care făcea serviciul regulat și primea o leafă, din care cauză acei soldați se numeau lefegii; apoi era armata de strînsură, numită astfel pentru că se aduna numai în caz de resbel; astfel erau roșiorii, călărașii, plăieșii, verzișorii, cămînăreii și alte corpuri; și în fine erau gloatele, națiunea în disperare; nu pot să calific altfel această adunare generală, în care națiunea turbată, înfuriată de disperare, cheamă tot ce e viril ca să-și scape existența.

Iată, domnilor, ideile cari se prezintă prin acest project. Cine le-a pus pe hîrtie? Nu le-a pus nici Adrian, nici Kogălniceanu, nici nimeni; le-a pus glasul țărei întregi. Știți că pînă în 1859 nu am avut o armată, ci niște miliții care se numeau streajă pămînteneasc; cînd un oficier român lua un pasport rusesc sau austriac, se zicea acolo oficier de streajă, pentru că armata noastră nu era recunoscută ca armată. Era totul de a face o armată adevărată. De la 1861 s-au însărcinat diferite comisiuni cu studiarea acestei cestiuni, ca să pregătească un project de lege; în fine la 1863 s-a numit o comisiune, comisiunea aceea era compusă de tot ce aveam mai ilustru ca oameni de arme în țara noastră. De o parte erau militarii cari pe atunci erau cunoscători în cestiune, pe de altă parte s-au chemat membrii misiunii franceze[3], cari

3 Pentru reorganizarea armatei țării principele Alexandru Ioan Cuza a făcut apel la o misiune militară franceză condusă de colonelul Lamy; el a devenit ulterior șeful școlii de ofițeri de la București.

atunci era mai numeroasă decît astăzi, era locotenentul colonel Lamy, era domnul Leclerc; în fine, toți acești oameni au studiat cît a fost cu putință projectul de organizare a forței noastre armate. Projectul acela s-a supus Camerei în sesiunea anului 1863; Camera l-a votat: și în Camera aceea, permiteți-mi să vă spui, fără ca aceasta să fie o imputare, se aflau, poate prin hazard dacă voiți, mai mulți oameni speciali în arta militară. A mai fost și la 1862 o comisiune numită de Cameră, în care se aflau bărbați ca principile Știrbey, principele Gr. Sturdza și alții, și s-au făcut și atunci studii.

S-a votat legea aceea, în mai multe puncturi modificată, dară s-a introdus și guarda națională. Dumneavoastră știți că la 1863 era o luptă foarte puternică între guvernul lui Cuza și Cameră. Astfel, votîndu-se guarda națională în acea lege împreună cu milițiile, s-a făcut un ce cu totul cu neputință de a se aplica: nu erau prevăzute vîrstele, nu era nici sistema prusiană a *Landwehr*-ului, nici sistema franceză a guardelor naționali. Vedeți, în Francia e guarda națională mobilă, în Prusia e sistema *Landwehr*-ului, dară nici în Francia, nici în Prusia, nici în Elveția, în nici o țară din lume nu s-a putut găsi un chip de a se combina împreună aceste duoă sisteme. În fine, s-a făcut acea lege care onor. domn Pruncu zice că e a mea, pe cînd ea n-a fost alt nimic decît legea votată de Cameră la 1863, din care se scosese guarda naționale.

După 11 februariu[4], Adunarea a votat iarăși garda orășenească, însă a zis că legea gardei orășenești nu desființează întru nimic legea organizării armatei, legea milițiilor, căci acea lege nu e alt decît legea milițiilor, nu face decît să înființeze ceea ce lipsește, adică milițiile. În legea speciale a gardei orășenești însă erau oarecari articole cari puneau în neputință d-a avea organizația milițiilor. Deși anul trecut guvernul a luat îndatorirea de a aplica acea lege, s-a aflat însă în fața unei

[4] La 11 februarie 1866 principele Alexandru Ioan Cuza a fost silit să abdice.

imposibilități, parte financiare, parte provenind din defectele legii. A venit domnul ministru actuale[5], și trebuie să mărturisesc că atunci amorul meu propriu a fost jignit, a venit și ne-a adus un nou project. Pentru ce o nouă lege? Pentru ce să voteze Camera o nouă lege de armare? Iată ce nu-am zis la început. Dară în urmă, după esplicările date de domnia-sa, am văzut că are dreptate, căci, legea miliților nefiind aplicată și pe de altă parte aflîndu-se în contradicțiune cu legea gardei orășenești, domnia-sa a izbutit — ceea ce la toți ne părea foarte greu — a izbutit să facă să avem și *Landwehr*-ul, care să apere țara la fruntarie, și garda orășenească, pentru paza ordinei în întru. Domnia-sa a mai făcut și altă prefacere, a scurtat termenul soldaților adunați sub steaguri. Voi spune mai tîrziu că găsesc că domnia-sa a făcut bine și projectul ce a prezintat nu merită imputare.

Nu-am făcut, domnilor, istoricul acestei legi. Ea nu este alt decît rezultatul studielor vechilor noastre instituțiuni, rezultatul voturilor Adunărilor trecute. Sînt departe, domnilor, de a tăgădui că și această lege înfățișează multe defecte, cred, din contra, că are defecte, cred apoi că o parte din projectul domnului Leca merită o serioasă luare-aminte. Dară toate acestea sînt bune atunci cînd vom avea timp, putința d-a ne pune pe studierea rece și îndelungată a unei legi de organizare a armatei; astăzi nu sîntem în această poziție; astăzi mai întîi de toate ni se reclamă imperios a avea o forță militară, și mai tîrziu, cu timpul și esperiența, vom vedea ce vom avea de făcut spre a o îmbunătăți, spre a o perfecționa, pe cît perfectul e în putința omului.

Viu acum la cele ce a spus domnul Pruncu — și să-mi permită ceilalți domni oratori a nu mă ocupa de domniile-lor, a le zice că numai domnul Pruncu a criticat ca om de arme ceea ce, după domnia-sa, găsește rău în legea actuală. Domnul Pruncu însă n-a venit cu altă sistemă, ceea ce eu aș fi dorit;

[5] Colonelul Gh. Adrian.

domnia-sa a zis numai că va vorbi mai tîrziu despre oştirea permanente, după cum a şi vorbit, şi a început a vorbi de dorobanţi şi grăniceri; a zis că ei sînt o creaţiune, că e singura putere a forţelor noastre militare, dară pe urmă a adaos că n-a înfăţişat nici un progres, şi ca să probeze aceasta domnia-sa a descris starea de plîns a dorobanţilor, cari nu cunosc nici măcar rangirea [sic!]. Permită-mi domnia-sa să-l întreb: într-o lege organică avem noi să punem chipul d-a face cum oficerii să-şi disciplineze soldaţii? Avem să facem regulamente de exerciţiu? Nu socotesc aceasta. Noi avem să vedem dacă dorobanţii sînt buni sau răi ca instituţiune. Însăşi domnia-sa a recunoscut că dorobanţii sînt buni; dară a zis că nu sînt destul de disciplinaţi, esercitaţi, că vor fi soldaţi pe hîrtie; dară cîte legi nu avem noi oare pe hîrtie? De ce să osîndim instituţiunea pentru că soldaţii sînt numai pe hîrtie? Vă mărturisesc că la 1859, cînd s-a ales Cuza domn, am văzut în Ţara Românească dorobanţi de la Focşani şi pînă în Bucureşti, i-am văzut buni şi frumoşi, şi aş fi dorit să fi fost tot aşa şi în Moldova. Recunosc şi eu că acum nu sînt ce erau altădată; dară aceasta ce dovedeşte? Dovedeşte că administraţiunea n-a aplicat bine legea, iară nu că instituţiunea dorobanţilor nu e bună. Ei bine, nu avem decît să dezvoltăm această instituţiune atît de folositoare, să-i dăm lustrul care-l avea în vechime.

Onorabilul domn Pruncu a zis apoi cuvinte de laudă pentru grăniceri, dară i-a şi înjurat; a zis că atunci cînd au fost chemaţi n-au venit.

Cum, domnilor, dumneavoastră nu voiţi să ţineţi seamă de cuvîntul care face pe un oştean să respecte legea? (*Aplauze.*) Ce voiţi să facă grănicerii? Să lase graniţa? Dară ei nu sînt pentru alt decît pentru paza graniţei. Spuie toţi acei domni cari au avut ocaziune să vadă pe grăniceri în acţiune pe la puncturi, spuie dacă ei se uită la duşman cu indiferenţă, dacă dezertau de la posturile lor? Nu, domnilor, pe toate zilele ziarele spun că grănicerii s-au bătut cînd cu turcii, cînd cu austriacii pentru apărarea fruntarielor. Dară n-a venit cînd au fost chemaţi să intre

în lagăr? N-au venit, și n-au venit fiindcă legea lor nu le impunea o asemenea sarcină. Le imputăm lor că nu s-au dus la Giurgiu, pe cînd nu erau îndatorați să se ducă; apoi atunci pentru ce noi toți, pentru ce domnul Pruncu și eu nu ne-am dus să ne apărăm țara noastră atunci cînd turcii o amenințau ...(*Aplauze.*)

D. Pruncu: Mă iertați, dumneavoastră n-ați fost, dară eu am fost. (*Ilaritate.*)

Fac scuzele mele domnului Pruncu dacă domnia-sa a fost, dară iarăși nu osîndesc pe grăniceri dacă ei nu au vrut să se ducă. Ceea ce știu, domnilor, este că am văzut grăniceri în tabăra de la Cotroceni[6], i-am văzut manevrînd, și manevrînd astfel încît într-o lună de zile ajunseră de manevra tot așa de bine ca și armata regulată; știu că de la înființarea lor dorobanții și grănicerii au adus cele mai mari servicie țării; știu că Omer pașa la 1854, cînd a văzut aceste corpuri manevrînd, a zis: Iată forța dunmeavoastră militară! Dacă aceste cuvinte n-au nici o valoare la domnul Pruncu, nu mai am nimic de zis.

Dară oare legea actuale prevede aceea ce era de lipsă? Prevede, fiindcă zice că, atunci cînd vor fi chemați grănicerii la manevre sau în tabere, ei vor fi considerați ca făcînd parte din armata permanentă. De acum înainte dară, cînd ei vor fi chemați în tabere, vor veni, fiindcă acum legea îi obligă să vie; și eu sînt încredințat că de acum înainte grănicerii, cînd vor fi chemați ca să se bată, vor veni și se vor bate mai bine decît armata regulată, fiindcă ei știu că au femei și copii și au de apărat vetrele lor! (*Aplauze.*)

Se zice că grănicerilor nu li s-a făcut nici o îmbunătățire. Nu este așa, domnilor, grănicerilor tot li s-a făcut oarecari îmbunătățiri. Grănicerii, întîi, prin lege erau scutiți numai de contribuțiuni către stat; astăzi, pe lîngă aceasta, au și o subvențiune bănească; pe lîngă aceasta încă, cînd sînt chemați la arme în tabere, primesc leafa întocmai după cum o primea și

[6] Tabără de manevră de la Cotroceni a funcționat în luna august 1863 cu 10 000 de oameni.

soldaţii din armata de linie, primesc apoi mantalele şi altele. Dară apoi, domnilor, dacă credem că grănicerii nu sînt destul de bine recompensaţi, cine ne împedică pe noi de a le mai da încă ceva? Cine ne împedică pe noi de a nu recompensa mai bine pe aceşti oameni cari ne păzesc graniţele noastre, cari au făcut ca să mai avem munţi? Fiindcă, mai cu seamă dincolo de Milcov, mai nainte de a se înfiinţa şi acolo grăniceri, pe cînd graniţele nu erau păzite de nimeni, nemţii ne luase necontenit cîte o bucată din munţi, cîte un munte întreg, astfel că, dacă nu ar fi fost înfiinţaţi aceşti grăniceri, astăzi nu am mai fi avut poate munţi. Cine, o repet, ne opreşte pe noi şi care este acela care să nu vrea ca să dea grănicerilor cu dragă inimă ceeea ce li se cuvine?

Aşadară, eu zic, domnilor, că ministerul a făcut foarte bine de a manţinut în noua organizare pe grăniceri şi pe dorobanţi; fiindcă cu acest mod legiuitorul procede de la cunoscut la necunoscut, manţine ceea ce este mai bine, lăsînd ca mai tîrziu, cu timpul şi după trebuinţe, să modifice şi să adauge ceea ce esperienţa va dovedi că este de trebuinţă.

A vorbit în urmă domnul Pruncu de miliţiele neactive. Mai întîi, comisiunea nu a primit această denumire; după projectul comisiunii, adoptat şi de minister, nu mai esistă în această lege miliţii active şi miliţii neactive; în locul acestora sînt grănicerii şi dorobanţii şi apoi miliţiele. Ce sînt aceste miliţii? Miliţiele se compun din toţi oamenii cari au trecut prin grăniceri şi dorobanţi şi prin armata permaninte, pînă la vîrsta de 27 de ani. Prin urmare, tot omul care a trecut prin armată, prin grăniceri şi dorobanţi, făcînd parte din miliţii, iată instrucţiunea militară, iată sufletul, iată inima miliţielor. Nu am putea negreşit avea niciodată miliţii dacă nu am pune în mijlocul lor pe acei cari au purtat arma şeapte ani servind în armata regulată şi la grăniceri. Aceştia se întîlnesc acolo, în miliţii, cu acei cari au fost scutiţi de sorţi. Ce vor face aceştia împreunaţi? Ce vor deveni miliţiele acum? Devine armata naţiunii. Arătaţi-mi dumneavoastră, domnilor, pe filosoful acela mare care să ne dea mijlocul unei

organizaţiuni a miliţielor altfel decît aşa! Căci ce avem aci: energia de la 20 pînă la 36 ani, floarea tinereţei, floarea minţii, activitatea, nepregetul! Iată miliţiele noastre. (*Aplauze.*) Dară domnul Pruncu ne zice că va fi prea puţin, fiindcă e numai un batalion; însă tot domnia-sa ne-a adus aminte cheltuielele acele enorme. Ei bine, cum voieşte domnia-sa să aibă mai mult decît 33 de batalioane şi apoi să ne spuie: cum nu vă speriaţi de 14 milioane de franci? Nu discut acuma cestiunea budgetului, vom veni mai în urmă şi vom discuta şi această cestiune. Dară, oare, daca domnul Pruncu voieşte mai mult, apoi cine va lucra, cine se va ocupa de meserii, cine va fi prin cancelarii, daca toată naţiunea în picioare o vom face miliţii? Aşadară, bine a făcut guvernul de a înfiinţat mai întîi cîte un batalion, şi daca mai în urmă se va dovedi trebuinţa, daca vom avea putinţa şi starea financelor noastre ne va permite, ei bine, vom face şi mai mult.

Domnia-sa mai critică mirîndu-se ce va deveni acest batalion împărţit în un judeţ întreg, fără instrucţiune, fără nimic. Dară cum voieşte oare domnul Pruncu? Voieşte domnia-sa să facem soldaţi din toate satele şi să-i cazarmăm? Aceasta e cu neputinţă.

Mai zice domnia-sa că unde se vor găsi trei mii de oficeri? Dară poate că vor fi în multe comune oficeri din vechii militari întorşi din serviciu. Ei bine, aceia vor deprinde, căci noi nu ne propunem să facem bandele lui Carol al V-lea sau cavaleria lui Frideric cel Mare, ci ne propunem să facem mai întîi a deprinde, căci ştiţi dumneavostră prea bine că acuma cîţiva ani în ţară nu se găsea nici cîte o puşcă pe la sate.

Vom începe mai întîi a ne exersa şi apoi vom avea treptat, treptat mai multe batalioane, căci aceste miliţii sînt datoare de duoă ori pe an a se concentra: 15 zile toamna şi 15 zile primăvara; astfel am desfiinţa toată avuţia noastră naţională agricolă.

Eu găsesc, domnilor, că acest project organizează ceva posibile, ceva care să putem realiza îndată. Şi eu aş dori să văd toată naţiunea mea îmbrăcată gata cu uniformă, cu arme, patrontaşe[7],

[7] Cartuşiere.

și eu aș dori să avem artilerie, cavalerie și mergînd la graniță să ținem pept puterilor celor mari; dară deocamdată nu e cu putință. Aceasta trebuie să fie pentru noi un vis care să sperăm că va deveni realitate. E destul pentru o generațiune să facă o asemenea lege și să o puie în aplicare.

Am arătat, domnilor, că domnul Pruncu a zis că nu e nimic pentru miliții numai cîte un batalion de județ; ei bine, nu cred că e cu putință să facem mai mult în starea actuală, căci numai 33 batalioane reclamă vreo 50 de mii de puști, fără să mai vorbim de altele.

Acum, după ce am răspuns la cele zise în privința miliției, să venim la gloate. Domnul Pruncu critică organizarea gloatelor. Ei bine, îl rog să-mi arate domnia-sa țara aceea unde legislatorele a regulat gloatele. Nu legislatorul, domnilor, organizează gloatele, organizarea lor stă aci (*arătînd peptul*), numai aci : disperarea națională, pericolul, educațiunea, instrucțiunea, moravurile, inima în fine! Iată legislatorul gloatelor! (*Aplauze.*) Nici domnul ministru de resbel Adrian, nici Saint Arnaud[8], nici nimeni nu va putea organiza gloatele.(*Prea bine*). Cînd s-a bătut gloatele prusiene și cînd au respins armata lui Napoleon de la porțile Berlinului, n-a fost Blucher[9] care a organizat gloatele, ci a fost inima și patriotismul.

În privința gardei orășenești, n-am de zis alt decît că domnul ministru de resbel a organizat astfel ca să facă să avem vechea sistemă a părinților noștri în aceste plante care se numește garda orășenească.

Acum viu la armata permaninte. Domnul Pruncu s-a depărtat aci de cestiune și a avut dreptate, căci în adevăr, luînd tablourile cum sînt în project (și la care domnul ministru a renunțat), a venit și a zis că va costa pînă la cifra de 40 milioane. Ei bine, domnia-sa n-a studiat bine projectul, căci ar

8 St. Arnaud, mareșal al Franței care a asigurat din punct de vedere militar lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a lui Napoleon al III-iea.

9 G.L. Blücher, principe de Wahlstadt, mareșal prusian (1742-1819).

fi văzut că domnul ministru a lepădat tot ce e cifră în project și a păstrat numai unitățile armatei, diviziunile și subdiviziunile corpurilor, rămîind în urmă ca Adunarea, după mijloacele țării, să hotărască cîte regimente să aibă, cît de puternic să fie un regiment, cîți oameni să aibă în timp de pace și cîți în timp de resbel. Așadară, nu trebuie să luăm ca normă de organizare cifrele din tabele; în o lege de organizare există principiul, nu cifrele, și cu această ocaziune declar mai dinainte că voi fi alături cu domnul Pruncu spre a face toate reducțiunile putincioase. Voi merge și mai departe și declar că sînt foarte mult partizanul miliției și foarte puțin al armatei permaninte, și oricînd va fi cu putință, cu legea în mînă care stabilește principiul, voi merge la realizarea acestei dorințe, a perfecționa din ce în ce mai mult și a face ca în armata permanintă să nu avem decît armele speciali. Acest viitor ni-l lasă deschis legea de față.

În privința armatei permaninte, s-a criticat și anii de serviciu de sub steag: a zis domnul Pruncu că sînt prea puțini trei ani și a demonstrat totdeodată după cît timp un soldat poate fi mai bun. Are dreptate domnia-sa daca voim să avem bandele ispaniole cari au speriat lumea prin bravura lor, daca voim să avem garda veche a lui Napoleon I, daca voim să avem ceea ce voia comitele de Bismark, armata de conchistă; în adevăr, atunci nu e destul trei ani sub steaguri; dară noi, domnilor, nu avem să facem conchiste contra nimănui, nouă ne trebuie o armată de apărare, voim ca armata noastră să fie școala care necontenit să trămită instructori în miliții, spre a deveni acolo dascăli și învățătorii miliției. În adevăr, recunosc și eu că trei ani este puțin pentru soldat ca să se instruie, dară vă declar de mai nainte că nu trei ani, precum se cere astăzi, dară nici șease ani nu sînt de ajuns, dacă veți urma ca acum ca soldatul să fie trei zile numai în cazarmă și șease în caraulă. Nu se face un om bun soldat stînd cu pușca la caraulă, ci stînd în lagăr, la maneve.

Așadară, dacă noi vom da ministerului mijloace ca cu miliție să-și poată îndeplini serviciile, atunci armata va face ceea ce fac toate armatele, cea prusiană, cea franceză și altele, și

atunci numai să fim siguri că oştirea noastră va deveni o adevărată armată; atunci cînd soldatul va fi pus numai pe exerciţiu, socotesc că e destul 3 ani de zile ca fiecare să ajungă un bun oştean; şi cu mijlocul acesta facem să treacă cît se poate mai mulţi tineri pe sub steag, şi luînd instrucţiunea s-o aibă la dînşii şi să o ducă în comunele lor.

Domnul Pruncu a mai arătat pe urmă că numai după un număr de ani vom ajunge a avea armată. Aci recunosc că este aşa, dară îl voi ruga să-mi spună cum va putea domnia-sa să facă altfel? Cum ar voi domnia-lui ca un număr de 20 000 de oameni să-i sporească la 40 000 şi cu toate acestea budgetul să fie tot mic? Apoi nu ştie domnia-lui şi dumneavoastră toţi cum armele de preciziune s-au scumpit toate? Nu ştiţi dumneavoastră că un singur patron prusienesc costă 30 de parale? Apoi cum voiţi dumneavoastră să avem un număr aşa de mare de oameni şi un budget aşa de mic? Această enigmă eu n-o pot dezlega; ceea ce pot să zic este ca să votăm această lege, să o aplicăm odată, să nu mai facem cu dînsa cum am făcut pînă acum cu toate legile în privinţa organizării armatei, adică să avem soldaţi numai pe hîrtie, iară în realitate nu. Să facem odată ca pe lîngă armata permanentă, dorobanţi şi grăniceri, să avem şi miliţii; şi apoi, intrînd odată pe acest tărîm, vom vedea ceea ce mai este de făcut; şi, apoi noi nu vom avea timp, descendenţii noştri vor îndeplini. (*Aplauze.*)

Să primim dară această lege acum şi, domnu Pruncu dacă voieşte în privinţa grănicerilor să propună vreun amendament şi vom vedea că este bun, eu nu voi ezita de a-l primi căci iubesc pe grăniceri. Cînd vom veni la dorobanţi, vom face asemenea; vom vota toate amendamentele cari ni se vor părea că ne pune în poziţiune să avem o armată cît se poate mai bună, dară pînă atunci să ne mulţumim de ceea ce putem avea, căci ştiţi proverbul francez: *Le mieux est l'ennemi du bien*, adică cine voieşte să facă tot mai bine şi nu face nimic acela nu voieşte binele. (*Aplauze.*)

În replică cu Grădişteanu.

Domnilor, voi avea onoarea întîi a răspunde domnului Grădișteanu. În adevăr, domnu Grădișteanu a venit și a pus o cestiune adevărat importantă, a zis: nu înțeleg să împrumutăm de la toate națiunile; și are toată dreptatea.

Domnilor, vă aduceți aminte că de cîte ori a fost cestiunea aceasta am zis și eu asemenea, am zis și la 1863 ca ministru și astăzi o zic ca particular și prin urmare nu veți putea crede că fac acum o cestiune de putere.

Domnilor, este cu neputință ca un sistem să fie combinat cu altul, sistemul gardei neționale, cum e la francezi, cu sistemul *Landwehr*-ului sau cu sistemul miliților al nostru. Nicăieri, nici în sistemul Elveției, nici al Prusiei, nici al Spaniei și Italiei, nu este un sistem combinat: toate națiunile au adoptat un sistem de armată cu garda naționale împinsă peste toată țara, ori armata cu *Landwehr*.

Iată ce e pretutindeni.

Însă, domnilor, nu putem face noi altminterea decît ce a înfățișat domnul ministru și ceea ce am primit și noi. A primi sistemul armatei permanente cu garda naționale, a primi un sistem care nu e pentru țara noastră, la 1863 s-a pus teoria aceasta, a fost respinsă; s-a introdus însă mai pe urmă garda naționale, s-a făcut încercare că nu se poate aplica, și acestui sistem amestecat datorim că n-avem decît armata permanentă și în loc de 360 mii oameni disciplinați avem numai 15 000, afară de grăniceri. Însă, domnilor, noi nu sîntem Constituantă, nu putem face nimic, garda naționale este o instituțiune garantată prin constituțiune, prin urmare trebuie să o primim și să o ținem, căci nu putem face altfel. Dară ce trebuie să facem? Garda naționale, precum chiar legea ei organică zice, nu împedecă formarea miliților. Domnu ministru a căutat și după mine cred că a ajuns pînă la oarecare punct a dezlega această problemă. Prin urmare, îmi pare rău că domnu Grădișteanu nu e aici, ca să-i zic că n-ar fi făcut și domnia-sa altmintrelea, mai cu seamă domnia-sa care a fost în Constituantă și a votat garda naționale.

Viu acum la domnu Pruncu; domnia-sa vine și combate grănicerii sau miliţiile, pe tărîmul constituţionale; eu care am dat adineaori dovadă de respectul constituţiunei, vorbind de garda naţionale, să-mi permită să-i spui că menţinerea organizării grănicerilor nu loveşte deloc constituţiunea. Mai întîi respectul egalităţii înaintea legii, acest principiu nu e garantat numai prin constituţiune, dară era chiar și în Convenţiunea de la Paris, era articolul 46 care proclama egalitatea sarcinilor și a drepturilor; ei bine, de atunci sînt 11 ani și în acest timp nu am văzut nici un deputat care să zică că organizarea grănicerilor e o instituţiune anticonstituţiunale, anticonvenţionale. Și nici nu este, domnilor. Mai întîi, voi zice cum că, deși locuitorii cari sînt la frontarie sînt păstraţi într-o situaţiune deosebită, însă avantagiele cari li se dă recompensează sacrificiele care li se cer, pentru că ei sînt scutiţi de contribuţiuni, sînt scutiţi de taxa podurilor și a șoselelor și primesc îmbrăcăminte. Ei bine, să punem toate aceste și să vedem daca nu sînt avantagie mai mari decît tragerea la sorţi. Iată în privinţa punctului constituţional. Mai e altceva. Cînd domnitorul Șîrbei a înfiinţat grănicerii, s-a uitat la acea frumoasă instituţiune a Mariei Teresa care a făcut admiraţiunea Europei și pe care ungurii au desfiinţat-o ca să lovească elementul român: grănicerii din Transilvania și Banat[10]. (*Aplauze.*) Aceşti oameni au în obiceiurile lor, în deprinderile lor, în educaţiunea lor de a se socoti ca fiind născuţi pe graniţă, sînt născuţi ca să o apere.

Să mergem pretutindeni în Ţara Românească și acest sentiment sub haina proastă a ţăranului vom vedea că e vivace. A desfiinţa grănicerii dară, ce am face? E a întemeia o armată de acei ce în Francia se numesc vameși, *douaniers*, sau de cei ce în

10 Regimentele grănicereşti au fost înfiinţate în 1764 în Valea Rodnei, Valea Oltului, Mărginimea Sibiului, Haţeg și Hunedoara pentru paza hotarelor imperiului, împiedicarea emigrărilor și supravegherea mai lesnicioasă a românilor înșiși astfel organizaţi. Totodată regimentele româneşti au constituit pentru autorităţile habsburgice o contrapondere la pretenţiile nobilimii maghiare. Au fost desfiinţate în 1851.

Rusia se numesc *kabesci*. Ia să vedem cît are să ne coste? Adineaori domnu Pruncu era îngrijit de finance; să vedem cîte milioane ne-ar trebui ca să păzim granița țărei noastre, care graniță nu o are nici o țară, pentru că e un fel de cizmă mare, mai neregulată decît Italia. De-a lungul acestei granițe, cînd s-ar înființa *kabescii* sau *douaniers*, ne-ar absoarbe mai mult de jumătate din veniturile noastre; pe cînd, cu sistemul economic adoptat de principele Știrbey, noi ne ținem granițele cu o pază bună și avem posibilitatea totdeauna de a concentra într-un punct forțele noastre pentru a putea protesta măcar în contra intrărei inemicului în țară. Și acești oameni nu sînt nenorociți, constituțiunea nu e călcată și din contra, dacă e călcată, e călcată în avantagiul lor, și grănicerii au mai bună pozițiune decît tinerii cari trag la sorți. Domnia-sa zice că nu a înțeles să se desființeze grănicerii, ci a înțeles să desființeze milițiile și să se facă grăniceri din toată țara...

D. Pruncu: Nu din toată țara.

Una din două: ori miliții, ori grăniceri...?

D. Pruncu: Grăniceri.

Dacă voiți numai grăniceri, nu puteți să-i puneți în mijlocul țărei, și, dacă voiți să-i puneți și la graniță, atunci țara trebuie să aibă mulți și foarte mulți. Acum încep a crede că domnia-sa e inemicul și al grănicerilor, și al miliției.

D. Pruncu: Cer cuvîntul în cestiune personală.

Rog pe domnul Pruncu să crează că nu combat persoana domniei-sale, ci argumentele domniei-sale. Domnia-sa, care e militar, negreșit iubește armata, dară nu iubește legea actuală și nu vrea să spuie ce iubește, văd însă că domnia-sa vrea să generalizeze grănicerii pentru toată țara.

Să venim acum la partea practică. Daca vom primi principiul ca toți aceia cari nu trag la sorți să fie grăniceri, apoi, grănicerii fiind scutiți de dări, va să zică că are să fie scutită de dări toată România. Afară de aceasta, grănicerilor li se dă astăzi

îmbrăcămintea, hrana cîte un leu pe zi și cînd merg în tabără li se dă și mai mult. Apoi de unde să luăm noi aceste mijloace?

Iată dară că eu nu văd iarăși deloc ce voiește domnul Pruncu.

Aș înțelege cînd domnia-sa ar veni să ne arate un principiu, un sistem mai practic, dară, pe dată ce s-a primit acest sistem, s-a primit să fie grăniceri și miliție, nu putem face altminterea.

Cît pentru garda orășenească, domnia-lui n-a zis nimic și nici eu nu-i voi răspunde nimic, pentru c-am răspuns domnului Grădișteanu.

Domnilor, din două una: ori vrea miliție, ori grăniceri. Daca vrea miliție, atunci desființăm grănicerii; dacă vrea grăniceri, atunci desființăm milițiele. Apoi, domnia-sa a spus că grănicerii și dorobanții sînt instituțiunile cele mai bune, prin urmare, voind să le păstreze, vrea să generalizeze. Așadară, să menținem instituțiunea grănicerilor și a dorobanților pentru că sînt bune, sînt instituțiuni cari funcționează de 22 ani și s-au dovedit că sînt bune. Aduceți-vă aminte, domnilor, ce era în Moldova. În Moldova pînă la înființarea grănicerilor și dorobanților se cheltuia peste șease milioane pentru întreținerea granițelor și cu toate astea pe fiecare an ni se lua de Austria cu miile de fălci.

8

[INTERVENȚII LA PROIECTUL DE LEGE A CUMULULUI. ASUPRA REGIMULUI MEDICILOR ȘI PROFESORILOR]*

Prezintă și dezvoltă un subamendament, făcut împreună cu G. Chițu, privitor la statutul profesorilor de la facultățile de științe juridice.
Textul subamendamentului:
"Profesorii din facultățile juridice, după cele trei perioade ale cursului lor, pot ocupa și funcțiuni în magistratură; în acest caz se aplică dispozițiunea art. 2 în ceea ce privește salariul.
Ei nu pot esercita profesiunea de advocat".

* Ședința din 25 martie 1868.

Domnilor, amendamentul ce am onoare a vă prezinta e subscris de domnul Chițu și de mine și vă cer permisiunea ca să-l dezvolt.

Domnilor, bazîndu-mă pe ispită[1] susțin acest amendament. Onor. domn Turnavitu a spus, cel întîi, articolul pot zice de credință în favoarea acestui amendament, că un profesore din înălțimea catedrei susține adevărul, știința, logica. Un advocat, să-mi permiteți să vă spun că nu e legat a susține logica, ci e legat a susține cu orice argumente mai nainte de toate procesul ce apără. Am văzut înaintea tribunalelor de Iași și de București profesori cari dimineața susțineau o teorie pe catedră și înaintea tribunalelor combătînd acea teorie cînd li se punea înainte de adversarii lor. Iată un ce care înjosorește demnitatea profesorilor, căci profesorele e apostolul științei și niciodată nu trebuie să fie pus în poziținea ca să-i zică școlarul: dascăle, domnia-ta dimineața mi-ai zis una, și cînd te-am ascultat îmbrăcat în toga de advocat ziceai alta.

Mai este un ce asupra căruia chem toată serioasa luare-aminte a domniilor-voastre, domnilor, să rugăm pe domnul ministru de justiție să ne prezinte o colecțiune de procesele cele mai însemnate pe cari le-a perdut statul și veți vedea că cele mai multe le-a perdut prin pledoariile advocaților părților adverse luați dintre profesori.

Ei bine, domnilor, este drept ca un profesore care se plătește de stat să întrebuințeze numele ce și-a cîștigat prin aceasta ca să fie luat de particulari ca advocat în procesele ce au cu statul și a face ca statul să peardă procesul? (*Aplauze.*)

Mai este, domnilor, și altceva, este că un profesore cu nume mare, un profesore care are mult talent, negreșit gloria lui, misiunea lui este să producă școlari buni; acei școlari, cînd intră în viața publică, cînd devin magistrați, procurori, cum voiți domniile-voastre ca aceia să fie puși în poziținne ori de a combate, ori de a condamna pe fostul lor profesore, pe acela care

[1] Experiență.

le-a dat lumina? Nu-l vor condamna prin sentință, ci prin conștiință; și ce condamnare? Condamnare de dispreț. Ar zice: iată omul care m-a învățat și iată-l astăzi ca advocat care cere înaintea mea să comit o strîmbătate.

Mi se va zice acum că nu e cestiune de cumul, pentru că aceasta e tot una ca cum ar fi și ziariști. Nu, domnilor, advocatul, cît ține instituțiunea corpului advocaților, este funcționar public, pentru că are dreptul dat de stat ca numai el să pledeze, este apoi chemat a ocupa fotoliul de judecător la caz cînd tribunalul ar fi incomplet; apoi numai pentru că e advocat are dreptul de alegător.

Așadară, dacă domniile-voastre veți primi acest amendament, care e la locul său, veți face ceea ce doriți, ca catedrele noastre să se ocupe mai cu deosebire de profesorat. Cunosc profesori demni care au recunoscut că nu se cuvine să fie și advocat, și profesore; este junele Mîrzescu, fost și deputat, care fiind profesore de drept la Universitatea din Iași, în conștiința lui a recunoscut că nu poate să întrunească aceste două profesiuni, și-a dat demisiunea de profesore. Permițînd domnia-voastră ca un om să aibă aceste două profesiuni, fiți siguri că una din aceste două profesiuni nu o va îndeplini cum se cuvine și totdauna profesiunea de care se va îngriji mai puțin va fi aceea de profesore, iară nicicum aceea de advocat. (*Aplauze.*)

Mi se va zice apoi, domnilor, că cu aceasta am perde facultatea de drept, căci nu se vor găsi profesori; ei bine, domnilor, ar trebui să aveți o opiniune foarte rea de țara noastră ca să ziceți că nu se vor găsi profesori între aceste sute de tineri cari ne vin din străinătate, cari să prefere știința cîștigului lucrativ; eu cred că se vor găsi oameni cari vor preferi să aibă o retribuție mai mică și vor ține mai mult la profesorat.

Pe aceste considerațiuni vă rog să binevoiți a primi amendamentul ce am propus, care cred că va moraliza și va înălța profesoratul. (*Aplauze.*)

T. Lateș combate amendamentul susținînd că prin aplicarea lui vor rămîne școalele noastre juridice lipsite de profesori.

G.Brătianu opinează ca profesorii de drept să exercite avocatura sub supravegherea ministrului instrucțiunii, care îi poate revoca de la catedră dacă contravin la „îndatoririle înaltei misiuni".
G.Vernescu combate amendamentul și cere autorului „care ne-a pus în această mică încurcătură, să mă ierte că zic cuvîntul, să vie să ia cuvîntul ca să ne scoată din această încurcătură".

Cer cuvîntul contra! (*Zgomot.*) Vă rog, domnule președinte, să faceți ca să nu fiu întrerumpt.

Pînă acum au vorbit patru domni oratori: domnul Lateș, domnul G. Brătianu, domnul Vernescu și domnul Zeuceanu, toți contra amendamentului, și n-a vorbit unul pentru; s-a făcut încă ceva mai mult: onor. domn Vernescu a spus că amendamentul acesta are în vedere persoanele; eu cer să pot răspunde și protest că n-am zis, n-am gîndit așa fiindcă acele persoane onorate de domnia-sa le onorez eu. (*Zgomot*).

Rog să nu fiu întrerupt; domnul Vernescu e oratore destul de mare ca să poată domnia-sa să mă refuteze.

Domnul Lateș a calificat teoria mea de nedemnă și chiar de neonestă.

Voci: Să vorbească...

(*Se pune la vot închiderea discuțiunei și se respinge.*)

Socotiți bine, domnilor, că ceea ce fac astăzi e un lucru de conștiință; nimic mai mult, nimic mai puțin; și mă espun chiar de a fi arătat cu degetul că combat pe profesori, eu, domnilor, care i-am sprijinit atît! (*Aplauze.*) Ieri, nu mai departe, am sprijinit amendamentul pentru lefile profesorilor de gimnaze; ieri, nu mai departe, am sprijinit amendamentul pentru lefile rectorilor de seminare. Nu eu, care am avut fericirea (hazardul poate a contribuit) de a fonda mai multe școale și această Universitate, voi veni astăzi să atac pe profesori! Nu, domnilor; cînd sprijin acest amendament îl sprijin tocmai în favoarea profesorilor, pentru că voiesc ca profesorii să fie apostoli, să fie totdeauna încongiurați de o aureolă. (*Aplauze.*)

Onor. domn Vernescu a zis că cestiunea nu e la locul său, dară nu sînt eu vinovat; este projectul, căci în project se zice că

cutare sau cutare articol din legea instrucțiunei publice se menține.

Legea zice că profesorii pot să fie advocați după trei perioade. Ei bine, îndată ce sînt pus pe tărîmul acesta, am drept să zic că nu pot. Eu nu vin în această Cameră să vă induc în eroare, citiți articolul; rog pe domnul Vernescu să citească articolul...

O voce: Așa este!

Vedeți dară, domnilor, că am conștiința mea, că am demnitatea conștiinței mele, demnitatea misiunei mele, cînd vin și sprijin aceasta.

Din ispită... ce voiți? Rău, bine, cum a fost, ca ministru am văzut abuzurile și ca legislatore sînt chemat să stîrpesc aceste abuzuri. Legile cari le facem noi aci sînt ca să pună capăt abuzurilor; și voi întreba pe onor. domn Lateș pentru ce domnia-lui cînd era profesore în Iași, sau amicul domniei-sale, domnul Mîrzescu, pentru ce a stăruit să-și dea demisiunea din profesore? Ce a pus pe domnul Mîrzescu în poziție de a-și da demisiunea? Pentru că domnia-lui s-a convins că nu poate să fie deodată și profesore și advocat. Domnul Lateș a zis că tot ar mai fi posibile aceasta, dacă profesorele de drept ar mai avea și alte izvoare de viață; ei bine, să-i dăm 2 mii, 3 mii, 5 mii; să-i dăm o leafă de președinte al consiliului; dară nu voiesc să fie advocat, căci ca ministru am văzut advocați cari au întrebuințat numele cîștigat ca profesore ca să pledeze în contra statului! (*senzațiune*) și să facă statul să peardă milioane.

Să ne aducă domnul ministru justiției arhiva, să ne aducă aci dosarele și se va vedea de oricine că cauza pentru care s-a perdut cele mai multe procese ale statului e fiindcă numele cele mari au pledat contra statului.

Așadară, vedeți că e ceva de făcut; nu pun un esemplu, nu pun două; pun o situațiune, o situațiune falșă. Profesorii noștri, cum a zis domnul Vernescu, sînt cei mai iluștri oameni ce avem cu știința dreptului. Ei bine, domnilor, dacă e cineva advocat strălucit, nu e ca și medicul strălucit? Ușa sa nu e deschisă

necontenit vizitatorilor, clienților? Ferestrele lui, mesele lui nu sînt acoperite cu dosare, chiar pînă și pe treptele scării? Ei bine, domnilor, acel om cum voiți dumneavoastră ca el, cînd s-ar afla în mijlocul unui cîștig de mii de galbeni, cum voiți dumneavoastră a avea capul său liber, cum voiți să mai aibă timpul a studia materia ce e dator să predea ca profesore? Dară nu știți dumneavoastră că misiunea profesorelui la noi e mai grea decît chiar în Francia, căci acolo profesorele are toate cărțile, toate bibliotecile deschise, pe cînd la noi deseori este silit să lucreze numai cu capacitatea lui? El e dator să citească autorii germani, autorii francezi, autorii latini ca să-și facă un estract după care să-și poată preda cursul; cum dară credeți dumneavoastră că la noi, unde advocații nu sînt ca în Francia ajutați de *avouès*, mai pot găsi timpul a-și face și cursul, a-și vedea și de procese? Binevoiți a vă uita între noi chiar; noi cari ședem de la 11 și pînă la 5 ore făcîndu-ne datoria de deputați cînd ne întoarcem acasă nu mai sîntem în stare a mai lucra ceva; eu cel puțin cînd ies de aci sînt obosit ca un cal de poștă; dară advocații ocupați și ziua la tribunale și noaptea cu studiul, cum voiți să-și mai facă cursul? Dară sînt niște poziții escepționale, e vorba să nu se suprime facultatea noastră de drept? Da, și eu sînt pentru aceasta, dară ce voiți, domnilor? Să le sporim salariele. Noi am văzut pe cel mai ilustru, pe cel mai virtos, pe cel mai bătrîn dintre profesorii facultății noastre, pe domnul Bosianu, care, cînd a fost chemat a-și face datoria de cetățean, a dat cu piciorul în advocatură și s-a mulțumit cu leafa de 2 sau 3 mii lei pe lună ca membru al Consiliului de Stat. Dară profesore și advocat cum se poate? Advocatul (și aci nu fac cestiune de persoană, n-am insultat pe nimeni, căci sînt destul de bine crescut ca să nu comit asemenea greșală, arăt numai o situațiune falșă și nimic mai mult), advocatul, zic, e chemat adeseori *ex oficio* să pledeze în favoarea ucigașilor, în favoarea tulburătorilor ordinei publice, și el e dator să o facă; ei bine, acela nu pledează în contra conștiinței lui numai ca să scape de la ocnă pe culpabili?...

D. Vernescu: Nu.

Ce fel nu! N-am văzut pe apărătorul lui Osini[2] și cîte cazuri de acestea? Dară se zice că tot va da consultațiuni. A! Domnilor, de la consultațiune pînă la advocat e distanță de la cer la pămînt. Un profesore care se respectă, cînd e chemat a da consultațiune, nu face pledoarie, ci face o parte din cursul său, și niciodată un profesoare nu va da o consultațiune care să fie contrarie adevărului pe care-l susține în toate zilele.

Advocatul nu e tot astfel, și, ca să vă puteți convinge, aveți dreptul de anchetă parlamentară, trămiteți o anchetă la ministerul de justiție și la acel de finanțe să vedeți cîte procese de milioane s-au perdut de stat prin oamenii cari sînt la facultățile noastre.

Așadară, domnilor, știu că apăr o cestiune cam impopulară, știu că am să fiu arătat cu degetul, însă, crezînd că-mi fac o datorie de cetățean, am propus acest amendament; dacă va cădea sau dacă se va primi, eu mi-am făcut datoria. (*Aplauze.*)

Cere ca profesorii universitari, ce de drept sînt senatori, să-și asigure din vreme suplinitori competenți pentru a nu fi stînjenit procesul de învățămînt. În replică cu Pană Buescu.

Permiteți-mi să rog pe domnul Buescu a nu mă învinovăți pe nedrept, căci noi nu dăm loc la nici o călcare a constituțiunii, nici se dezbracă profesorii de drepturile lor, mai cu seamă cînd constituțiunea le-a făcut o favoare escepțională; căci după ce le dă dreptul de a fi aleși, apoi dă dreptul ca unul din profesori să fie trimis senator din partea Universității. Va să zică sînt alegători de două ori, întîi ca proprietari, al duoilea ca profesori. Dară iată ce am zis: cum că fiecare profesor ca cetățean avînd dreptul a fi ales, și alegîndu-se mai mulți profesori dintr-un oraș, cum rămîn școalele? Prin urmare, ministrul trebuie să avizeze ca școalele să nu rămîie vacante, căci școalele sînt făcute pentru școlari, iară nu pentru profesori. Ei bine, cînd profesorii șed șase luni în București, cînd au două luni vacanță, cînd se

[2] Felice Orsini a încercat un atentat împotriva lui Napoleon al III-lea în 1858. A fost apărat de Jules Fabre; a fost executat.

perde două luni pentru reparațiunea școalelor, care obicinuit se fac de la septembrie pînă la noiembrie, ce învățămînt mai rămîne? Așadară, n-am zis să escludem pe profesori de la dreptul de a fi aleși, dară am cerut ca acei care solicită asemenea onoare să rînduiască supleninți, lucru care în Iași mai cu seamă este foarte greu, fiindcă nimic nu e mai ingrat decît profesoratul. În cît privește senatorele trimis de Universitate, domnul ministru a avut drept să spuie că trebuie o lege, fiindcă senatorii nu au o diurnă și profesorele trimis ca să apere interesul Universității nu e drept ca din salariul său să plătească un suplininte; destul de genant este pentru dînșii ca să șadă în București numai cu salariul. Așadară, domnul ministru trebuie să avizeze ca să nu sufere școalele cînd profesorii esercită misiunea de deputați, și cît pentru mine spun că școalele din Iași nu merg bine și dovadă este că numărul școlarilor se împuținează și, dacă vom ridica Iașului și buna reputațiune a școalelor, atunci va rămînea acolo tot ce nu va trebui se rămîie.

T. Lateș: Domnilor, permiteți-mi a-mi exprima părerea mea de rău pentru că am văzut pe onor. domn Kogălniceanu că are o îngrijire, fără îndoială foarte sinceră, pentru școalele noastre.

Todauna am avut-o.

După replica lui T. Lateș, care vedea decadența învățămîntului din Iași determinată nu de absența profesorilor, ci de pierderea puterilor „materiali" și „morali" ale orașului, intervine apoi ministrul cultelor, D.Gusti:

Onor. domnul Kogălniceanu are tot dreptul de a lua un interes atît de mare pentru școalele din România și mai cu seamă din Moldova. Domnia-sa a fost profesore la Academie, domnia lui este fondatorul Universității și prin urmare-i recunosc tot dreptul de a veni și a lua o îngrijire atît de mare, însă spre a-l satisface întrucîtva am onoare a-i spune că nu se degradează așa de tare învățămîntul din Iași, pentru că în acest an am mai avut onoare a înființa încă o școală în Iași, probă dară că instrucțiunea sporește. În cel[l]alt an asemenea am mai înființat o școală în Tîrgușor, prin urmare în doi ani am înființat la Iași două școale din nou și instrucțiunea merge astfel crescînd.

Domnilor, am toată durerea și tot interesul pentru acele școale; domnul ministru a spus partea ce am luat eu la dînsele.

Dacă am făcut ceva pentru școale, aceasta o datoresc în mare parte domnului director Alexandrescu, care-l aveți astăzi și care va mărturisi interesul ce am avut și ce am pentru acele școale, și tocmai pentru că voi să feresc școalele din Iași de imputările nedrepte cari se aduc și fiindcă n-am avut altă ocaziune să vorbesc despre aceasta, pentru că budgetul s-a votat în bloc și în pripă, de aceea vorbesc acum cu această ocaziune.

Recunosc că învățămîntul primar sporește și trebuie să sporească, fiindcă avem astăzi învățămîntul gratuit; recunosc ceea ce zice onor. domn Lateș că a scăzut numărul studenților din cauza scăderii importanței Iașilor; însă eu mă măgulesc a crede că Iașii putea să-și mai păstreze în mare parte importanța sa, devenind centrul celui mai bun învățămînt nu numai din Moldova, dară aș putea să zic din întreaga Românie, mai ales fiind aproape de fruntariele Basarabi[i] și Bucovinei.

Eu acuma mă adresez la onor. domn Lateș, care știe cît îl stimez eu pe domnia-sa, și fac apel la domnia-sa să spuie cu mîna pe conștiință dacă prin depărtarea profesorilor celor mai capabili din Iași pe o jumătate de an de la catedre, dacă prin greutatea care este de a-i înlocui, învățămîntul superior nu sufere; și, așa fiind, aș face apel și la domnii profesori și la domnul ministru să spuie dacă dumnealor nu cunosc cum că în cele care zic eu sînt și multe foarte întemeiate.

Negreșit că în situațiunea actuală nimic nu e mai onorabile, nimic nu este mai bine decît să se trimită d-acolo aci oamenii cei mai inteligenți, și trebuie ca Moldova să trimeață la Camere oamenii cei mai inteligenți, dară așa fiind școalele noastre d-acolo nu pătimesc? Apoi dacă este așa trebuie să facem ceva, trebuie să dăm ceva mai mult chiar din punga statului ca să facem ca, în timpul acela cînd vin profesorii aici de la Iași, îndeplinitorii lor să fie la înălțimea misiunii lor.

Eu în anul trecut ám protestat necontenit în contra calomniilor cari s-au aruncat în fața profesorilor din Iași, însă aceasta nu mă împedică d-a arăta și adevărul. Un profesore cînd este deputat sau senatore este silit, trebuie să facă politică, și

dumneavoastră ştiţi foarte bine că nimic nu ocupă mai mult pe un om decît politica, cînd se aruncă în braţele ei; apoi atunci ce se face cu ştiinţa? Ştim că la ştiinţă se cere creieri liniştiţi; apoi cînd sînt luptele electorale, cînd sînt întrunirile acelea pregătitoare şi alte de acestea, ce mai rămîne atunci de învăţămînt?

Tocmai dară că mă interesez de tot ce este în Iaşi, pentru că sînt d-acolo, acolo este căminul meu, tocmai pentru aceea nu voiesc ca acelui corp profesorale, căruia îi păstrez sentimentele mele de stimă, nu voi să i se arunce vorbele nedemne de el. De aceea aş voi ca şi această metea[hn]ă care esistă să se înlocuiască şi să se îndrepteze ca aşa să nu fie numai nemulţumiri asupra deşertului care se face în Iaşi.

9

[PRECIZĂRI ÎN LEGĂTURĂ CU DESFĂŞURAREA ALEGERILOR MUNICIPALE LA BUCUREŞTI. RĂSPUNDE UNEI INTERPELĂRI A LUI S. MIHALESCU]*

Domnilor, alegerile comunei Bucureşti, mai cu seamă pe tărîmul care le-a pus onorabilul domn Simion Mihălescu, au un caracter de o importanţă cu totul escepţionale, şi prin urmare vă declar de mai înainte cum că aci nu e numai o cestiune a ministrului de interne, ci e o cestiune care priveşte pe guvernul întreg. Aşa am privit eu această cestiune şi pentru acest cuvînt, lăsînd la o parte dreptul care mi-l da legea comunale de a supune alegerile eu de-a dreptul [la] sancţiunea domnului, m-am lepădat de acest drept esclusiv, am socotit de cuviinţă a supune cestiunea înaintea Consiliului de miniştri, şi am supus-o, domnilor, cu toată imparţialitatea, pe care-mi place a crede că chiar onorabilul domn Simeon Mihălescu va fi cel întîi care o va mărturisi cînd va vedea referatul meu către Consiliu.

* Şedinţa din 17 mai 1869.

Voi spune dară, domnilor, faptele așa cum le-am supus și Consiliului miniștrilor, în toată răceala lor, și rămîne ca dumneavoastră să le apreciați. Am dizolvat consiliul comunei București în puterea legii care-mi da acest drept, cînd un consiliu iese din atribuțiunile sale. Consiliul comunei București, ca oricare alt consiliu, nu are dreptul a se amesteca în alte cestiuni decît numai acelea cari privesc derect pe comună. Ei bine, cu ocaziunea alegerilor, consiliul comunei București părăsise toate atribuțiile sale și nu se mai ocupa decît numai de cestiuni politice. Acest consiliu se făcuse un reprezintant al comunei în fața guvernului în materie de politică, membri cari în Camera trecută au provocat dizolvarea Camerei erau membri și ai consiliului comunal, și drepturile lor, caracterul lor, mandatul lor, în fine atribuțiunile lor de deputați le transportaseră de aci în sala consiliului, făcînd din autoritatea comunală un mic corp politic, o mică Adunare de deputați. Am fost dară în tot dreptul de a-l dizolva și spre a vă convinge de aceasta n-aș avea trebuință mai mult decît să vă arăt pretinsa demisiune ce mi-a dat acel consiliu a doua zi după dizolvare, făcîndu-se că nu știa despre aceasta și viind nu să zică: domnule ministru, ai călcat drepturile comunei, te-ai amestecat în cestiuni de strade, de brutării, de măcelării, ai sfărîmat cutare sau cutare încheiere a consiliului; nu, ci viind să zică: ai permis să se facă atrocități în alegeri, ceea ce noi nu putem tolera și de aceea protestăm în numele comunei.

Însuși onorabilul domnul Simeon Mihălescu a fost drept și imparțial, zicînd: guvernul e în drept a dizolva; și tot domnia-sa a binevoit a recunoaște dreptul ce aveam de a institui o comisiune interimare întocmai după lege, precum am și făcut.

Puteam face mai mult, domnilor; în comisiunea interimară era un oarecare domn Panaiot care s-a crezut a fi în drept să demisioneze pentru motive politice, că am călcat legea electorală; după aceea mai mulți membri au urmat pe domnul Panaiot. Însă în urmă s-au gîndit și au zis: dară aceasta nu ne vine la socoteală, ia mai bine să ne luăm demisiunile înapoi. Ei

bine, daca aș fi fost cum zic domniile-lor, n-aș fi dat demisiunile înapoi; eu însă le-am dat; și domnia-lor au funcționat fără ca eu să mă fi amestecat în ceva. Domnia-lor au făcut o publicare prin care zicea că alegerea noului consiliu să se facă în cutare loc, și are să fie prezidată de cutare persoane. Onorabilul domnul Simeon Mihălescu și aci îmi face dreptate, zicînd că ministru[l] a tăcut asupra acelei publicări. Așa este, domnilor, am tăcut; nici am aprobat, nici am reprobat, căci nu puteam face nici una nici alta, cestiunea prezidării era o cestiune care privea pe alegători și pe comisiune.

În ziua alegerei, la secțiunea de verde, onorabilul S.Mihălescu spune că acolo s-au prezentat bande de nealegători. Procesul-verbal care constată formarea biuroului e subscris de alegători. Onorabilul domnul Lapati protestă contra izgonirii domniei-sale de la biuroul acelei secțiuni, unde venise ca membru al comisiunii interimare. Ei bine, astăzi cestiunea încă e nehotărîtă dacă legea prevede în acest caz și comisiunile interimare sau numai pe membrii consiliului comunal. Eu, domnilor, nu am avut a zice nici pentru, nici contra; domnul Lapati a protestat, însă să-mi fie permis a îndrepta o mică eroare. Domnul Simeon Mihălescu a zis: domnul Lapati a protestat către ministru, cu toate acestea acel biurou ilegal a mers înainte. Dară nici putea fi altfel, căci domnul Lapati cînd a adus protestațiunea la cancelarie era duminică, și puteam fi și eu absinte din cancelarie. Tocmai seara la 5 oare am găsit pe masă acasă la mine protestațiunea domnului Lapati, și era foarte natural ca biuroul să fi mers înainte în acea zi. Chiar dacă aș fi primit acel protest la timp, nu știu dacă eram în drept să trimit jandarmi să scot un biurou și să pun altul. Era o cestiune de cercetat în urmă. Prin urmare, în tot felul, acel protest l-am primit tîrziu; el figurează în dosar și l-am făcut cunoscut și Consiliului miniștrilor.

La secțiunea de negru circumstanțele sînt astfel. Aci m-am găsit în fața a două procese-verbale: unul pe care l-am primit seara la 5, prin care domnul Sulacol zice că la 9 ore cînd a venit

domnia-lui biuroul era format; și altul prin care se zice că, așteptînd pe membrii comisiunii interimare pînă la 9 ore și jumătate și nevinind, conform cu legea s-a instituit un alt biurou. Iată, domnilor, cele ce se relatează prin două procese-verbale. Acum, în particular, și nu ca ministru, am aflat că domnul Sulacolu a fost victimă instituit [sic!] bunei sale credințe, căci un alegător l-a ținut de vorbă pînă la 9 și jumătate și cînd s-a dus a găsit biuroul format. (*Ilaritate.*) Ei bine, ce avea de făcut guvernul aci? În cele[l]alte colegii alegerea s-a făcut sub președința membrilor comisiunii interimare.

Vin acum la bătăi și la bande.

Onorabilul domn Mihălescu s-a indignat în contra bandelor; și eu sînt indignat în contra bandelor și în referatul meu către Consiliul de miniștri zic: și ca ministru, și ca particular sînt indignat în contra a neorînduielilor. Însă totodată protestez: căci, de au fost, guvernul nici le-a format, nici măcar le-a tolerat, nici a avut cunoștință de ele; și dovada e aceasta, că în toate protestele cari le avem nicăieri nu se vorbește de guvern, și se vorbește de particulari, ale căror nume s-a și spus zicîndu-se: domnii cutare și cutare au format bande și au condus bande. Așa se zice în protestele pe cari le puteți vedea, căci sînt publicate și în „Românul". Se mai zice, se zice acolo curat că poliția n-a fost nicăieri. Apoi bine, domnilor, cînd poliția este, ziceți: poliția s-a amestecat; cînd nu este, ziceți: poliția n-a fost. Așadară, spuneți-mi dumneavoastră: ce trebuie să facem? Ori poliția să fie, ori să nu fie? Doară poliția să aibă caracterul care l-a avut Isus Christos, ca să fie și să nu fie? (*Ilaritate.*)

O voce: Pe strade.

Onorabilul domn Mihălescu v-a spus că a venit oameni în adunarea alegătorilor și i-au spus să iasă afară; apoi domnia-lui a mai spus un fapt, cum că în Cișmigiu, în partea aceea a Cișmigiului care este foarte aproape de sala colegiului electorale, acolo s-ar fi bătut, și am auzit și eu că s-ar fi bătut domnul Serurie, în alt loc s-a bătut domnul Gr. Eliade.

Domnul Simion Mihălescu : S-a bătut mai mulți.

Eu atîția știu, numai de acești doi, nu știu mai mulți; dară fie trei, fie patru, rușinea să cază asupra celor cari a întrebuințat asemenea mijloace... (*Aplauze.*)

Eu cît pentru mine, în București mai cu deosebire, nu cunosc decît persoane de sus, nu cunosc persoane de jos, n-am nici o relațiune ce ele; mi-am văzut într-un jurnal numele meu pus alături cu unele nume murdare; eu nu le cunosc. Niciodată în viața mea n-am figurat în piață, niciodată nu m-am suit pe estrade și niciodată n-am cunoscut decît oameni cu cari puteam să mă duc să mă plimb la șose în ameaza mare; prin urmare, protestez, că nu cunosc pe nici unul din acei domni, nici pe domnul Hamalu, nici pe Geambaș, nici pe Chipiliu nici pe nimeni din aceștia. (*Aplauze.*)

S-a zis cum că domnul Gr. Eliade a fost bătut; am întrebat și eu pentru ce a fost bătut și mi s-a spus că dumnealui a fost acolo cu șișu[l].

Domnul A.C. Golescu: Nu este adevărat.

Așa mi s-a spus, și protestez că nu este vreun cuvînt zis de mine spre învinovățirea domnului Eliade; spun numai cele ce mi s-a spus și mie.

Domnul Mihălescu a zis că au intrat oameni cu ciomege și cuțite în sala alegerilor; alții au zis că au intrat unii cu șișuri; eu și unele și altele le primesc că ar fi adevărate și le blamez cu indignațiune, dară pînă acum n-am avut putința de a reglementa că, și n-am găsit reglemente administrative ca să împedic aceste onorabile arme cari de mult se întrebuințează aci. (*Aplauze.*) Eu cît pentru mine nu le-am întrebuințat.

Cînd am văzut în ziarul „Românul", care domnul Mihălescu îmi spune că este jurnalul comunei, aceste proteste, îndată am făcut două lucruri: întîi m-am adresat la prefectul poliției să întreb despre aceasta și apoi m-am adresat la domnul ministru [al] justiției, și în însăși adresa aceea, pe care o veți vedea publicată, am protestat în chipul cel mai categoric, și desfid pe

oricine să poată să arate cum că protestul meu a fost o comedie, în contra acelor violințe, în contra acelor bande pe cari, de esistă, le-am stigmatizat și le stigmatizez și acum înaintea dumneavoastră.

După ce am primit un raport de la prefect, prin care-mi spunea că toate cele ce s-au întîmplat afară din sală le-a raportat îndată parchetului și că poliția a arestat pe acei trei, patru bătăuși, pe urmă m-am adresat la domnul ministru [al] justiției. Domnia-lui are toate protestele și are și cunoștința lucrărilor ce a făcut parchetul și va binevoi a vă da citire, fiindcă aceste urmăriri pe mine nu mă privesc, mă privesc ca guvern împreună, dară partea aceasta nu mă privește.

Toate acestea, domnilor, cari am avut onoarea a vi le comunica, le-am comunicat prin referatul meu și Consiliului de miniștri și am cerut avizul său. Consiliul de miniștri, împreună cu mine, cercetînd ca membri ai guvenului aceste alegeri, a văzut că neorînduielile cari s-au produs și cari, din nenorocire, de mulți ani se produc în toate alegerile din București, și cari se produc pe un picior mult mai mare și în alte țări, precum de esemplu în Ungaria, în America, în Anglia și în Francia, și în fine în țările cele mai civilizate, am găsit că aceste neregularități nu avea o natură așa de gravă ca să sfărîmăm alegerile, și astfel am fost autorizat de Consiliul de miniștri ca să supun la aprobarea domnească aceste alegeri (*aplauze*) îndeosebi.

Replică lui A.C. Golescu.

Domnilor, nu voi răspunde în privința cuvintelor stereotipe ale domnului Golescu, că toate care crede cîte se întîmplă vin de sus. Aceasta la domnia-sa este o credință nestrămutată, că totul vine de sus.

Sînt dator numai în privința sergenților să dau o esplicațiune. Depoziținea domnului Golescu se găsește în contrazicere cu depoziținea fratelui domniei-sale. Domnia-sa zice că în momentul bătaiei nu era nici un sergent, și generalul Golescu, fratele domniei-sale, zice că a făcut apel [la] sergenții de la poliție.

Domnul A. Golescu: A! În grădină, nu pe piață.

Va să zică sergenții a fost în grădină unde s-a întîmplat bătaia. Domnia-sa spune dintîi că a văzut de dimineață la 9 și un sfert 80 sergenți.

Domnul A. Golescu: Nu am zis așa: am văzut 8 sau 10, nu 80.

Întîia oară ați zis 80. Dară admit și 8 sau 10. Ei bine, se putea prea bine ca la 9 fără un sfert să fie acei sergenți pe piață, și eu merg chiar pînă la numrul de 80, căci la acea oră sergenții de zi din mai multe locuri se adun pe asemeni piețe și de acolo se împart prin strade. Tot asemenea și seara; cînd va voi domnia-sa pe la opt să observe, va vedea în 5 puncte ale orașului cîte un detașament de 70 pînă la 80 sergenți, cari merg pe la diferitele comisiuni și de acolo se împart în toate liniele. Cum voia domnia-sa ca la bătaia ce s-a întîmplat mai tîrziu să mai găsească pe acei 8 sau 10 sergenți acolo, cînd abia sînt 400 cu toții în toată capitala?

În cît se atinge de cuvintele ce spune domnia-sa că domnul general Golescu cînd a văzut bătaia a zis unui sergent de a nu lăsa să fie bătut acel individ și că sergentul a răspuns că nu este treaba lui, pentru că nu este alegător, ei, domnilor, această abținere de mult se reclama. Dară ia uitați-vă pe uliță și veți vedea că un sergent municipal nu poate zice nici chiar unui țăran cu căruța să dea mai pe de-o parte, atîta este disprețul ce se arată chiar către agenții municipali. Și mai puteți oare zice, pentru că doi sergenți au zis asemeni cuvinte, să atribuiți că dezordinile sînt încuragiate de sus?

Eu, domnilor, aș dori să fie aci foștii miniștri, domnii Nicolae și Ștefan Golescu ca miniștri președinte și fost ministru de interne, și să-l întreb dacă pot declara aci că iau asupră-le răspunderea tuturor faptelor și necuviințelor ce se făceau de subalternii domniilor-lor, căci dacă ar fi așa, domnilor, ar fi răspunzători de toate faptele ce s-au întîmplat în orașul Iași cînd, în fața a mii de oameni, s-a bătut un cetățean chiar în teatru. Eu disprețuiesc cu desăvîrșire nu persoana, ci scrierele acelui

individ, dară mai înainte de toate era și el om și trebuia să fie respectată persoana sa. Poporațiunea de acolo disperată a reclamat la minister, a trămis chiar deputațiune aci și cu toate astea nu a căpătat nici un rezultat; justiția li s-a închis; sub cuvîntul de ordine publică s-a luat dosarul de la Iași. Ei bine, noi pretindem că avem o justiție mai bună decît atunci, căci, din acei dintre adversarii noștri ce s-au trămis înaintea tribunalului, o parte s-au disculpat, și aceasta dovedește că avem o justiție care nu este la ordinele administrațiunii. Ei bine, cînd numai doi, trei sergenți au zis că nu e treaba lor a se amesteca, ci să se bată alegătorii între dînșii, veniți să ziceți că aceasta vine de sus; eu vă povățuiesc mai bine să nu pronunțați acest cuvînt, căci atunci, ca român și ca deputat de peste Milcov, pot veni cu acte ca să vă arunc în vînt acele cuvinte. Dumneavoastră ați citat un fapt, eu vă pot cita zece în contra dumneavoastră. (*Aplauze.*)

Protestez dară în numele guvernului, în numele domnului președinte al ministerului, în numele colegilor mei și în al meu personal că de sus nu s-a zis decît cuvinte de pace, de ordine și de legalitate; nu s-a dat ordin decît ca să se păzească ordinea, să se asigureze libertatea, să se apere persoanele alegătorilor. Dacă s-au făcut neorînduieli, acestea s-au făcut între alegători, și cît pentru mine, pentru guvernul întreg, noi respingem și le stigmatizăm acele neorînduieli; respingem atît neorînduielile, cît și pe săvîrșitorii lor.

Încă o dată, domnilor, repet că în această cestiune sînt atît de în acord cu legile și cu mine însumi, încît nu mă tem de nimic, nu am ascuns nimic, am spus totul cum este. Și vă spun, așa este, domnilor, că în alegerile acestea, precum mai totdeauna, au fost oameni unii cu cuțite, alții cu ciomege, alții cu șișuri; dară cuțitele acelea știți foarte bine că nu s-au văzut acum pentru întîia dată. Mai aduceți-vă aminte că chiar pe piatra scărei acestei onorabile Adunări s-au văzut cuțite ascuțindu-se; nu le-am ascuțit eu, căci nici nu eram în țară aci[1]. (*Aplauze.*)

[1] Citește: *atunci.*

Am fost, domnilor, cum ați văzut foarte moderat; ați văzut cum am citat fapte și n-am ascuns nimic, și prin urmare cu durere aud pe onorabilul domn Golescu că vine cu cuvinte de acelea: *de sus*. Eu îl rog pe domnia-sa, și rog mai că deosebire pe amicii săi, să nu caracterizeze faptele acestea prin cuvintele că e de sus. Pe orice drum vor aduce comparațiuni, pe orice drum îl rog pe domnia-sa să fie mai modest și mai drept, după cum sîntem și noi; după cum sînt eu către domnia-sa, fie și domnia-sa către mine; nu împing lucrurile prea departe, căci dacă astăzi, tocmai în considerațiunea împăcării și a înfrățirei, ne punem pe tărîmul defensiv, ei bine, vom fi siliți și noi mai tîrziu să ne punem pe tărîmul ofensiv.

Domnilor, dacă au fost bătăi, trebue luate măsuri pentru ca să precurmăm acest rău cît se poate mai curînd; mai ales în centrul capitalei Bucureștilor ne vom sili cu toată bucuria. De asemenea pentru ceea ce privește asicurarea libertății alegerilor, asicurarea voturilor dumneavoastră, eu sînt cu minoritatea și cu oricine, căci și eu poate mîne să fiu în minoritate și mă tem prea mult de partitul dominant. Am fost, domnilor, de multe ori în poziținne de a mă teme și de esistența copiilor mei și de a femeii mele, și cînd mă temeam știe prea bine onorabilul domn Golescu de cine mă temeam, și pentru aceea dară îl rog încă o dată să nu împingă lucrurile mai departe.

10

[DISCURS ÎN PROBLEMA ISRAELIȚILOR]*

Domnilor, îmi iau libertatea a vă face o rugăminte asupra unei cestiuni cari agită atît țara noastră întreagă, cît și opiniunea publică a Europei.

* Ședința din 22 mai 1869.

Voiesc, domnilor, să vă vorbesc de cestiunea aceea care se numeşte cestiunea israeliţilor[1] în România.

Domnilor, ţara noastră a fost, pot zice, patria toleranţei religioase, şi aceasta a fost în timp de secoli întregi; niciodată în această ţară persecuţiunile religioase nu şi-au avut loc. În timpurile acele, cînd în ţările cele mai civilizate erau resbelele de religiune, în timpii cînd în Spania erau autodafele, se ardeau oameni pentru religiune, în timpii cînd populaţiuni cu miile se izgoneau pentru religiune, patria noastră le deschidea porţile sale, le da ospitalitate şi numai pentru că-i vedea că sînt oameni, şi nu-i întreba ce lege au şi cum se închină lui Dumnezeu. Mai ales în intervalul de timp de la 1835 pînă la 1847, un mare număr de israiliţi din provinciele învecinate, Podolia şi Galiţia, a intrat în România, şi mai cu seamă în România de peste Milcov, numărul acestor străini s-a sporit într-un chip înspăimîntător. Au început dară a se îngriji aceia cari ţin la păstrarea şi dezvoltarea naţionalităţii noastre, fiindcă s-au înspăimîntat foarte mult şi cu drept cuvînt de mulţimea acestui popor străin, care nu vine în ţară nici cu capitaluri, nici cu

[1] La 5/17 martie 1868, un grup de 33 de deputaţi din fracţiunea independentă din Moldova a depus pe masa Adunării un proiect de lege prin care se restrîngeau considerabil drepturile evreilor; autorii cereau ca aşezarea acestora să se facă doar cu avizul consiliilor comunale. Achiziţionarea ori arendarea de proprietăţi în mediul urban sau rural le era interzisă. Tranzacţiile de orice fel cu ei erau oprite. Contravenienţii creştini ar fi fost privaţi de drepturile politice pe o perioadă de la trei la zece ani. Comunitatea şi comitetele evreieşti se desfiinţau, căci dreptul de asociere, după sugestia celor 33, le era refuzat. Adunarea a găsit proiectul aberant şi l-a respins cu majoritate de voturi. Din păcate în unele oraşe din Moldova (la Bacău în primul rînd) au avut loc manifestaţii antisemite, care cu greu au putut fi potolite. Ecoul lor în Occident a fost extrem de violent. Interpelările în parlamentul englez, acuzele din presa germană, notele ameninţătoare ale consulului francez la Bucureşti — toate acestea au făcut poziţia guvernului N. Golescu intolerabilă. La 16 noiembrie 1868, regele Carol I formează un guvern Dimitrie Ghica, în care portofoliul Internelor era deţinut de M. Kogălniceanu. Măsurile luate de acesta, a căror esenţă este pusă în evidenţă de discursul ce publicăm aici, au avut darul să calmeze spiritele şi să ajute la reintrarea pe făgaş normal a relaţiilor cu populaţiile alogene, mai cu seamă în Moldova.

ştiinţa, nici cu industria, ci vine numai a se folosi de activitatea şi munca românului. Aşa mai cu seamă dincolo de Milcov s-a ridicat un strigăt foarte mare în contra acestei invaziuni a unui popor străin, care era numai vătămător. (*Aplauze.*) Eu cred că nimeni nu poate să voiască rău României dacă prin instinctul de conservare recurge la felurite mijloace spre a apăra naţionalitatea sa. (*Aplauze.*)

Iată, domnilor, toată situaţiunea cestiunii economice, căci nu este alt nimic, nici mai mult, nici mai puţin, decît o cestiune economică; nu poate nimeni să zică că aci este o cestiune religioasă.

Cu toate acestea, domnilor, România de-abia de ieri a început să fie cunoscută în străinătate; cum am putea să credem că, pe lîngă altele multe cestiuni cari sînt la noi, să fie şi această cestiune atît de bine cunoscută în străinătate, încît dacă noi voim să ne conservăm naţionalitatea noastră să ni se dea nouă dreptate. Aceasta nu este; din contră; îndată ce se pune o măsură în lucrare, începe a se publica, a se striga că este persecuţiunea religioasă. Această îngrijire care a provenit din instinctul de conservare al naţionalităţii noastre s-a tratat îndată de persecuţiunea religioasă; şi opiniunea publică a Europei, dusă în eroare, avea dreptul să fie revoltată. De aci dară rezultă că această cestiune este o cestiune care are două feţe. Este o parte a cestiunii care este internă, şi cealaltă parte care este din afară. Cestiunea din întru este cestiunea economică, care cu drept cuvînt trebuie să ne preocupe, căci ne vedem sugrumaţi de o populaţiune străină care nu se ocupă, şi mai cu seamă peste Milcov, decît de nişte industrii cu totul esclusive şi atît de vătămătoare societăţii noastre.

Din afară însă, avem datorie, şi datorie mare, de a lumina opiniunea publică şi de a dovedi că noi nu sîntem urmaşii degeneraţi ai strămoşilor noştri, cari pe drapelul ţărei, mai presus de toate, scria toleranţa religioasă.

Vedeţi dară că cestiunea este foarte grea, şi guvernul nu se socoteşte în stare de a rezolva singur sau de a veni el numai prin

mijloacele sale să-i dea o soluțiune. Ne trebuie toate luminile, începînd mai p[r]esus de toate cu luminile domniilor-voastre; trebuie ca cu toții împreună, și Corpurile legiuitoare, și guvernul, și opiniunea publică, și presa, în fine toți să ne unim și să facem asupra acestei cestiuni o anchetă serioasă, să vedem ce trebuie să facem pentru ca să ne apărăm interesele noastre economice; iară pe de altă parte, ce trebuie să facem pentru ca să dovedim Europei că noi nu prigonim sub pretexte economice o parte a populațiunii din țară.

În adevăr, domnilor, dacă mulțimea acestor israeliți, și mai cu osebire peste Milcov, sînt cu totul înapoi, nu se asimilează în nimic cu noi, se ocupă numai de niște industrii pernicioase, nu putem însă să zicem că în această populațiune nu sînt oameni civilizați și că prin urmare și acestora trebuie să le închidem ușa la acele drepturi pe cari Constituțiunea le învoiește.

E o mare deosebire între israeliții spanioli și cei galițieni, este o mare deosebire între israeliții acei născuți din moși și strămoși aci în țară și aceia cari au venit de curînd p. acest pămînt. Cestiunea aceasta trebuie studiată, trebuie să vedem ce se poate da unora și refuza altora...

Domnul Cesar Boliac: Cer cuvîntul.

Domnilor, făcîndu-vă această comunicațiune, nu am înțeles deloc că de-ndată să începem discuțiunea, pe care nici nu putem să o susținem astăzi, ci numai am voit să chemăm serioasa luare-aminte a domniilor-voastre făcînd o intrare în materie. Intrarea în materie este rugămintea ca dumneavoastră să numiți o anchetă parlamentară care să studieze cestiunea și toate fazele ei. Guvernul asemenea din parte-i va aduna toate științele, toate documentele, toate luminile de cari poate dispune și le va pune la dispoziția acelei comisiuni de anchetă.

Cît pentru discuțiune, dacă propunerea guvernului este bună sau rea, cum trebuie făcută și în ce mod, îmi permit a ruga pe onorabila Adunare să binevoiască a o amîna. Rog asemenea și pe domnul Cesare Boliac, ca acuma cînd guvernul nu face nimic

decît vine şi vă zice: iată, domnilor, cestiunea, binevoiţi a o medita şi mîne, poimîne vom veni şi o vom discuta mai mult, rog, zic, pe domnul Cesar Boliac să lase domnilor deputaţi şi chiar nouă timpul ca să ne putem gîndi bine măcar 24 ore, după care pe urmă vom discuta; căci guvernul n-a făcut alt nimică decît a vă face istoricul cestiunei, şi acest istoric socotesc că este exact. Mă rezum, domnilor, de-o parte trebuie să ţinem seamă de opiniunea publică a Europei, iar pe de alta tot atît avem datoria să ne ocupăm de cestiunile economice ale noastre, să căutăm să apărăm naţionalitatea noastră şi toate interesele noastre în contra oricărui pericol. Rog pe onorabila Adunare să binevoiască a lăsa de a se gîndi bine fiecare şi, dacă mi-e permis a zice, de a se mistui bine cestiunea, pentru ca mîne, poimîne să putem vedea dacă numirea unei anchete parlamentare este bună sau rea.

Domnul Cesar Boliac: Cînd se emite o idee, de oricine ar fi, nu se poate lua cuvîntul unui deputat de a se răspunde îndată acelei idei. Nu voi ţine un discurs lung, voi protesta însă. Dacă domnul ministru vinea să ceară numai o anchetă parlamentară, ca Adunarea să lumineze faptul, atunci aş fi lăsat să treacă la mijloc acel timp pe care-l reclamă domnu[l] ministru, dară pentru că domnul ministru a zis cîteva cuvinte sau mai bine zis a voit să atragă simpatiile pentru evrei, fiindcă a făcut aluziune la drepturile ce urmează a se da ovreilor, protestez şi-mi rezerv dreptul de a vorbi cînd se va pune cestiunea în discuţiune. (*Aplauze.*)

Oricît va protesta domnul Cesar Boliac, să fie bine încredinţat că domnia-lui protestează numai ca să aibă meritul că a protestat mai înainte decît toţi. Am constatat de mai înainte că Constituţiunea este un ce sînt şi că drepturile acele din Constituţiune sînt sînte şi rămîn întregi; prin urmare, noi ne vom ocupa afară de Constituţiune, respectînd Constituţiunea.

Domnul preşedinte: Camera va binevoi să otărască.
Domnul Cesar Boliac: Proiectul celor 33 pe tapet! (*Aplauze.*)
Domnul preşedinte: Domnul ministru de interne face o propunere de a se numi o anchetă parlamentară în cestiunea israeliţilor.

Şi nu astăzi.

Replică lui L. Eraclide.

Rog pe onorabilul domn Eraclide să binevoiască ca măcar în cestiune de regulament să mă crează mai ispitit[2] decît domnia-sa, care şi-a însuşit monopolul cunoştinţei regulamentului. Nu este cum zice domnia-lui. Guvernul poate să facă totdeauna Camerei comunicări, acesta este sistemul constituţional. Camera împreună cu guvernul poate să intre totdeauna în comunicări. Prin urmare, am totdeauna dreptul să vin a întreţine Camera despre orice cestiune. Ei bine, aci nu este un project de lege, ci o simplă propunere ce o face guvernul. Domnul Eraclide zice că cestiunea o cunoaştem cu toţii, prin urmare nu mai poate avea loc cuvintele domniei-sale că nu voieşte să fie surprins; îl priveşte pe domnia-sa; surprindere nu poate să fie, căci de aceea vă roagă şi guvernul să amînaţi discuţiunea acestei cestiuni pînă mîne sau poimîne.

Eu ca guvern, care ştiu mai mult decît domnia-sa, am venit şi v-am spus că ne aflăm în faţa unei situaţiuni foarte serioase, care trebuie să capete rezultatul său, mai ales chiar în faţa acelui project subscris de cei 33, care ştiţi cum a fost tratat şi în ţară şi în Europa.

Astfel am fost dator ca guvern să vă spun că trebuie să terminăm cu această cestiune, dară că în faţa gravităţii cestiunii avem trebuinţă de luminele dumneavoastră şi ale ţărei întregi, avem necesitate de o anchetă parlamentară. Şi dacă vreo Cameră are ocaziunea a face întrebuinţare de dreptul său de anchetă, este tocmai în cestiunea de faţă, în care este interesată ţara şi Europa. Prin urmare, nu voim să surprindem pe nimeni, nici pe domnul Eraclide, şi vă rugăm ca împreună cu ţara întreagă să găsim mijloace de a scăpa de pata ce ni se aruncă de intoleranţă religioasă.

Replică lui Gr. Racoviţă.

Domnule preşedinte, guvernul are dreptul totdeauna a propune amînarea. Mîne ori poimîne va putea vorbi domnul Racoviţă oricît va voi; astăzi însă n-am zis nimic decît că vă fac

[2] Cu experienţă.

propunerea pe care am și făcut-o și v-am rugat să vă gîndiți la dînsa, să o studiați; și, cînd veți otărî ziua, atunci puteți propune sau respingerea, sau trecerea la ordinea zilei, sau primirea. Noi vă spunem că trebuie ca această cestiune să aibă odată un rezultat. Tratați-o cum veți voi, însă nu astăzi, cînd guvernul nu a făcut decît o simplă comunicare, o simplă rugăciune ca să vă gîndiți ce este de făcut, să veniți a învenina o discuțiune ce nu este deloc astăzi la locul ei, cum a făcut domnul Racoviță. Domnia-sa voiește ca îndată să treacă la ordinea zilei, fără discuțiune, fără nimic. Prea bine, poziționea domniei-sale e foarte ușoară; domnia-sa are să aibă toată popularitatea pentru sine, și n-are să dea seamă nimenui, nici Camerei, nici Senatului, nici țărei; poziționea domniei-sale e foarte avantagioasă, fiindcă toți dafinii și toate rozele au să fie pentru domnia-lui. Noi nu alergăm nici după dafini, nici după roze, pentru noi vor fi spini; așa este poziționea noastră.

Așadară, încă o dată, cerem amînarea. Noi, domnilor, v-am făcut o comunicare, rugîndu-vă să vă gîndiți ce e de făcut. Veți veni mîne și veți zice să aducem din propria noastră inițiativă un project de lege; noi poate nu-l vom aduce, vom vedea în fine ce vom face atunci. Dară astăzi, încă o dată zic, nu e bine ca prin surprindere să discutăm această cestiune.

Explică atitudinea administrației față de evrei.

Iată, domnilor, pentru ce avem nevoie ca cestiunea aceasta să se cerceteze de țara întreagă. Cine e țara? Dumneavoastră!

Iată ce vi se zice dumneavoastră care sînteți aci; veți spune dumneavoastră dacă cele ce se zic aci sînt adevărate. În mijlocul Bucureștilor un străin publică...

Voci: Cine?

N-am să spun numele.

Acest străin publică că nuvelele ce a primit din Bacău, Vaslui, Aiud, Tîrgul Ocnei și alte orașe îi anunță că cele mai mari persecuțiuni și atrocități se săvîrșesc în contra israeliților,

că-i închid, îi torturează, îi izgonesc din sate, şi în oraşe nu li se învoieşte intrarea.

Voci: Nu e adevărat, calomnii neruşinate.

Nu e, domnilor, adevărat nici unul din aceste cuvinte, să ni se probeze.

Nu sînt, domnilor, alte măsuri decît cele cunoscute de ţara întreagă de a se ordona cum că evreii din Polonia şi Galiţia cari ţineau cîrciume în comunele rurali nu mai pot preînnoi contractele lor după împlinirea termenului. Nu se pot dară plînge acei antreprenori de cîrciume, căci nu li se jigneşte nici un drept, nu li se zice nici un cuvînt decît numai proprietarii ca evrei n-au drept de domiciliu permanent în comunele rurale, nu au voie a le preînnoi contractele. Ceva mai mult, domnilor, s-a dat ordine să lase timpul necesariu la toţi pînă să-şi răfuiască socotelele lor.

Afară de acestea, am a vă spune că, cu ocaziunea acordării monopolului de tutun, concesionarii au subîmpărţit brevete şi astfel o mulţime de evrei au rămas în sate sub nume de brevetari pentru tutun.

Ei bine, domnilor, dacă administraţiunea merită o imputare, aceasta nu poate fi pentru altceva decît pentru moliciune. Cu toate acestea, domnilor, şi cînd eu ministru de interne nu am primit nici zece petiţiuni, şi cînd chiar celor cîteva pe cari le-am primit le-am dat o satisfacţiune destul de conformă cu simţul de umanitate, cu toate acestea, zic, acuzaţiunele curg. Nu e esact, domnilor, că evreii se resping din oraşe; din contra, ei găsesc mai cu seamă în Moldova mari înlesniri, fiindcă ştiţi bine că pe lîngă fiecare oraş de reşedinţă se află mulţime de tîrguleţe unde li se permite a-şi stabili domiciliul lor. Cum e cu putinţă dară ca o foaie publică, ieşită din mijlocul capitalei noastre, să aibă asemenea informaţiuni, cari mergînd în străinătate contribuie a face ca opiniunea publică să fie în contra noastră şi să strige că sîntem barbari? Iată, domnilor, pentru ce avem nevoie să vă anunţăm că această cestiune trebuie odată tranşată, ca să poată

vedea Europa că opiniunea sa e esagerată, că e indusă în eroare și ne face o mare nedreptate tratîndu-ne de barbari. Cum voiți dară dumneavoastră să facem altfel în fața unei asemenea situațiuni care face ca chiar din mijlocul României să meargă nuvele care să răspîndesc în toate zilele și cari revoltă opiniunea publică a Europei, de care noi românii mai cu seamă avem nevoie?

De aceea vă rog să binevoiți a crede că în propunerea ce vă facem astăzi nu e alt nimic decît să ținem seamă de interesele noastre și să luminăm opiniunea Europei, respectînd Constituțiunea, respectînd interesele naționalității noastre.

11

[INTERVENȚIE ÎN FAVOAREA MONUMENTELOR ISTORICE]*

Domnilor, dumneavoastră înțelegeți că cu 200 000 lei noi sau 500 000 lei vechi, și mai cu seamă în fața cuvintelor întemeiate zise de domnul Cesar Boleac, care ne-a spus că numai două petre de la Curtea de Argeș au costat 14 000 lei, nu vom putea face niște reparațiuni radicale ce se reclamă pentru aceste monumente.

Domnilor, nu este chip să conservăm tezaurele istorice ce avem în țara noastră decît mai întîi să le clasificăm pe toate într-o listă, spre a putea ști cari sînt de păstrat ca monumente și astfel treptat, treptat să le reparăm după considerațiunea lor de monastiri istorice și ca monumente ale religiunii naționale; și numai astfel vom putea ajunge de a avea în bună stare monumentele noastre religioase și istorice.

Domnilor, numărul este atît de mare încît nu știu cum vom putea să le conservăm cu aceste 200 000; astăzi nu vom putea face altceva decît cel mult să păstrăm aceea ce avem, ca mai pe

* Ședința din 29 mai 1869.

urmă, cînd vom veni cu lista de clasificare, onorabila Cameră să decidă care monastiri trebuie radical reparate, şi aceasta sperăm că o vom face la sesiunea viitoare.

Domnilor, onorabilul domn Boleac a venit cu cunoştinţele domnici-sale arhiologice şi v-a citat din partea de dincoace de Milcov cîteva monastiri cu monumente istorice; voi veni şi eu cu unele de dincolo de Milcov, să spun domnului Boleac şi onorabilei Camere că în Moldova este o biserică la Bălileşti, foarte însemnată, biserică făcută de logofătul Tăutu, cu cei dintîi bani ai tributului plătiţi de ţară Turciei; cu aceşti bani s-a zidit acea biserică, în anul 1516, şi se vede pe zidurile ei costumele de atunci de la logofătul mare pînă la ţăran, şi aceste icoane sînt păstrate pînă în ziua de astăzi.

Ei bine, dacă ne vom pune pe tărînul acesta, atunci ar trebui să cheltuim milioane; dară ce este de făcut? Ar fi bine să se numească o comisiune a monumentelor[1] care să meargă să viziteze toate aceste biserici şi monastiri, să facă o listă de toate şi atunci să se hotărască care din acele monastiri trebuie să se repare, care să se lase judeţelor şi comunelor în interesul lor. Deocamdată însă nu putem face nimic mai mult decît să cheltuim atîta cît ne ajunge pentru păstrarea acelor monumente mari şi numeroase; fiindcă, dacă nu vom cheltui pentru conservarea lor, atunci pînă se face ceva pentru a lor restaurare, nu o să avem ce restaura.

12

[DISCURS ASUPRA CENZURII. PE MARGINEA DISCUŢIILOR LA MODIFICAREA CODULUI PENAL][*]

Domnilor deputaţi, fac un apel la simţimîntul domniilor-voastre de dreptate.

[1] Comisia monumentelor istorice a luat fiinţă în 1892.

[*] Şedinţa din 23 ianuarie 1873.

Știți foarte bine că aveam cuvîntul și onor nostru președinte[1] mi-l acordase la articolul precedent. Cu toate acestea am răspuns la apelul domniei-sale, adică de a se închide discuțiunea, renunțînd de a vorbi, însă mi-am păstrat dreptul de a vorbi la articolul din urmă, care este cel de față.

Vă rog să nu închideți discuțiunea, pentru că în curînd îmi va veni și mie rîndul, după domnul Cantili, și voi fi foarte scurt. Însă vă rog să-mi permiteți să zic și eu cuvîntul meu, cu atît mai mult cu cît eu am fost osîndit de soartă să esperimentez toate sistemele de lege în materie de presă, și acela al censurei, și al ordonanțelor, și al libertății absolute. Vă rog dară să nu închideți discuțiunea.

După replica lui G. Cantili.

Domnilor deputați, după o discuțiune care a ținut o ședință întreagă, înțelegeți foarte bine că eu nu pot să fiu decît foarte scurt, căci altfel aș cădea în greșealele acelor domni oratori cari n-au făcut decît să repete pe cei cari au vorbit mai nainte. Mă voi sili însă să vin cu argumente nouă de practică și experiență, și mai nainte de toate mă voi pune sub scutul cuvintelor domnului Maiorescu și a personalității sale. Domnia-sa este un om care și-a făcut reputațiunea opiniunii sale, și nimeni nu poate să-l bănuiască de sentimentele sale dinastice și de om de ordine. Este un om care mai mulți ani s-a luptat continuu pentru aceste mari principie, și pot zice că dincolo de Milcov nu există un altul care să fi fost mai maltratat cînd profesa aceste principie. Așadară, vedeți pe domnul Maiorescu care pe de o parte vine și zice: sînt conservator liberale, sînt dinastic, iară pe de altă parte se recriază[2] contra măsurelor ce se cere de guvern a se lua contra presei, și ați văzut că cuvintele domnului Maiorescu au găsit un mare răsunet și au avut o presiune energică chiar asupra domnului ministru de externe[3]. Și regret

1 Dimitrie Ghica.

2 Protestează.

3 Gheorghe Costaforu.

că domnul ministru de justiție n-a fost prezent să asculte acele cuvinte, căci atunci ar fi venit și domnia-sa să recunoască că mai bine era pentru ordine și stabilitate să finim cu această discuțiune primind propunerile domnului Maiorescu.

Nu voi răspunde celorlalți domni deputați, și mai cu seamă domnului ministru de externe, căruia i-au răspuns alți oratori; voi răspunde însă domnului ministru de justiție[4], ale cărui cuvinte au rămas fără răspuns.

Domnul ministru de justiție a zis că domnul Brătianu susținînd amendamentul domnului Maiorescu, susținut mai în urmă și de domnul Corne, vă propune o călcare a Constituțiunii. Să-mi permită a-i spune, eu care n-am avut onoarea nici a face parte din Constituantă, nici a fi președintele ei, și prin urmare sînt cu totul dezinteresat, să-mi permită a-i spune că comite o eroare. Domnia-sa ar trebui să-și aducă aminte, și Constituțiunea i-o spune, că din toate libertățile pe cari Constituanta le-a avut în vedere, și pe cari a voit să le garanteze, libertatea presei este aceea căriia Constituanta a voit prin Constituțiune a-i da garanțiile cele mai mari...

Domnul ministru de justiție: În limitele legii penale.

Și de ce? Aceasta era foarte naturale: mai întîi că mai nainte era o stare de lucruri excepționale, căci în practică era regimul avertismentelor, cu alte cuvinte presa era în mîna guvernului; iară mai în urmă, prin articolul finale din codicele penale, s-a restrîns legea presei votată la 1862 sub ministerul Barbu Catargi; și onor. domn Costa-Foru, atunci senator, trebuie să-și aducă aminte că a țipat în Senat contra acestor dispozițiuni, căci iată ce zice acest articol finale al codicelui penale:

„Sînt și rămîn abrogate toate dispoziținile contrarii acestei legi".

Așadară, vedeți că în fapt se mantinea tot sistemul avertismentelor, cari fusese aplicat numai pe șase lune, pînă la aplicarea legii rurale. Atunci, în fața acestei modificări, s-a găsit

[4] Manolache Costache Epureanu.

în Constituantă un vechi jurnalist, foarte abile, foarte energic și curagios, era onor. domn C. A. Rosetti, care a luptat și a stăruit ca să se pună în Constituțiune o întreagă legislațiune pentru presă, și toate celelalte libertăți s-au pus într-un mod enunțietor, rămînînd ca în urmă aplicațiunea lor să se facă după timp și împregiurări, după cum s-a și făcut. Dară în privința presei s-au luat toate precauțiunile, cele mai amănunte; și fiindcă domnul Iepureanu v-a cetit Constituțiunea, să-mi dați voie să vă cetesc și eu articolul 245, și vă rog să luați seama că acest articol diferă de toate celelalte, formează singur o pagină întreagă în Constituțiune, și iată ce zice:

„Constituțiunea garantează tutulor libertatea de a comunica și publica ideele și opiniunile lor prin grai, prin scris și prin presă, fiecare fiind răspunzător de abuzul acestor libertăți în cazurile determinate prin codicele penale, care în această privință se va revizui și completa, fără însă a putea restrînge dreptul în sine sau a se înființa o lege escepțională.

Delictele de presă sînt judecate de juriu.

Nici censura, nici o altă măsură preventivă pentru apariținea, vinderea sau distribuțiunea oricării publicațiuni nu se va putea reînființa.

Nici o cauțiune nu se va cere de la ziariști, scriitori, editori, tipografi și litografi. Presa nu va fi supusă niciodată sub regimul avertismentelor.

Nici un jurnal sau publicațiune nu vor putea fi suspendate sau suprimate.

Autorul este răspunzător pentru scrierile sale, iară în lipsa autorelui sînt răspunzători sau gerantul, sau editorul.

Verice jurnal trebuie să aibă un gerant responsabile, care să se bucure de drepturile civili și politice".

Domnilor, aci se zice anume că nu se pot lua măsure preventive pentru vinderea, apariținea și distribuțiunea ziarelor. Ei bine, ce poate fi măsură mai preventivă decît închiderea

5 Articolul 24 din Constituția elaborată în 1866.

jurnalistului? Apoi, domnilor, să lăsăm la o parte toate celelalte şi să vedem întîi ce este libertatea presei? Este aceea de a se esprima într-un chip liber şi responsabile de a fi judecat şi pedepsit; prin urmare, măsure represive. Îndată ce dumneavoastră încuviinţaţi măsure preventive, nu mai există libertate.

Domnilor, sînt în drept a vă zice aceasta, căci am onoare să vă spun că eu am avut nefericirea de a practica guvernul sub regimele cenzurei, eram directore la Ministerul de Interne, fără ministru, în timpul fericitului întru pomenire domn Grigorie vodă Ghica; apoi ministru la 1860 sub legea presei[6]; pe urmă ministru la 2 Mai, care eu am închis presa, şi daca am închis-o eu din iniţiativa mea sau de am cedat este o cestiune istorică; în fine am închis presa. Apoi ministru de interne în cabinetul principelui Dimitrie Ghica un an şi patru luni, şi în tot acest interval de un an şi patru luni nu am făcut nici cel mai mic proces de presă, nu am închis pe nimeni, şi eram ministrul cel mai acuzat, cel mai lovit, ba era un organ mare în ţară care pusese la ordinea zilei asasinarea mea. Ei bine! vă mărturisesc, din practică, că tot mai bine m-am aflat cu regimul libertăţii decît cu acela al cenzurei, acela care purta presa în dreapta sau în stînga, după cum un călăreţ conduce calul său în dreapta sau în stînga după trebuinţele ce are.

Aşa fiind, domnilor, să-mi permiteţi să vă spun că libertatea presei nu strică decît aceluia care uzează rău de dînsa, iară nimeni altuia. Şi oricîte măsure veţi lua dumneavoastră, şi oricît de aspră veţi face prevenţiunea, nu veţi izbuti, ba din contră,

6 În urma loviturii de stat de la 2 mai 1864, preşedinte al Consiliului de miniştri fiind M. Kogălniceanu, libertatea presei a fost suspendată. Toate periodicile erau obligate să insereze anunţuri oficiale. Directorii lor erau datori să depună cauţiuni variind între 2 500 şi 5 000 lei. Tot atunci s-a repus în vigoare ordonanţa din 2 octombrie 1859, prin care se interzicea publicarea articolelor vizînd defăimarea domnului, a clerului, incitarea la intervenţia armatei, a unor forţe străine, discreditarea sau ultragierea guvernului şi a funcţionarilor publici. Prin decretul „asupra presei periodice" trebuia obţinută autorizaţia prealabilă pentru editarea afişelor, a foilor volante sau a broşurilor.

jurnalele actuali cari mai nu se cetesc astăzi, cînd o dată jurnaliștii vor fi închiși, fiți siguri că atunci au să se vînză și să se cumpere ca toate fructele oprite. Și apoi să vă mai spun încă ceva. Presa de multe ori răsplătește cu bine pe acela care o apără. Îmi aduc aminte, și domnul Mavrogheni este aci ca să afirme și domnia-sa aceasta, îmi aduc aminte că nimeni nu s-a arătat mai cu recunoștință și respect către memoria fericitului întru pomenire Grigorie vodă Ghica decît presa pe care domnul Grigorie Ghica a emancipat-o la finele domniei sale. Era înjurat din grație de aceia cărora acest domn bun le făcuse bine, pe cari îi făcuse miniștri, îi îmbogățise, căci după căderea lui toți se sculaseră în contră-i, și numai presa l-a apărat cu căldură. Apoi a venit căimăcămia lui Vogoride, și știți ce a întemeiat acel guvern[7]. Presa singură a apărat memoria și actele domnului Grigorie Ghica și pe lîngă actele și memoria lui a apărat și actele miniștrilor săi, și onor. domn P. Mavrogheni să-și aducă aminte că numai presa a putut să oprească goanele și persecuțiunile ce de înalta ocîrmuire se porniseră în contra domniei-sale În adevăr, pe urmă, guvernul acesta al căimăcămiei a găsit ocaziune și a desființat libertatea presei. Care a fost rezultatul? Îl știți dumneavoastră.

Tot așa a fost și cu domnul Cuza. Una din cauzele căderi sale a fost închiderea revistei care se înființase de către numel cele mai însemnate ale României, și atunci au început comploturile, cum a zis foarte bine onor. domn Brătianu, atunci mai cu seamă cînd presa era închisă cu totul, atunci cînd opiniune publică nu a mai găsit nici un mijloc legale de a-și putea arăt suferințele și durerile sale, atunci în fine s-a alergat la mijloace extreme, la mijloace revoluționare.

Apoi, domnilor, aduceți-vă aminte că nu de mult era un cabinet care nu vă convenea. Ei bine, cu ce ministrul acela a fost lovit mai tare, răsturnat? Nu prin Cameră, căci Camera era

[7] Grigore Ghica vodă a desființat în adevăr cenzura în Moldova, iar caimacamul Nicolae Vogoride, la porunca Porții Otomane, a reintrodus-o. A fost suprimată apoi în 1858.

a lui, ci prin presă; și daca îmi este permis să vă spun încă ceva, vă voi cita un singur esemplu, acel pamflet, acele caricature pe cari domniile-voastre le stigmatizați și le disprețuiți astăzi, dară pe care atunci toți l-aveați în mînă și vă plăcea a-l ceti și-l considerați chiar, acel pamflet era „Scrînciobul"; aduceți-vă aminte, nu de alte caricature, ci numai de *Luarea Transilvaniei*[8]. Știți ce efect a produs? Apoi pentru ce dumneavoastră sînteți astăzi așa de ingrați în contra acelei prese? Pentru ce voiți să o ucideți? Socotiți dumneavoastră cum că tot dumneavoastră aveți să aplicați legea presei? Apoi gîndesc că în această țară mai mult decît oriunde aiurea se aplică proverbul românesc: *Nu este pentru cine se pregătește, ci pentru cine se nemerește. (Aplauze.)*

Această lege draconiană aplicată de mîna adversarilor dumneavoastră va fi arma cea mai teribile contra dumneavoastră; pe cînd, din contra, dacă dumneavoastră veți lăsa presa liberă, acea libertate are să vă servească mai mult dumneavoastră, fiindcă dumneavoastră puteți să faceți o presă demnă, serioasă, mare, și prin mijloace bănești, și prin știință, ca și prin inteligință. (*Aplauze.*) Pe tărîmul acesta fiți siguri că adversarii dumneavoastră nu vă vor putea birui. Din contra, dacă dumneavoastră veți închide presa, poate că unii au să se bucure chiar, voiesc să o vadă închisă; dară veți face mai rău, și rău să va întoarce în contra dumneavoastră.

Așadară, domnilor, cu Constituțiunea în mînă vin și vă rog să respingeți toate măsurele preventive în privința presei, căci dacă este verio măsură mai preventivă este aceea care ia pe om și-l pune la dubă, vorbesc românește; și gîndiți-vă că nu au să fie totdeauna adversarii domniilor-voastre la dubă, poate că are să se întoarcă roata, avem istorie română și am văzut cum se petrec lucrurile. Dară ce voiți? Și aci mă unesc cu dumneavoastră. Pedepse aspre, mari, înduoite, întreite? Date de autorități cari să vă înfățișeze toate garanțiile? Aci sînt cu dumneavoastră

8 Apărută în nr. din 22 decembrie 1868, cu explicația: „Pornirea armatei naciunalilor", caricatura înfățișa un grup armat condus de regele Carol, cu un stegar în persoana președintelui Consiliului de miniștri Dimitrie Ghica.

și veți vedea cînd vom veni la juraţi că acolo voi primi toate restricţiunile ce aţi propus și veți propune, cu condițiune numai ca să fie în limitele Constituțiunii.

Dară închisoarea preventivă nu are să facă nimic; are să facă însă aceea ce zice un mare publicist. Presa care este astăzi un rîu lat, o baltă mare, aveți să o faceți un rîu foarte adînc, foarte strîns, cu maluri foarte mari, dară care cu atît are să fie mai adînc și prin urmare are să fie mai periculos.

Lăsați, domnilor, libertatea presei așa cum este; nu vă temeți; presa cea rea, singură se ucide; n-o puteți îndrepta prin măsura ce propuneți; totdeauna cei răi au să găsească mijloace de a scrie. Daţi-mi voie să vă citez un fapt ca să vă convingeți de ceea ce am onoare să vă spun. Într-un jurnal de peste Milcov, în capul jurnalului, un străin publică un articol mare pe două pagine, unde vine, fără cea mai mică rușine, și spune că s-a dus într-un județ; a intrat în case de deputați, de senatori, de proprietari; că a primit ospitalitatea cea mai bună în acele case; a mîncat și a băut; și pe urmă vine și spune că a constatat că toți aceia cari l-au ospătat sînt niște trădători; că pregătesc revoluțiuni; și are nerușinarea de a zice: Eu îi denunț! Domnul ministru de interne știe tare bine că aci nu e nimic alt decît banii unui om care a plătit pe acel străin ca să scrie asemenea lucruri. Ei bine! pe acesta puteți să-l opriți; puteți chiar să-l arestați; și dacă nu o veți face domnia-voastră, unul dintre cei acuzați, unul din cei calomniați are desigur a-l trage la judecată, ca să-l așeze la dubă, unde se cade să stea.

Dară nu trebuie, pentru niște asemenea fapte izolate, să venim a restrînge libertatea presei. Lăsați, domnilor, libertatea presei să esiste; se va găsi totdeauna un organ care să apere drepturile noastre, care să apere onoarea și demnitatea Corpurilor legiuitoare. Libertatea presei este un bun al națiunii întregi, un bun de care toate partidele se folosesc[9]. (*Aplauze.*)

---

[9] Adunarea a votat (cu 42 de voturi pentru și 33 împotrivă) un amendament depus de Titu Maiorescu: „Nu se va da niciodată mandat de arestare, nici de depunere contra unei persoane prevenite de delict de presă".

[DISCURS ASUPRA POLITICII EXTERNE A ROMÂNIEI ÎN ÎMPREJURĂRILE CRIZEI ORIENTALE] *

Domnilor senatori, cînd în mijlocul nopţei vedem reprezentanţii maturului Corp în număr atît de mare, cum arareori se întîmplă, cînd am văzut iarăşi la mijlocul nopţei reprezentanţii din celalt Corp, reprezentanţii tutulor claselor naţiunei române, alergînd în unanimitate şi astfel cînd am văzut şedinţele ambelor noastre Corpuri legiuitoare într-un complect fără esemplu, cînd vedem că daca această încintă ar fi de 10 ori mai mare ea încă n-ar putea să coprinză această mulţime de bărbaţi şi de femei, cari au făcut din noapte zi şi din toate unghiurile, nu ale oraşului, ci ale ţărei au venit să asculte vocea mandatarilor naţiunei; negreşit cu toţii trebuie să ne zicem că mare cestiune este la ordinea zilei. Da! Mare cestiune este la ordinea zilei. Este însuşi Patria, este pămîntul părinţilor noştri, sînt drepturile lăsate nouă de la strămoşii noştri, cari toate astăzi sînt în pericol şi pe cari ne îngrijim să nu le vedem perdute pentru urmaşii noştri şi pe cari sîntem datori să le apărăm cu orice preţ. (*Aplauze prelungite.*)

Cînd văd această Adunare mare unde şi sentori şi deputaţi şi şi ascultători nu au decît o singură inimă, nu constituie decît însuşi naţiunea română întrunită, fără să vrem ne transportăm în acele epoci de durere cînd tot pămîntul nostru, toată naţiunea română trebuiau să pătimească, cînd cei mari, certîndu-se între ei, călcau hotarele noastre, şi noi plăteam cu suferinţele, cu sărăcia, cu sîngele fiilor ţărei. (*Aplauze*).

A fost poate dat de la Dumnezeu, a fost poate un blestem pentru acest pămînt ca el din timpurile cele mai străvechi să fie destinat de a fi frămîntat de copita cailor năvălitorilor. Nu voi merge la timpurile cele antice, nu vă voi desfăşura călcarea bar-

* Şedinţa din 17 aprilie 1877. Senatul României.

barilor din timpurile evului de mijloc, voi lua numai istoria de la descălicarea țărilor române și, aruncîndu-ne ochii asupra cronicilor noastre, vom vedea că fiecare pagină din ele este stropită cu sînge, căci fiecare pagină nu ne vorbește decît de bătălii între unguri, între leși, între turci, făcute pe pămîntul nostru, sau de bătălii făcute de părinții noștri cu leșii, cu ungurii, cu cazacii, cu tătarii, cu turcii. Și apoi cînd a căzut Ungaria, cînd a căzut Polonia, lupte nu ați mai avut noi românii, dară au fost bătălii între Austria și Turcia, bătălii între Rusia și Turcia, și mai toate pe pămîntul nostru. Și victima mai a tutulor acestor resbele străine era tot biata România, care plătea pentru toți, care plătea certele, neînțelegerile, ambițiunile altora și plătea perzînd chiar părți din trupul ei: cînd Bucovina, cînd Basarabia.

Cu toate acestea, deși trunchiată, tot ne-a rămas o Patrie, și tot în această Patrie se poate ridica încă un glas care să vorbească țărei de drepturile ei și să se îngrijească de viitorul ei! Și cui datorim acest mare bun? Îl datorim acelei înțelepciuni naturale, acelei înțelepciuni — permiteți-mi espresiunea — necioplite a părinților noștri, care niciodată, și chiar în ora pericolului, nu a dezespersat de țară; îl datorim patriotismului părinților noștri, cari la grelele cumpene își uitau certele, se adunau, discutau, hotărau; și cînd dîrji, cînd smeriți, dară pururea români, salvau țara și astfel ne-a lăsat-o nouă! (*Bravo! aplauze.*) Da, domnilor, ei erau pururea români.

Cînd Mihai Viteazu mergea și se îngenuchea cezarului german, lui Rudolf II, la Praga, și consimțea ca să fie numit guvernator al Transilvaniei, pe care el o biruise cu sabia sa, nu devenea german; el era tot român, el rămînea tot figura cea mai măreață a vitejiei române. Cînd Dimitrie Cantenir, care văzuse, nu după dînsul, ci și înaintea lui, domniile fanarioților, ale acelor greci degenerați din Țaringrad, de care zicea Niculcea bătrînul că: „De foc, de apă și de furtună te poți apăra, dară de răutatea fanarioților țările române nu vor putea niciodată scăpa" (*aplauze*); cînd Dimitrie Cantemir chema pe Petru cel Mare tocmai de la Petersburg, atunci în fașe [sic!] devenea el rus? Nu,

el rămînea tot român. Şi nu este aci timpul să vă desfăşur toate acele teribili împrejurări cari au precedat tractatul ce el a încheiat cu Petru cel Mare.

Voi îndrepta numai o mică greşală istorică făcută de onorabilul domn Carp, cînd ne vorbeşte de un general român carele în acele timpuri ar fi întors armele în contra muscalilor, cum se zicea pe atunci. Domnia-sa cred că vorbeşte de Lupu Costachi. Lupu Costachi n-a fost general, el nu purta sabie, dară avea mai mult decît sabie, el era logofăt mare şi avea curagiul civic al bătrînilor români. Lupu Costachi împreună cu alţi boieri, împreună cu Cantemir promisese concurs lui Petru cel Mare şi se însărcinase chiar cu îndestularea armatei cu proviziuni. Însă în urmă intervenind vrajbă între Cantemir vodă şi între Lupu Costachi, acesta se retrase din Iaşi şi se închise în monastirea Bursuci cu mulţi alţi refugiaţi, cu băjanie, cum se zice în limbagiul vechi, şi cînd a trămis Petru cel Mare după proviziuni şi cu ordin de a-l rădica şi pe dînsul, el şi cu ai lui s-au împotrivit cu arme în contra trupelor rosiane.

Această rezistenţă, Lupu Costachi a plătit-o cu blestemele din toate bisericile Rusiei, care au ţinut pînă la mitropolitul Veniamin Costachi, şi pentru a cărui mare evlavie şi mari virtuţi biserica rusească a consimţit a înceta cu blestemele aruncate în contra lui Lupu Costachi, Brîncoveanu şi Mazepa[1] şi cari au ţinut nu mai puţin de un secul ... (*Senzaţiune.*)

Dară acolo unde Lupu Costachi a arătat un curagiu mai mare şi mai bărbătesc a fost atuncea cînd, după pacea de la Stănileşti, Lupu Costachi a fost adus în tabăra turcească şi s-a văzut de către marele vizir apostrofat, el, împreună cu ţara, de *haini*, adică de trădători, şi el a avut curagiul de a răspunde că nu *Ţara* a fost haină, ci *domnii* ce Turcia îi da *în contra voinţei ei !* (*Aplauze.*) „Nu Moldova este vinovată", a urmat a zice Costachi, „*ci Turcia*, care a rupt vechile noastre legăminte, Turcia care în loc să îngrijească de Moldova şi de Valahia ca să

[1] Mazzepa, hătman al cazacilor care în 1709 s-a alăturat lui Carol al XII-lea, regele Suediei, împotriva lui Petru cel Mare.

atragă şi alte popoare, întocmai ca păsărarul cel cu minte, care-şi hrăneşte bine păsările din colivii ca să atragă şi altele. În loc de a face aceasta, voi ne-aţi sfărîmat unul după altul drepturile noastre, şi dară nu ţara este haină, ci Turcia, care a silit pe români să cheme în ajutor pe Petru cel Mare".

În urma acestui bărbătesc limbagiu, Lupu Costachi a fost numit caimacam pînă la noua domnie; însă curînd după aceasta el fu luat de turci, dus în fiare la Şumla şi acolo tăiat în bucăţi. Iată cine a fost Lupu Costachi, de aceea familia Costachi este una din puţinele familii vechi boiereşti care pînă astăzi şi-a păstrat un nume bun între popor!

Domnilor senatori, tot români au fost şi acei domni, Şerban Cantacuzino şi George Ghica[2], cari, siliţi să meargă cu oştirile lor alăturea cu ordiile turceşti ca să ia Viena (Beciul cum se zicea atunci), ei în mijlocul ordiilor turceşti ridicase spre închinăciune santa cruce şi fiind siliţi de a trage cu tunurile în zidurile Vienei ei le încărcau cu paie! După ridicarea asediului mulţumită lui Sobiesky, vienezii, spre recunoştinţă, au luat sînta cruce, ridicată de domnii români, şi mulţi ani acea cruce s-a păstrat în Viena.

Cînd sub Caterina cea Mare, adunarea boierilor, ai Ţării Româneşti şi ai Moldovei, au trămis la Petersburg deputaţiuni, cu mitropolitul în cap, ca să ceară protecţiunea marei împărătese pentru ţările române, făcutu-s-a aceasta în interesul Rusiei? Nu, s-a făcut în interesul României. Şi stăruinţilor acestora se datoresc foloasele ce tratatul de la Cainargi[3] a adus Moldovei şi Valahiei!

---

[2] La asediul Vienei din 1683 au participat domnul Ţării Româneşti Şerban Cantacuzino şi cel al Moldovei, Gheorghe Duca.

[3] Prin tratatul de la Kuciuk Kainargi (1774) s-a pus capăt războiului ruso-turc început în 1768. Rusia ceruse atunci ocuparea Principatelor Române cu titlu de despăgubire. Austria şi Prusia au socotit pretenţia excesivă. Frederic al II-lea, regele Prusiei, a lansat ideea „compensaţiilor echivalente", care s-a materializat prin împărţirea între cele trei imperii a Poloniei. Principatele Române au scăpat de ocupaţie, li s-au confirmat vechile privilegii, iar reprezentanţii lor la Poarta Otomană se bucurau de tratamentul acordat în

Tot așa a făcut părinții noștri cînd s-a lucrat Regumentul organic[4]. Dară aceștia nu erau tratați de străini, de ruși și de rusofili! (*Aplauze.*) Cînd astăzi toate aceste nume se dau miniștrilor actuali, acelora cari la 1848 au protestat în contra protectoratului rusesc, și nu uitați că acel protest se făcea în alte condițiuni decît astăzi, căci atunci nu aveam libertatea asigurată, nu aveam constituțiunea, nu aveam Cameri de către cari imperatorul rusesc să primească a se aproba intrarea armatelor sale în țară. (*Aplauze.*)

Această cualificare de rus, de rusofil s-a dat fiului lui Ion Cîmpineanu[5], care a plătit cu închisoare curagiul său de a apăra drepturile țărei! (*Aplauze.*) Dară să lăsăm deoparte niște calificațiuni cari nu zic nimic, fiindcă n-au temei!

Venim, domnilor, franc înaintea dumneavoastră cu convențiunele de față, povățuindu-ne de spiritul părinților noștri și de tradițiunele lor. Nu sîntem ruși, sîntem români, și credem asemenea că și aceia cari ne combat sînt români, credem chiar că domniele-lor sînt convinși că procedînd astfel cum proced că își fac datoria și lucrează pentru binele României.

Să discutăm dară în pace între noi și să dea Dumnezeu ca prin hotărîrea ce vom lua să ne arătăm demni de părinții noștri, cari au știut a-și apăra Patria în timpuri mult mai grele, mult mai viforoase decît ale noastre. (*Aplauze prelungite.*)

---

conformitate cu dreptul ginților. În același timp însă s-a statuat dreptul de intervenție al Rusiei în afacerile Principatelor. Din acest punct de vedere Tratatul reprezintă pe de o parte începutul desprinderii ***de iure*** a țărilor române de sub suzeranitatea otomană, iar pe de alta inaugurarea politicii de amestec „legal" a Rusiei în treburile lor interne.

4 Vezi pentru Regulamentul Organic supra discursul nr. 1, p. 5.

5 Ion Câmpineanu, conducătorul partidei naționale, șef al opoziției în Adunarea Obștească, s-a împotrivit vehement, în 1838, introducerii unui articol adițional la Regulamentul Organic. Acesta prevedea că orice schimbare s-ar face în legea organică, să aibă aprobarea prealabilă a Rusiei — puterea protectoare. Pentru gestul său, Ion Câmpineanu a fost surghiunit în Turcia și apoi închis la mînăstirile Mărgineni și Plumbuita, în anii 1840-1841. Fiul său Ion era ministru de Justiție la data rostirii acestui discurs.

S-a vorbit de frică, s-a zis că de frică se sprijină aceste convenţiuni![6] Oameni îmbătrîniţi în lupte au să voteze de frică? Şi aceasta pentru că ar fi 300 000 soldaţi pe teritoriul nostru! Dară se poate susţine aceasta cînd monarcul Rusiei primeşte ca capitala României să nu fie atinsă de armatele neutre, ca mai bine să se simbolizeze, să se consfinţească autonomia şi constituţiunea şi prin urmare libertatea noastră de a vota cum ne va spune mintea şi inima! Nu, domnilor, nu poate să fie frică, fiecare aveţi votul liber; prin urmare, nedrept se pretinde că dumneavoastră sînteţi chemaţi a vota aceste convenţiuni sub presiunea de nenumărate baionete! Dumneavoastră nu veţi vota de frică; dară, daca veţi vota, aceasta o veţi face pentru că aţi găsit că este bine a se face aceste convenţiuni, din punctul de vedere al conservării, din punctul de vedere al unei politici bine chibzuite. (*Aplauze.*)

Acum, domnilor, să vin la materie şi la adversarii noştri, şi încep cu onor. domn Sturdza.

Onor. domn Sturdza zice că temelia esistenţei noastre politice este Tratatul de Paris[7] şi susţine că prin convenţiunea de faţă Tratatul de Paris este sfîşiat de noi.

Domnul Sturdza nu va nega că scopul Tratatului de Paris a fost mai întîi garanţia şi neutralitatea asigurată Turciei şi că aceste numai ca deducţiune revin apoi şi României.

Ei bine, domnule Sturdza, unde este garanţia şi neutralitatea asigurată Turciei, cînd 300 000 de ruşi intră pentru ca să silească pe înalta Poartă a face reformele promise şi asupra căror reforme

[6] Convenţia din 4/16 aprilie 1877 cu Rusia pentru trecerea armatelor ei pe teritoriul românesc spre teatrul de război din Balcani. Rusia garanta integritatea teritorială a României. Cheltuielile ocazionate de această trecere cădeau în sarcina tezaurului imperial. A fost semnată din partea română de M. Kogălniceanu iar din cea rusă de baronul Dimitrie Stuart, consul general al Rusiei în România. A doua convenţie cuprindea, în 26 de articole, aspectele tehnice de materializare a trecerii trupelor ruseşti.

[7] Pentru Tratatul de la Paris, Tratatul de la Adrianopol, capitulaţii, Convenţia de la Paris, vezi, în ordine, supra, Discursul nr. 1, p. 1-3; discursul nr. 2, p. 9.

este de acord și Europa? Într-adevăr, domnilor, și eu recunosc: mare act este Tratatul de Paris; el ne-a făcut și nouă românilor mult bine; însă să nu căutăm totdeauna la streini temelia drepturilor noastre; să nu credem că tot ce sîntem ne vine de la streini; forța noastră sînt acele capitulațiuni vechi pe cari părinții noștri le-au încheiat cu Înalta Poartă și printre toate învechirile secolilor au știut să ni le păstreze pînă astăzi. Aceste capitalațiuni de către Rusia ni s-au recunoscut și susținut mai întîi prin Tratatul de la Cainargik și apoi prin acel de la Andrianopol. Și atît de adevărat este acest lucru că în momentul izbucnirei resbelului din Crimeia, atunci cînd Rusia luase Principatele zălog pentru cheile Ierusalimului, fac apel la memoria domnului Sturdza să-și aducă aminte de nota ministrului de esterne al Franciei, care zicea Rusiei: că esistența noastră politică nu se datorează tratatelor Rusiei încheiate cu Poarta; drepturile noastre derivă de la acte mai vechi; că aceste drepturi au o esistență mult mai anterioară de tratatele încheiate între Rusia și Turcia; aceste drepturi decurg din tractatele încheiate de strămoșii noștri cu padișahii otomani! (*Aplauze prelungite.*)

Onor. domn Sturdza ne-a mai spus că Tratatului de Paris datorim dezvoltarea noastră națională făcută în timp de 20 de ani. Fie-mi permis să-i spun, astăzi, cînd acel tratat este călcat în partea sa principală de către acei ce l-au subscris, că românii s-au dezvoltat tocmai înlăturînd, cel puțin în mod indirect, mai multe dispoziții ale Tratatului de Paris și cînd românii făceau aceasta ei căutau forța de a o face în propria lor inteligință, în propriul lor patriotism și, fie-mi permis de a o zice, profitînd și de ocaziuni!

Cînd s-a subscris Convențiunea de la Paris, ce scop se da acestui act în lumea diplomatică, și de un ministru al unui mare imperiu, de cancelarul imperiului Austriei? Că convențiunea era făcută ca să oprească aspirațiunile națiunei pentru Unire și că prin urmare, de se va mai face încercare pentru a ajunge la Unire, aceasta nu s-ar putea face decît pe cale revoluționară! Cu

toate acestea, noi am făcut îndoita alegere din 5 şi 24 ianuarie 1859! Am făcut Unirea de la 1862[8]; am răsturnat Convenţiunea în cele din lăuntru din ziua de 2 mai şi la 11 februarie 1866[9] ne-am dat principe străin. Făcutu-s-au toate acestea în puterea Tratatului de Paris? (*Aplauze.*) Şi dacă este aşa, acestea le-am făcut în puterea Tratatului de Paris, cine ne-a împiedicat mai mult în aceste opere, şi anume de la 1857 şi pînă astăzi, adică în timp de 20 ani, decît Turcia? Şi numai Turcia? Pururea sultanul, ca un al duoilea papă, ca papa islamismului, a răspuns la cererile noastre prin zicerea: *Non possumus,* acelaşi cuvînt în Roma şi în Constantinopoli: *Non possumus. (Bravo! Aplauze prelungite şi frenetice.)*

A! Poarta ne cere acum ajutor. A! Poarta ne reclamă acum să ne înţelegem cu Abdul Kerim spre apărarea fruntarielor? Dară ce înţelegere au avut Poarta cu noi în timp de 20 de ani? Venit-a ea să ne zică: dezvoltaţi-vă mijloacele militare; faceţi-vă cetăţi, întăriţi trecerile Prutului spre apărarea voastră ş-a noastră?

Din contra, în tot timpul domnului Cuza au fost necontenite certe, necontenite împiedicări de cîte ori se auzea în Constantinopol că vodă Cuza sporea cu un singur regiment armata noastră...

Sub vodă Carol, toate puterile, pînă şi Englitera, ne-a recunoscut numele strămoşesc, numele de *România*; singură Poarta pînă astăzi ne cualifică de două Principate: Moldova şi Valahia, şi astăzi, chiar în ora pericolului, cum s-a adresat marele-vizir către noi? Prin o simplă depeşă către domnitorul nostru! Nu s-a adresat către guvern! Uită Poarta că sîntem o ţară constituţională; şi dacă a voit a se adresa către domn, adresatu-s-a măcar dîndu-i titlul de domn al României? Nu. Depeşa era adresată simplu: alteţei-sale principelui Carol, în Bucureşti, fără nume şi fără cualitate. (*Aplauze prelungite.*)

---

8 Unirea administrativă a Principatelor.

9 Lovitura de stat de la 2 mai 1864, înfăptuită de principele Alexandru Ioan Cuza şi înlăturarea acestuia de pe tron la 11 februarie 1866.

Iată dară, onor. domnule Sturdza, că nu numai Tratatului de Paris datorim dezvoltarea noastră națională! Da, domnilor mei, o susțin astăzi, daca avem o țară, o datorim generațiunilor bătrîne și tinere; o datorim prudenței, energiei, patriotismului românilor; o datorim însuși națiunei, care în ora pericolului a uitat certele lor din năuntru, aducîndu-și numai aminte că sînt români și că trebuie să lucreze românește.

Onor. domn Sturdza ne-a mai vorbit de neutralitate, care este pretutindeni, afară decît unde trebuia să fie! Pledînd în favoarea neutralității, ne-a citat programul partidului național și din Moldova și din Țara Românească din anul 1857! Ne-a citat și propunerea de unire făcută în Adunarea mumă a Moldovei!

Domnul Demetru Sturdza are dreptul de a împrospăta aceste memorabile acte. Domnia-sa, deși foarte tînăr încă pe atunci, prin patriotismul său, prin activitatea sa ocupa pe atunci un loc însemnat între cei mai bătrîni, și între noi nu era luptătorul cel mai slab. Domnul Sturdza știe că și eu am fost redactor al acelui program. Domnia-sa știe că propunerea de unire pe care a citat-o a fost redigiată de mine și făcută de mine la tribuna Adunării[10].

Așeadar, am și eu dreptate de a vorbi despre aceste două acte mari! Dar, domnule Sturdza, de atunci am cerut și cerem neutralitatea țărei noastre. Însă zică-ne însuși domnul Sturdza dacă am dobîndit-o, dacă o avem? Nu, domnilor mei, după 20 de ani nu o avem încă, și nimenea nu ne-au dat-o. Și dacă totuși domnul Demetru Sturdza susține că neutralitatea noastră nu este recunoscută de Europa, atunci fie-mi permis a-i zice că acel ce combate afirmarea domnului Sturdza mai mult nu sînt eu, și cel mai mare contrazicător al domnului Sturdza este domnul Carp!

Iată propriele cuvinte ale domnului Carp: *Rău ați făcut că ați cerut neutralitatea; această neutralitate nu o puteți cere și avea decît la facerea păcei! Atunci cînd Rusia biruitoare, în biruință va încheia pace, atuncea era momentul ca și românii să-și*

10 Vezi discursul nr. 1.

aşterne pretenţiunile sale, să ceară garantarea neutralităţei. Iată, acestea sînt propriile cuvinte ale domnului P. Carp. Apoi bine, domnilor Sturdza şi Carp, voiţi a vă înţelege între dumneavoastră; unul zice că avem neutralitatea, şi altul zice că nu avem şi nici se cuvine să o cerem şi că rău am făcut de am cerut-o.

Ei bine, să-mi permită onor. domn Sturdza, care ştie cît îl stimez, chiar şi cînd nu este de opiniunea mea, să-mi permită a zice că unul din toţi care este cel mai culpabil că s-a făcut o asemenea cerere este domnia-sa, şi cel puţin aci domnia-sa nu va putea zice că nu este solidar cu ceilalţi colegi ai mei şi că domnia-sa nu a ştiut nimic de această cerere. Eu susţin că domnia-sa a ştiut-o şi voi dovedi! Şi mai întîi am o mărturisire de făcut. Am făcut un mic vicleşug cînd am citit în şedinţă secretă, v-am citit actele diplomatice, am voit să fac cum se zice o chichiţă parlamentară, rezervată[11] pentru şedinţă publică citirea unui act ce are un mare merit de actualitate.

Iată aci instrucţiile care au fost date domnului Dimitrie Brătianu cînd a mers la Ţarigrad în misiune lîngă conferinţă.

Iată conţinutul:

„Guvernul român, consecuent cu demarşele făcute pînă acum lîngă puterile garantate, vine şi cere de la conferinţă conservaţiunea statutului politic al României prin o garanţie specială pentru neutralitatea ei perpetuă".

Şi instrucţiunile nu se opresc aci, se prevede că, noi neavînd neutralitatea recunoscută, urmează a i se cere o garanţie specială, şi chiar povăţuire de linia de purtare în caz de resbel.

Iată propriele cuvinte ale acestor instrucţiuni:

„În eventualitatea unui resbel dintre una din puterile garante cu Poarta, cerem ca celelalte puteri garante să indice României linia sa de purtare, dîndu-i o garanţie specială pentru respectarea drepturilor şi a neutralităţei teritoriului României".

Bucureşti 26 noiembrie 1876.

---

11 Citeşte: *rezervînd*

Aceste instrucții sînt scrise de însuși mîna domnului Dimitrie Sturdza...

Domnul D. Sturdza: Nu este nici o contradicție cu ceea ce zic astăzi, zic garanția specială și colectivă.

Domnul Dimitrie Brătianu mai avea misiunea de a cere Delta Dunării în conformitate cu instrucțiunile sale; iată ce domnul Brătianu, trimis la Constantinopoli, cerea de la puteri:

„Guvernul alteței-sale serenisime principele Carol al României m-a însărcinat a supune la apreciațiunea conferinței întrunite la Constantinopol *cestiunea Deltei Dunării*". Încolo vin considerante în privința acestei cereri, pe cari nu le citesc spre a nu abuza de răbdarea Senatului.

Domnul D. Sturdza: Am dat o hîrtie contra acestei instrucții pentru Delta Dunării, fac apel la domnul Brătianu. Am aici însemnat — pentru că am crezut că este nepolitic...

Onor. domnule D. Sturdza, v-am ascultat două ore cu cel mai mare respect și religiozitate, vă rog dar să nu mă întrerupeți. Dumneavoastră vorbiți pentru prima dată astăzi, sînteți odihnit și eu de 3 zile și 3 nopți sînt silit să vorbesc, să răspund la toți, să fac o întreagă campanie de limbă.

Dar să mergem mai departe, găsesc în cartoanele mele ceva încă și mai caracteristic, și aici iar poate va zice domnul Sturdza că nu știe nimic, la Constantinopoli se cerea și mai mult încă, „independența".

Domnul vicepreședinte D. Brătianu: Este din inițiativa mea...

Se poate, eu cît pentru mine susțin că trimisul nostru nu putea să lucreze decît după instrucțiile care le avea.

Domnul vicepreședinte: Din inițiativa mea.

Nu mă privește, ați făcut ce ați socotit, ați încunoștiințat guvernul dumneavoastră, și găsesc o depeșă reprodusă cu însuși mîna domnului Ionescu, care constată. Prin urmare, nu trebuie să aruncăm toate numai în sarcina președintelui Consiliului și ceilalți colegi ai săi să se mărginească a zice: n-am știut nimic, și așea să respingă solidaritatea.

În adevăr am văzut că cele cerute la Constantinopole, deși respinse, au fost a fi recunoscute și aprobate de toți, chiar și de domnul Dimitrie Sturdza. După acestea rezumez că a urmat divergință de opiniuni în Consiliul de miniștri, după care domnul Sturdza s-a retras de la finance și președintele Consiliului singur a venit și a declarat în Cameră că dintre toți colegii săi numai unul are dreptul să-l combată adică domnul Sturdza, fiindcă domnia-sa nu s-a unit cu vederile colegilor și președintelui său.

Prin urmare, vedeți, domnilor, și rog și pe domnul Sturdza a vedea că noi nu înțelegem deloc să-l facem solidar cu cele ce nu a făcut, decît fie și domnia-sa atît de drept să vadă că, cu toată logica și cu toată a sa conduită, consecința domniei-sale în fața situațiunei care în tot momentul se schimbă, și domnia-sa chiar a avut mijloace pe care astăzi le descuviințează! Domnia-sa ne-a zis mai adineaori că Tratatul de la Paris ne garantează neutralitatea și tot domnia-sa cu propria mînă a domniei-sale, în instrucțiunile ce da domnului Dimitrie Brătianu, se unește că în cazul unui resbel cu greu am fi putut să ne rezemăm pe acea neutralitate fictivă și că trebuia să căutăm să cerem o garanție specială, tot domnia-sa invitînd pe domnul Dimitrie Brătianu să ceară de la puteri sfat că ce era de făcut în eventualitatea izbucnirei rezbelului.

Ei bine, conferințele și fiecare putere în parte n-au vrut să ne dea nici un sfat, n-a vrut să ne dea încă mai puțin o neutralitate specială și tot așea și o garanție specială. Ba din contra, fiecare din puteri, mai mult sau mai puțin, ne-au declarat că Tractatul de la Paris nu ne asigură nici o neutralitate în caz de resbel, și mai ales acea putere a căruia politică onor. domn Sturdza și cu amicii săi ne consiliază de a o urma, și acea putere ne-a zis în plin Parlament:

„România face parte integrantă din Turcia și în caz cînd va voi Poarta poate să treacă Dunărea, fiindcă ea intră tot în statele sale, precum Rusia cînd va trece Prutul va trece în Turcia, așa Turcia trecînd intră tot în Turcia". Intervențiunea care, prin

Tractatul din Paris, este oprită Turciei de a o face în România, fără consimţământul Europei, este o garanţie de neutralitate, e numai o mărginire făcută Turciei, să nu intervie cînd ar fi turburări în România fără aprobarea Europei. Aceasta s-a stipulat spre a precurma numai dreptul esclusiv ce-l are Rusia prin Tractatul de Adrianopole, de a zice şi ea cuvîntul ei în faţa prefacerilor din lăuntru a României, şi aşa Europa s-a substituit Rusiei!

Dar iată, domnilor, că rezbelul s-a hotărît cu toate promisiunile de la Londra şi de la Constantinopoli că nu va fi rezbel; rezbelul a devenit iminent. Ei bine, domnilor senatori, ce trebuie să facă guvernul? Aci este toată cheia întrebărei! Şi mie-mi este foarte uşor să vorbesc, fiindcă eu sînt mai puţin răspunzător de cele petrecute decît onor. domn Dim. Sturdza, odată constatat că neutralitatea nu era în special garantată prin Tractatul de Paris, că toate puterile, după însuşi mărturisirea domnului P. Carp, nici trebuia a fi somate de a ne recunoaşte ceea ce ele niciodată nu ne garantează, odată avînd convincţiunea că Rusia voieşte a intra în Turcia prin ţara noastră, şi aceasta cu consimţământul mai mult sau mai puţin tacit al Europei.

România trebuia să ia o hotărîre! Şi cînd susţin că Rusia intră în România cu învoirea Europei, eu chem iarăşi pe domnul P. Carp în ajutorul meu, căci iată ce a zis domnia-sa: „Recunosc că Europa a consimţit ca Rusia să treacă în Bulgaria". Aşa şi este. Onor. domn Carp, deşi zice că nu votează convenţiunea, însă domnia-sa recunoaşte că Rusia intră în Bulgaria cu consimţământul mai mult sau mai puţin dat de Europa. Dară Rusia, în puterea a două protocoale subscrise de toate puterile şi chiar de Anglia, intră în Bulgaria spre a împlini o misiune de civilizaţiune, spre a proclama drepturile omenirei. Cum voiţi ca noi să opunem baioneta? Cu toate acestea în faţa mea primesc să cercetez drumurile ce erau de luat în faţa intrărei armatelor rosiane în România. După opiniunea mea nu era decît trei drumuri de adoptat.

Iată aceste drumuri de luat: un drum de a sta așa... (*punîndu-și mîinile în sîn*), adică de a lăsa rușii să intre și să facă în țară ce vor voi, și de a lăsa asemenea și pe turci să intre și să facă și ei ce vor voi, și noi în acest timp să purtăm la pălărie floricica cea frumoasă a domnului Sturdza, care poartă numele de *neutralitate*, fără culori și fără miros. Un al doilea drum era să facem ce făcuse Dimitrie Cantemir, să ne unim franc și direct cu Rusia, să punem armata noastră în rîndurile armatelor Rusiei, să trecem Dunărea și să luăm și noi parte la emanciparea popoarelor creștine din Orient; iată un drum care nu este de aruncat, cu condițiune de a cere și dobîndzi drept avantaje: Independența, gurile Dunărei, Dobrogea etc., avantage care domnul Sturdza le vede deja în convențiunea de față, care din nenorocire nu esistă, căci convențiunea de față nu ne dă nici un avantagiu altul decît acel al silințelor noastre să păstrăm ce avem. Al treilea drum era nici să stăm cu mîinile în sîn, nici să ne punem alăturea cu armatele rosiene și să trecem Dunărea. Acest drum l-am ales ascultînd astă dată vorbele pline de deznădejde ale Europei, ce la toate întrebările noastre s-a mărginit a ne zice:

„Consultați înțelepciunea voastră, țineți-vă de interesele voastre, nu atacați pe nimeni și mai presus de toate căutați să treceți prin aceste încurcături cum Dumnezeu va voi și vă va povățui".

Iată ce am făcut după 20 de ani, am socotit că trebuia să facem un pas mai mult decît ceea ce a făcut părinții noștri la 1854[12],

N-am voit să facem numai o convențiune care să reguleze cum să se ia: care, salahori, zaherele, cum să se facă cuartiruirea, căci numai atîta s-a stipulat la 1854; am voit să știm și cine avea să dea aceasta. Am voit dară să mai conservăm ceva, să mai conservăm ceea ce spunea domnul Sturdza în instrucțiunile sale, să ne conservăm respectarea drepturilor și a integrității

12 În timpul războiului Crimeii.

teritoriului român și chiar a neutralității noastre pe cît e putință. Și de ce am voit s-o facem aceasta? Pentru că ne aducem aminte cele întîmplate la 1854! Pentru că ne-am socotit că astăzi era patriotic ceea ce s-a făcut la 1854. Și esperiența vine în ajutorul nostru. La 1854 s-a făcut o simplă convențiune regulatoare îndestulării trebuințelor armatei. În Moldova această convențiune s-a făcut cu ministrul de interne Ștefan Catargi; în Țara Românească nu știu de cine s-a încheiat o asemenea convențiune. Peste cîteva luni și vodă Știrbei și vodă Ghica trebuiau să se ducă din țară, iară în locul domnilor noștri naționali dobîndirăm ca președinte la divanurile cnezilor Moldovei și Valahiei pe generalul Budberg în București și pe principele Uruzov în Iași. Aceasta n-am voit-o noi s-o mai avem, s-o mai vedem cu ochii, și de aceea prin întîia convențiune am căutat să ferim țara noastră de o asemenea dureroasă eventualitate. Am făcut dară o convențiune privitoare la mai mult decît la dare de cară și cuartire. Și v-o mărturisesc, n-am crezut că dumneavoastră ne veți face o crimă că prin convențiunile noastre am căutat să asigurăm ceva mai mult decît cuartirurile și transporturile. În junul resbelului ni s-a zis de pretutindenea, începînd cu Germania: consultați-vă propriele voastre interese și întru aceasta nu consultați pe alții; noi am făcut ca și părinții noștri, cînd mai tari cînd mai slabi, dară totdeauna români! Ne-am folosit de propunerile Rusiei care ne zicea: „Deși sîntem hotărîți să trecem prin România ca să mergem în Turcia, spre a da drepturile omenirei fraților noștri în religiune, însă ca unii ce am contribuit la liberarea voastră nu voim să intrăm în țara voastră începînd prin a sfărîma drepturile voastre, prin a jicni autonomia voastră revendicate de noi, consființită de noi prin Tractatul de la Cainargi, prin Tractatul de la Adrianopole, prin chiar Tractatul de Paris. Nu voim să se zică că trecem prin țara voastră fără voia voastră, nu voim ca mergînd în ajutorul creștinilor de peste Dunăre să găsim la fruntarii proteste din partea unui popor creștin! De aceea voim să tratăm cu voi. Voim ca intrarea noastră să fie primită și

regulată de voi". Şi aceste tratații au ținut mult şi au dat loc la multe dezbateri. Preşedintele consiliului[13] v-a spus că dintru întîi Rusia nu voia să facă prima convenţiune, ci ea ne propunea numai încheierea celei de-a doua. Şi iată că acum ni se impută ca o crimă pentru că am dobîndit ceea ce Rusia nu voia să ne dea, cînd ar trebui din contra ca să se recunoască că dobîndirea întîiei convenţiuni face onoare patriotismului guvernului! La refuzurile noastre de a încheia o convenţiune fără cealaltă, ni se zice: „Am putea să vă zdrobim", şi preşedintele nostru răspunde: „Ne veți zdrobi, dară ne veți stima!" (*Aplauze.*) Rusia, recunoscînd drepturile noastre, a consimțit a încheia convenţiunile punînd în capul celei dintîi acel preambul care este justificarea noastră, care arată că Rusia ne-a propus a încheia acele convenţiuni în vederea misiunei ce ea lua în numele Europei de a trece Dunărea, spre a aplica acolo niște reforme recunoscute de Europa întreagă. Prin această convenţiune, Rusia ne recunoaşte şi individualitatea politică, şi constituţiunea noastră, şi ce ne liniştește chiar frica cea mare, foarte mare — frică care sînt sigur că o are şi domnul Dimitrie Sturdza —, că ni se va relua şi acea părticică din Basarabia luată întreagă la 1812 şi care ni s-a redat prin Tractatul de Paris.

În adevăr, marele reformator al Rusiei, imperatorul Alessandru, are o țară atît de mare, el are încă atîtea binefaceri de făcut în întinderea Rusiei, încît n-are nevoie să ne ia şi acea bucățică de pămînt din o țară ce odată a fost a noastră. De aceea majestatea-sa a putut a ne lăsa şi a ne garanta integritatea teritoriului fără un mare sacrificiu din partea Rusiei. Ce crimă am făcut dară? În ce am vîndut țara noastră? Rusia în timpul resbelului ne recunoaşte, ne garantează acea condiţiune politică pe care în timpul resbelului Europa a contenit-o de a ne-o mai da!

Dară vă declarați în contra Turciei, ni se obiectează. În ce ne declarăm contra turcilor? În ce articol al convenţiunei este stipulat ca să rupem relaţiunile noastre cu Poarta? Unde ne dezlegăm

13 Ion C. Brătianu.

de a nu mai plăti Porței aceea ce Poarta numește tribut? Nimic din acestea nu vedem. Însă ni se mai zice: înlesniți trecerea rușilor. Apoi, dacă nu înlesneam noi, aceasta o făcea ei fără voia noastră. Armatele rusești treceau și fără să ne mai întrebe! Apoi aceasta ar fi fost mai bine pentru noi, pentru interesele noastre, pentru țara noastră? Apoi noi, pînă astăzi și pînă ce nu se vor promulga aceste convențiuni, nu am dat la nici o autoritate ordin de a da ceva armatelor rosiane, de a ne pune chiar în contact cu dînsele? Cunoașteți hotărîrea Consiliului de miniștri întru aceasta. În Iași, cînd au venit cîteva mii de soldați, ei au șezut în ploaie și fără cartier opt ore, pentru că domnul primar cerea ordin de la ministrul de interne și ministrul nu putea da acest ordin. Asemenea a fost și cu direcțiunile drumurilor de fer; ele s-au refuzat de a da trenuri zicînd că nu aveau ordin de la noi, și acest refuz a ținut două zile. Dară daca Rusia lua singură, începînd cu luarea vagoanelor, mergea apoi înainte luînd și pe prefect, și pe polițai, și pe ministru, și ajungînd a mai lua și altceva, ceea ce țara nu voia ca să i se ia, și în loc se punea un Urusof sau un Budberg? Vă convenea aceasta? Îmi place a crede că nu! Apoi unde vedeți dumneavoastră crima noastră? A! ziceți că este o crimă, căci ceea ce ați făcut pentru Rusia trebuia să faceți și pentru Turcia, altfel convențiunea dumneavoastră este o declarare de resbel în contra Turciei, și aceasta dovedește că chiar ați făcut și fortificațiuni despre Dunăre; trebuie aci să aduc aminte onorabilului domnului D. Sturdza că fortificațiunile de la Barboși și de la Calafat sînt făcute cu două-trei luni mai înainte, adică cînd și domnia-sa era la minister. Ș-apoi aceste fortificațiuni nu erau făcute pentru armata rusească; ele erau făcute cu hotărîre luată cu consimțămîntul domnului Sturdza d-a nu se lăsa turcii ca să intre în țară. A! ni se mai zice că ar fi trebuit pentru a păstra o adevărată neutralitate să dăm și rușilor, și turcilor cîte o zonă; să lăsăm o zonă pentru unii în jos, și altă zonă pentru alții în sus, într-alte cuvinte să aducem noi înșine ciocnirea ambelor armate în țara noastră, să consimțim ca teatrul rezbelului să fie pe pămîntul României. (*Aplauze.*)

Această declarațiune o facem nu într-un chip ascuns, o facem dacă nu la lumina soarelui, dară o facem în chip vederat în fața țărei. Cît vom fi la putere, aceasta va fi conduita noastră, în nici un caz nu vom aduce cu voia noastră pe turci în țară, și sigur că și onor. domn Sturdza nu va consimți la aceasta, căci rușii trec prin țara noastră cu o misiune daca nu providențială, dar cel puțin civilizatrice și făcută în numele Europei. Turcii însă ar intra în țară fără voința Europei, căci însăși Europa a osîndit pe Turcia prin două protocoale. Europa a recunoscut că popoarele creștine din Imperiul otoman au dreptul la legile omenirei, la demnitatea de om, au dreptul să aibă și ele nu numai nume ci și-un Dumnezeu, dară și legi, și o limbă, și o administrațiune națională. Aceasta a recunoscut și chiar Englitera, amica Turciei. Cine dară astăzi aduce pe rusi în țara noastră? Noi sau însuși turcii? (*Aplauze prelungite.*) Și acum s-ar putea găsi între noi unul singur care ar vrea ca noi să lăsăm pămîntul nostru să fie frămîntat și pustiit de basibuzuci? Aceasta nu o cred pentru onoarea numelui de român.

Domnilor, făcusem aceste 4 pagini de însemnări (*arată 4 foi de hîrtie pe care luase note*) ca să refuz unul după altul toate punctele din discursul domnului Sturdza, însă mă opresc, căci sînt sigur că însuși domnul Sturdza s-a convins că ceea ce cere nu se poate, și ca dovadă și ca încheiere voi avea recurs tot la cronicile noastre. Din ele voi copia, voi reproduce niște cuvinte zise într-o ocaziune analogă de cel mai mare om de stat care l-a avut țara noastră, de Miron Costin, cu dînsul voi zice țărei, cu dînsul voi zice Senatului, voi zice domnului: *Să nu dăm, măria-ta, acest pămînt, căci acest pămînt este stropit cu sîngele moșilor și a strămbunilor nostri.*

Ei bine, domnule Sturdza, pămîntul românesc, pămîntul părinților și al copiilor noștri, noi nu-l vom da turcilor. (*Bravo frenetice; aplauze prelungite în Senat și în tribune de mai multe minute.*)

Răspunde intervenției lui Manolache Costache Iepureanu.

Onor. senatori! Domnul Manolache Iepureanu, unul din oamenii cei mai eminenți ai țărei noastre, socoteam că suindu-se la tribună va vorbi ca un bărbat ce de atîtea ori a fost cap de guvern. Credeam, zic, că domnia-sa va combate argumentele mele în favoarea convenției, iară nu că se va acăța de un cuvînt ce l-am zis cu totul incidental, spre a formula din acest cuvînt tema combaterei sale. Cu cuvîntul de *chichiță*, domnia-sa ne acuză că, prin această convenție, am făcut un act cu care avem să dăm foc Orientului, avem să trecem Dunărea și avem să ne așezăm în locul sultanului la Stambul. Să-mi permită onor. domn Manolachi Costachi a-i spune că de la domnia-sa mă așteptam la altceva.

Asemenea nu credeam că-mi va invidia aplauzele care le-am primit și pe cari le-a avut și domnia-sa.

Domnul M. Iepureanu: Tocmai de aceea nu au valoare.

Am fost răbdător și nu v-am întrerupt o singură dată, rog dară să nu ne punem pe calea întreruptiunilor. Domnilc:, ia să vedem cari sînt motivele cari fac că domnul Manolachi Iepureanu se pune în opoziție cu noi. Cauza este că eu, anul trecut, am făcut un memoriu[14], în privința bulgarilor, că domnia-sa nu a știut nimic de acest memoriu; că ieșind din minister domnia-sa a doua zi a venit la mine, că m-a întrebat ce este acel memoriu și că înainte de a mă întreba domnia-sa dase deja o declarație unora din miniștri, că nu știa nimic de acest memoriu.

Domnul M. Constache: Am vrut să văd atitudinea guvernului.

---

14 De fapt o notă circulară trimisă la 20 iulie 1876 agenților diplomatici ai țării din străinătate. Kogălniceanu făcea atunci parte din guvernul Manolache Costache Epureanu (care a funcționat între 27 aprilie și 24 iulie 1876). Se deplîngeau atrocitățile comise de turci împotriva bulgarilor și se adresa un apel patetic Europei civilizate să curme barbaria. Kogălniceanu amintea că armata română era nerăbdătoare să intervină. Mulți au văzut în această declarație expresia ieșirii din neutralitate. Însuși președintele guvernului s-a desolidarizat considerînd-o un act absolut personal.

N-a fost atitudinea guvernului, n-a fost politica guvernului; acel memoriu a fost făcut din inițiativa mea. Nu este aci locul să vă spun de ce acest memoriu nu s-a comunicat colegilor mei. Tot ce vă pot zice e că dumneavoastră nu aveați nici o răspundere în această privință, fiindcă lucrarea era făcută din inițiativa mea și în atribuțiunile mele.

Domnul M. Costache: Dați-mi voie să vă esplic.

Nu vă dau nici o voie. Voiesc a intra în cestiune, onorabile domnule Iepurene. Dusu-ne-am noi la Petersburg să rugăm să facă rezbel turcilor? Făcut-am ca Cantemir?

Nu!

Onor. domn Iepureanu era președinte al Consiliului de miniștri, în care făceam și eu parte; și am ieșit din minister împreună și în aceeași vreme.

Apoi domnia-sa știe foarte bine că cea mai mare frică a noastră era tocmai resbelul și că nici domnia-sa, nici domnul Brătianu, nici eu nu l-am dorit și nu l-am provocat! Daca ar fi fost posibil să îndepărtăm resbelul de la otarele noastre, poate că fiecare din noi am fi dat cîțiva ani din viața noastră. A venit însă resbelul fără voia noastră și spre nenorocirea noastră. Din cauza poziținei geografice, românii ne-am văzut în picioarele și ale armatelor turcești, și ale armatelor rusești. Ei bine! Fac întrebarea domnului Iepureanu. Domnia-sa, fiind președinte al consiliului, care din singurile trei drumuri ce aveam s-ar fi luat: *independința, trecerea Dunărei...*? Negresit că nu ar fi luat acest drum!

Vin acum la al doilea drum. Domnia-lui recunoaște însuși că armata noastră este menită pentru a apăra tara și recunoaște că sîntem datori să ne apărăm de basibuzuci. Dară daca basibuzucii fac parte din armata otomană, daca ei sînt avant-garda armatei turcești, cum cazacii sînt avant-garda armatei rusești; dară daca, după basibuzuci, și armata Turciei ar fi venit aci la noi, ce ar fi trebuit să facem? Fac întrebarea onor. domn Iepureanu, și întrebarea își are în însăși ea răspunsul.

Al treilea drum era de a sta cu braţele încrucişate şi a lăsa şi pe turci şi pe ruşi să facă ce o vrea. Nu cred că printr-aceasta s-ar fi făcut ţării o poziţiune bună, chiar în privinţa intereselor materiale. După mine o ţară poate a se feri de pagubele ce aduce o armată pe teritoriul ei numai regulînd prin învoială condiţiunile trecerei. Dacă domnia-sa cunoaşte un alt mod, îl rog să mi-l spuie. La aceasta vreau să-mi răspunză domnia-sa. Nu cred că domnia-sa ar voi ca pe de o parte să vie ruşii şi pe de alta turcii, şi noi să facem numai geandarmerie pe malul Dunărei, ca să ne ferim acolo de circaziani. Nu cred că domnia-sa ar consimţi ca atunci cînd aceştia ar veni în Bucureşti armata noastră să stea deoparte. Domnul Manolache nu de astăzi am spus că domnia-sa cînd este guvern este atît de conştiincios încît ajunge de a fi fricos. Cînd, din contră, domnia-sa este simplu cetăţean, nu-i este teamă de nimic şi de aceea îl vedem astăzi neavînd cea mai mică îngrijire de situaţiunea în care s-ar afla ţara ocupată şi de turci, şi de ruşi. Cu totul altfel ar vorbi şi ar lucra domnia-sa, fiind ministru; atunci ar fi avut cu desăvîrşire cunoştiinţa responsabilităţei sale; eu cred că, chiar dacă n-ar fi zis că guvernul este responsabil de orice pagube în ţară, ar fi cunoscut foarte bine că cea mai mare nenorocire ce se poate face în ţară este de a deveni teatrul resbelului. Îi mai fac acum o altă întrebare.

Gînditu-s-a domnia-sa ce se va fi întîmplat pentru noi dacă noi am fi oprit pe Rusia să intre sau i-am fi protestat intrarea? Ne ziceţi daca ne-am gîndit ce s-ar putea întîmpla daca Rusia ar fi biruită? Ei bine, la aceasta, domnule Iepureanu, să-mi daţi voie a vă răspunde prin o altă întrebare.

Gînditu-v-aţi dumneavoastră la ce se putea întîmpla pentru România daca noi am fi refuzat Rusiei intrarea, şi că Rusia, ceea ce este mai mult decît probabil, va ieşi triumfătoare? Îmi garantează domnul Iepureanu că[15] acest caz nenorocit acele avantaje pe care noi le avem deja garantate astăzi, făcînd

15 Citeşte: în.

convenţiunile? Şi apoi, domnilor, ce ne cere Rusia astăzi? Ne zice ea ca să sfărîmăm Tractatul de Paris? Ne zice ea că ne va face regat? Ne zice că ne va da independenţa, mărire şi teritoriu şi Dumnezeu ştie ce? Nimic din toate astea; convenţiunile sînt făcute simplu pentru a învoi şi regula trecerea ruşilor prin ţara noastră, fapt care avea să se facă cu voia sau fără voia noastră. Pe lîngă acestea, convenţiunile ne garantează în vremea resbelului guvernul şi instituţiunile noastre naţionale; şi merge mai departe, stipulînd că la încheierea păcei Rusia ne garantează că nu vom perde nimic din ce avem. Pînă mai deunăzi ni se făcea propagande că noi să părăsim oraşele şi să ne retragem la munţi; acum a început a ni se cînta că trebuie să ne ţinem neutri, avînd aceleaşi condiţiuni ca Belgia şi Elveţia. Eh! Domnilor, alte ţări şi alte garanţii... Da, domnilor, de treizeci de ani şi noi visăm şi dorim poziţiunea Belgiei; dară cine ne-a dat-o! Ni se mai vorbeşte de articolul 123 din constituţiune, adică, că armatele ruseşti nu puteau să intre în ţara noastră decît în puterea unei legi. Frumos lucru. Dară vă rog să consideraţi că şi aci este o mică eroare. Să-mi permiteţi să zic ceva respectuos în privinţa acestui articol. Acest articol s-a împrumutat din constituţiunea Belgiei. Această constituţiune zice că Belgia este un stat neutru şi apoi vine un alt articol care proclamă că nici o armată străină nu poate să treacă pe pămîntul său, dară pentru ce? Pentru că statul este neutru şi această neutralitate este garantată de toată Europa. Şi aşa fiind, spre păstrarea neutralităţei era natural ca să se înscrie în constituţiunea belgică mărginirea de a nu se lăsa în voia puterei executive de a compromite această neutralitate prin trecerea unei armate străine. Eh bine, noi, cînd am înscris în constituţiune articolul 123, am uitat că ţara noastră nu este în condiţiunile Belgiei, că nu avem acea neutralitate care este dată Belgiei, nu atît în interesul Belgiei pe cît în interesul Europei! Am fi voit şi noi să ni se dea o asemenea neutralitate, dară Europa n-a voit să ne-o dea.

Mai repet încă o dată, neutralitatea Belgiei s-a dat ca un interes european şi aceasta este atît de adevărat, că atunci cînd a

izbucnit resbelul între Francia şi Prusia Englitera a făcut un tractat cu Francia şi cu Germania prin care se recunoaşte încă o dată neutralitatea Belgiei. Ministerul englez fiind interpelat în Parlament dacă la facerea acestui tractat se consultase Belgia, ministrul a răspuns că nici a avut nevoie de a întreba întru aceasta pe Belgia, căci neutralitatea ei nu a fost făcută pentru ochii cei frumoşi ai Belgiei, ci pentru un interes european! Iacă cum se face că articolul 123 care l-am împrumutat de la belgi, în practică, nu însemnează nimic! Însă, fiindcă acest articol este scris în constituţiune, noi am zis ruşilor: vă rugăm, nu treceţi Prutul pînă la 17 aprilie, căci pînă atunci vom dobîndi de la Adunările noastre învoirea trecerii dumneavoastră. Şi ruşii, cari ne garantau instituţiunile noastre, ne-a zis, în mod serios, aşa vom face! Daca însă intrarea lor s-a precipitat, în contra rostirei constituţiunei, să nu credeţi că aceasta s-a făcut în despreţul angagiamentelor luate. V-am arătat documentele şi fiecare din dumneavoastră ştie cum, ba chiar este de notorietate publică, că, unele din puteri sfătuind pe Turcia să ceară mediaţiunea Europei şi Rusia nemaivoind această tîrzie mediaţiune, a găsit de cuviinţă să răspundă la această cerere prin cuvîntul: *trop tard!* printr-un fapt îndeplinit. Iacă cauza adevărată a precipitărei intrărei armatelor ruse, făcută aceasta cu două zile mai nainte de ce se cuvenea spre a vă da timpul de a vă rosti. Ni se mai zice: daca au trecut o dată, nu mai este trebuinţă de aceste convenţiuni. Dar, domnilor, se poate susţiunea aceasta în mod serios? Cum, eu fac, de esemplu, un contract cu altul şi statornicesc că acel act are să fie omologat de tribunal şi, pentru că pînă a se face omologarea tribunalului a venit termenul condiţiunilor stipulate în acel contract, tranzacţiunea nu ar mai avea valoare? Daca aceasta ar fi în dreptul comun chiar permis, totuşi în dreptul public, în învoielile politice ar fi absurd. Puterea esecutivă, care reprezintă România în faţa străinilor, a făcut convenţiunile; survine un fapt, o cauză de forţă majoră etc.; socotiţi, domnilor, socotiţi dumneavoastră că prin aceasta convenţiunile sînt rupte? Dară nu gîndiţi la consecinţe? Dară

admit ca pentru un minut să zicem Rusiei: nu mai primim nimic de a vota ceva, primim faptul îndeplinit. Dară atunci, cu ce am rămînea? Fără convenţiune, fără nici o garanţie, fără arangiamente. Prin urmare, şi integritatea teritoriului nostru, şi drepturile noastre, şi guvernul nostru şi chiar interesele noastre lăsate în voia întîmplărilor! Socotesc că domnul Iepureanu singur va înţelege că această purtare, că această nepăsare nu ne era permisă.

Onor. domn Iepureanu mai argumentează în contra concentrărei armatei noastre, bazîndu-se pe starea rea a financelor noastre. Aceasta este o stafie foarte îngrozitoare, o recunoaştem cu toţii, dar, sîntem în situaţiunea financiară cea mai rea, dar, nu avem bani, însă socoteşte domnul Iepureanu că vom avea mai mulţi lăsînd pe turci să intre în ţară?

Apoi, domnilor, este de demnitatea onor. domn Iepureanu, bărbat de stat, bărbat matur, bărbat cu atîta inteligenţă şi esperienţă, ca după atîtea argumente slabe să vie în fine înaintea domniilor-voastre şi cu citaţiuni luate de la un mic ziar, de la un pamflet care ne învinovăţeşte că trădăm ţara!

Să dea Dumnezeu ca această ţară să fie pururea trădată cum o trădăm noi!

Poate să fim greşiţi, însă deşiăm[16] ca alţii să aibă mai bune intenţiuni decît noi! Şi credem că, daca n-am fi făcut alt decît de a fi oprit prin convenţiunile noastre violenţele ce s-ar fi făcut în lipsa lor, încă n-am fi demeritat de la patria noastră.

Domnul M. Costachi, sînt dator să declar, sînt încredinţat că nu combate chipul nostru de vedere şi actele noastre decît dintr-un pur sentiment de patriotism luminat; dar să-mi permită a-i spune că de ce şi domnia-lui să nu fie greşit, precum, după domnia-sa, noi am fi greşit? Am avut trei drumuri de ales; am socotit că cel mai bun era acel de a ţine seamă de împrejurări.

Preambulul din convenţiune nu este al nostru; preambulul arată motivele cari au îndemnat pe Rusia de a ne propune

[16] Ne îndoim (fr.).

încheierea convenţiunilor: „Sînt nevoită să trec prin ţara voastră şi prin urmare iată ne explicăm mai întîi cauzele trecerii". Acest preambul este introducţiunea, după dînsa numai vine convenţiunea închiată de noi.

Mă rezum, domnilor. Noi ţinem să fim bine şi cu Turcia şi cu Rusia şi cu toate puterile din lume. Daca Turcia n-ar fi fost aşa de îndărătnică către bulgari şi către celelalte popoare creştine, precum din nenorocire ea a fost şi către noi — şi aceasta în timp de 20 ani —, lucrurile ar fi fost altfel; însă oamenii de stat ai Turciei n-au văzut că intereseul lor era ca să fim tari, că încă după însuşi scopul puterilor europene să ajungem a fi în adevăr un bulevard[17], un tampon spre a feri ciocnirea între marile puteri ce ne înconjură. Nu ne-a acordat Tractatul de la Paris neutralitatea, dară Turcia trebuia să lucreze nu numai ca să o putem dobîndi, dară chiar să o putem apăra la caz de trebuinţă.

Ş-apoi astăzi ni se cere să păzim neutralitatea? Prin urmare, neutralitatea să lăsăm pe başibuzuci şi cerchezi să treacă la Calafat, la Olteniţa, la Giurgiu şi Dumnezeu ştie unde. Dară locuitorii dupe ţărmurile Dunărei nu plătesc şi ei dări şi n-au şi ei fiii lor în armată? N-au dară şi ei drept să ceară să fie apăraţi? (*Aplauze.*) Şi cei de la Galaţi şi cei de la Brăila n-au drept să reclame aceeaşi apărare? Să nu ni se zică că căutăm ceartă turcilor apărînd pămîntul nostru. Şi asemenea să fie bine încredinţat domnul Iepureanu că armata noastră nu va fi şi nu voiesc să fie o jendarmerie. Nu s-a cheltuit în timp de zece ani 200 milioane pentru această armată, ca să facă numai meseria de jendarmi. Ea, cînd soarta noastră va fi în pericol, este în drept, este datoare să-şi facă datoria ei, să moară pentru ţara aceasta. (*Aplauze prelungite.*) Fiţi bine încredinţaţi că nu facem resbel Turciei, dară îl vom primi; nu atacăm pe nimeni, dară vom respinge atacul, apărînd căminele noastre şi mormintele părinţilor noştri! (*Aplauze frenetice.*)

17 În accepţia fr. de pavăză.

[DISCURS ASUPRA DECLARĂRII „INDEPENDENȚEI ABSOLUTE A ROMÂNIEI"] *

Domnilor deputați, în de afară de poziținea mea de ministru, ca român am aplaudat la limbagiul românesc, energic, patriotic al onor. domn Fleva. Aceasta odată zis, trebuie să mă intreb pe mine daca mie, ministrul trebilor din afară și prin a cărui slabă voce România astăzi vorbește în străinătate, îmi este permis să-l urmez pe domnia-sa și să consult mai mult inima decît rațiunea rece.

Onor. domn Fleva a zis un cuvîmt pe care mi-l voi apropia. Domnia-sa vorbind despre spionii cari cutrieră țărmii noștri dunăreni, față în față și chiar în mijlocul armatei noastre, a zis că un cuvînt, o literă poate să compromită soarta armatei române. Voi zice și eu la rîndul meu: un cuvînt, o literă zisă sau scrisă în mod imprudent de acela care are onoare a dirige interesele țărei față cu străinătatea poate să compromită mai mult decît soarta oștirei României, poate să compromită soarta națiunei române.

Vă voi ruga dară să binevoiți a ține seamă de această rezervă care sînt dator să o pun sentimentelor mele și să binevoiți a nu aștepta de la mine, nu voi zice entusiam, dară nici chiar căldura și nici frase altele decît acelea cari se reclamă de gingășia cestiunei. Ceea ce am zis, împrumutînd o frasă a unui mare diplomat străin[1], cînd am răspuns la interpelarea domnului Stolojan, aceea zic și astăzi: că la gurele Dunărei nu sînt numai interese locale; sînt interese europene, e centrul de gravitate al Europei. Aci e norocirea României, dară aci este sau mai bine zis ar putea să fie și nenorocirea României.

* Ședința din 9 mai 1877.

1 Charles Maurice Talleyrand Périgord (1754-1838), ministru de externe al lui Napoleon I și apoi al lui Ludovic al XVIII-lea.

Domnilor, cînd s-a votat convenţiunea cu Rusia, precum şi cu ocaziunea interpelărei domnului Stolojan, am vorbit nu numai ca ministru, dară poate că am vorbit şi ca român. Astăzi însă sînt dator să vorbesc numai ca ministru, şi negreşit ca ministru al României.

Domnilor, şi Camera şi Senatul, la interpelările domnilor Stolojan şi Fălcoianu, au recunoscut că sîntem în stare de resbel, au recunoscut că sîntem dezlegaţi de legăturile noastre cu Înalta Poartă şi că acele legături sînt rupte mai întîi de către Înalta Poartă. Aceste două voturi au hotărît situaţiunea şi nu mai aveau nevoie de un comentariu mai mare. În stare de resbel, cu legăturile rupte, ce sîntem? Sîntem independenţi; sîntem naţiune de sine stătătoare. (*Aplauze.*) Avem domn de sine stătător. (*Aplauze.*) Însă, domnilor, aci se opreşte travaliul nostru? Aci se opreşte misiunea noastră? Am ajuns la scopul urmărit nu de azi, ci, pot zice, de secole, şi mai cu deosebire urmărit de la 1848 încoace? Mai întîi de toate, domnilor, să ne facem întrebare: ce am fost înainte de declararea resbelului? Fost-am noi dependenţi către Turcia? Fost-am noi provincie turcească? Fost-am noi vasali ai Turciei? Avut-am noi pe sultanul ca suveran? Străinii au zis aceasta; noi nu am zis-o niciodată. Noi nu am fost vasali. Sultanul nu a fost suzeranul nostru. Însă, era ceva: erau nişte legături *sui generis*; nişte legături cari erau slabe cînd românii erau tari; nişte legături cari erau tari cînd românii erau slabi. (*Aplauze generale.*)

Încercările Turciei, pretenţiunile Turciei în contra noastră, daca în adevăr nu sporeau, cel puţin se repeţeau necontenit; şi mai mult în scris, căci în fapt nu se puteau face, pentru că Turcia slăbea din ce în ce mai mult, şi numai cînd slăbea socotea de cuviinţă a-şi arăta puterea către noi, pe cari ne credea slabi. În acest mod rezistenţa Turciei ni s-a manifestat mai cu seamă în aceşti din urmă 20 de ani, nevoind să intre în înţelegere cu noi spre a preface acele legături *sui generis*, cari nu mai sînt ale secolului actual şi cari, daca nu mai erau de folos

pentru noi, nu mai erau de folos nici pentru Turcia. Rezultatul a dovedit aceasta. (*Aplauze.*)

Domnilor, eu nu voi să fac procesul Turciei; aceasta este treaba oamenilor de stat, şi cari sînt în guvern, şi cari au fost, şi cari astăzi iau parte în Parlamentul otoman. Ei sînt datori să vază că au greşit cînd au răspuns pururea şi într-un mod sistematic cu *non possumus* la toate cererile noastre. Aceasta este ceea ce ne-a adus pe noi în trista necesitate de a îndrepta armele noastre în contra armelor turceşti îndreptate asupra noastră; aceasta ne-a adus în trista necesitate ca, precum pe noi ne pîra Poarta şi ne învinovăţea că am trădat interesele imperiului, că am rupt buna-credinţă, să declarăm şi noi la rîndul nostru că, fiindcă tunul raţionează şi pune în aplicaţiune ameninţările coprinse în nota din 2 mai a lui Savfet paşa[2], asemenea şi noi am făcut recurs la tun, şi tunul nostru răspunde tunului otoman. (*Aplauze.*) Ne întrebaţi acum ce sîntem? Sîntem în stare de resbel cu turcii; legăturile noastre cu Înalta Poartă sînt rupte şi cînd va fi ca pacea să se facă nu crez că un singur român va mai consimţi ca România să reintre în poziţiunea ei de mai nainte, rău definită, hibridă şi jicnitoare atît intereselor României, cît şi intereselor Turciei. (*Aplauze.*)

Aşadară, domnilor deputaţi, nu am cea mai mică îndoială şi frică de a declara în faţa reprezentaţiunei naţionale că noi sîntem o naţiune liberă şi independentă. (*Aplauze îndelung repetite.*) Însă, domnilor, acum încep greutăţile, fiindcă noua noastră condiţiune cu definirea independenţei noastre într-un mod mai determinat şi mai absolut trebuie să fie acceptată de Europa. Aci este cestiunea, aci se reclamă patriotismul, aci se reclamă prudenţa, aci se reclamă sînge rece. Eu, cît pentru mine, nu m-am îngrijit deloc de notele lui Savfet paşa (*aplauze*), dară foarte mult m-am îngrijit de acele cuvinte, zise la tribuna

[2] Telegrama către agenţii Porţii Otomane din străinătate din 20 aprilie / 2 mai 1877 în care declara că „Principatele Unite" şi-au călcat îndatoririle faţă de suzeranul lor legiuit punînd ţara şi resursele ei la dispoziţia invadatorilor ruşi.

Parlamentului din Londra, că România face parte integrantă din Imperiul otoman şi că armata otomană poate trece Dunărea. Aceste cuvinte m-au îngrijit. Dară ce să facem? Să stăm morţi? Nu, domnilor, căci morţilor nimeni nu le poate ajuta; nimeni nu comptează cu morţii. (*Aplauze prelungite.*) Noi trebuie să dovedim că sîntem naţiune viuă, trebuie să dovedim că avem conştiinţa misiunei noastre, trebuie să dovedim că sîntem în stare să facem şi noi sacrificie pentru ca să păstrăm această ţară şi drepturile ei pentru copiii noştri, şi această misiune în momentele de faţă este încredinţată fraţilor şi fiilor noştri, cari mor la hotare. (*Aplauze prelungite.*)

Dară, odată aceasta făcută, trebuie nu numai guvernul, dară şi Camera, şi Senatul, şi naţiunea să pledeze naintea Europei, naintea marelui areopag, acel areopag naintea căruia însăşi Rusia se adresează şi-şi pledează cauza sa; să ne adresăm şi să pledăm cu fermitate şi cu înţelepciune buna noastră credinţă şi buna cauză a independinţei noastre. (*Aplauze.*) Trebuie să dovedim că, dacă noi voim să fim mai independinţi decît am fost pînă acum, aceasta este pentru că nu mai voim să depindem de certele altora, nu mai voim să depindem de greşelile pe cari le face Poarta, fiindcă, fără a acuza, sînt dator să constat că acest resbel a provenit din cauză că Turcia n-a voit să ţină seamă de o hotărîre unanimă a Europei, care a constatat că Poarta nu a dat creştinilor acele îmbunătăţiri pe cari le-a promis prin Tratatul de Paris, nu le-a făcut măcar o condiţiune de om. Ei bine, pentru că Poarta a făcut asemenea greşeală, trebuie oare să pătimim noi? Pentru că, domnilor, dacă resbelul încă nu a venit, au venit însă greutăţile lui, greutăţile armatelor mari venite pe pămîntul nostru, şi aceasta din greşeala Turciei. Iată dară pentru ce voim să fim independinţi, ca să nu mai atîrnăm de capriciul sau de greşelile cutărui sau cutărui vizir din Constantinopole. Trebuie să dovedim că reclamăm independinţa pentru că şi noi ca naţiune avem dreptul să trăim cu viaţa noastră. Cînd toată Europa predică sentimentele de justiţie, este cu drept ca aceste sentimente să se răspîndească şi asupra noastră şi să ne lase să

trăim cu viața noastră proprie, răspunzînd numai pentru greșelile noastre și primind chiar pedepse pentru greșelile noastre, iară nu pentru ale altora. Trebuie să arătăm Europei că nu voim ca noi cari, în timp de 20 de ani, am lucrat și am dat un avînt de progres și de civilizațiune acestei națiuni, nu voim să vedem acest travaliu al nostru ca să fie pus în cumpănă afară din hotarele noastre.

Așadară, trebuie să dovedim că, daca voim să fim națiune liberă și independinte, nu este pentru ca să neliniștim pe vecinii noștri, nu este pentru ca să fim un popor de îngrijiri pentru dînșii; din contra, și încă mai mult decît pînă acum, să arătăm că sîntem o națiune hotărîtă să ne ocupăm de noi, să ne ocupăm de națiunea noastră, să ne ocupăm de dezvoltarea ei, de dezvoltarea bunei stări morale și materiale, iară nicidecum ca să îngrijim, ca să neliniștim pe cineva. Noi voim să fim bine cu toate puterile, și cu Rusia, și cu Austria, și chiar cu Turcia; și cu Turcia vom face legături nouă, dară legături de acelea cum se cuvine să se facă în secolul al XIX-lea, cum am făcut cu Austria, cum am făcut cu Rusia etc., iară nu să rămînem în acele legături ca pînă astăzi, care nu mai au rațiunea lor de a fi.

Mă rezum, domnilor; voim să fim independenți, pentru că voim să trăim cu viața noastră proprie, pentru că nu voim să mai pătimim pentru greșelele altora, pentru că voim ca la gurele Dunării de Jos să fim un bulevard în contra resbelului. (*Aplauze.*)

Vor fi greutăți foarte mari, pentru că din nenorocire interesele europene de multe ori se încrucișează, dară cu prudență, cu patriotism, urmînd o politică energică, dară pururea ținînd seamă de greutăți, precum am făcut de 20 de ani, cum am făcut totdeauna de cînd eram două mici provincie și astfel am ajuns să fim ceea ce sîntem astăzi; daca, zic, vom pune o asemenea energie și daca energia noastră va fi nedezlipită de înțelepciune, eu cred că vom ajunge ca atunci cînd pacea se va face România să fie și ea națiune de sine stătătoare și să nu i se mai zic[x] de nicăieri că face parte din Imperiul otoman.

O mai declar, încă o dată, nu crez eu că dreptatea Europei, că chiar interesul Europei ar voi să ne mai întoarcem în condițiunile de mai înainte, jicnitoare și nouă și chiar păcei Europei întregi.

Domnilor, crez că este de prisos să răspund mai pe larg la întrebarea ce mi se face prin această interpelare, daca am notificat puterilor ruperea relațiunilor noastre cu Înalta Poartă; căci circularea guvernului este în mîna tutulor puterilor și nici un guvern nu și-a făcut iluziuni despre dînsa. Au putut să se găsească ziare cari au făcut aprețierile lor după cum am crezut ele, dară circularea aceea este categorică și constată că legăturele noastre cu Înalta Poartă sînt rupte, că sîntem în stare de resbel și că starea noastră de resbel este făcută de însăși Turcia, nu numai pe teritoriul nostru, dară și în apele noastre.

În cît se atinge de ceea ce avem să facem, noi ne vom face datoria. Vocea țărei și datoria acelora care sînt pe aceste bănci vor face și mai mult, și ceea ce vor face ei va face Dumnezeu, va face puterea care niciodată nu ne-a lipsit. Atîta numai, că trebuie să ținem seamă totdeauna că noi sîntem stat mic, dară european, și nu ne este permis să facem nimic în contra marilor interese europene și mai cu osebire în contra sentimentelor de dreptate și în contra bunei-voințe ce Europa ne-a arătat de 20 de ani, și care crez că nu ne va lipsi și de acum înainte.

Încă o dată vă declar, domnilor, în numele guvernului, că noi ne privim ca în resbel cu Poarta, că legăturele noastre cu Poarta sînt rupte, că guvernul va face tot ce va fi cu putință ca starea noastră de stat independinte și de sine stătător să fie recunoscută de Europa la viitoarea pace, pe care și guvern și dumneavoastră și țara întreagă o dorește să o vază cu o oră mai înainte. (*Aplauze prelungite.*)

Domnul N. Fleva: Domnule președinte, cer cuvîntul pentru a mulțumi și a arăta deplina mea satisfacere în privința celor zise de domnul ministru de esterne.

N-am cerut și nici nu voi cere niciodată de la un guvern să facă mai mult decît a făcut acum. Să însoțească energia cu înțelepciunea, să

ducă cu dînsul inima celor bătrîni și împreună cu toți să ducă țara la limanul pe care tot românul l-a dorit, adică la libertate și independență, care să fie o garanție de pace și de progres atît pentru țară, cît și pentru Europa întreagă.
Domnilor, în urma cuvintelor domnului ministru, ca să nu vă obosesc mai mult, mi-am permis să fac următoarea moțiune motivată și crez că toți domnii deputați vor primi să o voteze în unanimitate, fără a-i face vreo objecțiune: „Camera, mulțumită de esplicările guvernului asupra urmărilor ce a dat votului ei de la 20 aprilie anul curent,
la act că resbelul între România și Turcia, că ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României au primit consacrarea lor oficiale.
Și, comptînd pe dreptatea puterilor garante, trece la ordinea zilei". (*Aplauze prelungite.*)

Domnilor, la moțiunea făcută de onor. domn Fleva n-am a zice decît două cuvinte: domnia-sa a binevoit, în dezvoltarea interpelațiunii sale, a zice că pe această bancă ministerială sînt din acei bărbați care au lucrat la aducerea stărei actuale a lucrurilor, la renașterea României. Așa este; se află pe această bancă din acei bărbați cari din tinerețe au lucrat pentru ca să ajungem unde am ajuns; dară se află pe această bancă și juni, cari vor duce mai departe ceea ce bătrînii au început.

Un singur cuvînt am să vă mai zic astăzi: ne vedeți pe noi reci, fără entusiasm, raționînd cu sînge rece. Ei bine, în ziua cînd Europa va recunoaște aceea la care toți trebuie să lucrăm, va recunoaște hotărîrea noastră și ne va pune sub scutul unui viitor tratat de pace european; în ziua aceea, pe această bancă nu veți mai găsi pe bătrîni; ne veți găsi pe toți tineri și plini de entusiasm. (*Aplauze prelungite.*)

[DISCURS ÎN APĂRAREA DREPTURILOR ROMÂNIEI ÎN FAȚA CONGRESULUI DE LA BERLIN] *

Domnilor plenipotențiari, în primul rând ținem să mulțumim din suflet Congresului pentru că a binevoit să-i asculte pe delegații români în momentul deliberării asupra României[1]. E un nou titlu pe care Europa și-l adaugă la cele care de multă vreme i-au adus recunoștința națiunii române și această garanție unanimă de bunăvoință ne pare a fi de bun augur pentru succesul cauzei pe care sîntem chemați s-o apărăm în fața dumneavoastră.

Nu vom insista asupra evenimentelor în care am fost prinși datorită unor necesități de forță majoră. Vom trece, de asemeni, sub tăcere atît acțiunea militară la care am participat cît și la acțiunea diplomatică la care nu ne-a fost dat să luăm parte. Am avut deja prilejul să constatăm că perioada negocierilor ne-a fost mai puțin propice decât șansa în război.

Ne vom mărgini să prezentăm drepturile și deziderateie țării noastre pe baza rezumatului înfățișat în memoriul [2] pe care am avut ocazia de curând să-l supunem Congresului.

---

* Ședința din 18 iunie / 1 iulie 1878.

1 Congresul de la Berlin, convocat în urma încheierii războiului ruso-turc, avea să delibereze, între altele, asupra viitorului statut al României. Înlăturată de la preliminariile de pace de la San Stefano (martie 1878) aceasta a făcut repetate și stăruitoare demersuri pe lîngă marile puteri spre a clarifica: recunoașterea independenței, dobîndirea neutralității și renunțarea la prevederea tratatului de la San Stefano asupra cesiunii sudului Basarabiei în favoarea Rusiei. În cele din urmă, deși din nenorocire deciziile fuseseră deja luate, reprezentanții României, primul ministru I.C. Brătianu și ministrul de Externe, M. Kogălniceanu, au fost îngăduiți să susțină cauza țării în fața delegaților Congresului.

2 Memoriul înmînat președintelui Congresului, principele Otto von Bismarck, cancelar al Germaniei, la 12-24 iunie 1878, însoțit de anexe documentare, era o pledoarie pentru menținerea Basarabiei în hotarele românești invocîndu-se în primul rînd textul convenției bilaterale româno-ruse din 4 aprilie 1877 prin care Rusia recunoștea „integritatea teritorială" a României.

I

Socotim că, după dreptate, nici o parte a teritoriului actual nu trebuie să fie desprinsă de România.

Restituirea prin Tratatul din 1856 a unei părți din Basarabia către Principatul Moldovei a fost un act de echitate din partea Europei. Îmbucătățirea din 1812 nu se putea justifica în fapt sau în drept prin cucerire.

În 1812, Basarabia ținea de un principat a cărui autonomie fusese atestată în mod solemn de toate tratatele anterioare încheiate între imperiul rus și cel otoman.

În mod special Tratatul de la Kuciuk Kainardgi recunoștea domnilor Moldovei și ai Țării Românești calitatea de suverani și stabilea că Basarabia face parte din Moldova.

Era prin urmare vorba de o țară românească, cu legi și instituții românești păstrate în chip explicit de M.S. împăratul Alexandru I. Respectul pentru vechea naționalitate era formulat în rescriptul imperial care promulga organizarea administrativă și judecătorească a acestei provincii după incorporarea ei la Rusia, fără să se fi făcut nici cea mai mică deosebire între Basarabia de Sus și cea de Jos.

Din simplul fapt că otomanii ocupau acele trei fortărețe s-a vrut, se pare, să se tragă concluzia că Basarabia era o regiune turcească sau tătărească. Dar istoria Țării Românești prezintă o anomalie asemănătoare: fortărețele turcești au dăinuit aici mult timp; din aceasta nu rezultă însă că Valahia ar fi fost vreodată o țară turcească.

În 1878, la fel ca în 1812, Basarabia nu poate fi cerută României în temeiul faptului sau dreptului de cucerire; ea aparține unei țări pe care Rusia însăși, în tot timpul războiului recent cu Imperiul otoman a considerat-o și a tratat-o ca stat independent și aliat.

De altfel, chiar de la începutul campaniei, Rusia a semnat o convenție[3] cu România prin care a garantat în mod expres integritatea actuală a teritoriului român.

---

3 Vezi supra discursul, nr. 13, p. 89.

Această garanție a fost cerută și acordată atunci când nu era vorba decît de trecerea armatelor imperiale prin România. E de presupus că a devenit și mai fermă în ziua când, la chemarea Rusiei înseși, concursul națiunii române devenea mai concret, transformîndu-se în cooperare militară efectivă, în alianță completă. Într-adevăr, trupele noastre au luptat cot la cot cu armatele ruse. Dacă prin aceasta nu avem calitatea să ne extindem, fără îndoială nici nu înseamnă să fim micșorați.

În lipsa altui drept, convenția din 4/16 aprilie 1877, care poartă semnăturile și ratificările cabinetului imperial, ar fi îndestulătoare spre a ne păstra o parte importantă a Dunării, de care se leagă atît de strîns prosperitatea comercială a României.

În sprijinul retrocedării Basarabiei au fost invocate amintiri de glorie și virtute militară. Numai că armatele ruse, într-un lung șir de războaie s-au ilustrat pe mai multe cîmpuri de bătălie, purtîndu-și gloria pînă sub zidurile Adrianopolei. Acesta nu constituie totuși un titlu de proprietate asupra regiunii Balcanilor.

S-au mai invocat considerente de recunoștință. România știe să cultive datoriile de gratitudine și a dovedit-o de nenumărate ori. Ea nu-și uită istoria, nici numele binefăcătorilor ei; în Ecaterina cea Mare și în Nicolae I se venerează pe generoșii autori ai Tratatelor de la Kuciuk Kainardgi și Adrianopol. Dar păstrează și amintirea sacrificiilor pe care și le-a impus pentru mărirea, bogăția și strălucirea Rusiei. Ea își aduce aminte că de la Petru cel Mare pînă în zilele noastre a fost, rînd pe rînd ori simultan, bază de operații militare pentru Rusia, hambar din care se hrăneau armatele sale, chiar și atunci cînd acestea acționau dincolo de Dunăre și teatrul prea adesea preferat al celor mai teribile confruntări. Ea își amintește, de asemeni, că în 1812 a pierdut în favoarea Rusiei jumătate din Moldova, adică Basarabia de la Prut pînă la Nistru.

II

Cerem ca pămîntul românesc să nu fie supus unui drept de trecere în timpul ocupării Bulgariei de către armatele

ruse[4]. Dunărea și marea oferă acestor armate căile de transport și de comunicație cele mai lesnicioase și mai puțin costisitoare. După toate încercările, România nădăjduiește la odihnă completă necesară reparării pagubelor provocate de război. Circulația trupelor străine ar fi o piedică pentru înfăptuirea operei de refacere și pentru liniștea țării noastre.

III

Ni s-ar părea just ca România, pe temeiul drepturilor sale seculare, să intre în stăpînirea insulelor și a Gurilor Dunării ca și a Insulei Șerpilor. În această retrocedare ar fi o revenire echitabilă la dispozițiile primitive prin care Marile Puteri au încredințat în 1856 Principatelor Dunărene supravegherea Dunării la Gurile ei.

IV

Avem speranța fermă că România va primi din partea guvernului imperial al Rusiei o îndemnizație de război proporțională cu forțele militare pe care le-a adus în luptă. Considerăm din toate punctele de vedere justificat ca despăgubirile stipulate și obținute de Rusia, în numele diverselor state aliate, să fie repartizate în conformitate cu contribuția militară a fiecărui beligerant.

Guvernul imperial a recunoscut principial această îndemnizație în favoarea Serbiei și a Muntenegrului și insistă pentru aplicarea ei. România e îndreptățită să ceară la rîndul ei acest beneficiu.

Într-adevăr, silită să-și țină armata mobilizată vreme îndelungată, pentru a preîntîmpina eventualități iminente, ea a avut sub drapel, ca rezervă sau ca armată activă, mai mult de 70 000 de oameni.

În plus, a suferit pierderi considerabile.

Orașele ei și tot malul Dunării au fost pustiite de bombardamente, căile de comunicație stricate, materialul de război distrus.

[4] Această pretenție o ridicase Rusia la San Stefano.

Compensaţiile datorate acestor categorii vor fi luate din îndemnizaţia totală alocată guvernului imperial al Rusiei şi distribuite în forma pe care Congresul o va considera cea mai rapidă.

V

România e încrezătoare că independenţa ei va fi în mod definitiv şi total recunoscută de Europa. La dreptul ei originar, al cărui principiu a fost răstălmăcit prin echivocuri istorice, se adaugă astăzi pretenţiile a căror justificare a fost regenerată sau mai curînd împrospătată pe cîmpul de luptă. Zece mii de români au căzut în jurul Plevnei pentru ca patria lor să fie vrednică de a avea libertate şi independeţă.

Toate aceste jertfe n-ar fi însă îndestulătoare pentru a garanta României să dispună în pace de soarta ei; ea ar fi fericită şi recunoscătoare să vadă strădaniile care i-au exprimat individualitatea încununate de o binefacere europeană. Această binefacere ar fi garantarea reală a neutralităţii ei, care ar pune-o în situaţia de a arăta Europei că n-are altă ambiţie decît de a fi păstrătoarea credincioasă a libertăţii Gurilor Dunării şi de a se consacra îmbunătăţirii instituţiilor şi valorificării resurselor ei.

Acestea sînt, domnilor plenipotenţiari, expuse pe scurt, doleanţele unui stat mic care nu crede că merită să fie ignorat de Europa şi care, prin glasul nostru, face apel la dreptatea şi la bunăvoinţa Marilor Puteri, ai căror eminenţi reprezentanţi sînteţi domniile voastre[5].

5 Tratatul de la Berlin, încheiat la 1/13 iulie 1878, recunoştea independenţa României, condiţionată de acordarea drepturilor politice tuturor confesiunilor religioase. Basarabia de sud era dată Rusiei. România primea Dobrogea, insulele din Delta Dunării şi Insula Şerpilor. Toate prerogativele Comisiei Europene a Dunării se păstrau nealterate. Lucrările de nivelare a Porţilor de Fier erau încredinţate Austro-Ungariei.

[DISCURS ASUPRA POLITICII EXTERNE A ROMÂNIEI ÎN LUMINA PREVEDERILOR CONGRESULUI DE LA BERLIN]*

Domnilor, afară de anii bisectili, anul are 365 zile; trei sute șasezeci și patru zile fiecare din noi are toată libertatea și tot dreptul să vie aci cu opiniunile sale, să vie chiar cu răutatea sa. O dată pe an, anul acesta, astăzi, socotesc că trebuie să venim toți numai cu conștiința noastră, numai cu datoria noastră, aceea de a ne ocupa de soarta țării, care este a tuturor, și a guvernului, și a opoziției. Această datorie împlinită, liber apoi fiecăruia din noi să venim să luăm socotelele guvernului și aci să dăm curs pasiunilor noastre. Așa au înțeles tot oamenii, toți bărbații de stat, toți senatorii nepasionați cari sînt în această Cameră, căci ați văzut, domnilor, că șease onor. senatori, fiecare la rîndul său, au venit și au vorbit în fața Tratatului de Berlin. Deși fiecare a venit cu opiniuni deosebite, opiniuni deopotrivă respectabile pentru că toate izvorau din aceeași amoare pentru patrie, din aceeași îngrijire pentru viitorul acestei țări, aceștași șease senatori din deosebite grupe însă au ajuns la aceeași rezoluțiune, făcîndu-și concesiuni mutuale, dovadă greutatea situațiunei și dovadă iarăși cît era de greu în această cestiune mare de a face a triumfa o opiniune absolută și esclusivă.

Domnilor, s-a criticat foarte mult opiniunea majorității; ei! domnilor, opiniunea majorității, permiteți-mi să o spun, seamănă cu Tratatul de Berlin. Ce este Tratatul de Berlin? O tranzacțiune! De aceea Tratatul de Berlin a pus capăt resbelului și a dat lumei pacea, care poate să se mențină nu știu cît, căci viitorul este al lui Dumnezeu, dară în fine a dat lumei deocamdată pacea. Tot așa și opiniunea majorității: în fața țării ea este liniștirea pasiunilor, în fața țării ea reprezintă întrunirea

* Ședința din 28 septembrie 1878. Senatul României.

bărbaților cari pun țara mai presus de partide, cari se închină Tratatului de la Berlin și astfel dau țărei pacea din afară.

Singur onor. domn Dimitrie Sturdza a făcut o escepțiune, singur domnia-sa, ca totdeauna, s-a suit la tribună și două ore n-a făcut alt nimic decît să arunce necontenite acuzări și diatribe, să predice discordie în întru și în afară, să facă Rusiei un neîmpăcabil resbel.

Domnilor, cînd zic că domnia-sa declară Rusiei resbel, mă esprim rău; atacînd convențiunea din 4 aprilie[1], care s-a votat de ambele Corpuri, domnia-sa declară resbel însuși asigurării ce prin acel act am făcut instituțiunilor noastre naționale. Nenorocire mare că n-a trecut opiniunea domnului Sturdza, însă să-mi permită a-i spune că dacă este un bărbat care a beneficiat de acea convențiune este domnia-sa. Mă esplic, domnilor. Nu este a ataca deloc marele imperiu vecin, nu viu a întărîta animozitățile între ambele țări, cari, pentru binele României, nu trebuie a fi împrospătate, dară sînt silit a face și eu istoria, căci nu poci permite să aibă numai domnul Sturdza monopolul cunoștințelor istorice. Eu pretind că în țara aceasta fiecare din noi cunoaște nițel istoria trecutului națiunei sale.

Domnilor, de cîte ori era un resbel între Rusia și între Turcia, au auzit tinerii de la părinți și bătrîni, își aduc aminte că înainte ca Turcia să sufere suferea România! Cum suferea, domnilor? Cel dintîi lucru ce se făcea era de a se rădica țărei guvernul național, ba chiar și legile; venea un președinte rus al cneziei Moldaviei și Valahiei, și acesta în locul legilor impunea sabia și toate consecuențele voinței arbitrare și a săbiei. Și știți, domnilor, ce libertate avea țara din ocupațiunea rosiană? N-aveți decît să deschideți istoria noastră de la Petru cel Mare pînă la ultimul resbel din 1854 și vă veți convinge că, pentru întîia dată de 160 ani, acum în 1877 s-a văzut spectacolul mare, admirabil, nepomenit ce-l avem sub ochi; o țară mică, călcată de o armată de peste 600 de mii de străini, în mijlocul unui resbel fără milă,

[1] Pentru convenția din 4 aprilie 1877 vezi supra, discursul, nr. 13, p. 89.

între două state mari, resbel nu de la guvern la guvern, ci de la națiune la națiune, de la religiune la religiune, și această țară mică, trecătoare a invaziunilor seculare ale Rusiei, păstrîndu-și individualitatea sa națională, constituțiunea sa, legile sale! Da, domnilor, libertatea cea mai mare ne-a fost garantată, Parlamentul a funcționat în liniște, fiecare din noi și-a spus cuvîntul său cum a voit, fără presiune, fără pericol. Presa o singură zi n-a fost stăvilită. S-a văzut un lucru și mai curios; un împărat rosian, care de la Petru cel Mare pînă astăzi nu pusese piciorul pe pămîntul nostru, a intrat în țară, o parcurge în tot lungul și nu s-a luat nici o măsură restrictivă, ospitalitatea dată străinilor de orice naționalitate și partit s-a respectat. Împăratul a trecut de două ori prin București, unde se găseau refugiați din toate țările, și majestatea-sa s-a aflat în liniștea cea mai mare, în siguranța cea mai deplină. Un singur soldat român nu era în București. Majestatea-sa a trecut prin mijlocul unei instituțiuni din cele mai democratice, pe care mulți monarhi n-o voiesc, *garda națională*. Ați mai văzut încă capitala țărei, care este, pot zice, chivotul naționalității, ferită de ocupațiune, de garnizonă rusă! Dumneavoastră în libertatea cea mai mare, o mai repet, în toț timpul resbelului, ați discutat, ați votat, ați hotărît; onor. domn Sturdza, de la această tribună, nu este acuzațiune care să nu fi aruncat, fie guvernului nostru, fie guvernului rusesc. Domnia-sa a declarat resbel Rusiei, i-a lovit trecutul, i-a acuzat tendințele ei, și cu toate acestea o muscă măcar nu s-a atins de domnia-sa! Cui datorește domnia-sa toate acestea? Acelei blestemate de domnia-lui convențiune din 4(16) aprilie 1877.

Domnilor, domnul Sturdza se folosește de aceastași libertate, în astă-seară, sprea a continua misiunea de acuzator, fără ca un minut să judece lucrurile cum ele sînt și să vină la o concluziune ca om de stat, ca om care de atîtea ori a fost în capul afacerilor țărei, ca om care a fost agent diplomatic, ca om care a îndeplinit misiuni chiar în timpul resbelului, care trebuie prin urmare să cunoască politica deosebitelor țări, să știe de ce

resbelul s-a făcut, de ce Rusia a mers așa departe, să știe cum și în ce împrejurări s-a făcut Tratatul de San Stefano[2], să știe de ce și cum Congresul de la Berlin întrunit să sfărîme Tratatul de la San Stefano, să apere Turcia, cum Congresul de la Berlin a făcut Turciei o soartă mai rea decît i se făcuse prin preliminarele de la Adrianopoli. Nu uitați asemenea că tot domnul Sturdza v-a zis; slavă Domnului că a venit Tratatul de la Berlin, care a sfărîmat pe cel de la San Stefano. Și dumneavoastră știți că la Berlin ni s-au impus condițiuni grele, condițiuni umilitoare cari nu se găsesc în tratatul încheiat direct între Rusia și între Turcia! Citiți, domnilor, protocoalele, să vedeți daca puterile occidentale ne-a venit în ajutor cîtuși de puțin în cestiunea Basarabiei, cum ne asigură domnul Sturdza, dară ne-a impus emanciparea izraeliților cu condițiunea recunoașterei independinței noastre.

Domnilor, mai bine ar fi fost, mai patriotic ar fi fost, în situațiunea în care ne aflăm, daca domnul Sturdza ar fi făcut ce a făcut domnul Dimitrie Ghica, ce au făcut toți cei cari au vorbit astăzi, adică a se mărgini simplu și curat a-și spune opiniunea sa objectivă, rămînînd ca a doua zi să înceapă și acuzațiunea noastră. Vă aflați, domnule Sturdza, în fața unui tratat făcut de puterile cele mari și știți că pe pămînt națiunile cele mari nu de astăzi impune voința lor națiunilor celor mici, ba o impun adesea și celor mari; vedem Turcia în ce stare a ieșit de la Congresul de la Berlin, vedem Imperiul turcesc pe care Europa l-a fost luat sub ocrotirea ei, îl vedem sfîșiat de însăși Europa! Dară acest exemplu nu vă descurajează. Ei bine, uzați de dreptul dumneavoastră, ziceți: nu ne convine Tratatul de la Berlin, nu-l primim! Dară atunci veniți în fața Parlamentului cu o rezoluțiune francă și bărbătească, spuneți: miniștrii de față sînt

2 Tratatul de la San Stefano s-a încheiat la 19 februarie/3 martie 1878 între ruși și turci. Cu referire la România el prevedea recunoașterea independenței, accesul trupelor ruse de ocupație din Bulgaria prin teritoriul românesc spre bazele lor, interzicerea staționării vaselor de război în apele României, stabilirea zonelor de pescuit pe Dunăre în răstimp de un an printr-un acord bilateral româno-rus.

fricoși, nu sînt la locul lor, eu iau situațiunea, eu voi merge la hotare, eu voi face pe Europa să se adune din nou la Berlin să modifice tratatul, să ne conserve Basarabia! Spuneți aceasta franc și curat! Vie apoi majoritatea să se rostească în favoarea dumneavoastră și, daca astfel veți fi putut păstra țărei Basarabia și veți fi putut scăpa țara de nenorociri, atunci înțeleg să veniți să ne acuzați și noi să plecăm capul, să primim sentința. Vă mai aduceți aminte, domnule Sturdza, că în luna lui mai, într-o ședință de noapte la consiliu, v-am arătat grijile mele că congresul va interveni în favoarea iraeliților. Dumneavoastră, și iarăși dumneavoastră ați strigat, ați asigurat că congresul avea altceva de făcut decît de a se ocupa de afacerile jidovești. Ei bine, iacă că s-a ocupat și s-a ocupat spre jicnirea autonomiei noastre. Ei bine, vă zic și acum; afirmați-vă, arătați-mi drumul, nu criticați numai, pentru că, daca numai criticați, nu faceți decît a vă repeta! În adevăr și astă dată, după ce ați vorbit două ore, n-ați venit cu o singură idee nouă, mărginindu-vă numai în eternele dumneavoastră acuzațiuni!

Domnilor, unii din oratori au criticat foarte mult opiniunea majorității, i-au criticat chiar și redacțiunea, i s-a făcut imputări chiar și în privința greșelilor gramaticale. Permiteți-mi să mă fac eu apărătorul acestei opiniuni, ea are meritul că este esprimată de o majoritate, că ea dă țărei pacea, dezleagă nu numai cestiunea de afară, dară și pe cea din întru. Acesta este meritul ei, căci, domnilor, toată lumea vrea pacea, fiecare face atunci sacrificii pentru aceasta! Așa este și cu tratatele. Și într-adevăr, fiecare națiune a făcut sacrificii la Berlin: Rusia chiar a făcut mai multe sacrificii decît celelalte state, căci ea afară de Basarabia și de Batum a sacrificat păcei Europei mai toate victoriile sale! Sacrificiu, acel tratat ne îndeamnă și pe noi românii a face păcei lumei! Ei bine, nimic mai mult; decît, domnia-lui nu este în poziținne să știe lucrurile, să știe grelele împregiurări sub care s-a încheiat acest tratat. Ei bine, domnul Sturdza, în loc de a vă lumina, ar vrea să întunece opiniunea țărei! Domnia-lui știe foarte bine că Tratatul de la Berlin e un compromis între

diferite interese, făcut să precurme resbelul, să dea lumei pacea. Tot domnia-lui ştie foarte bine că cele mai multe cestiuni erau hotărîte înainte încă de a se întruni congresul, înaintea încă chiar a începerei resbelului. Şi, cu toate acestea, domnul Sturdza ne face răspunzători de perderea Basarabiei! Îmi aduc aminte că nu o dată domnia-sa, şi aici şi aiurea, a tăgăduit, a protestat că în privinţa Basarabiei a fost înţelegeri la Reichsta[d]t[3]. Ei bine, astăzi şi copiii ştiu că cele mai multe cestiuni orientale, şi îndeosebi cestiunea Basarabiei, au fost tratate şi chiar rezolvate de alianţa celor trei împărăţi. Şi domnia-lui, care ştie că ţările cele mai mici nu pot să impună Europei politica lor proprie, chiar cînd miniştrii lor ar avea de trei ori mai multă înţelepciune, mai multă cumpănă, mai multă energie decît le au miniştrii staturilor celor mari, domnia-lui vine şi face pe ministerul nnicei Românii responsabil de hotărîrea Europei!

Apoi chiar de la început, şi însuşi de la această tribună, nu sînt oratori cari v-au spus că ei ştiau că încă de la 1868 Basarabia era în pericol de a fi dată Rusiei? Cine nu ştie că la 1870 s-a propus Rusiei cedarea judeţelor noastre de peste Prut? Şi domnul Sturdza face patru-cinci oameni responsabili pentru ceea ce de ani era hotărît în consiliul european? Domnii mei, mă opresc aci.

În cît se atinge de domnul Sturdza, îndată ce dumneavoastră veţi rosti în faţa hotărîrei voinţei colective a Europei care ni se impune, noi sîntem gata să stăm cu domnul Sturdza la judecată înaintea dumneavoastră, înaintea ţărei, şi zău nu ştiu daca atunci şi noi din acuzaţi nu ne vom preface în acuzatori. Da, domnilor, aşa va fi!

---

3 Întrevederea de la Reichstadt dintre împăraţii Austriei, Germaniei şi Rusiei (însoţiţi de cancelarii respectivi) a avut loc la 26 iunie / 10 iulie 1876. Iniţiată de cancelarul german, principele Otto von Bismarck, ea privea rezolvarea chestiunii orientale. Cancelarul rus Alexandr Gorceakov a cerut anularea prevederii Tratatului de la Paris din 1856 prin care Basarabia de sud reintrase în hotarele româneşti. Prin urmare, indiferent de protestele legitime ale românilor, hotărîrea fusese de fapt luată cu doi ani înainte de Congresul de la Berlin.

Cînd se atinge de interesele mari ale țărei, cînd sînt oameni cari se încearcă d-a împinge țara într-o anume direcțiune, fie aceștia la guvern, fie ei afară de guvern, aceștia au și ei partea lor de răspundere. Domnul Strudza a fost unul din senatorii cei mai energici în impunerea opiniunei sale, care împingea necontenit înainte și guvern și țară. Adesea domnia-lui a izbutit de a impune opiniunile și simțămintele sale însuși guvernului! Daca acum prevederile domniei-sale nu s-au împlinit, daca sprijinile ce ne promitea nu le-am găsit, daca lucrurile și-a luat o altă față de cum o predica domnia-sa, de ce domnia-lui vine și aruncă acuzațiuni esclusiv asupra ministerului?

Ei, domnule Sturdza, domnia-ta vorbești, și noi avem acte! Domnia-ta fiind în străinătate pretinzi că ai vorbit cu oameni de stat, că aceștia v-au promis sprijin energic, numai și noi românii să avem energie! Dară n-am arătat îndestulă energie? Dară n-am făcut tot ce au cerut? Și cu toate acestea unde am găsit energie, spre a ne apăra! Și noi am fost în străinătate; și noi am cutreerat Europa; și noi am vorbit cu oameni de stat! Singura deosebire este că noi am vorbit numai cu guvernele, numai cu miniștrii de esterne, pentru că aceștia numai reprezintă guvernele și politica lor! Dumneavoastră ați socotit că națiunile, că guvernele pot vorbi și prin alții. Și prin urmare ați crezut că Austro-Ungaria vorbea prin gura domnului Ignat Helfy, șeful de partidă estremă din Ungaria, carele mai deunăzi într-un *meeting* acuza pe comitele Andrassy și pe ministrul Tisza că cînt niște hiene cari au scos cadavrul Turciei din mormînt ca să roază oasele sîngerînde! Să ne iertați, noi nu puteam a ne adresa la domnul Helfy și la softalele[4] din Pesta! Noi am voit să vorbim cu alții, și cu alții mai îndrituiți am și vorbit.... (*Aplauze.*) Ne vorbiți domnule Sturdza, necontenit de puterile occidentale. Ei

[4] Softalele erau studenți musulmani la teologie; după trecerea examenelor deveneau ulemale, intrînd ca funcționari în administrație. Erau cu deosebire fanatici în respectarea dogmei și se dovediseră potrivnici reformelor. Kogălniceanu folosește termenul prin extensie ca să-i desemneze pe extremiști.

bine, vă desfid să ne dovediți că una din puterile occidentale ne-a consiliat să urmăm politica de resbel pe care dumneavoastră de un an ne imputați că noi am primit-o, că n-am urmat-o! Și acum, cînd toate puterile s-au rostit în contra acestei politice, cînd avem înaintea noastră un tratat de pace subscris în urma unui congres european, cînd reprezentanții partidelor celor mai opuse din țară, uniți prin amoarea pentru pace și către țară, vin și vă propun ca să admiteți Tratatul de Berlin, domnul Sturdza tot nu este mulțumit. Domnia-sa tot nu se oprește în drum, tot merge cu războiul înainte și, fără a se iuți la nimic, nu [sic!] ne sfătuiește de a nu ne supune Tratatului de Berlin. Domnul Sturdza ne împinge înainte cu un sfat al lui Miron Costin din alte timpuri, în alte împregiurări, și dar precum marele cronicar zicea odată lui Duca vodă, mi se pare, să nu dăm din pămîntul nostru turcilor, domnia-sa ne strigă acum să nu-l dăm rușilor. Dară noi l-am dat? Dară noi îl dăm? Nu l-am dat noi, nu-l dăm; ni se ia; și de cine? de Europa. (*Aplauze*).

Însuși onor. domn Sturdza v-a zis, domnilor, că la 1856 Europa biruitoare asupra Rusiei i-a luat Basarabia, voind să asigureze prin aceasta libertatea Dunărei, care pe timpul acela se privea ca un fluviu german. Da; această teorie era atunci. Austria, care intervenise între beligeranții din Crimeea, ceru garanția libertății Dunărei; spre aceasta se găsi de cuviință ca să se ia Rusiei o parte din Basarabia, aceea din lungul Dunărei, și să se alipească pămîntului Moldovei! Așadară să fie bine constatat că în 1856 partea din Basarabia cedată prin Tratatul de Paris nu s-a dat Moldovei pentru drepturile istorice ce avea asupra acelui pămînt, ci numai pentru a se asigura libertatea navigațiunei Dunărei. Și eu știu a face citațiuni ca și onor. domn Sturdza; iată dară ce zicea lordul Beaconsfield într-o ședință a Congresului din Berlin:

„Prin articolul 4 al tratatului de la 1856, puterile aliate s-au angajat a restitui Imperiului rus toate pămînturile ocupate de trupele lor, dară sub condițiunea arătată la articolul 20, că o

rectificare a fruntariei ruse va avea loc în Basarabia pentru a da o siguranță mai mare pentru libera navigațiune pe Dunăre".

Pentru aceste motive numai, în 1856 ni s-a dat o parte din Basarabia; dumneavoastră vă aduceți aminte că pe atuncea propunerea Austriei era să înapoieze Moldovei jumătate Basarabia, începînd de la hotar și mergînd pînă la Marea Neagră, și atunci însuși împăratul Alexandru prin comitele Orlof s-a adresat direct spre Napoleon III, arătîndu-i că partea de sud a Basarabiei era dispus de a se da ca o garanție pentru libertatea Dunărei; și Napoleon III a cedat, și astfel s-a hotărît în comună înțelegere. La 1856 ni s-a înapoiat numai Basarabia de sud cu fruntaria artificială, care trebuia și acesta să se desființeze la anul 1878, căci Rusia din biruită a devenit astăzi biruitoare. Onor. domn Sturdza știe puținui sprijin ce am găsit în cabinetele occidentale spre a ni se lăsa Basarabia; domnul Sturdza știe că lordul Salisbury a declarat agentului nostru diplomatic din Paris, trămis acum la Londra[5], cum că Englitera ne va sprijini numai întru cît interesele sale speciale nu vor fi îndestulate, iară cînd acestea vor primi legitimă satisfacțiune Englitera nu va face resbel pentru Basarabia. Onor. domn Sturdza mai trebuie să cunoască și a cunoscut de îndată înțelegerea în scris urmată între comitele Schuwaloff și între lordul Salisbury și destăinuită de „Globul". Prin acea înțelegere ministrul englez esprimă o părere de rău platonică pentru cedarea Basarabiei, dară totodată se declară că Englitera nu va face un caz de resbel din această cestiune!

Onor. domn Sturdza mai știe — căci domnia-sa știe multe și știe și aceasta, și cînd va tăgădui am acte cu care să-i dovedesc că știe —, domnia-sa știe cum că Austria, al căreia sprijin ni-l promitea domnia-lui, a declarat că nu poate face altceva pentru Basarabia decît să stăruiască ca cestiunea luării Basarabiei să fie privită ca cestiune europeană și adusă la masa Congresului din Berlin. Astfel Austria s-a mărginit a ne zice: stăruiți la Londra,

5 N. Callimachi Catargi.

căci, daca Englitera renunță la ideea de a apăra Basarabia, eu, Austria, nu pot să fac pentru această cestiune un caz de resbel.

Toate acestea mi se pare că sînt puteri occidentale care le-au zis și făcut. Cît pentru Franța, miniștrii săi o dată măcar nu ne-au dat o rază de speranță! Ei ne-au zis că în situațiunea actuală Francia nu poate să aibă altă politică decît politica de abstențiune și prin urmare nu poate să facă nimic pentru România! Vedeți dară, domnilor, că Francia cea dintîi renunțase la ideea de a apăra cel mai frumos act al diplomației napoleonene, Tratatul din Paris, cînd stăruința Rusiei și a aliaților ei era tocmai de a nu lăsa cele mai mici vestigii din opera lui Napoleon III! Așadară, domnilor senatori, domnule Sturdza, odată ce nu ni se poate dovedi că n-am ascultat de consiliile puterilor străine, odată ce este constatat că noi nu de la domnul Ignat Helfy, ci de la miniștrii de esterne ai puterilor străine trebuiam să luăm povață, că la aceștia trebuia să căutăm sprijin pentru a scăpa de marele cataclism, sprijin ce nu l-am găsit, odată ce dumneavoastră nu ne ziceți că voiți să mergeți la hotare ca să apărați pămîntul strămoșesc, Basarabia, nu vă rămîne alt să faceți decît să acceptați hotărîrea Tratatului de la Berlin.

După cestiunea Basarabiei vine a doua cestiune, cestiunea luării Dobrogei. Iarăși onor. domn Sturdza vine cu colecțiunile sale, cu studiele sale, cu datele sale, căci numai domnia-sa are date statistice, numai domnia-sa în această țară se ocupă cu geografia țărilor de primprejur, domnia-sa știe ce este Dobrogea, numai domnia-sa știe pentru ce această țară este dată României de Congresul din Berlin.

Ei bine, nu este așa, și noi avem date autentice, și noi știm ce este Dobrogea, și noi cunoaștem cum ea ni se dă.

Domnilor, n-aveți decît să luați protocoalele acestui congres și veți vedea că la Berlin nu s-a hotărît nici o cestiune de interes local, puterile nu s-au ocupat decît de cestiuni de interes european; prin urmare nu este esact de a se zice — o afirm și voi dovedi-o — cum că Dobrogea ni se dă pentru ochii noștri, și că Dobrogea ni se dă de Rusia ca o compensațiune pentru a ni se

închide gura, ca strigătele noastre să nu fie prea mari pentru luarea Basarabiei! Ia citiți acele protocoale pe care domnul Sturdza crede că le-a citit singur și veți vedea cîtă tenacitate punea Rusia spre a ne drămălui cel de pe urmă petec de pămînt pe care națiunile europene voia să ni-l dea peste ceea ce era hotărît prin Tratatul de la San Stefano! Voi vorbi mai tîrziu cum și din ce cauză ni se dă Dobrogea prin acest din urmă tratat! Mi se pare că domnul Sturdza, cînd era aginte la Constantinopoli, s-a ocupat în parte de conflictul vechi ce aveam cu Turcia în privința gurelor Dunărei, care de secuti erau ale noastre. Aceasta este incontestabil, știți cum le-am perdut. Tratatul din Paris ni le înapoia la 1857. Guvernul lui Vogoridi cîteva luni întîrzie de a le lua în stăpînire. Turcia profită de aceasta și, prin un nou protest european, noi perdurăm gurile Dunărei! Ei bine, domnilor, Europa ne dă acum gurile Dunărei înapoi, Rusia singură recunoaște că gurile Dunărei sînt ale noastre, că erau ale noastre. Astfel Delta Dunărei nu ni se dă de Rusia, ni se dă de Europa; și cred că nu veți tăgădui că gurile Dunărei nu reprezintă un interes european!

Sînt șeapte puteri care apără acest interes, pe care Europa nu voiește a-l încredința Rusiei, ci României. Europa a consimțit la cedarea Basarabiei, pentru că, după noua teorie din 1878, Basarabia nu este o cestiune de pămînt, ci de apă. Europa n-a uitat asigurarea libertății navigațiunei marei ape a Dunărei și a gurilor Dunărei. Atunci Europa și-a zis: gurile Dunărei, libera navigațiune a acestui fluviu nu pot fi garantate daca ele nu sînt legate, nu sînt apărate de un țărm măcar al fluviului. Nu luăm României țărmul stîng, îi luăm Basarabia, să-i dăm dară țărmul drept, să-i dăm Dobrogea, pentru ca România astfel să împlinească misiunea ei europeană la gurile Dunărei, pentru ca astfel România să apere și să păstreze în mîna ei acest mare interes european, care se cheamă asigurarea libertății Dunărei pînă la gurele ei. Iată cum îngerul apărător intereselor europene ne-a dat Dobrogea. Da, domnilor, Dobrogea ni s-a dat pentru ca să putem păstra și bine apăra gurele Dunărei.

Domnilor, pemiteți-mi să vă arăt cum se califică în Congresul de Berlin darea Dobrogei. Iată ce găsesc în protocolul 11: „Facilitățile ce congresul a găsit pentru aranjamentul *de ordine europeană privitoare la Dobrogea și Basarabia....*". Vedeți, domnilor: aranjamente de ordine europeană a făcut pe congres ca să ni se dea Dobrogea. Un alt considerant nu mai puțin important a condus Europa la această hotărîre. Tratatul de la San Stefano făcea din Bulgaria un principat foarte mare, care era o amenințare continuă pentru Turcia, pentru pacea viitoare în Orient. Toate puterile și îndeosebi Englitera s-au silit de a micșora întinderea acestui principat, și Rusia a făcut concesiuni și a primit de a se reduce noul principat, astfel ați văzut că congresul a luat o parte din Bulgaria tratatului de San Stefano și a făcut din ea Rumelia orientală, și altă bucată s-a luat și s-a dat Serbiei, cealaltă parte din principatul creat la San Stefano; cu toate că nu era o posesiune, adică Dobrogea, s-a dat României. Aici este locul să fac o mică digresiune. Între Bulgaria și între Dobrogea nu există altă conexiune decît că ambele țări sînt vecine și patru sute ani au fost sub același regim. Astfel populațiunea se amestecă și astfel se așcază și în Dobrogea o populațiune bulgară. Cînd dară prin Tratatul de San Stefano Rusia obținu ca să nu se dea României decît o parte din Dobrogea, care merge pînă la Cavarna, și cealaltă să o lipească către Bulgaria, Europa din contra se sili și în parte obținu să se dea României cea mai mare parte posibilă, de la Silistra pînă la Mangalia.

Vedeți dară, domnilor, că nici un interes local n-a prezidat în împărțirea teritoriilor otărîte de Congresul din Berlin; cum s-a creat Rumelia orientală ca un interes european, precum o parte din Bulgaria s-a dat Serbiei iarăși ca interes european, tot așa și Dobrogea s-a dat României ca interes european. Iată cum a venit Dobrogea în mîna noastră. Prin urmare primirea sau neprimirea Dobrogei nu este o cestiune locală, o cestiune facultativă pentru noi, după cum se zice de domnul Sturdza, adică cu alte cuvinte noi nu ne putem lepăda de Dobrogea!

Voi arăta mai tîrziu şi foloasele locale pentru luarea Dobrogei. Pentru acum mă ţin de interesul european ce este lipit de Dobrogea.

Pentru un moment primesc că noi nu voim să o luăm şi că sîntem liberi să refuzăm un dar care ni se impune. Ia să vedem ce se va întîmpla atunci. Negreşit că de vreme ce Congresul de Berlin a hotărît cum că Dobrogea să se dea României, negreşit că tot Congresul de Berlin are să otărască ce este de făcut cînd România o va refuza. El se va aduna din nou şi se va întreba ce trebuie să se facă cu acea provincie. Ei bine, cine vă garantează că Congresul de Berlin are să accepteze pur şi simplu refuzul nostru? Cine ne garantează că Congresul nu va da Dobrogea în mîini care nu ne convine? Cine ne garantează că congresul nu va merge mai departe poate, nu va zice: România fără Dobrogea şi fără gurele Dunărei nu mai îndeplineşte un mandat european, nu mai reprezintă un interes european. Mă opresc aici! Mă opresc la o singură întrebare. Ia domnul Sturdza responsabilitatea hotărîrilor ce în asemenea caz dă congresul? Cea mai puţin periculoasă otărîre ce congresul ar putea să dea ar fi să zică: de vreme ce România nu primeşte Dobrogea, să o dăm bulgarilor, cari, cum se zice de pe acum, voiesc să ne-o plătească cu bani!

Naşte numai întrebarea, de unde bani?

Ei bine, domnilor, pentru motivul mai mult sau mai puţin platonic, că voim să trăim în pace bună cu fraţii noştri bulgari, să ne întrebăm toţi care strigăm că sîntem o naţiunea latină şi că avem o misiune la gurile Dunărei, să ne întrebăm: este în folosul României ca să ne vedem înconjuraţi, de la Severin pînă la Galaţi şi de acilea în sus pînă la graniţa Austriei, cu o naţiune slavă şi cu un guvern slav? Este de interesul nostru ca între Rusia şi între Bulgaria să fie o linie de continuitate? Este aceasta de interesul nostru politic şi naţional? Nu crez că se va găsi unul dintre dumneavoastră care ar putea susţine că interesul României este ca să fie mai mare Bulgaria decît a voit să o facă însăşi Europa; atunci înţelepciunea noastră ar fi mai mare decît a

Europei şi nu crez că Parlamentul numai ar avea această pretenţiune!

Vin acum la bunurile şi relele Dobrogei.

Onor. domn Sturdza a venit cu statistici, spunînd că sînt oficiale, şi ne zice că totodată noi avem o statistică despre Dobrogea. În adevăr, recunoaştem crima noastră, că şi în aceasta am cedat domnului Sturdza; în adevăr, domnia-sa, amicii noştri ne-au acuzat că noi de demult am trimes ingineri, am trimes pe domnul Aurelian în Dobrogea! Declar că n-am făcut aceasta. Mai recunosc că, pînă la trimiterea de curînd a colonelului Fălcoianu, noi cunoaştem Dobrogea mai puţin decît domnul Sturdza; acum însă o cunoaştem tot atît cît şi domnia-lui! Afirmaţiune pentru afirmaţiune! Datele domnului Sturdza nu sînt esacte. Dobrogea este un pămînt bun şi fac apel la domnul Ioan Ghica să spuie daca domnia-lui nu ştie, nu cunoaşte şi încă de mult că Dobrogea are o parte mare pămînt mănos, foarte mănos! La caz de tăgăduială, voi cita pe domnul Ioan Ionescu, care a fost trimes de Reşid paşa să studieze Dobrogea[6] pe timpul cînd domul Ioan Ghica era în Constantinopol.

Îndeosebi este Babadagul, care este un pămînt foarte bun, asemenea cu pămîntul Moldovei, cu deosebire că temperatura în Dobreogea este mai caldă, asemenea partea despre Tulcea nu este rea deloc. Este însă o parte, adică matca veche a Dunărei, partea prin care trece drumul de fer de la Cernavoda la Kiustenge; împrejurul oraşului Medjidie sînt lacuri, sînt mlaştini, aceste aduc friguri. La Kiustenge însă clima este bună şi pămîntul mănos. Poate domnul Sturdza să spună că are în favoarea sa mărturisirea generalului L'Espinasse, care în timpul resbelului Crimeei a perdut în Dobrogea jumătate din diviziunea sa. Putea foarte bine generalul L'Espinasse să peardă diviziunea sa şi în heleşteiele Colintinei de lîngă Bucureşti.

---

[6] Ion Ionescu de la Brad, care a scris *Excursion agricole dans la plaine agricole de la Dobroudja*, Constantinopol, 1850.

Ce s-a întîmplat? Generalul L'Espinasse avea o diviziune de cavalerie, el se îndreaptă cu dînșii în fuga mare spre Kiustenge pe o arșiță mare. Oamenii săi, asudați și flămînzi, găsiră lîngă Kiustenge o cultură de pepeni, asupra cărora năvăliră, găsiră apă în lacul în care se aruncară toți. Și iată cum a doua zi holera nimici jumătate din diviziune; și Dobrogea își perdu numele bun.

Domnul Sturdza califică Dobrogea de cuibul frigurilor. Da. De la 1861-1862 a fost multe friguri îm Dobrogea. Iată pentru ce. Țara Dobrogei pînă la 1860 era o țară de păstori, nu se făcea deloc cultură; la 1860 guvernul rusesc a lăsat să iasă din Crimeea o populațiune întreagă de tătari; aceștia au primit voie de la sultan să se așeze în Dobrogea, și cred că sînt deputați sau senatori din Basarabia cari trebuie să fi văzut pe acești nenorociți călători trecînd pe la Cubeiu în Ismail și de acolo intrînd în Dobrogea. Tătarii aceia erau cultivatori de pămînt, ei dară s-au pus să facă agricultură, cu o energie rară au defrișat pămîntul virgin al Dobrogei; atunci în adevăr din cauza emanațiunilor a izbucnit în acea parte o adevărată epidemie de friguri. Daca o asemenea defrișare pe mare scară s-ar face și în pustiul Bărăganului și acolo negreșit emanațiunea ar produce boale. Din toate acestea Dobrogea a rămas în o reputațiune nemeritată de țară plină de friguri.

Astăzi nu mai este așa; sînt două-trei puncte cunoscute ca nesănătoase, și anume la Medgidie și împregiurul lacurilor. Aminterea, clima în general este sănătoasă.

Ce să mai zic de aserțiunea că milioanele țărei au să se afunde în Dobrogea? Domnilor, Dobrogea se cîrmuiește astăzi de o administrație provizorie, o administrație care știe că administrează pentru străini; negreșit că această țară nu are să fie ocîrmuită tot așa de o administrație care știe că o să aibă o lungă durată, care are conștiința că emană de la un guvern stăpîn permanent al acelei țări. Cu toate acestea astăzi administrația rusă sau bulgară din Dobrogea prezintă un mare escedent peste cheltuieli; în anul acesta, după ce s-au acoperit toate

cheltuielele, s-a mai vărsat în casa tezaurului rus un milion de franci.

Venitul fonciar, adică dijma din recolta privată a Dobrogei, în anul acesta n-a raportat mai nimica, din cauză că în urma resbelului mai nu s-au făcut agricultura în 1857 și 1858[7]. Asemenea este și cu venitul ce se relevă de la porturi.

Mai este ceva, păstorii transilvani iarna își adăpostesc numeroasele lor turme în Dobrogea; acolo ei au nevoie toată iarna de a avea fîn, plătesc 1 franc și jumătate pentru oaie; venitul acesta se suie aproape la un milion și jumătate de franci, și se va putea urca și mai mult. Deja ni se anunță oferte pentru întreprinza acestui venit, ce ni se asigură că s-ar putea sui la două milioane. Iată, domnilor, că de pe acum avem perspectiva de a nu fi nevoiți a face pentru Dobrogea cheltuieli mari din casa centrală a României. N-avem să facem deloc lucrări cari să rămînă ca cele șeapte minuni, nu avem să facem palate de marmură, nici să săpăm munți. Ne vom mărgini numai a îmbunătăți *statul quo* actual; singurele lucrări ce vom face vor fi șosele și școli. Vom căuta ca administrațiunea să fie potrivită cu gradul de civilizațiune al țărei; aceasta pînă va veni o Constituantă și atunci cred că ea va uni Dobrogea cu România; pînă atunci, o mai repet, vom întrebuința spre îmbunătățirea acestei țări însuși resursele ei! Înțeleg, domnilor, să stați pe gînduri. Cînd am veni la Cameră să vă cerem milioane, cînd v-am cere o sporire de oștire, cînd ați fi chemați să faceți sacrificiile de bani și de sînge care se fac în Bosnia și Herțegovina, atunci ar fi altceva, dară aceasta nu este. Vom trămite din trupele care le avem în picioare; nimic mai mult.

Dară să zicem că vom trimite chiar și mai multe trupe; apoi cînd se atinge de a lua în posesiune o țară care ne-a dat-o Europa, o țară care ne pune în contact cu Europa occidentală, care din ziua dintîi ne asigură avantaje comerciale care nu le

[7] Citește: 1877 și 1878.

avem astăzi, ce ar fi dacă am face și puține sacrificii bănești? Ați auzit ce v-a zis președintele consiliului, cîte sacrificii nu a făcut, cît sînge nu a vărsat Muntenegru ca să aibă un port pe mare? Ministrul Serbiei, Ristici, ne zicea la Berlin că ar da toată provincia care i s-a dat de congres numai să aibă o bucățică mică de mare, și noi cărora ni se dă un imens litoral de mare cu trei porturi, și de care avem atîta nevoie, să zicem că nu ne trebuie marea, să zicem cum ne propune domnul Sturza că nu ne trebuie nimic? Ei! ia să punem cazul că-l vom asculta pe domnia-sa în altă dată, cum din nenorocire de multe ori l-am ascultat, și să nu luăm Dobrogea, ca să vedem ce va deveni România. Și această țară trebuie să aibă și ea un sfînt căruia să se închine, o stea către care să se îndrepte aspirațiunile sale, apoi dacă nu la mare, dacă nu peste Dunăre trebuie să ne îndreptăm privirile, ce aspirațiuni o să avem noi românii? Să le avem peste Carpați sau peste Prut? Ar cuteza domnia-sa să sfătuiască țării sale o asemenea politică revoluționară, și cu asemenea politică credem noi a asigura viitorul patriei noastre? Dumnezeu poate în viitor să plece munții și să usuce rîurile, dară noi dacă voim să intrăm și să trăim în pace în familia statelor europene trebuie să ne rostim în lege de a trăi bine și liniștit cu vecinii noștri, cu rușii și cu ungurii, repudiind orice politică de revendicare peste Prut și peste Carpați. Nu cred dară că însuși domnul Sturdza, carele se teme să nu intrăm în ceartă cu însuși bulgarii, ar avea să ne povățuiască să intrăm în luptă ori cu Austro-Ungaria, ori cu Rusia!

Așadară, domnilor, socot că ceea ce avem mai bine de făcut în această cestiune este să ne supunem hotărîrei Europei, să luăm Dobrogea, să o cîrmuim bine, să o facem a noastră, să o întrupăm cu România, să o facem patrimoniul copiilor noștri. Din ziua dintîi să dovedim Europei că o luăm pentru români și că nu înțelegem să o vindem bulgarilor. (*Aplauze*).

Domnilor, mai este altă cestiune rădicată de Tratatul din Berlin. Este cestiunea egalității drepturilor fără privire către

religiune, într-alte cuvinte cestiunea izraelită, cum din eroare o numesc unii din noi[8].

Da, domnilor, Europa nu s-a ocupat în special de izraeliți, Europa s-a ocupat de a proclama în România un mare principiu, acel al egalității politice și civile între fiii aceleași țări. Recunosc că acest principiu folosește izraeliților. Dar acest principiu folosește și mahometanilor, pe cari Tratatul de Berlin îi trece sub dominațiunea de staturi creștine, adică în Muntenegru, în Serbia, în Bulgaria, în Dobrogea! Ei bine, Europa nu vrea ca aceste populațiuni odată domninante să ajungă a fi iloți în muma lor patrie. Iată ce Europa n-a voit a consfinți! Dar nu este la ordinea zilei regularea acestei cestiuni. Această cestiunea va fi la ordinea zilei cînd se vor convoca adunările de revizuire.

Prin urmare, să nu intrăm în amărunțimi, să ne mărginim a recunoaște și aicea principiul proclamat la Berlin și astfel să finim odată cu Europa. Am putut să ne luptăm cu o singură putere, am luptat în contra ei, am rezistat la toate propunerile, la toate promisiunile, la toate amenințările ei, și pînă în fine nu ne-am hotărît a ceda Basarabia de bunăvoie!

Poate aceste le-am făcut în vederea verdictului care avea să-l dea Congresul de la Berlin. Dar acum Congresul de la Berlin a hotărît dureros și a hotărît nu numai pentru noi, dar și pentru

8 Între alte prevederi cu privire la România, Tratatul de la Berlin a cuprins în articolul 44 că deosebirea de confesiune religioasă nu putea fi invocată ca motiv de excludere sau de incapacitate în exercitarea drepturilor civile și politice, admiterea în serviciile publice, exercitarea unei profesiuni ș.a. Articolul fusese inclus la cererea reprezentantului Franței și de aplicarea lui era condiționată recunoașterea independenței. Ca să se supună exigențelor concertului european, românii au trebuit să-și modifice articolul 7 din Constituție. În acest sens s-a convocat o constituantă care, după dezbateri furtunoase, a decis, la 13 octombrie 1879, că diferența de credință religioasă nu era un obstacol în calea obținerii drepturilor civile și politice. Străinii căpătau naturalizarea adresînd o cerere guvernului și făcînd un stagiu de 10 ani. Scutiri de stagiu se acordau celor care întemeiaseră o industrie în țară ori erau născuți din părinți trăitori în România. Evreii care luptaseră în timpul războiului de independență, în număr de 888, în mod excepțional, au fost naturalizați în bloc.

așteptările și iluziunile Muntenegrului și ale Serbiei. Și pentru Turcia a hotărît și mai dureros decît pentru noi. Dumneavoastră vă veți aduce aminte că toate puterile s-au adunat la congres ca să salve Turcia. Și din hotărîrile acestui congres, Turcia a ieșit mai sfîșiată decît o sfîșia Tratatul de San Stefano. Tratatul de Berlin a hotărît dureros chiar și pentru Rusia.

Să nu se zică însă că Țara Românească nu a cîștigat nimic prin Tratatul de la Berlin; afară de Dobrogea, România a cîștigat recunoașterea independenței sale; și să nu se zică că aceasta este un mic cîștig; toți bărbații noștri care au fost în capul trebilor, cari au avut misiuni în străinătate, știu ce poziție echivocă, umilită avea țara noastră în față cu celelalte state. (*Aplauze*). Chiar pentru simpli cetățeni, chiar pentru simplu român, este un mare lucru ca țara noastră să fie ca independentă!

Situația noastră de astăzi, domnilor, este frumoasă, cu toții să ne mîndrim despre dînsa! Mulțumită sîngelui generos care s-a vărsat, astăzi România a dobîndit o putere morală, un prestigiu, o influență care ne este recunoascută de toată Europa!

Fiți siguri, domnilor, că otărîrile Tratatului de Berlin, oricîte sacrificii ne impun, oricît de umilitoare sînt unele din stipulațiunile lor, deschid patriei noastre o nouă eră de mărire, care va atîrna de energia și de patriotismul nostru de a o dezvolta!

Tratatul de Paris, ne spunea de curînd domnul Strat, în multe a fost mai umilitor pentru noi decît Tratatul din Berlin; aduceți-vă aminte că nu ne da voie să revizium nici chiar legea electorală, decît cu consimțămîntul conferinței din Stambul; aduceți-vă aminte că ne refuza și Unirea, și principele străin, și chiar o deplină autonomie. Ei bine, mulțumită patriotismului și înțelepciunei românilor, încetul cu încetul am dobîndit și Unirea, și principele străin, și deplina autonomie, și acum curmăm[9] edificiul cerut prin o independență recunoscută de toată Europa!

[9] Citește: *încununăm*.

Onorabilul domn Strat a zis un mare cuvînt: Europa nu a făcut politică de sentiment, ci a făcut politică de interes.

Noi un an întreg am făcut politică de sentiment, cred că a venit timpul să facem acum și noi politică de interes. Interesul nostru cel mai mare este ca să ne vedem cu o oră mai nainte deveniți stăpîni în casa noastră și recunoscuți stăpîni de cealaltă Europă.

Nu credeți că recunoașterea independenței noastre este un mic lucru! Recunoașterea independenței ne va da posibilitatea d-a ne putea mișca în toată libertatea noastră! Și atunci și numai atunci cînd situațiunea noastră față cu străinii va fi limpezită, va putea domnul Strudza să vă ceară și punerea noastră în acuzațiune, și atunci, domnilor mei, primim să fim chiar osîndiți; dar un lucru să știe domnia-lui, că și domnia-sa nu va fi scăpat! Ei, domnilor, onor. domn Dimitrie Sturdza de un an de zile necontenit ne face opoziținne, de un an de zile domnia-sa a susținut și guvernului și Camerilor o politică de luptă; dar astăzi timpul luptei a trecut, toată lumea se întreabă: dar ce o mai fi scopul domniei-sale de voiește să împingă și guvernul și țara într-o cale de rezistență și încongiurată de pericole!

Domnia-sa a sfîrșit cu cuvintele lui Miron Costin! Dați-mi voie să sfîrșesc și eu cu un proverb bătrînesc. Nu cumva domnul Sturdza este unul din aceia cari zic *Arză moara numai să arză și șoarecul*? Ia să ne gîndim bine la adevărul acestui proverb, lăsînd laoparte discuțiunile pasionate, să vedem, zic, domnia-sa, fără vina sa, fără știrea sa, nu urmează tocmai acest proverb? Să nu-mi voiască rău de această bănuială. Bănuială pentru bănuială! Mă mir mult de domnul Sturdza, care este un bărbat de studiu, dar cum domnia-sa de nu s-a gîndit la zguduirea, la starea de nemulțumire, de neliniște ce va fi în țară cînd țara ar rămînea dezmembrată, trunchiată, cînd țara s-ar vedea lipsită de un obiectiv normal pentru espansiunea sa. Mă cutremur de viitoarele comoțiuni și chiar nenorociri, daca Senatul s-ar aluneca pe calea pe care i-o arată domnul Sturdza! Din fericire însă, Senatul am convicțiunea că nu va urma pe domnul

Sturdza, cred și cred puternic că, precum altădată Senatul a făcut acte de curagiu și de bărbăție cînd au fost trebuință de acte de curagiu și de bărbăție, tot astfel astăzi același Senat va face acte de prudență politică! Și după mine actul cel mai prudent și cel mai patriotic totdeodată este actul de a-și pune mîna pe inimă, de a-și stăpîni durerea și de a se pleca înaintea unei voințe care ni se impune ca însăși voința lui Dumnezeu. (*Aplauze*).

17

[DISCURS ÎN PROBLEMA DUNĂRII] *

Domnilor deputați, ora rezoluțiunilor virile, ora otărîrilor bărbătești a sosit ...

Voci: Bravo!

La această tribună s-a proclamat Unirea Principatelor, la această tribună s-a făcut o Românie; la această tribună s-a proclamat independența țărei; la această tribună România a încongiurat capul suveranului ei cu coroana regală. (*Aplauze.*) Astăzi se atinge de a ști dacă toate aceste voturi însemnează ceva, dacă ele sînt adevăruri, dacă avem conștiință de ce am făcut, de ce sîntem: adică o națiune de sine stătătoare, un stat liber și independent, un regat ca toate regatele europene, fiind în drept de a cere și de a face ca și la noi să se respecte ceea ce se respectă aiurea, adică suveranitatea noastră plină și întreagă. (*Aplauze prelungite*).

Domnilor, mi-a fost dat să iau și eu parte la geneza acestei cestiuni spinoase ce se numește cestiunea Dunărei. Opiniunea mea am rostit-o destul de tare; opiniunea mea este otărîtă despre ceea ce am făcut bine și despre ceea ce am făcut rău în această cestiune. Astăzi însă nu vine aci omul fost ministru în cabinetul domnului Brătianu, nici fostul ministru reprezentante

* Ședința din 1 mai 1882.

al țării la Paris, ci vine dinaintea dumneavoastră simplul deputat Kogălniceanu, simplul român, să vorbească împreună cu alți români, cu dumneavoastră. (*Aplauze.*)

Așadar, vă declar că nu viu aici nici ca să cer ministerului să-mi prezinte documentele diplomatice în această cestiune și numai atunci să-mi rostesc opiniunea; nici nu viu să dau vot de blam ministerului cu încercare ca să-l răstorn; dar nici nu viu ca să-i dau vot de încredere, cum s-a fost propus în cea[l]altă Cameră! Viu numai ca, împreună cu miniștrii, ca împreună cu dumneavoastră, să ne scăpăm țara. (*Aplauze*).

Am avut onoare, în ședințele din urmă, să vă spun că cestiunea Dunării, întocmai ca și dogma noastră religioasă, este o unitate și o trinitate: totodată unitate și împărțită în trei hipostazuri, adică spargerea Porților de Fer, actul adițional regulînd condițiunile funcționărei Comisiunei europene, pe care l-am și votat, și cestiunea cea mare ce este astăzi la ordinea zilei și care este însăși cestiunea Dunărei, adică reglementarea navigațiunei Dunărei dintre Porțile de Fer și Galați.

Porțile de Fer mai curînd sau mai tîrziu au să se spargă.

Comisiunea europeană trăiește și doresc să trăiască încă mulți ani; la gurile Dunărei ea reprezintă un interes european și ca astfel doresc ca România să continue a fi alipită de acet interes european, pentru ca el să ne sprijine pînă cînd vom deveni așa de tari și puternici încît să putem trăi prin noi înșine, astfel încît să nu mai avem trebuință nici chiar de tutela Europei.

Ați văzut că în cestiunea Porților de Fer nu v-am propus nici o rezoluțiune. În privința actului adițional, din început l-am votat și mi-am permis a vă îndemna de a-l vota, cu toate că acest act lovește în drepturile noastre suverane; dar nu voiam să ni se impute că și în privința atributelor cam uzurpătoare ale Compisiunei europene noi ne punem în stare de rebeliune în contra Europei.

De aceea cu resignațiune am acceptat inspectorii străini în apele noastre, am acceptat căpitani de porturi străini la Sulina,

am acceptat perceperi de taxe prin casieri și controlori străini, atîtea jigniri ale suveranității noastre; însă le-am primit nevoind în contra noastră să dăm arme în mîna protivnicilor noștri. Însă pînă aci. În al treilea hipostaz al cestiunei Dunărei, în pretențiunea de a ni se răpi Dunărea și aceasta în tot parcursul său, nu mai putem da nimic. Aici ni se lovesc într-un mod direct drepturile noastre de suveranitate, aici trebuie să ne opunem, aici trebuie să protestăm înaintea Europei că nu mai putem da. Trebuie ca Europa să se convingă că acolo unde am putut am dat, iar acolo unde nu putem da, avem datoria să rezistăm.

Domnilor, soarta celor mici este totdeauna obiectul poftelor celor mari, fie ca individualitate, fie ca colectivitate.

Ce este astăzi această cestiune ce ni se impune? La întîia sa vedere s-ar părea fără însemnătate. În fapt însă ea amenință însăși existența noastră ca stat și ca națiune. La întîia vedere ni se arată că comisiunea mixtă n-ar avea alt scop decît, în de afară de politică, de a regula afacerile de navigațiune pe o parte a Dunărei, care este traversată de niște state tinere, neexperimentate, care nu înțeleg importanța cea mare a comerciului european pe acest fluviu și care, prin urmare, nu merită de a-l avea în singura lor stăpînire.

În fapt însă nu este așa; în fapt, această cestiune este însăși lupta cea mare, care nu datează de astăzi, este lupta între două puteri care sînt vecine cu noi. Este rivalitatea, este lupta de influență între Austria și Rusia asupra Peninsulei Balcanice. Acesta este adevărul, aceasta este geneza cestiunei Dunărei, care purcede încă de la Tratatul de la Paris.

Și care este datoria noastră? Datoria noastră este ca să oprim cel puțin în otarele noastre această încăierare, această luptă de preponderență între aceste două puteri, căci numai paralizînd acest antagonism noi avem rațiunea de a fi și putem fi!

Acesta a fost scopul și a celora cari au voit să ne facă un stat, să ne dea o rațiune de a fi. Cînd la Congresul de la Paris și în următoarele alcătuiri europene s-au proiectat și săvîrșit înființarea României independente, marea cugetare a fost ca să

trăim prin însuşi noi, ca să menţinem pacea la porţile Orientului, în de afară de orice influenţă esclusivă; căci, nu uitaţi, în ziua cînd vom voi noi să ne aruncăm fie în braţele Austriei, fie în ale Rusiei, noi atunci nu vom mai avea raţiune de a fi şi vom păţi ce şi alte state şi regate au păţit!

Domnilor, cînd aţi refuzat să daţi de bunăvoie Basarabia, aţi făcut acest refuz numai şi numai pentru că acel petic de pămînt era din patria noastră şi ne era, prin urmare, scump şi ne era cu durere să-l dăm? Eu cred că era ceva şi mai mult; am refuzat pentru că acel petic de pămînt reprezinta garanţia liberei navigaţiuni a Dunărei şi înlătura influenţa preponderentă a Rusiei asupra marelui nostru fluviu.

Puterile, prin Tratatul de la Paris în anul 1856, ne-au redat acea bucăţică de pămînt, nu ca o reparaţiune a strîmbătăţei din 1812, cînd ni s-au luat Basarabia; nu ni s-a dat pentru ochii noştri cei frumoşi, ci pentru ca să se garanteze mai bine libertatea navigaţiunei pe Dunăre, ca aceasta să se pună sub scutul întregei Europi.

Aşa, vă aduceţi aminte că la întîiele preliminare pentru precurmarea rezbelului Crimeii Austria propunea ca să ni se redea jumătate din Basarabia, începînd de la Hotin şi pînă la Marea Neagră.

Rusia întîmpină zicînd Europei: Voiţi să ne luaţi Basarabia ca cestiune de drept? Înţeleg atunci să ne-o luaţi toată, cum a fost mai înainte, ca parte a Moldovei! Poate că nu ar fi fost drept să i-o luăm, dar atunci nici altul n-a trebuit să-i ia înainte de noi o altă parte. Dar văd că nu puneţi înainte cestiunea de drept. Cereţi numai să vă dăm o parte de pămînt ca o garanţie pentru libertatea Dunărei. Primim, însă atunci să vă dăm numai acea bucată de pămînt care este alipită de-a lungul gurelor Dunărei. În acet simţ dar Europa a tras noua linie, luînd din Basarabia rusească şi alipind de România o fîşie de pămînt începînd de la Cotul Morei şi mergînd pînă la Alibei!

Tot în asemenea idee, aceea de a zădărnici influenţa Rusiei, de a se evita o ciocnire la Dunăre între ambele state, s-a hotărît

înființarea Comisiunei europene dunărene; proclamîndu-se neutralizarea Mării Negre, mărginindu-se Rusia d-a avea o flotă de rezbel în Marea Neagră, s-a voit a se lipi de sistemul de neutralitate a Mării Negre, însuși gurele Dunării, care se priveau ca făcînd parte din navigațiunea maritimă a mării, ca făcînd parte din însuși Marea Neagră!

În vederea acestui mare scop s-a creat Comisiunea europeană, primită de Austria numai și numai pentru că contribuia a paraliza influența preponderentă a Rusiei atît în Marea Neagră, cît și la Dunăre!

Domnilor, eu sînt departe d-a arunca cel mai mic blam oamenilor de stat austriaci cari au întins pretențiunile lor de dominațiune asupra Dunării noastre.

Fiecare cetățean al unei țări, fiecare bărbat public al unui stat este dator înainte de toate de a lucra pentru binele patriei sale, pentru mărirea și sporirea înflorirei țărei sale. Miniștrii austro-ungari se silesc a activa propășirea politică și economică a Austriei, a-i îndoi puterile și influența. Pentru aceasta ei merită recunoștința concetățenilor lor; și însuși noi românii nu putem să le voim rău pentru că-și fac datoria de buni austriaci, cînd ei se silesc a-și întinde dominațiunea chiar în detrimentul nostru!

Domnul G. Sefendache: Nu se admiră o nedreptate!

Rog pe domnul Sefendache să binevoiască a nu mă întrerupe. Au și noi cînd am putea n-am face ca și Austria? Vă rog nu mă întrerupeți. Nu sîntem aicea să tratăm teoria drepturilor popoarelor! Dacă voiți a mă combate dumneavoastră, om de talent, puteți a vorbi la rîndul dumneavoastră.

Ei bine, ceea ce fac marii bărbați de stat ai Austriei, sîntem și noi datori, micii bărbați de stat români, a face pentru patria noastră; și încă noi trebuie să punem mai mult zel decît miniștrii ai marei Austrii, întocmai cum moșneanul, micul proprietar, și-apără cu mai multă energie palmacul său de pămînt decît și-apără marele proprietar o parte din întinsa sa proprietate.

Domnilor, Austria de la început a arătat motivele politice cari au îndemnat-o să facă concesiunea de a primi înființarea Comisiunei europene la gurele Dunărei!

Aceste motive erau că prin această comisiune escepțională din regimul creat fluviilor mari Europa înlătura preponderența esclusivă a Rusiei de la gurile Dunărei ca o consecință a neutralității Mării Negre. Consimț și eu, statul cel mai important dintre statele danubiene, zicea guvernul austriac, ca să ne lepădăm în favoarea Europei de o parte din drepturile ce aparțin statelor riverane spre a ajunge la paralizarea hegemoniei Rusiei asupra Mării Negre!

Am aci sub ochi o notă foarte importantă a comitelui Beust, ministru de afaceri al Austriei, adresată către comitele Apponyi, ambasadorul austriac la Londra, din 19 ianuarie 1871, atunci cînd se trata despre propunerea principelui Gorciakoff d-a se anula mărginirea impusă Rusiei prin Tratatul de la Paris, aceea de a nu avea flotă de rezbel în Marea Neagră, însă totdodată și despre prelungirea Comisiunei europene de la gurele Dunărei. Această notă dezvoltă pe larg ezitațiunile Austriei de a se menține asupra Dunărei un control european. Iată partea cea mai importantă a notei:

„Cependant, pour faire ressortir la nécessité que, si une fois la question de la Mer Noire est mise en avant par la Russie, il faudra également traiter les questions de la navigation dans leur ensemble, il y a un point de vue plus élevé à placer en tête de toute la discussion et nous ne devons pas craindre de l'aborder.

Déjà, lors des préliminaires de la Paix de 1856, le gouvernement impérial et royal, afin de contribuer pour sa part à atteindre le but éminent d'un contrôle européen sur les forces navales de la Russie dans la Mer Noire, a consenti non sans quelque répugnance à subir pour son compte ce même contrôle européen sur le Danube.

Le gouvernement impérial et royal a fait le sacrifice que ce fleuve — malgré l'inégalité marquante des conditions physiques, commerciales et politiques des pays qui forment ses rives — fut

non seulement rangé au nombre des rivières convenationnelles — soumises à un régime uniforme et commun à tous les riverains —, mais aussi placé en quelque sorte sous la surveillance des puissances non riveraines.

Or, si la dignité d'une seule grande puissance est invoquée pour faire cesser, en faveur de la Russie, le contrôle européen sur la Mer Noire, il n'est que juste que ce même contrôle vienne à cesser également pour l'Autriche-Hongrie et pour ses coriverains sur le Danube etc. etc.".

Cum vedeți, domnilor, la orice ocaziune guvernul austriac voia să se scuture de controlul pe care Europa și l-a păstrat asupra Dunării; și în contra ei s-a făcut Tratatul de la Londra, care prelungea existența Comisiunei europene pînă la anul 1883, și după Tratatul de la Berlin și mai înainte. Prin același tratat de la Londra Austria avu grijă d-a se face a se prevedea că stă în puterea statelor riverane ale Dunării de a se înțelege asupra condițiunilor întrunirei comisiunei riverane, statornicită prin articolul 17 al Tratatului de Paris.

Ce era acea comisiune riverană după Tratatul de Paris? Era o comisiune compusă de toate statele riverane ale Dunării, care aveau dreptul să facă un regulament privitor la navigațiunea, politia etc. Dunării; însă acel regulament trebuia să păstreze principiul libertății navigațiunei Dunării pe tot parcursul ei și, spre a se putea pune în lucrare, el trebuia să fie aprobat de puterile europene. Iată ceea ce făcea pe Austria să zică prin nota comitelui Beust că Dunărea se pusese sub controlul Europei, aceasta cu desplăcerea Austriei.

Cum știți, la 1857, abia se subscrisese Tratatul de Paris și fără încă ca Principatele Române să fie organizate se și înființă comisiunea riverană la Viena. Această comisiune a elaborat actul de la 1858, adică regulamentul de navigațiune pentru toată Dunărea, pe care Europa întreagă, întrunită în Conferința de la Paris spre a se rosti asupra organizațiunei Principatelor, l-a respins ca contrariu principiilor de libertate a navigațiunei proclamată prin Tratatul de Paris; l-a respins cu deosebire pentru

două puncte: întîi, l-a respins pentru că, cum am zis, actul de la Viena nu garanta libertatea de navigațiune în tot parcursul ei pentru toate pavilioanele, ci căuta să favorizeze pe riverani sub nume de *grand cabotage* și *petit cabotage*; al doilea, pentru că acel act zicea că comisiunea riverană avea dreptul fără aprobarea Europei să-și prefacă regulamentele acelea încuviințate de Europa.

La conferințele din Paris, Anglia și Francia au combătut mai întîi acest act, tocmai pentru aceste două metehne, și însuși Austria a fost nevoită a recunoaște că actul de navigațiune încheiat la Viena și proiectat de la Conferința de la Viena avea aceste două păcate. Faptul pozitiv este că acest act, înainte de a se aplica, căzu în Dunăre, unde stătu înecat douăzeci și doi de ani, pînă ce în 1880 reapăru deasupra Dunărei la Galați, sub numele de anteproiect. Acest anteproiect conține dar aceleași două păcate originare pe care le-a avut și actul din 1858. El nu consacră principiul libertății de navigațiune pentru toate pavilioanele și emite iarăși principiul falș cum că regulamentele făcute de Comisiunea europeană ar putea mai tîrziu să se prefacă de către o simplă comisiune mixtă, fără aprobarea acestei Comisiuni europene. *Aceasta ca prolegomenon.*

Acum venim la cercetarea *stării legale*, care astăzi este în vigoare pentru Dunărea în tot parcursul ei. Această stare legală este aceea fixată de Tratatul de la Londra, din 13 martie 1871. El n-a primit prin Tratatul de la Berlin decît parțiale modificări. Cea mai importantă este aceea privitoare la spargerea Porților de Fer. Precum v-am arătat în cursul interpelațiunei mele privitoare la Porțile de Fer, articolul 6 din Tratatul de la Londra încredința spargerea stîncelor puterilor riverane, adică Austriei și Turciei. Tratatul de la Berlin o încredință numai Austriei.

Articolul 4 al întîiului tratat prelungește durata Comisiunei europene pînă în 1883, aprilie 24, iar prin articolul 5 se zice că puterile riverane se vor înțelege împreună pentru fixarea condițiunilor rechemării în viață a comisiunei riverane. Tratatul din Berlin ține o tăcere absolută asupra acestei cestiuni, însă

adaogă că regulementele de navigațiune pentru întinderea Dunărei de la Galați la Porțile de Fer se vor elabora de către Comisiunea europeană. De aici rezultă că starea de lucruri creată de Tratatul din Londra a primit prin Tratatul de la Berlin două modificări: întîi, Porțile de Fer, cum am zis, s-au dat în îndatorirea Austriei ca să le spargă și, al doilea, comisiunea riverană s-a înlăturat într-un mod tacit și tutela Europei s-a întins pînă la Porțile de Fer.

Cum ați văzut, domnilor, Austria totdeauna a căutat ca să devie și să rămînă stăpînă a Dunărei; oricînd i s-a părut momentul oportun ea a căutat să se sustragă controlului Europei și să scape de comisiunea europeană. Ba chiar în Conferința de la Paris, din 1858, ea a fost declarat cum că actul de navigațiune respins de Europa totuși se aplicase în susul Dunărei în Bavaria și Würtemberg.

La Congresul de la Berlin, unde mai mult decît oricînd reapăru rivalitatea și lupta de preponderență în Orient între Austria și Rusia, guvernul austriac nu scăpă ocaziunea spre a se emancipa de controlul Europei cel puțin pentru o parte a Dunărei, adică Dunărea austro-ungară. Rusia biruitoare pe cîmpurile de rezbel, biruitoare chiar prin Tratatul de la San Stefano, prin combaterea ce Europa făcea acestui tratat se înfățișează ca biruită la masa verde a Congresului de la Berlin.

Plenipotențiarii rușii îndatorați ca cu orice preț să țină la retrocedarea Basarabiei, pe care însuși unii din diplomații ruși o calificau ca o simplă cestiune de amor propriu, ca o tocadă[1] a unei auguste persoane, se văzură nevoiți a o plăti cu concesiuni de o importanță mult mai mare. Cînd ei formulară mai înainte cererea despre înapoierea Basarabiei li s-a observat din partea Angliei și Austriei că dacă s-ar înapoia Rusiei Basarabia s-ar slăbi garanțiile create de Congresul din Paris pentru libertatea navigațiunei pe Dunăre, și prințul Gorceakoff răspunde: „Basarabia pentru România este o cestiune de pămînt, pentru

[1] Capriciu, fantezie, din fr. *toquade*.

Europa ea nu poate fi decît o cestiune de apă. Ei bine, pentru această din urmă cestiune, adică pentru asigurarea liberei navigațiuni pe Dunăre, Rusia este gata a da Europei toate garanțiile care le va voi și le va cere". Aceste garanții se formulară în sfîrșit de Europa în modul următor: prelungirea în princip a duratei Comisiunei europene și sporirea atribuțiunilor ei și apoi uniformitatea regulamentelor întinse de la Sulina pînă la Porțile de Fer, aceasta numai pentru că Porțile de Fer nu erau încă stricate și erau în apropiere de hotarele Austriei; spargerea Porților de Fer fu încredințată Austriei. Cum vedeți, spre realizarea în parte a programului său relativ la Dunăre, Austria-și găsi momentul oportun, căci Rusia nu se ocupa atunci decît ca să grăbească cît mai curînd încheierea Congresului de la Berlin. Activitatea sa era să ia Basarabia, Batumul, să se recunoască formarea statului Bulgariei. Austria astfel fără luptă căpătă Bosnia și Herțegovina, înjumătăți sporirile de teritoriu ce Tratatul de la San Stefano dase Muntenegrului și Serbiei — puse astfel în cercul influenței sale esclusive. Încît pentru Dunăre Rusia dase chiar în mînele Austriei condeiul ca să regulieze cum va voi cestiunea. Astfel plenipotențiarii Austriei sustraseră mai întîi toată Dunărea austro-ungară de la supravegherea Europei, statornicită prin Congresul de la Paris, iar în jos de Porțile de Fer supravegherea în teorie a Europei se menținu. Prin aceasta Europa crezu că cel puțin de-a lungul Dunărei române se vor înlătura ciocnirile de preponderență între Austria și Rusia. Iată ce s-a regulat prin Tratatul de la Berlin. Vom vedea mai tîrziu cum s-a căutat a se înlătura planurile asigurătoare ale Europei spre a se substitui preponderența Austriei în locul preponderenței căzute a Rusiei și chiar în locul influenței salutare a Europei! Domnul Vernescu v-a dezvoltat cu multă agerime de spirit consecințele ce cabinetul din Viena a voit a trage din prescripțiunile Tratatului de la Berlin. Faptul pozitiv este că la Congresul de la Berlin Austria a avut, de mă pot exprima așa, *haute main* în afacerile Dunărei. După cererea sa s-au înlăturat statele riverane danubiene din josul Porților de

Fer de la orice participare la afacerile Dunării de sus, adică a Dunării austro-ungare. În adevăr, ea consimți ca Comisiunea europeană să elaboreze regulamentele de poliție și de navigațiune fluvială pentru întinderea Dunării de la Galați pînă la Porțile de Fer, însă cu cugetarea de a dobîndi pentru Austria supraveghiarea executării acestor regulamente, de nu și executarea. Acesta este fondul propunerei baronului Haymerlé ca *veghiarea* aplicării acestor regulamente să fie dată unui *comisar delegat* al Comisiuniei europene. Acest comisar delegat avea apoi a se preface într-un *inspector general al navigațiunei Dunării*; astfel sub nume de *inspectorat general* se înfățișă mai întîi ideea coprinsă în anteproiect de a se da Austriei președinția comisiunei mixte cu vot preponderent.

Veți găsi urme despre aceste idei, ce pentru întîia dată apăreau la lumina zilei, chiar în protocoalele Congresului de la Berlin și mai ales în corespondența, în parte cunoscută, între guvernele de la Pesta și de Viena, pentru crearea inspectoratului general al navigațiunei Dunării de jos, prefăcută apoi în comisiune mixtă. Dar nu voiesc a vă răpi timpul, dîndu-vă toate amănunțimile acestei afaceri. Însă vă ajunge a vă spune că, numai la propunerea de a se încredința unui comisar delegat supraveghiarea aplicării regulamentelor de navigațiune a Dunării pînă la Porțile de Fer, plenipotențiarii Austriei găsiră o împotrivire din partea Rusiei și apoi din partea congresului întreg. Plenipotențiarii ruși ziceau: Noi cerem Basarabia, nu cerem Dunărea. Dar nu consimțim ca cu această ocaziune acolo unde Rusia-și retrage prepondența să vină să se substituie o altă influență esclusivă. Congresul dar a răspins propunerea ca supraveghiarea să fie încredințată unui delegat, presupunînd că acel delegat s-ar cere să fie al Austriei, și a păstrat această supraveghiare însăși Europii prin Comisiunea europeană! Domnilor, au trecut mulți ani de la încheiarea Tratatului de Berlin și Comisiunea europeană-și și reîncepuse folositoarele lucrări, fără a se mai vorbi nimic și în anul întîi și în anul al doilea despre acea *supraveghiare*. Deodată cu ocaziunea elaborării

regulamentelor, deodată apare *anteproiectul*, în care nu se mai înfăţişează ideia *supravegheiarei* şi[2] aceea a însăşi *executării* regulamentelor încredinţate unui corp special, unei autorităţi de sine stătătoare, neprevăzută de nici un tratat, adică *comisiunea mixtă*, făcînd parte din ea Austria ca stat riveran, Austria ca preşedinte perpetuu, Austria ca voce preponderentă.

Ia să luăm acum în cercetare acest anteproiect; el este însuşi actul făcut la Viena şi respins de Europa la Conferinţa de la Paris din 1858, decît că în locul comisiunei riverane compusă de toate statele pe care de la obîrşie le udă Dunărea, comisiune menţinută prin Tratatul de la Londra şi pe care numai prin tăcere doară o înlătură Tratatul de la Berlin, în locul, zic, al comisiunei riverane să substituie comisiunea mixtă.

Altfel anteproiectul coprindea aceleaşi păcate pe care le avea şi actul încheiat la Viena în 1858.

De aceea, cum s-a înfăţişat anteproiectul în sînul Comisiunei europene, aceasta l-a respins, întîi fiindcă delegaţii Bulgariei şi Serbiei nu luaseră parte la elaborarea sa, cum o prescrie Tratatul de la Berlin. Şi aicea este de notat că se făcuse propunerea ca subcomisiunea însărcinată de a elabora anteproiectul să fie compusă din delegaţi de state neriverane. Că astfel s-au ales delegaţii Italiei, Germaniei şi Austriei, notaţi bine al Austriei. Mai tîrziu însă delegatul Austriei neriverane nu numai că a transformat pe Austria în stat riveran, dar încă i-a făcut şi partea leului, acordîndu-i şi preşedinţia perpetuă şi vot preponderant! Comisiunea europeană a respins anteproiectul, mai întîi, cum v-am spus, că n-au participat delegaţii Bulgariei şi Serbiei la elaborarea sa. L-a respins apoi ca contrariu tratatelor de la Paris şi Berlin, fiindcă nu consfinţea principiul libertăţei navigaţiunei Dunărei pentru toate pavilioanele nici pînă la Porţilor de Fer.

L-a mai respins asemenea fiindcă prescria că regulamentul făcut de Comisiunea europeană putea să fie prefăcut de comisiu-

2 Citeşte: *ci!*

nea mixtă, fără a mai fi trebuință de aprobațiunea Comisiunei europene.

Domnilor, eu cred cum că, diplomația austriacă cînd a înscris în anteproiect aceste principii eretice și care fusese odată respinse de Europa încă în anul 1858, ea le-a pus numai și numai ca mai tîrziu să fie pusă în pozițiune de a le sacrifica ca concensiuni făcute Europei și apoi a dobîndi o contraconcesiune cu mult mai importantă, adică înființarea fatalei comisiuni mixte. În adevăr, domnilor, am aci sub ochii mei depeșa dată de către guvernul astro-ungar domnului președinte al consiliului, Brătianu, în ziua de 12 august 1880. Este foarte important să vă dau citire măcar în scurt de această notă:

„Les objections principales soulevées par les délégués de France et de Grande-Bretagne contre le travail du comité d'étude portaient principalement sur trois points:

1. L'absence de dispositions consacrant la liberté du fleuve entre les Portes de Fer et Galatz.

2. L'organisation de la commission mixte sous la présidence de l'Autriche-Hongrie.

3. L'article 124 qui reconnaît à la commission le droit de modifier le réglement indépendamment de la Commission européenne...

Nous sommes d'abord prêts à tenir compte du désir exprimé par plusieurs puissances d'insérer dans le règlement la clause de la liberté de la navigation sur la partie du fleuve dont il s'agit et à constater formellement ce postulat de la navigation générale, que d'ailleurs nous étions de tout temps loin de vouloir altérer.

Si autre fois nous nous sommes prononcés contre l'insertion d'une pareille clause dans l'avant projet, c'est que nous croyions que sa place eut été plutôt dans un acte formel que dans un simple règlement.

Nous croyons donc que cette clause pourrait, conformément au sens de l'article 15 du Traité de Paris de 1856, être rédigée comme suit:

La navigation sur tout le parcours du Danube, entre les Portes de Fer et Galatz, sera entièrement libre et ne pourra sous le rapport du commerce être interdite à aucun pavillon.

Nous voulons également déférer au voeu exprimé par la plupart des délégués relativement à l'article 124 de l'avant projet et conformement au principe qui est généralement admis par la jurisprudence, que l'autorité dont émane une loi soit aussi appelée à adopter l'amendement proposé par les délégués de France et de Grande-Bretagne, et au sens duquel les modifications du présent règlement doivent avoir lieu avec le concours de la Commission européenne".

Cum vedeți, domnilor, prin această notă Austria recunoaște singură că Comisiunea europeană nu avea chemarea decît să facă un simplu regulament, că ea nu putea chiar să pună în acest regulament un principiu care deja era înscris într-un tratat formal. Dar totdeodată ea recunoaște că aceeași Comisiune europeană avea dreptul că creeze o autoritate politică, cu atribuțiuni largi administrative, judiciare, tehnice, dînd Dunărea unei preponderențe esclusive, ceea ce de trei ori Europa respinsese; căci toate aceste este comisiunea mixtă. Spre a dobîndi această mare concesiune cabinetul austriac se pare a voit a face concesiuni, care, cum vedeți, sînt foarte mici, sau chiar deloc nu sînt concesiuni pentru că singură Austria recunoaște că întîia concesiune era numai de formă, fiindcă principiul libertății de navigațiune a Dunărei era înscris deja în Tratatul de Paris; a doua concesiune era foarte natural s-o facă, fiindcă este știut în dreptul public că numai autoritatea care face legea are dreptul de a o interpreta și de a o modifica. Ei bine, aceste două umbre de concesiuni cabinetul de Viena le califică de *importante*.

„Si par rapport à ces deux questions *importantes*", urmează nota austriacă, „nous pouvons aujourd'hui nous déclarer prêts à nous ranger aux désirs formulés par plusieurs puissances, il est cependent un point dont le maintien nous est un véritable dévoir. C'est la question *de la composition et de la présidence de la commission mixte*".

Aci, domnilor miniștri, domnilor deputați, aci este buba, aci este nodul gordian, aci este *toată cestiunea*. Voim sau nu voim să avem *comisiunea mixtă*!

Aci Austria ne declară că nu transigează[3]. Prin urmare, degeaba ni se mai vorbește că se poate amenda ori anteproiectul, ori propunerea Barrère, care din capul locului menține comisiunea mixtă; și acesta se creează prin un simplu regulament al Comisiunei europene, ce, mai repet, nu poate avea calitatea decît de a aplica Dunărei din sus de Galați regulamentele ce le-a făcut pentru Dunărea din jos de acest oraș. Și ce însemnează această comisiune mixtă? Este modificarea mai multor tratate, este darea Dunărei româno-bulgare în mîinile unei dominațiuni esclusive, ceea ce n-a voit nici Tratatul și Conferința de la Paris, nici Tratatul de la Londra, nici chiar acel de la Berlin; este preponderența esclusivă și privilegiată a Austriei.

În fine, această comisiune mixtă, ori cum i se va zice, este răpirea Dunărei din mîna statelor riverane România și Bulgaria.

Domnilor deputați, este trebuință să ne punem a analiza în de-amănunt compunerea acestei comisiuni mixte. Ni se cere ca ea să fie compusă de delegați a trei state riverane, iar Austria, stat neriveran, să-i fie președinte perpetuu și cu voce preponderentă. Domnilor, dumneavoastră știți că în sistemul parlamentar, dacă este o luptă mare, care adesea hotărăște putem zice de esistența guvernului, este cestiunea președinției în corpurile legislative. În regimele cezariene, bunăoară, după sistemul lui Napoleon, președintele se numea de puterea esecutivă și aceasta avea o influență foarte mare. Țara s-a rostit în parte în contra Statutului lui 2 mai, pentru că numirea președinției Corpurilor legiuitoare era dată puterei esecutive. Nu viu aci să pledez în favoarea împregiurărilor extraordinare ce au motivat actul de la 2 mai. Mă mărginesc a cita și a recunoaște că acesta era de natură a rădica regimului parlamentar unul din atributele sale cele mai importante.

[3] Nu face concesiuni, din fr. *transiger*.

Așadar să venim la timpul actual al unui regim cu totul parlamentar și zic: Dacă onor. nostru președinte l-am proclama președinte pe viață, aceasta s-ar putea numi numai o președinție de deferență, de onoare, fără importanță politică? Prin însuși aceasta nu i-am conferi drepturi și puteri întinse? Apoi prin însuși aceasta președintele n-ar avea dreptul ca să ne cheme cînd ar voi, ca să rădice ședința cînd ar voi, și mai mult sau mai puțin n-ar avea influență nu numai asupra ordinei zilei, dar chiar asupra otărîrei afacerilor? (*Ilaritate*).

Președinția comisiunei mixte dată în mîna Austriei nu este dar o președinție dată de deferență, fiindcă este imperiu, și celelalte staturi sînt numai regaturi și principaturi! Ș-apoi pentru ce această deferență? Apoi, în Comisia europeană unde este reprezentată Europa întreagă, președinția nu trece *à tour de rôle* la toți delegații? Astfel, mi se pare, anul viitor ea va fi prezindată de colonelul Pencovici, care reprezintă o țară ce se declară de necapabilă de a face poliție pe Dunăre!

Domnul Chițu, ministru de justiție: A prezidat anul trecut.

Cu atît mai bine; va să zică atestați că însăși Comisiunea europeană poate fi prezidată de către delegatul României.

Și, prin urmare, colonelul Pencovici, fără a lipsi respectului datorit unui mare imperiu, ar putea prezida și comisiunea mixtă, dacă ar fi să existe. Dar cel puțin cu consimțămîntul nostru ea nu va avea viață! Încă un esemplu. Avem comisiunea fluvială a Prutului, din care fac parte Austria, Rusia și România. Această convențiune este încheiată cînd România era încă vasală. Ei bine, președinția acestei comisiuni s-a dat delegatului țărei vasale! Apoi, domnilor, pentru ce în această comisie mixtă s-ar privi ca dezonoare dacă și România *à tour de rôle* i-ar avea președinția? Vedeți dar că Austria primește a face concesiuni pe care le califică de importante, dar ține la președinție, pentru că președinția nu însemnează numai o simplă cestiune de etichetă, dar reprezintă drepturi și preponderanță! Domnilor, lăsînd la o parte președinția, să vedem dacă Tratatul de la Berlin dă Serbiei

alt drept decît ca delegatul ei să ia parte la facerea regulamentului privitor la navigațiunea dintre Porțile de Fer și Galați. Serbia este un stat danubian important. Este scăldată de Dunăre, însă Dunărea ei este dincolo de Porțile de Fer! Totuși ea are drept să fie chemată ca să-și zică cuvîntul în privința navigațiunei dunărene! Și, odată sparte Porțile de Fer, negreșit că va dispare și regimul îndoit sau mai bine zicînd întreit care este făcut pe Dunăre; el va trebui să dispară și astfel și Dunărea să aibă unul și același regim, precum îl au Rinul și alte fluvii convenționale. Însă pînă atunci Serbia nu este stat danubian în josul Porților de Fer; nu are aci nici întindere mare de țărmuri, nici interese!

Cum dar se poate primi Serbia într-o comisiune mixtă, însărcinată cu administrarea, cu poliția, cu hotărîrea chiar de conflicte, în cestiunile Dunărei de jos de Porțile de Fer! Și putem noi să primim aceasta? După textul propunerei Barrère ce ni s-a prezintat, Serbia ar avea 5 kilometri în jos de Porțile de Fer; România și Bulgaria au 1400 de kilometri! Lăsînd acum președinția Austriei, cu sau fără voce preponderentă, de o parte, întreb: Putem noi ca să ne găsim față în față, Bulgaria și România, avînd 1400 de kilometri întindere pe Dunăre, să ne găsim, zic, față în față cu două puteri din care una nu are un parmac de țărmuri dunărene și alta avînd numai 5 kilometri? (*Aplauze*). Vă fac întrebarea: Fiecare din dumneavoastră, în viața dumneavoastră privată, în interesele dumneavoastră particulare, ați primi ca să fiți majorați sau cel puțin să vă puneți în tovărășie doi cu doi, din care doi să puie la mijloc 10 mii de galbeni, iar din ceilalți doi unul să nu puie un galben și altul numai 5 galbeni? (*Ilaritate*).

Vedeți dar prin însuși aceste anomalii că comisiunea mixtă nu are condițiuni de a putea fi, de a putea funcționa! Și aceasta a dovedit-o Serbia. Sîrbii sînt o națiune foarte pozitivă, ei s-au folosit de împrejurări, ei și-au făcut toate interesele, ei au încheiat cu Austria un act de navigațiune pentru apele lor foarte avantagios pentru dînșii! Austria i-a făcut mari concesiuni, cari

nu știu dacă ni le-ar da în urmă cînd ar fi să tratăm de la unul la altul.

Dar ca contraconcesiune Serbia și-a unit votul cu cel al Austriei în afacerea Dunărei bulgaro-române. Pentru ce, și-au zis miniștrii sîrbi, să ne punem în ceartă cu Austria pentru puținele kilometre de Dunăre ce avem în Porțile de Fer, noi cari avem de regulat cu Austria atîtea interese cu mult mai importante? Astfel să fim bine încredințați că Serbia în cazul de față va vota cu Austria în contra noastră, în contra fraților săi, de dureri și de suferinți seculare și poate și de interese viitoare! Eu nu critic deloc purtarea nici unui stat independent; fiecare stat are politica sa, trasă după interesele sale. Bine a făcut Serbia de și-a căutat de interesele ei, fără a se ocupa de interesele noastre, uitînd simpatiile noastre seculare pentru dînsa. Dar și noi acum avem dreptul să zicem: Ce caută Serbia alături cu Austria să ne majorizeze în apele noastre?

Eu, domnilor, socotesc că simțămîntul dumneavoastră și de patriotism și de dreptate se revoltă la această întrebare; și acesta este încă un motiv puternic ca să nu primim comisiunea mixtă. Totuși eu cred că curînd sau tîrziu poporul sîrb va vedea că nu este drept, că nu este bine chiar pentru dînsul ca pentru interese speciale, trecătoare, să se plece a se face instrumentul împilării al fraților săi de religiune, fraților săi de suferinți în trecut și poate și fraților săi de același viitor. (*Aplauze prelungite*).

Cum vedeți, Serbia nu are rațiune de a lua parte la comisiunea mixtă. Mai rămîne dar Bulgaria și România. Apoi ce comisiune mixtă se mai poate face? Aflîndu-se doi, noi, România cu Bulgaria, ne vom regula afacerile noastre prin frățească înțelegere. Fiecare vom rămîne stăpîni liberi pe țărmuri, pe apele noastre și unde va fi de a se lua dispoziții în comun le vom regula prin tratate, fie sub privigherea Comisiunei europene, dar nu în sînul unei comisiuni mixte! Domnul ministru de externe a ținut un lung discurs — în care sînt multe idei la care nu mă unesc —, dar a zis un cuvînt drept, că nici o putere europeană nu se poate plînge că România a oprimat

libertatea navigațiunei Dunărei; din contra, dacă ni se poate imputa ceva este că am înlesnit chiar licența pe Dunăre, și încă acea licență a fost numai în interesul Austriei. Dacă am făcut concesiuni, le-am făcut numai Austriei. Domnii noștri vasali, nesiliți de nimeni, au dat cei dintîi drepturi, privilegiuri, înlesniri, chiar proprietăți companiei austriece de navigațiune pe Dunăre. Prin aceasta s-a dezvoltat navigațiunea austriacă în apele noastre și astăzi ca recunoștință ni se zice: Fiindcă vapoarele mele parcurg apele voastre, fiindcă marina mea prosperă pe țărmurile voastre, fiindcă comerciul meu s-a întins în țara voastră, apoi reclam că acolo unde am interese să am și drepturi; acum voiesc să dominez pe acea apă unde comerciul meu s-a întins mulțumită vouă. (*Aplauze*).

Iată pentru ce, domnilor, din început și de la o margine a țărei pînă la cealaltă s-a rădicat un glas de împotrivire energic și constant în contra comisiunei mixte, ca contrarie tratatelor de la Paris și Berlin, ca prin însăși forța lucrului neputîndu-se institui și în fine ca contrarie drepturilor și intereselor noastre.

Domnilor, eu nu voi să viu înaintea dumneavoastră nici cu un act de acuzare, nici voiesc măcar să critic faptele guvernului în această cestiune; dar fiindcă domnul ministru de externe, onor, domnul Stătescu, a voit să se ferească de a identifica politica guvernului de la ziua sosirei domniei sale la minister cu politica anterioară, zicînd: de cînd am venit cu programa de la 1880, de la novembre, am avut vederile cutare și cutare, eu nu pot admite acest mod de vedere al domniei sale. Domnia sa știe bine că în cît durează aceeași firmă ministerială nu se poate despărți un ministru izolat de politica generală a guvernului din care face parte. Domnia sa mai știe apoi foarte bine că în cestiunile internaționale guvernele sînt solidare. Nu este tot așa și cu țara. Întru cît o națiune nu aprobă actele guvernului său, ea nu este solidară cu ele. Guvernele pot să facă greșeli și aceste sînt îndatoritoare pentru același guvern cît el stă la putere! Dar țara care nu aprobă, țara nu este angajată în aceste greșeli. Poate un om să cadă în greșala, dar greșala aceasta nu cade în sarcina

statului pînă cînd el nu o ratifică! De aceea să fim cu luare-aminte; astăzi sîntem chemaţi să ratificăm sau să nu ratificăm ceea ce s-a făcut! (*Aplauze*).

Domnilor, încă o dată declar: Nu înţeleg să fac acuzaţiuni, nici chiar bănuieli, dar totuşi trebuie să vă arăt pentru ce domnul ministru de externe în explicările cari ni le-a dat a fost cam îngaimat, pentru că, permiteţi să mă servesc de o exprimare cam populară, ne da cînd una caldă, cînd una rece! Aceasta provine cred că domnia sa nu se poate de tot degaja de actele predecesorului său! Mă voi explica, domnilor; v-am zis că ţara nu este angajată decît cînd ratifică actele guvernului său. Avem exemplu că deunăzi în Camera Olandei, o ţară mai bogată, mai prosperă, mai civilizată decît România, dar de o întindere şi importanţă politică mai mică decît România, că această Cameră, zic, a respins un tratat formal încheiat între Francia şi guvernul Olandei. Miniştrii şi-au dat demisiunea, dar Olanda a rămas liberă de îndatoririle luate de ei. (*Aplauze*).

Eu nu sînt de părere să zicem ministerului, cum s-a zis în Camera de sus, duceţi-vă şi să vină alţii, măcar cît va ţinea cestiunea Dunărei, fiindcă aţi făcut greşeli. Eu din contra voiesc să rămînă ministerul actual pînă cînd va sfîrşi cestiunea Dunărei, ca una ce de el este începută.

O voce: Şi după.

Dacă vor face bine vor rămîne şi după; dar, dacă nu vor face bine, să ştie că ţara nu va ratifica actele lor. Şi de aceea eu de astăzi vă previu că ţara nu va ratifica nici un act privitor la Dunăre care ar surpa drepturile ei suverane; chiar această majoritate care o aveţi în Cameră am ferma convincţiune că nu va fi cu dumneavoastră. (*Aplauze*).

Domnilor, cînd a venit pentru a doua oară cestiunea înfiinţărei comisiunei mixte în sînul Comisiunei europene, sînt dator să spun cum că comisarul nostru din început s-a refuzat măcar de această comisiune mixtă.

Dar totodată avea grijă să zică: Nu angajez opiniunea guvernului meu; aceasta este opiniunea mea personală!

Domnul președinte al consiliului: Mă iertați, toți comisarii ziceau: sub rezerva aprobării guvernului lor. Dar nu în această cestiune.

Sînt de acord cu dumneavoastră, comisarii păstrau fiecare libertatea de acțiune a guvernului lor; însă nu este de tăgăduit că se știa foarte bine că opiniunea comisarului era în fond și a guvernului său; dar totodată-i lasă și libertate de a-și schimba opiniunea.

Era în general primit de a se privi comisiunea mixtă ca o emanațiune a Comisiunei europene; unele puteri reclamau dar dreptul de apel la Comisiunea europeană, în contra hotărîrilor comisiunei mixte. Însă guvernul austriac, ținînd ferm la comisiunea mixtă cum o proiectase, socotind că momentul era oportun pentru a obține și mai mult, nu a primit nici acest chip de vedere al delegatului Angliei, mi se pare, întîmpinînd că nu recunoaște pe comisiunea mixtă ca o delegațiune sau o emanațiune a Comisiunei europene, ci ca acea comisiune riverană prevăzută prin Tratatul de la Paris, prin Congresul de la Viena din 1815, cu singura deosebire că Austria voia bine comisiunea riverană în josul Porților de Fer, unde deși nu are țărmuri, dar pretinde de a lua loc, însă nu primea a se înființa această comisiune și pentru Dunărea austro-ungară, astfel încît guvernul austriac să-și poată zice cuvîntul său în apele noastre, dar nu și noi românii în apele sale.

Dați-mi voie, domnilor, să vă citesc un pasagiu din nota circulară a Austriei din 9 februarie 1881:

„La création de la commission mixte n'est du reste pas une idée nouvelle émanée du comité d'étude. Il pouvait et devait s'en tenir aux dispositions analogues du Congrès de Vienne et du Traité de Paris, qui avaient indiqué l'établissement de pareilles commissions comme le meilleur moyen de sauvegarder des intérêts communs etc."

Și nota conchide că comisiunea mixtă nu poate să fie o emanațiune a Comisiunei europene, că ar trebuie să aibă voința sa proprie, independența sa de acțiune etc.

Vedeți, domnule ministru, că aceste cuvinte ne arată cît de puțină bază are pentru a fi primită și propunerea Barrère, ce dumneavoastră voiți să ne faceți să o primim, și în care mă tem că v-ați încurcat; căci cetită bine propunerea Barrère, ea esclude dreptul de apel la Comisiunea europeană și astfel comisiunea mixtă tot rămîne ca corp de sine stătător. În loc să ziceți din început că nu puteți primi o comisiune, oricare i-ar fi ființa, ca neprevăzută de tractate, dumneavoastră primind propunerea ca punct de tractare ați intrat într-un dedal din care zău nu știu cum veți ieși; căci faptul pozitiv este că Austria prin nota sa de la 9 februarie 1881 să opunea la dreptul de apel și nu recunoștea pe comisiunea mixtă ca o emanațiune a Comisiunei europene, ba nici nu primea propunerea rusească ca durata comisiunei mixte să fie cît durata Comisiunei europene! De atunci cabinetul din Viena a mai făcut ceva concesiuni, dar *fondul cestiuniei*, cum îl califică prin nota sa din 12/24 august 1880, adică comisiunea mixtă și președinția, îl menține pînă astăzi; și acest fond îl găsim și în propunerea Barrère.

Vedeți dar că această comisiune mixtă nu se cere, cum zice românul, pentru florile cucului, că prin urmare această comisiune mixtă este fondul cestiunei, iar nu numai o cestiune de formă; ea este însăși cestiunea totală, plină și întreagă.

Ei bine, onor. domnul ministru de externe, nu cel de acum, dar cel de mai nainte, v-a citit, mi se pare în Senat, corespondența care a ținut în privința anteproiectului și a comisiunei mixte. În această corespondență domnia sa v-a dat cunoștință de o notă ce guvernul în ziua de 26 februarie (10 martie) 1881 adresă reprezentanților României în străinătate și prin care le zicea — să-mi permită domnul Stătescu a găsi aci o analogie în nota domnului Boerescu și între asigurarea domniei sale de curînd — că toate puterile au primit comisiunea mixtă, tot precum ne zice acum onor. domnul ministru de externe, că toate puterile au primit propunerea Barrère. Să-mi permită domnia sa a cam ezita de a crede aceasta.

Iată ce zicea domnul Boerescu în ziua de 26 februarie (10 martie):

„Toate puterile s-au și rostit în favoarea creațiunei comisiunei mixte și a intrării Austriei în această comisiune". Și apoi nota se încheie zicînd: „Astfel fiind noi am rămîne izolați dacă am stărui în opiniunea emisă în sînul Comisiunei europene de către delegatul nostru. Sîntem dar în plecare [sic!] a adera la rîndul nostru la formarea comisiunei mixte și a reintra așa în acord cu celelalte state.

Dar făcînd această concesiune ne propunem ca scop esclusiv de a face indispensabilă esistența Comisiunei europene și de a asigura prin colaborațiunea sa la afacerile navigațiunei garanția cea mai reală a libertății acestei navigațiuni. Sub aceste condițiuni, *concesiunile noastre* ar fi mai mult de *formă* și prezența ca și colaboratiunea Comisiunei europene ar face imposibilă orice influență absorbantă a unei singure puteri. Acesta este în definitiv motivul rezistenței noastre actuale.

Dacă modificațiuni în acest sens ar fi introduse în concluziunile ultimei circulări a cabinetului din Viena, *aderiunea noastră la regulamentul* de navigațiune, de poliție fluvială și de supraveghere *ar putea fi privită ca dobîndită*".

Binevoiți acum a observa că guvernul austriac prin nota sa din 12/24 august 1880 declară că el făcea toate concesiunile, dar că avea de datorie de a ține cu unghiile *la formarea și la președința comisiunei mixte*, ca constituind însuși fondul cestiunei. Iar domnul ministru de externe al României zicea că primirea comisiunei mixte este *numai o cestiune de formă*.

În adevăr, după domnia sa era o cestiune de formă; însă, în drept, forma de mai multe ori, și în cazul de față neapărat, înghite fondul.

Domnilor, aci e toată greutatea și toată nenorocirea situațiunei ministerului nostru, dacă nu vom avea curagiul printr-o rezoluțiune virilă, bărbătească să scăpăm de dînsa și pe guvern și pe țară. Discuțiunea între guvernul român și între cel austriac era, cum ați văzut, în privința dreptului de apel cerut de guvernul nostru și de votul preponderent cerut de cabinetul din Viena.

Onor. domnul ministru de externe ne mai spune cum că trebuie să ne afirmăm; nu putem veni, ne zice domnia sa, cu negațiuni continue. Trebuie să spunem ceea ce voim. Aceasta domnul ministru ne-o spune, se vede, tocmai spre a ne arăta că mai doi ani noi am uitat de a ne afirma.

În adevăr, domnule ministru, dumneavoastră aveți în prețioasa colecțiune a actelor noastre diplomatice dovada cea mai bună că Europa necontenit ne zicea: Nu vă țineți numai în negațiuni; afirmați-vă, spuneți într-un mod pozitiv ce voiți! Ba erau puteri cari mai ziceau: Recunoaștem că România este statul care are întinderea cea mai mare pe Dunăre, că prin urmare interesele României sînt cele mai în jos. Spuneți-ne dar ce voiți; și după arătările voastre, după propunerile voastre, vă promitem că Europa va cerceta cestiunea.

Ei bine, noi în urma tuturor acestor îndemnuri, unele mai binevoitoare decît altele, noi nu am răspuns nimic, ne-am mărginit de a zice: Nu primim să ieșim din tratate.

Domnul E. Stătescu, ministru de externe: În principii generale ne-am pronunțat.

Dar, onorabile domnule ministru și iubitul meu amic, pentru ce v-ați ținut în principii generali și ați așteptat ca să vină domnul Barrère și să vă ia apa de la moară?

Dar dumneavoastră, care deși venit mai tîrziu totuși reprezentați politica ministerului care de șase ani este în capul țărei, de ce nu ați făcut acum doi ani aceea ce trebuia să faceți? De ce necontenit ați sondat terenul, de ce nu ați spus limpede și curat: Iată ceea ce nu voim, iată ceea ce voim?

Dumneavoastră ieri, o recunosc, ați făcut la Senat ceea ce trebuia să faceți de mult. Ați zis: Nu primim ca în apele noastre să funcționeze impiegați străini, în apele și în porturile noastre nu primim ca alții să facă poliția, să facă administrațiune, să judece și să pronunțe hotărîri; nu primim în Dunărea noastră ca esecutarea regulamentelor să se facă de alții și sentințele să se dea în numele comisiunei sau oricărei alte autorități străine!

Cerem ca toți funcționarii cari fac poliția pe Dunăre să fie numiți de noi; cerem ca acești amploiați să fie plătiți de noi; cerem ca administrațiunea și poliția fluvială să fie făcută de noi; cerem ca conflictele să le hotărîm noi; cerem ca sentințele să se pronunțe de tribunalele noastre și în numele regelui nostru! (*Aplauze*).

Domnul ministru de externe: Unde vedeți deosebirea?

Dar dumneavoastră, iubite fost coleg, ziceți: Ce să facem cu propunerea Barrère? Și adăogați: Nu o putem respinge așa ușor! Vrem să cerem modificări.

O am aci propunerea Barrère. Și mai întîi să vedem geneza acestei păreri, al căria autor este un tînăr foarte inteligent și de mare viitor: domnul Barrère. Negreșit întîi el a căutat să apere interesele țărei sale ca francez, și bine face; dar ca tot francezul eu cred că și domnul Barrère are simpatii pentru români. Să vedem dacă el este atît de vinovat făcînd această propunere cel puțin în ideea sa primordială.

Guvernul nostru era otărît să lupte mai ales spre a se înlătura vocea preponderantă a Austriei în sînul comisiunei mixte, pe care în principiu o primise. Vorba oamenilor noștri de stat era îndreptată în special asupra acestui caz: noi nu voim ca Austria să ne majorizeze. Austria, își ziceau, va avea neapărat alăturea cu dînsa pe delegatul Serbiei și dacă ar avea și votul preponderant prin însăși aceasta România și Bulgaria sînt majorizate; doi contra trei? Ei bine, atunci în mijlocul acestor preocupațiuni veni tînărul diplomat francez și zise: Cred a vă putea împăca eu printr-o propunere care are să vă placă la toți, și Austriei, și dumneavoastră. Nouă ne-a zis: În locul vocei preponderante a Austriei propun să se substituie un delegat luat din sînul Comisiunei europene; acesta, iar nu delegatul austriac, va face majoritatea. Negreșit că această idee nouă trebuia să placă celor cari în comisiunea mixtă se îngrijeau numai de vocea preponderantă. Austriei se zicea: Ce vă pasă de delegatul Comisiunei europene? În sesiunea dintîi va fi delegatul

Alemaniei și în a doua sesiune veți pune pe propriul vostru delegat; și în aceste două sesiuni veți putea cu ușurință a vă aranja toate trebile.

Nu cred eu că guvernul român a aprobat această idee; ferească Dumnezeu! Dar sînt mulți cărora li se părea că această combinațiune este mai bună decît vocea preponderantă. Diplomatul francez era cu atît în drept de a crede că propunerea sa ar putea împăca pe guvernul român văzînd că trecuse doi ani ca nimeni să fi zis un cuvînt în contra comisiunei mixte, afară de obiecțiunea pentru vocea preponderantă. Iată, și-a putut zice domnul Barrère, că cu acest mod am scăpat România de vocea preponderantă a Austriei.

Astfel apoi domnul Barrère a înfățișat propunerea sa guvernului francez și a înfățișat-o ca un mijloc de împăcăciune.

Nu cred a face o indiscrețiune; dar mi-aduc aminte din suvenirile mele diplomatice că cabinetul din Viena de mult stăruia pe lîngă guvernul francez ca el să intervie prin influența sa legitimă pe lîngă guvernul din București ca să-l facă să primească propunerile austriece.

Guvernul francez totdeauna-i riposta: Înțelegeți-vă mai întîi cu Anglia și după aceea voi vedea dacă pot să mă însărcinez cu rolul de mediator.

Eu și astăzi, domnilor, cred că Francia, soldatul lui Dumnezeu, nu va pune subscrierea sa la un act care ar fi o osîndire de moarte a României. (*Aplauze*).

Aceasta este credința mea; cînd dar a primit propunerea Barrère și că aceasta i se înfățișa ca un mijloc de împăciuire a României, ministrul francez a putut foarte bine zice: Să încercăm; și atunci s-au așternut detaliile.

Austria, domnilor, cum v-am spus și altă dată, ține foarte mult la înființarea comisiunei mixte, fie ea primită cu orice modificări; căci această comisiune mixtă nu însemnează nimic mai puțin decît asigurarea pentru dînsa pe Dunăre a unei poziții escepționale și privilegiate pe care o urmărește de la 1858 și care pururea Europa i-a refuzat-o pînă acum; această

comisiune mixtă este însăşi întinderea preponderanţei austro-ungare pînă la Marea Neagră. Spre a ajunge la aceasta aţi văzut că Austria nu s-a mulţumit a avea la Paris pe contele Beust, diplomatul cel mai încercat şi care în privinţa intereselor încredinţate lui atît era de activ, încît nu permitea consilierilor săi de legaţiune să meargă la minister, ci se ducea el singur, el aşa de bătrîn, şi de trei-patru ori pe săptămînă, ca un june de 20 de ani, urca cele trei caturi cari conduc la biurourile Ministerului de Esterne francez; şi a trămis la Paris şi pe contele Wolkenstein, care fusese ales de contele Kalnoki ca ambasador pentru Petersburg şi pe care în loc să-l trimită la postul său l-a trămis la Paris ca să trateze cestiunea. Din aceastea numai vedeţi cîtă importanţă pune Austria, încît pe ambasadorul numit la curtea cea mai importantă pentru Austro-Ungaria a preferit a-l trimite mai întîi la Paris, unde a şezut luni întregi.

În adevăr, contele Wolkenstein a izbutit aşa de bine în misiunea sa, domnilor miniştri, încît vă pot asigura că, dacă aş fi pus în alternativa dureroasă de a alege între propunerea Barrère şi între anteproiectul austriac cu restricţiunile făcute de fostul ministru de externe, eu aş primi de preferinţă comisiunea mixtă; pentru că, dacă mi s-ar propune o moarte dată încet de mulţime de cuţite şi alta care să mă omoare îndată, vă mărturisesc curat că aş primi pe cea din urmă. (*Ilaritate*).

În adevăr, domnilor, comisiunea mixtă cu dreptul de apel este numai o primă instanţă şi ştiţi că mulţi pierd la prima instanţă, dar pot cîştiga la a doua. Dacă însă nu am a doua instanţă şi perd la prima am perdut totul. Aceasta este propunerea Barrère, căci ea esclude, nimiceşte în fapt dreptul de apel.

Acum vin la propunerea Barrère, în amănuntele ei.

Domnilor, domnul ministru de externe ne zice să primim propunerea Barrère, însă cu modificări, dar adaoge: Eu nu cred că se vor primi de Europa modificările propuse de noi.

Domnul ministru de externe: Reproduceţi inesact.

Propunerea Barrère zice așa:

„Comisiunea singură-și va redacta regulamentele interioare... pentru ordinea lucrărilor sale, precum și instrucțiunile speciale către agenții săi, în vederea aplicării regulamentelor etc.

Comisiunea în prima sa sesiune va proceda la numirea agenților desemnați la articolul 5, adică inspector, subinspectori etc". Dar să mergem mai înainte.

„Totuși regulamentul interior și restricțiunile cu un caracter general și regulamentar, precum sînt cele despre care se vorbește în artocilul 9 al actului public de la 2 noiembrie 1865, privitor la navigațiunea de la gurile Dunărei, vor fi întîi comunicate Comisiunei europene și nu vor fi aplicate decît după ce acestă comisiune le va fi găsit conforme cu principiile cari au servit de bază regulamentelor de față."

Cînd citii dintîi acest articol, îmi ziceam: Într-un chip indirect tot ne este dat dreptul de ape. Dar ia să vedem articoiul 9 din actul din 2 noiembrie 1865 la care ne trămite propunerea Barrère.

Ei bine, acest articol esențial nu tratează decît numirea funcționarilor Comisiunii europene, inspectorul navigațiunii, căpitanul de la portul Sulina, care acum după actul adițional votat mai alaltăieri au să se numească de către Comisiunea europeană.

Așadar numai cestiuni cari țin de acest articol sînt supuse apelului la Comisiunea europeană.

Așadar, domnilor, dreptul de apel este numai cu numele, numai o iluzie, afară dacă, bunăoară, comisiunea mixtă, în lipsa delegatului austriac, ar face numirea inspectorului neplăcută acestui delegat.

Domnilor deputați, domnul Vernescu a făcut o analiză mai specială, articol cu articol a propunerii Barrère; dar a uitat un lucru. Această propunere zice: inspectorul va fi numit de comisiunea mixtă, subinspectorii vor fi propuși pe o listă de trei nume de fiecare stat riveran pentru întinderea sa și comisiunea mixtă va alege dintre acești trei. Ei bine, ce păcat originar mai conservă acești subinspectori?

Afară de acel că numele lor ar figura pe o listă propusă de guvernul sîrb, ori bulgar, ori român, zic: ce păcat originar au ei, pentru că odată numiți să nu li se păstreze măcar atributele ce le revin după toate organizațiunile administrative din lume? În adevăr, în odinea ierarhică administrativă noi știm că prefectul atîrnă de ministru, subprefectul de prefect, primarul de suprefect. Ei bine, după propunerea Barrère căpitanii de porturi nu atîrnă de subinspectori pentru că subinspectorii au avut nenorocirea să figureze pe o listă propusă de puterile riverane; căpitanii de porturi atîrnă de inspector...

Domnul ministru de externe: Nu, se poate modifica.

Domnul ministru-mi face întreruperea că această mare, mare prescripțiune se poate modifica!... Dați-mi voie, sînt șase ore și voiesc să las și pe alții să vorbească; prin urmare, nu pot să pun discuțiunea pe un tărîm atît de slab! Mă rădic mai sus! Defiez pe domnul ministru de externe să-mi dovedească dacă în propunerea Barrère există un singur articol, începînd de la 1 și pînă la 12, care să poată fi primit de domnia sa sau dacă toate aceste articole modificîndu-se cum trebuie mai poate rămîne ceva din propunerea Barrère! Ah! Este articolul 12 care zice că comisiunea mixtă-și va avea reședința la Giurgiu. Acest articol, acest singur articol cred că-l vor primi giurgiuvenii. (*Ilaritate.*) Sfătuiesc pe onorabilul meu amic, domnul Iepurescu, deputat de Giurgiu, să-l primească pe acesta. (*Ilaritate.*)

Domnul Iepurescu: Primesc!

Primești ca deputat de Giurgiu, dar nu ca deputat al României.

Domnul Iepurescu: Da. Dar ca deputat al României nu.

Apoi, domnilor, cînd toate aceste articole de sus pînă jos au să fie modificate, va mai rămîne vreun articol la ordinea zilei! Cum vedeți, dumnealui însuși, domnul ministru de externe, cred că a înțeles slăbiciunea tezei domniei sale; și dar să venim cu un contraproiect.

Domnul ministru de externe: Care?

Nu este nimeni între noi, care cunoscînd drepturile şi glasul ţărei, nu este om care, făcînd politică, să nu-l poată face şi chiar expune. Iată, domnule ministru, să vi-l expun şi eu: Regulamentele de poliţie, de navigaţiune, de supraveghere se fac de Comisiunea europeană, unde figurează delegaţii statelor riverane, prin urmare şi al nostru.

Domnul ministru de externe: Cer cuvîntul!

Nu mai cereţi cuvîntul, pînă ce vă voi prezenta contraproiectul meu. Urmez: regulamentele se aplic de guvernul român şi de autorităţile sale, sentinţele se dau de autorităţile române şi se execută în numele regelui, asemenea amploiaţii se numesc de guvernul nostru. Iată în scurt acest contraproiect. Mai adaug că avem şi vasele noastre pentru facerea poliţiei, cum le-am avut şi mai înainte! În adevăr, înainte am avut numai caice, acum avem şi vase de război! Aşadar, nici aici n-avem nevoie de marină străină. Cum aţi zis dumneavoastră chiar, domnule ministru, că şi înainte, în timpul domnitorilor vasali, poliţia pe Dunăre se făcea de noi, atunci mai slab; acum vom face-o într-un chip mai energic. Odată aceasta hotărît, tot noi ne vom ocupa şi de lucrările trebuitoare pe Dunăre pentru a asigura şi înlesni mai bine navigaţiunea. În adevăr, Austria are acum dreptul să strice Porţile de Fer; daca Austria nu le va strica, noi ne vom înţelege cu Serbia, buna noastră vecină; şi cred că ne va fi bună vecină în aceasta, şi cred că vom putea convinge pe Europa la noua conferinţă că cel puţin în mai scurt timp decît Austria vom putea sparge stîncele danubiene aflate între ţărmurile noastre.

Domnul ministru de lucrări publice ne spunea alaltăieri că nu poate să deschidă, fără înţelegere cu Bulgaria, canalul de la Giurgiu, pentru că ameninţă Rusciukul să rămîie fără apă; ei bine, ne vom înţelege cu Bulgaria acolo unde ambele ţărmuri ale Dunărei nu vor fi ale noastre; de la Silistra încolo, amîndouă ţărmurile fiind ale noastre, nu vom avea a ne înţelege decît cu noi. Viu acum a vorbi în privinţa supravegherei. Am văzut că

Congresul de la Berlin nu a voit să primească propunerea baronului Haymerlé ca supravegherea aplicării regulamentelor să fie încredințată unui singur delegat, ci și-a păstrat ea singură acest drept de supraveghere. Ce zice Tratatul de la Berlin? Zice că regulamentele pînă la Porțile de Fier se vor pune în armonie cu acelea cari sînt de la Galați la Marea Neagră. Ei bine, supravegherea și în sus de Galați se va face cum se face în josul Galațului? Comisiunea europeană va numi în fiecare an delegați sau comitete compuse de doi, trei delegați și cînd va constata abateri va trata cu noi în mod diplomatic pentru înlăturarea lor. (*Întreruperi.*)

Dar nu vă place aceasta? Iată pentru ce: pentru că dumneavoastră nu voiți ca să vă puneți în contrazicere, nu zic eu angajamentele luate, dar cuadeziunile slabe, dar în realitate date, precum a afirmat și fostul președinte al consiliului, domnul Dimitrie Brătianu, zicînd cum că notele date de domnul Boerescu au putut să facă pe puteri să crează că sînt oarecari angajamente luate, că sînt adeziuni date la înființarea comisiunei mixte și acum dumneavoastră nu voiți să o rupeți deodată! Ei bine, luați seama că astăzi aveți putință de a vă retrage cuvintele, căci noi vă dezlegăm. (*Aplauze*).

Noi, reprezentațiunea națională, nu voim, nu primim comisiunea mixtă sub orice formă dumneata ai voi s-o botezi! Altfel ne-ai face a crede că în post nu vrei să mănînci rață, căci este carne, dar că mănînci lișiță, căci cum zic preoții catolici este pește. (*Mare ilaritate.*) Ei bine, națiunea nu primește nici rața, nici lișița.

Aș putea vorbi mai multe despre propunerea Barrère, dar cred că v-am arătat destul canavaua contrapropunerei ce ați putea prezenta. Onor. domnul Stătescu este un om de știință, este inteligent. Domnia sa a studiat cestiunea și va înțelege ușor din puținele mele cuvinte că domnia sa cu inteligența domniei sale poate să înfățișeze un contraproiect plin, întreg, ținînd seamă de interesele Europei și de drepturile noastre suverane, asupra țărmurilor și apelor noastre. Însă ni se va putea poate opune:

Dar ce se face cu acea scrisoare care se află la Ministerul de Esterne austriac și care fostul ministru a declarat-o în Senat că a fost un punct de plecare al tratativelor cu cabinetul din Viena? Ce se face? Proverbul român zice: Vodă *va* și Hîncu *ba* ! Țara este Hîncu și Hîncu nu primește. (*Aplauze prelungite.*)

Domnilor, voi sfîrși cum am început. Cînd în ziua de 10 mai acum un an în mod solemn s-a purtat pe stradele Bucureștilor coroana României, acea coroană pe care regele a fost chemat ca să se rostească cum ea să fie și că el a zis să fie făcută din oțelul tunurilor luate la Plevna, și regele și țara au înțeles că în privința drepturilor țării noastre Coroana, adică suveranitatea țării, trebuie să fie apărată cu o politică de oțel, iar nu de cositor. (*Aplauze frenetice.*)

Sînt pericole, au fost pericole pentru țara noastră, cea din urmă a fost cestiunea Basarabiei; n-ați consultat pericolele cînd dumneavoastră ați refuzat a o da de bunăvoie. Refuzînd, am pierdut poate pentru un timp amiciția unei mari puteri.

Aci poate voi fi calificat de rusofil de către jurnalele austriace, cum de mai mult și sînt calificat, cînd voi zice că Rusia de la Petru cel Mare — și are pagine frumoase scrise în istoria noastră, și că dînsa a făcut în multe rînduri mari și sîngeroase sacrificii pentru emanciparea noastră. Noi pentru aceasta îi purtăm recunoștință, dar aceasta nu ne-a oprit și nu a trebuit să ne oprească, cînd a fost vorba de a ni se lua o parte din pămîntul nostru, de a ne face datoria și de a nu-i da de bunăvoie. (*Aplauze*).

Apoi dacă am refuzat să cedăm națiunei aceleia care cu sîngele ei și al nostru ades au covîrșit apa care, cum zicea domnul Lahovari, curge pe Dunăre, cum se poate crede că acum noi putem de bunăvoie a da chiar Dunărea? Să refuzăm dar. Și tocmai refuzînd vom arăta lumei că regatul român nu poate primi să devie instrumentul nici al preponderenței rusești, nici al preponderenței austriace. (*Aplauze.*)

La gurile Dunărei nu putem să primim decît preponderența europeană pentru că numai așa această preponderență va putea fi

și preponderență română; și Dunărea fiind europeană, va putea rămîne și românească. (*Aplauze.*)

Domnilor, sfîrșesc adăogînd un singur cuvînt. Cei ce merg la biserică și ascultă sfînta leturghie aud pe preot rădicînd glasul și zicînd: *Sursum corda*, sus să avem inima. Cu inima sus dar să tratăm această cestiune! (*Aplauze entuziaste și îndelung repețite.*)

18

[INTERPELAȚIUNEA PRIVITOARE LA EXPULZAREA ROMÂNILOR DE PESTE CARPAȚI] *

Domnilor deputati, cînd în una din ședințele trecute, după înțelegerea ce am avut cu domnul ministru președinte pentru amînarea interpelărei mele, am avut onoare a vă zice că această interpelare privea o cauză de naționalitate și de umanitate, am omis a vă spune că ea privea și cauza legalității. Aceasta o fac astăzi.

Și din început, domnilor, declar că cauza de legalitate și de umanitate privește special pe guvernul țărei mele, iar interpelarea mea ca cestiune de naționalitate se adresează și aci, și la Budapesta; ea se adresează și guvernului român și națiunei române, și guvernului maghiar și națiunei maghiare.

Unii din dumneavoastră se vor mira, poate, că eu de la tribuna țărei mele adresez o interpelare unui guvern străin; dar, domnilor, de atîtea ori în Parlamentul din Budapesta s-au tratat nu numai cestiuni privitoare în special pe România, dar și însuși cauza românismului în general. Prin urmare, avem și noi dreptul și datoria să tratăm o dată în Parlamentul din București, față în față cu vecinii noștri, cauza românismului.

Spre a accentua din început spiritul în care înțeleg a dezvolta interpelațiunea mea, declar că sînt om de ordine și de autoritate;

* Ședința din 11 februarie 1886.

de mai multe ori ministru al afacerilor străine și președinte de consiliu al țărei mele, înțeleg importanța și datoria pentru fiecare stat de a fi în bune relațiuni cu celelalte state și mai ales cu vecinii săi. Asemenea recunosc că este o lege internațională pe care toate națiunile trebuie să o respecte, aceea de a nu deveni un focar de dezordini și de comploturi cu scop de a produce răscoala în celelalte state. Prin urmare, de mai înainte declar că osîndesc cu desăvîrșire orice încercări de agitațiuni și de răzvrătiri în contra Ungariei uneltite în România, fie de români născuți în țara mea, ori de români născuți afară de hotarele noastre, în genere fie de străini, fie chiar de români! Recunosc pentru guvernul român dreptul și datoria pentru a preveni și a pedepsi orice mișcări revoluționare în contra statelor străine cu cari sîntem în pace! Singura deosebire între mine și banca ministerială este pentru modul de înfrînare al acestor uneltiri criminale.

Vecinii noștri de peste Carpați nu-mi vor voi rău că eu mă adresez la dumnealor, guvern și națiune maghiară. Mai mult decît oricare din oamenii de stat mari și mici în acestă țară, eu am nu numai dreptul, dar am și datoria de a le adresa această interpelare.

Niciodată n-am predicat răzvrătirea; niciodată n-am provocat cearta între români și între unguri; niciodată nu m-am amestecat în certele din lăuntru ale acestor două națiuni, care în interesul lor reciproc ar trebui să trăiască alăturea una de alta în cea mai bună înțelegere. Și merg mai departe, declarînd că nici direct, nici indirect, am făcut sau fac parte din iredentismul român; pentru că nu recunosc țărei mele România dreptul de a revendica stăpînirea Transilvaniei, precum asemenea nu recunosc Ungariei cel mai mic drept asupra României. Eu nu aparțin dacoromânismului decît ca istoric și nu ca om politic! Ca român însă, și mai ales ca om politic, prin trecutul meu, prin faptele mele privitoare la cauza ungară, cînd această cauză era persecutată și pot zice chiar perdută, am dreptul și datoria de a adresa de la tribuna țărei mele această interpelare guvernului din

Budapesta și poporului maghiar și mai ales oamenilor de stat cari sînt astăzi în capul afacerilor Ungariei; pentru că eu i-am ajutat, pentru că eu i-am sprijinit cînd ei erau fugari, cînd ei în exil lucrau pentru renașterea Ungariei; pentru că eu ca prim-ministru al aceluia căruia ziua de astăzi, 11 februarie, readuce aminte nedreapta cădere, împreună lucrat-am la încheierea convențiunilor dintre domnul Cuza și dintre capii guvernului național ungar care regulau relațiunile între România și Ungaria privitoare la Transilvania îndeosebi.

Prin urmare, nu pot crede că exilații de odinioară, astăzi ajunși la putere, vor scuipa asupra iscăliturei lor din 1859 și 1860, adică vor lipsi lealității maghiare.

Domnilor, la 1868 pentru întîiași dată m-am oprit cîteva zile în Budapesta. Om politic, am ținut să vizitez Parlamentul Ungariei. Așezîndu-mă într-o loje și aruncîndu-mi ochii asupra incintei Camerei în care erau deputații, am recunoscut mai mulți din aceia pe cari în 1859 și 1860 i-am fost scăpat de streang, ori cel puțin de pușcăriile regimului reacționar din Viena, care atunci era întins peste toată Ungaria! Între aceștia am recunoscut mai ales doi dintre emigranții ungari, pe cari și onor. domn Nicu Catargiu și alți vechi cetățeni bătrîni din Galați trebuie să-i cunoască, cel puțin de nume. Erau Berzenczy, comitele secuilor din timpul lui Kossuth, și deputatul Vidasz!

Domnilor, eram prim-ministru al Moldovei în anul 1860. Rezbelul se pregătea, ba chiar era în izbucnire între Francia, Italia și Austria. Într-o zi intră la mine ușierul și-mi spune că doi unguri voiau să-mi vorbească. Era în luna lui decembrie pe un ger grozav. Se deschide ușa și văd intrînd doi unguri, unul de o statură înaltă și celălalt mai mic. Ei tremurau de frig, pentru că nu aveau pe dînșii decît o mantilă de postav subțire. Erau cei menționați mai sus: Berzenczy și Vidasz; i-am întrebat ce doreau de la mine și-mi răspunseră că veneau ca fugari de la Galați, pentru că prefectul de acolo, Alexandru Cantacuzino, cunoscut în general sub numele de cneaz, din ordinul primit de la vodă Cuza voia să-i dea pe mîna consulatului austro-ungar. I-am

ascultat cu interes și cu compătimire, cum în Țara Românească s-au ascultat pururea glasu[1] exilaților, i-am asigurat că în ei ospitalitatea românească nu va fi lovită și, în fine, i-am invitat să stea, să primească ceaiul meu spre a se încălzi; apoi le-am dat trăsura mea, le-am pus la dispoziție din blănile mele în contra frigului și le-am dat un *sauf-conduit*, prin care ordonam tutulor autorităților publice ale țării de a le învoi șederea în România, amenințînd pe acei ce ar cuteza să asculte alte ordine afară de ale mele, ministru constituțional și prin urmare răspunzător pentru paza țării și îndeosebi al marei legi a ospitalității române, arătînd că acei cari vor contraveni actului de *sauf-conduit* vor fi pedepsiți, ca pentru înaltă trădare comisă contra țării. (*Aplauze*).

Cînd dar fui zărit în Parlamentul ungar, Berzenczy și Vidasz, urmați de un mare număr de deputați, intrară în loja mea, felicitîndu-mă de buna mea venire și arătînd colegilor lor purtarea mea din 1860! Berzenczy-mi adaugă că el poartă încă *sauf-conduit*-ul meu ca una din hîrtiile sale cele mai preționase.

Deputatul Vidasz și-a arătat recunoștința sa pentru ospitalitatea și protecțiunea ce a primit în România într-un chip mai practic. El la orice ocaziune s-a arătat simpatic cauzei române. Lucru rar, domnilor, din partea unui maghiar, cînd vedem astăzi dușmănia care insuflă pe mai toți maghiarii în contra tutulor naționalităților nemaghiare din coprinsul țărilor aparținînd Sfîntului Ștefan.

Mai am și alt drept și altă datorie de a mă adresa către guvernul și către națiunea maghiară. V-am spus că în 1860 rezbelul între Francia și Italia și între Austria era la ușă. Patrioții unguri, și cei din năuntru și cei exilați, vedeau în acest rezbel emanciparea Ungariei. Cuza vodă și guvernele lui din București și din Iași ajutară mult mișcărei ungurești. Afară de tabăra de la Florești[1] care deturnă de pe cîmpul de bătaie o armată întreagă austriacă, Cuza vodă primi să lase a se introduce

[1] În aprilie 1859, principele Cuza, spre a preveni un atac din partea Austriei, a concentrat 12 000 de soldați în tabăra de la Florești.

în România însemnate transpoarte de arme destinate mișcării revoluționare din Ungaria. Ca ministru al lui vodă Cuza am participat la învoirea dată pentru intrarea acestor arme. Întîiul transport era de 30 000 puști, al doilea transport era și mai mare! Erau și tunuri date de Napoleon și de Victor Emanuel. Însă ungurii însărcinați cu aducerea lor au fost indiscreți; astfel Rusia, Anglia, Turcia și mai ales Austria aflară despre al doilea transport sosit în Galați.

Un vapor de rezbel austriac și alte vapoare turcești se puseră între țărmul nostru și între corăbiile de sub drapelul italian care veniseră cu armele și opriră descărcarea lor.

Cu toate cererile, am refuzat de a preda aceste arme. Numai după solemna promisiune dată sub parola de onoare de sir Henri Bulver, ambasadorul Marei Britanii la Constantinopol, că armele se vor înapoia în porturile Italiei de unde plecaseră, vodă Cuza și guvernul său consimțiră la înapoierea lor.

Însă sir Henri Bulver nu se ținu de cuvînt; armele fură predate Turciei, care în adevăr consimți în fine, deși tîrziu, a le înapoia Italiei.

În fața lipsei de cuvînt al ambasadorului englez, vodă Cuza nu tăcu. El protestă formal. Atunci sir Henri Bulver se recunoscu greșit, dar adăogi aceste cuvinte către agentul nostru din Constantinopol, nemuritorul Costache Negri, cuvinte pe cari națiunile cele mici nu trebuie să le uite niciodată în fața promisiunilor celor mari: „Da! Am lipsit angajamentului luat, dar aceasta am făcut-o din ordinul guvernului meu; prin urmare, dacă vodă Cuza este ofensat prin neținerea cuvîntului meu, să declare rezbel Maiestății sale britanice". Aceste spuse ale mele constituie o pagină a istoriei noastre și din care voi deduce concluziunile ce-mi sînt necesare în interpelarea mea.

Tot în același timp președintele guvernului național ungar, Kossuth, marele Prometeu al Ungariei, trata cu Cavur pentru formarea unei legiuni cît de numeroasă de unguri care să coopereze cu armata italiană în contra Austriei, pe lîngă însuși revoluționarea Ungariei și Transilvaniei.

Avizat de acestea, guvernul Austriei-şi închise ermetic graniţele prin un îndoit cordon, pentru a opri emigrarea maghiarilor tineri cari voiau a se înrola în legiunea ungară. Singura frontieră prin care se putea străbate, cu toate măsurile luate de autorităţile austriace, era frontiera de pe Carpaţi, faţă cu România.

În adevăr, pe lîngă greutatea de a păzi o frontieră atît de întinsă şi de variată, pe lîngă simpatiele ce cauza ungară avea în România, apoi patrioţilor unguri mai le veneau în ajutor însuşi autorităţile vamale şi militare de graniţe, cari, deşi supuse guvernului austriac, totuşi erau în cea mai mare parte compuse din maghiari; şi însuşi aceştia conduceau pe junii emigraţi pînă la fruntariele române, arătîndu-le căile şi păzindu-i în contra orice pericole pînă la intrarea în România. Astfel numai în Moldova au fost intrat peste 4 000 de unguri.

Agentul Austriei din Iaşi, baronul Goedel de Lanoy, mi-a adresat atunci, după multe conversaţiuni verbale, o notă ameninţătoare, făcîndu-ne răspunzători pentru că autorităţile noastre luau din mîna autorităţilor austriace pe tinerii maghiari şi le dau ospitalitate în România.

Pentru istorie, domnilor, vă voi spune că acea notă poartă data de 7/19 octombrie 1860. O a doua notă cu data 21 noiembrie (3 decembrie) făcea pe guvernul român răspunzător şi pentru intrarea armelor franceze şi italiene în România. Şi în sfîrşit a treia notă cu data 26 noiembrie (8 decembrie) repetă pe celelalte. Tot pentru istorie, domnilor mei, nu pentru a mă lăuda, vă voi spune răspunsul ministerului din Iaşi la aceste ameninţări.

Guvernul slab al Moldovei a răspuns că, departe de a se face răspunzător de intrarea ungurilor în ţară, cari ne silea pe noi să facem enorme cheltuieli pentru întărirea fruntarielor române, pentru sporirea numărului agenţilor poliţieneşti prin oraşe, noi făceam răspunzătoare pe autorităţile austriace, cari înlesneau emigrarea ungurilor şi ne sileau la cheltuieli ce nu trebuia să ne privească, ca nefăcute în interesul nostru. Nota mea se află

tipărită în analele diplomatice din anul 1860 sau 1861, nu-mi aduc aminte.

Văzînd Austria că nu putea dobîndi nimic de la guvernul român, s-a adresat la alte puteri; și în curînd ne-am văzut asediați de note din toate părțile și mai ales de la puterile Nordului, amenințînd România chiar cu ocupațiune dacă vom cuteza a înlesni răscularea Ungariei și Transilvaniei, prin simpla învoire a patrioților unguri de a se concentra în România. Ministerul din București, care a urmat ministerului Golescu-Brătianu, nu avu curajul de a rezista. El începu a izgoni pe tinerii unguri, parte înapoi peste Carpați, parte peste Dunăre, parte a-i da chiar în mîna autorităților vamale austriace.

Domnul Cuza amenințat, îngrijat de pericolul ocupării țării și găsind rezistență în ministerul meu, s-a adresat cu ordin la prefecți. Acel din Galați, cît p-aci era să dea 20 tineri pe mîna consulatului austriac.

Iar am aflat la timp și iar am oprit această călcare a ospitalității.

Acestea nu sînt lucruri născocite; sînt toate de notorietate publică; sînt cunoscute însuși ungurilor de pe timpul din 1860 și sînt mărturisite de însuși marele patriot maghiar Kossuth în memoriele sale.

Atuncea vodă Cuza a venit din București în Iași ca să doboare împotrivirea mea sau la caz contrariu să-și schimbe ministerul. Se arestase și se dase în judecată mitropolitul[2] pentru mituirea patrahirului [sic!] și recurgere la străini; Camera vrea numaidecît să sechestreze averea lui Vogoride[3], spre a se

---

2 Sofronie Miclescu a fost mitropolit al Moldovei între 1851 și 1860. Ca președinte al Adunării a căutat să-i înlăture pe unioniști și a făcut să fie contestate multe mandate ale acestora. A acceptat să colaboreze cu Rusia. Pentru atitudinea sa prea puțin patriotică a fost depus și trimis în surghiun la mînăstirea Slatina.

3 Nicolae Vogoridi a fost caimacam al Moldovei în 1857. În timpul administrației sale s-au comis nenumărate abuzuri. A fost înlăturat din cauza măsluirii alegerilor pentru adunarea ad-hoc, la cererea reprezentanților Franței și Angliei la Constantinopol.

imita ceea ce se făcuse în Țara Românească, unde se sechestrase averea lui Știrbei sau a lui Alexandru Ghica, nu-mi aduc bine aminte. Eu m-am împotrivit acestui sechestru votat de Cameră, cu un vot de majoritate. Toate acestea au servit de pretext demisionării mele. În fapt însă, retragerea mea de la guvern a fost concursul ce am dat cauzei ungare în tot timpul cît am stat la putere. La Bacău, Roman și Galați, acolo se concentrează[4] cu deosebire ungurii, acolo, ei se pregăteau pînă la dezghețul Dunării pentru formarea legiunei. Mulți din ei fiind fără mijloace, le afectasem cîte un franc pe zi fiecăruia. Aceasta s-a găsit rău; și pe lîngă cele de mai sus mi se impută și aceste cheltuieli făcute cu ungurii și mă hotărîi să-mi dau demisiunea.

Iată, domnilor, ce zice Klapka, care era în Iași venit spre a încheia cu vodă Cuza o nouă convenție; iată ce zice el în raportul său către Kossuth, raport care poartă data din 16 februarie 1861.

„În principate afacerea noastră din nou a luat o turnură nefavorabilă. Ministerul Kogălniceanu a fost silit să se retragă de la putere făcînd loc unui minister unde figurează Hurmuzachi, care e cunoscut îndeobște ca un partizan al Austriei și care a fost totdeauna pe față în contra ministerului dinainte, care da nenorociților maghiari adunați în valea Siretului cîte trei lei vechi ajutor pe zi". Prin urmare, domnilor, vedeți, că eu am dreptul să mă pun în fața națiunei maghiare ca partizan al ei. Domniile voastre poate veți vedea în purtarea mea o politică antiromânească, căci veți zice: Cum se poate ca un ministru român să fi fost partizan ungurilor, mai ales în apropiere de anul 1848! Dați-mi voie să vă spun și să vă arăt ce fel de partizan al ungurilor am fost și sînt. Am fost partizanul lor, domnilor, tocmai pentru ca să fac să rămînă Transilvania cum a făcut-o Dumnezeu și cum a recunoscut-o însuși marele rege al Ungariei, Sfîntul Ștefan, că trebuie să fie: o țară poliglotă, o țară care să fie trăsătura de unire între națiunea maghiară și între națiunea română.

4 Citește: concentraseră!

Pentru români, Transilvania este leagănul naționalității noastre, este baștina, este matca din care au ieșit roiurile române cari, trecînd dincoa de Carpați, au fundat statul lui Radu Negru și al lui Bogdan Dragoș, astăzi regatul liber și independent al României, dar care are în dosul ei drept zid de apărare naționalitatea română de peste Carpați, naționalitate care, dacă se va extermina în Transilvania, se va compromite și în România. (*Aplauze.*)

Domnilor, cum v-am spus, nu puteau ungurii să ia parte la luptă alături cu armata italiană decît trecînd prin România, fiindcă numai prin frontiera d-a lungul Carpaților putea să se întrețină o comunicațiune ușoară între patrioții maghiari din afară și din întru, fiindcă numai prin sprijinul guvernului român putea să se înlesnească izbucnirea revoluțiunei ungare.

Alexandru Cuza vodă primi a se înțelege cu ungurii în această privință, însă ca condițiune *sine qua non* el puse înțelegerea pentru asigurarea existenței și drepturilor naționalității române în Transilvania. Aceasta a fost întîia și ultima condițiune a ministerului din Moldova, căci acolo s-a tratat mai mult încheierea convențiunilor între România și între guvernatorul Ungariei, titlu ce păstra Kossuth și după retragerea sa de la putere.

În Țara Românească tratările s-au condus, pe cît știu, în de-afară de schimbările dese ale ministerului, direct de vodă Cuza prin mijlocirea domnului Ion Bălăceanu, acreditat lîngă marele ministru al Italiei, Cavur. În Moldova afacerea s-a tratat cu Klapka și Teleki și prin corespondență chiar cu Kossuth.

Eu, domnilor, nu dezesper că odată au să iasă la iveală actele diplomatice[5] ale lui vodă Cuza, sustrase Arhivelor statului de la 1866; atunci se va vedea că, cu toate greșelile sale, acest domn a avut o inimă care simțea românește, o inteligență și o voință lucrînd românește.

[5] Arhiva Cuza se află la Biblioteca Academiei Române și e în curs de publicare.

Daţi-mi voie, domnilor, să vă dau pe scurt citire de convenţiunile încheiate în acel timp cu patrioţii unguri. Aceasta o fac mulţumită lui Kossuth, carele deşi după ce au trecut nevoile, după ce statul ungar şi-a redobîndit individualitatea patriei, şi-a schimbat opiniunea şi a redevenit duşmanul românilor, cu toate acestea totuşi a publicat tustrele convenţiuni încheiate cu Cuza vodă.

Iată întîia convenţiune încheiată cu Cuza vodă de către generalul Klapka, în mai 1859.

„Domnul Cuza învoieşte patrioţilor unguri de a forma depozite de arme în valea Siretului, la Bacău, la Roman sau în alte locuri mai apropiate de graniţa transilvană, precum Ocna şi Piatra. Principele va cere de la imperatorul francezilor 30 000 puşti, din cari 10 000 bucăţi vor fi menite pentru armata moldo-română, iar 20 000 vor fi puse la dispoziţiunea capilor insurgenţilor unguri şi ardeleni.

De altă parte generalul Klapka va dezvolta cea mai mare activitate în Paris şi în Londra, pentru ca atît armele cu trebuincioasa pulbere, precum şi toate celelalte obiecte de echipament trebuitoare trupelor române şi ungare să poată neîntîrziat a fi transportate pe cîmpul de rezbel. El va lucra asemenea ca să înroleze în Paris sau şi aiurea un personal medical îndestulător, precum şi de a găsi cîţiva ofiţeri de geniu şi de artilerie spre a se putea organiza aceste două arme speciale în principate".

Iată extracte mai caracteristice din a doua convenţiune încheiată tot cu Klapka:

„Pentru succesul insurecţiunei ungureşti este de mare importanţă ca naţionalităţile ungară, română şi serbă cari locuiesc în Ungaria să renunţe la orice spirit de partid, la orice idei de secesiune şi la toate duşmăniile cari au produs atîta rău în anii 1848 şi 1849.

Naţiunea ungară este de mai nainte convinsă că simpatiile patrioţilor români îi sînt asigurate, şi în Paris se aşteaptă de la guvernul principatelor că acesta, povăţuit de propriul său

interes, se va folosi de influenţa sa asupra conaţionalilor săi ce locuiesc în Ungaria şi Transilvania spre a aduce împăcărea dorită.

De altă parte, patrioţii unguri vor publica deodată cu începerea rezbelului următoarele principii, cari sînt a se scoate din Constituţiunea lor:

1. Uitarea tutulor dezbinărilor vechi şi deplina împăcare între sîrbi, români şi unguri.

2. Drept egal şi libertate egală pentru toţi cetăţenii Ungariei, fără osebire de neam şi de confesiune.

3. *Autonomia comunei şi a comitatului. Populaţiunea localităţilor locuite de cetăţeni de deosebite limbi va statornici limba administraţiunei pe cale amicală.*

4. *În afacerile bisericeşti şi de instrucţiune, deplină neatîrnare pentru deosebitele confesiuni şi naţionalităţi.*

5. *Trupele sîrbeşti şi române vor fi organizate îndeosebi şi vor fi comandate în limbile sîrbească şi românească. Pentru obţinerea deosebitelor posturi fiecare în armată va avea acelaşi drept.*

6. *După finitul rezbelului, se va convoca în Transilvania o Adunare care va avea a se rosti asupra unităţei administrative a acestei ţări cu Ungaria şi, în caz ca majoritatea să hotărască ca Transilvania în privinţa administrativă să păstreze şi în viitor poziţiunea sa de sine stătătoare de mai nainte, nu se va face împotrivire acestei hotăriri.*

7. Principiul fraternităţei trebuie să ne povăţuiască în toate. Numai această frăţie ne poate pe toţi conduce la scopul pe care ne silim de a-l ajunge. Şi acest scop este confederaţiunea a tustrelelor state dunărene: Ungaria, Serbia şi România".

Nu vă voi osteni, domnilor, cu citirea întregilor acte preţioase publicate de însuşi Kossuth. Mă voi mărgini a zice că a doua convenţiune noi o primim ca actul de legăminte încheiat între Ungaria şi România. Acest act ne dă nouă, românilor din România, dreptul de a zice şi noi un cuvînt în afacerile fraţilor noştri români de peste Carpaţi şi de a cere sînta păzire a celor

stipulate în anii 1859 și 1860! Însă ni se va putea întîmpina că împrejurările de pe atunci schimbate sînt și că, prin urmare, căzute sînt și promisiunile și legămintele de atunci.

Ei bine, domnilor, întreb oamenii noștri, patrioții inteligenți și mai ales oamenii de stat, numai la nenorocire trebuie să-și ție cuvîntul dat? Eu socotesc că, tocmai pentru că patrioții unguri au ajuns la țelul sforțărilor lor, ei trebuie să facă onoare angajamentelor lor luate în timpul restriștei. Au fost unii oameni cari, mustrați de cuget, au ținut, dacă nu în tot, măcar în parte vechile lor legăminte; acestor oameni românii datoresc ceea ce în Ungaria se numește *legea naționalităților*[6].

Ei bine, și această lege cum se păzește? Mai deunăzi, în Parlamentul ungar, domnul Babeș, omul cel mai pacinic și mai moderat dintre românii din Parlament, ca să poată să facă pe majoritate să asculte glasul său și din nenorocire pe majoritatea care se revoltă numai cînd aude cuvîntul de *român*, el a trebuit să spună mai întîi că copiii lui vorbesc ungurește mai bine decît românește, ceea ce între românii de peste Carpați a provocat în contră-i o mare furtună, tratîndu-se acest cuvînt de crimă în contra națiunei, cînd bietul om a zis aceste cuvinte numai ca să poată fi ascultat. Astfel domnul Babeș a putut spune în față guvernului și Parlamentului că, din legea naționalităților atît de trîmbițată, astăzi n-a mai rămas o linie păzită, sfîrșind a zice că lucrurile au mers atît de departe încît în țările supuse coroanei Sfîntului Ștefan de către maghiari se numește patriot numai acela care s-a lepădat de naționalitatea sa. Și cînd la finitul vorbirei lui Babeș deputații unguri Szylagyi și Albert Apponyi au întîmpinat că din fericire nu *masele poporațiunei* române vin neîncetat cu plîngeri, ci *numai unii agitatori* , iată ce blîndul, moderatul și cumpătatul Babeș a răspuns nobililor săi adversari: „Fericiți în fine că avem în patrie astfel de mase (gloate), din care se nasc astfel de *agitatori*, cari aici se prezintă cu curajul convicțiunei lor; aceasta dovedește că în acele mase există putere

6 Legea naționalităților a fost promulgată în 1868 și prevedea că în Transilvania există o singură națiune, cea maghiară.

de viață, *prin care vom avea un viitor*. Iar dacă vorba ar fi de vocea maselor, apoi aceea știm cum sună — *din lumea lui Horea*, dacă-mi poate fi permis a rosti acest cuvînt. Pînă atunci, pînă cînd noi vorbim așa cum vorbim, pînă atunci gloatele nu vor vorbi în acel înțeles".

O furtună completă de pe toate băncile izbucnește obicinuit la cuvintele oricărui deputat român sau sîrb cînd are curajul de a cere respectarea drepturilor naționalităților nemaghiare. Așa a fost și cu ocaziunea discursului lui Babeș. Dar aceste furtuni au fost și mai mari cînd Ludovic Mocsáry, șeful stîngei extreme, partizanul credincios al lui Kossuth, unul între toți ungurii, corbul alb între unguri, cum îl califică „Gazeta Transilvanici", a cutezat în Parlament să ia apărarea naționalităților nemaghiare.

Acest patriot luminat, acest adevărat bărbat de stat cu vederi largi și prevăzătoare, încă în Dieta din 1879 a avut curajul să spună verde în ochii ministrului președinte Tisza că rău făcea de prigonea naționalitățile nemaghiare, că mari pericole pregătea pentru Ungaria politica sa oarbă și violența de a maghiariza toată suflarea omenească din Ungaria și că trebuie să se recunoască de toți că *Ungaria este un stat poliglot*.

De atunci și pînă astăzi Mocsáry a protestat necontenit în contra violențelor ungurești, în contra silnicei maghiarizări a școalelor românești; și în discuțiunea ce de curînd a urmat în sînul Parlamentului din Budapesta asupra bugetului cultelor și instrucțiunei publice, el sus și tare a zis miniștrilor și legislatorilor maghiari următoarele cuvinte pline de înțelepciune:

„Inima-mi saltă de bucurie, zice el, văzînd ce progrese mari am făcut pe terenul instrucțiunei publice; și nu pot decît să doresc din suflet înaintarea și înflorirea cît mai mare a culturei maghiare; *o profundă îngrijire însă mă cuprinde cînd trebuie să văd că tot ceea ce se face se face numai pentru cultura maghiară, iar nimic pentru cultura cetățenilor nemaghiari*!"

Și, cînd șoviniștii maghiari amenințau naționalitățile nemaghiare de a li se ridica drepturile asigurate prin legea naționalităților — drepturi cari în fapt sînt toate oborîte — același

Mocsáry aruncă în obrazul pretinşilor liberali şi constituţionali maghiari aceste cuvinte: „Nu este nimic mai uşor decît să găsim pretexte ca să revocăm aşa-numitele drepturi din legea de naţionalităţi, nimic mai uşor decît ca să imputăm naţionalităţilor că abuzează de aceste drepturi".

Şi apoi bărbatul cu înalte vederi îşi încheie argumentaţiunea prin următoarele cuvinte zdrobitoare:

„Unde am ajunge cu ameninţările domnului Szylagyi? Dacă unii abuzează de drepturi, aceasta nu poate servi de pretext ca ele să se nimicească... şi, dacă voim să împiedicăm ca aspiraţiunile naţionalităţilor să se manifeste pe faţă, atunci nu este destul să ştergem legea de naţionalităţi, *ci trebuie să mergem şi mai departe*. Vedeţi însă ca nu cumva, suprimînd simptomele aspiraţiunilor naţionale ce se arată pe faţă, *să faceţi din aspiraţiuni-conspiraţiuni*!"

Nu eu, nu un român de peste Carpaţi, ci un patriot ungur, un partizan al lui Kossuth ne spune aceste cuvinte, ne arată rezbelul de moarte ce ministerul şi Parlamentul din Budapesta fac naţionalităţei române, încercîndu-se de a o nimici în însuşi focarul ei intelectual: în şcoală.

Dar să mergem mai departe.

În adunarea, în congregaţiunea comitatului din Braşov, ţinută în 17 decembrie trecut, a venit în dezbatere proclamaţiunea Iridentei române, care a servit de pretext dispărării acelor şase români. S-a sculat avocatul român Lengeru şi a tratat această cestiune: *românii iridenţi*, deoarece vicecomitele a fost pus-o pe tapet; el a întrebat pe vicecomitele despre somaţiunea ce s-a făcut pentru a se strînge toate exemplarele proclamaţiunei din Bucureşti, de ce nu s-a făcut şi în limba românească? Vicecomitele a răspuns că era de prisos, fiindcă proclamaţiunea Iridentei, mulţămită prudenţei cetăţenilor, n-a avut urmări.

Atuncea avocatul Lengeru în faţa delegatului guvernului a răspuns următoarele:

„Românii sînt destul de inteligenţi pentru a nu lupta pentru principiele Iridentei; noi sîntem aderenţi fideli ai politicei

naționale; vom rămîne și pe viitor și totdeauna, dar pentru aceea nu vom uita niciclnd că sîntem fii ai patriei aceste, al cărei bine îl vom avea totdeauna înaintea ochilor. Eu nu neg că românii au ceva comun cu Iridenta: *nemulțumirea. (Deputatul dietal Immrich:* Așa este!). Administrațiunea e rea, autoritățile nu respectă legea; legea pentru naționalități nu se observă. (*Immrich:* Așa este!)". Lengeru, cu toate întîmpinările reprezentantului guvernului, a continuat enumerînd plîngerile naționalităților; numai dacă se vor satisface aceste plîngeri, vor fi și naționalitățile mulțumite. El a accentuat că guvernul numește comiți supremi cari nu cunosc limba poporului; justiția nu este destul de nepărtinitoare; cu un român nu se ia protocol în limba română; avocatul român nu poate vorbi în sala tribunalului românește etc.

Ei, domnilor, acestea toate se spun în Parlamentul ungar, acestea se spun în congregațiunea comitatului din Brașov, acestea le spun ziarele, acestea le spune poporul întreg al românilor de peste Carpați.

Să vedem, domnilor, dacă acestea erau la 1848, la 1859 și 1860 ideile oamenilor de stat, promisiunile patrioților unguri, cari astăzi ocîrmuiesc Ungaria, dacă acestea erau ideile însuși ale lui Kossuth.

Iată, domnilor, ce gîndea și ce mărturisea Kossuth cînd se pregătea a reintra în Ungaria, cu mîna înarmată cu ajutorul românilor; aflăm aceste în memoriele sale.

Instrucțiunile date de Kossuth ca președintele guvernului provizoriu, de la Klapka și Teleki, ca membri ai acestui guvern, și comunicate agenților pregătitori revoluțiunei, coprind următorul period:

„Noi avem încă a chema luarea-aminte a dumneavoastră asupra unei cestiuni foarte importante: relațiunile noastre către naționalitățile străine. Siliți-vă a cerceta simțămintele și dorințele românilor și sașilor, precum și ale sîrbilor și croaților. Pentru acest finit, adresați-vă la cei mai influenți reprezentanți ai acestor naționalități. În timp ce pe de o parte-i veți asigura că

noi, pe baza integrității teritoriului unguresc și a legilor din 1848, sîntem gata de a face toate concesiunile ce le poate cere un frate de la frate-său, invitați-i pe de altă parte de a aduce cele mai drepte dorințe ale lor la cunoștința noastră, de se poate prin oameni de ai lor înadins trimiși aici. Dacă noi într-aceste privim legile din 1848 ca punct de plecare, *noi sîntem departe de a păstra neschimbate aceste legi*; din contra, noi voim a lărgi și întinde principiele coprinse în ele, astfel că toate interesele, precum cele naționale așa și cele confesionale, sub protecțiunea Constituțiunei ungurești, să găsească deplina lor îndestulare. Ca povață să vă serveze alăturatul proiect al Constituțiunei, pe care subscrisul președinte l-a lucrat și a căreia principii fundamentale noi cu toții le aprobăm.

(*Subscrișî*) Ludovic Kossuth președinte, G. Klapka, L. Teleki".

Iată acum și extractul Constituțiunei proiectate, privitor mai ales la cestiunea naționalităților:

„Precum religiunea, asemenea și naționalitatea este de interes social. Statul, ca asemenea, nu are nimic comun nici cu una, nici cu alta. Fiindcă Constituțiunea asigurează dreptul de întrunire, *cetățenii sînt liberi de a se asocia pentru ocrotirea și dezvoltarea intereselor lor naționale*, precum și altele și de a convoca adunări în comune, comitate sau în toată țara ... Ei pot ține adunări și lua hotărîri, dar numai în marginile Constituțiunei și ale legilor, și statul nu poate nimic pretinde decît ca adunările să fie publice. Acest principiu-și va avea aplicațiunea atît către naționalitatea maghiară, cît și către celelalte naționalități; nici una nu va avea un privilegiu deosebit și guvernul nu va protege pe nici una în paguba celorlalte. *Întrucît însă guvernul, Parlamentul, comitatul, comuna au nevoie de o limbă oficială, acest principiu se va aplica astfel ca pretutindeni*: majoritatea hotărăște în care limbă să se trateze afacerile publice, făcă a se jicni drepturile minorității. Dacă, de exemplu, o adunare comitatensă otărăște pentru anul curgător ca limbă oficială limba română, slavă, sîrbă, germană, ungară,

atunci cetățenii de alt neam au dreptul, în limba lor proprie, nu numai de a da petițiuni, de a trata procese, dar încă și de a vorbi în adunări. Guvernul însă, în caz cînd comitatul către care adresează un ordin a adoptat o altă limbă, ca limbă oficială, este dator la trimiterea ordinelor scrise în limba oficială maghiară a adăogi o traducere în limba comitatului; precum asemenea și comitatul trebuie să urmeze aceeași regulă în relațiunile sale cu diferitele comune. Și viceversa, comitatul, cînd limba sa oficială nu este cea ungurească, este dator a pune alături cu rapoartele sale o traducțiune. Legile însă vor fi traduse în toate limbele întrebuințate în țară și tot așa vor fi și publicate".

Iată, domnilor, ce mai zice Kossuth despre unitatea statului:

„Principiul unității statului, care s-a visat ca un izvor de putere și care cu toate deșteptările istoriei se privește de asemenea, a primit în Viena la întîia criză o lovitură deplină, precum asemenea și în trecut a primit mai multe desfaceri și iarăși și în viitor va primi asemenea lovituri, căci în așa-numita Austrie unitatea nu este sorgintea puterei, ci a slăbiciunei; și aceasta este o lege naturală, pe care nici o meșteșugire nu va izbuti a o dezminți. *Principiul unității* este la locul său numai la o națiune. Acolo numai este putere, pentru că unește și legea. Dar ceea ce se numește Austria nu este o națiune, ci un conglomerat de diferite națiuni. (Nu naționalități, ci națiuni.) Într-o asemenea situațiune, orice silință spre întrunire nu împreună, ci desparte. Între elemente disparate nu numai nu se poate săvîrși vreo asimilațiune, dar chiar o coheziune mecanică nu se poate efectua. Cu *cît aceste elemente se vor împreună lega, cu atît ele vor tinde a se desface*".

Ei bine, domnilor, această comparațiune caracteristică care o face Kossuth pentru Austria nu vedeți că se potrivește și mai bine cu Ungaria? Ceea ce se face și se practică de sus pînă jos și în fiecare zi în patria maghiarilor de toate partidele, guvern și opozițiune, dreapta și stînga, în interesul, în realizarea ideei de stat ungar, face a se uita, cum zicea Kossuth, că principiul unității nu poate a-și găsi locul decît numai la o națiune; și ce

adeziune poate să existe între maghiari şi între români? Astfel s-au uitat toate promisiunile, toate închezăşluirile date; toţi astăzi proclamă că nimeni nu poate să fie patriot, să-şi iubească ţara decît cînd va simţi şi vorbi ungureşte; nimeni nu poate să fie patriot decît lepădîndu-se de sîngele, de limba, de tradiţiunile şi aspiraţiunile sale naţionale! Dar ia să mai ascultăm puţin pe Kossuth! Deşi doresc să nu vă obosesc, este însă de interes naţional să arăt încă o dată celor cari prigonească neamul şi sîngele nostru şi mai ales acelora cari cred pe Kossuth, să le spun ce el gîndeşte, vorbeşte şi scrie de la 1848 şi pînă astăzi despre naţionalităţile din Ungaria:

„Eu voi numai să amintesc încă cum că toate celelalte limbi cari se vorbesc în ţară au o patrie, în care naţionalitatea ce le concerne are o existenţă naţională şi politică; aşa pentru limba germană este Germania; pentru limba ruteană este Rusia; toate celelalte dialecte slave-şi au ţara lor; limba română are Moldavia şi Valahia; limba sîrbească are Serbia; limba ungurească însă afară de Ungaria nu are nici o patrie. După cuvintele unui mare poet al nostru, pentru noi ungurii afară de Ungaria, în întinsa lume nu este nici un loc liber. Aci noi trebuie să trăim şi să murim aci, oricare ar fi soarta noastră."

După ce aţi ascultat, domnilor mei, cele zise de Kossuth, cum cred ungurii că pot să ucidă limba română, care are patria sa în România? Cum să ucidă limba sîrbească, care are patria sa în Serbia? Cum să ucidă limba germană, care are domiciliul în marea şi puternica Germanie? Şi cu toate acestea, ei, 6 000 000 de unguri, au întreprins această luptă eroică contra a zece milioane de nemaghiari, luptă nepotrivită şi nedreaptă, care orice om cu minte nu poate să zică că va putea să izbutească vreodată.

Lupta pentru limbi, domnilor, dureroase efecte a avut asupra românilor de peste Carpaţi. Pînă în secolul nostru, limba latină era limba oficială a statului poliglot al Ungariei; asemenea şi în Transilvania. Din toţi locuitorii acestei ţări, românii se acomodau mai bine cu această limbă, rădăcina limbei româneşti. După 1848, sub regimul absolutismului, limba latină fu

înlocuită ca limbă de stat prin limba nemțească. Românii fură dar nevoiți a învăța o a doua limbă. Pentru aceasta ei însă erau atrași prin bogăția literaturii, prin științele în cari ei prin mijlocirea limbei germane puteau a se iniția. Limba germană, limbă a unui mare popor, era o limbă de înaltă și întinsă civilizațiune. După mai puțin de un cuart de secol, iată că românii sînt siliți acum a înlocui această limbă prin o a treia limbă de stat, limba ungurească.

Astfel aceeași generațiune trebuie, afară de cea maternă, să învețe trei limbi de stat și cea de pe urmă să fie ungurească, aceea despre cari însuși Kossuth zice că afară de coprinsul Ungariei nu mai are nici loc nici ființă. A intrat în capul ungurilor ca îndeosebi românii să devină maghiari. Pentru aceasta, un rezbel de moarte s-a declarat limbei, școlalelor și culturii românești în general. Românii rezistă și de acolo învinovățire că românii, mai ales cei din Ardeal, conspiră contra statului ungar spre a se uni cu România independentă! Și iată dacoromânismul inventat! Iată iridentismul român ieșit la iveală!

Ei bine, domnilor, ia să vedem ce este acest dacoromânism, ce este acest iridentism? Pînă acum guvernul maghiar nu știu să fi găsit în sarcina românilor altă crimă — dacă crimă este — decît lupta lor pentru a-și păstra limba și naționalitatea.

Dovada a dacoromânismului, a iridentismului român, maghiarii cred a o fi găsit în niște hărți ale Daciei vechi, făcute de repausatul Laurian, în care ca parte a vechei Dacii este pusă și Transilvania.

Apoi, ce putem să facem noi românii cînd Dumnezeu cel sînt a făcut ca Transilvania să fie alături cu Moldova și cu Țara Românească și că toate aceste trei țări formau vechea Dacie! (*Aplauze.*)

Ei bine, putem noi astăzi să venim și pentru hatîrul maghiarilor să lepădăm origina noastră, trecutul nostru, istoria noastră și, pentru bunul plac al șovinismului maghiar, să prefacem geografia și hărțile geografice și să spunem că de la

creerea lumei Transilvania a fost destinată să fie țară ungurească? (*Aplauze.*)

Atlasul lui Laurian, de la apariţiunea sa şi pînă astăzi, este calul de bătaie pe care fiii lui Arpad au încălecat spre a porni oribila lor campanie întreprinsă pentru stîrpirea naţionalităţei române! Nu mă veţi crede serios cînd vă voi spune că chiar în Parlamentul din Budapesta, atunci cînd a vorbit Babeş spre a apăra naţionalităţile de imputarea de crimă în contra statului ungar, i s-au aruncaat ca dovadă zdrobitoare hărţile geografice ale lui Laurian!

Lăsaţi-mă să vă citez însuşi extrasul din dezbaterile Camerei ungare.

„*Şedinţa din 8 decembrie 1885.*

Deputatul V. Babeş: Onorabilă Casă, deja alaltăieri mi-am permis a reflecta cum neîncetat auzim din partea mai tuturor oratorilor maghiari că bărbaţii naţionalităţilor nemaghiare *răi patrioţi sînt*, inspiraţi de sentimente contrarii patriei, dar încă n-am văzut o unică dată dovedindu-se aceasta pozitiv. (*Strigări de stînga*: «Ba da, avem exemplu viu!»)

Babeş continuă: N-am văzut o unică sentinţă judecătorească prin care în mod competinte s-ar fi constatat în partea noastră crime în contra patriei. (*Strigări zgomotoase din stînga extremă*: «Ba sînt. Dar hartele geografice!»)

Babeş Aud amintind ceva harte. Nu ştiu, dar dacă atari vor fi fabricate doară prin unii dintre dumneavoatră, pentru a le provoca în contră-ne. (*Contraziceri în stînga şi strigări*: «Ele se propun în România!»)

Babeş: Dacă amintiţi de cele din România, acelea pe noi nu ne pot privi; acolo influenţa noastră nu ajunge. Eu, onor. Casă, nici n-am intenţiunea, nici obiceiul a vătăma pe cineva; rog însă să mi se creadă că este pentru noi cea mai dură ofensă cînd asupra noastră se ridică asemenea insinuaţiuni. Nu cu astfel de mod se dovedeşte în contra noastră învinuirea de răi patrioţi; nu prin provocări la proclamaţiuni sau la harte sau alte de aceste lucruri neatîrnătoare de noi veţi convinge pe cineva despre cele

ce ne insinuați, ci facă-și tribunalele datoria, cerceteze și judece după lege pe date pozitive, iar nu vorbe goale; și apoi numai pe baza sentințelor judecătorești ridice-se imputări contra celor ce le merită. Pînă nu se va urma astfel, imputările sînt nedemne, specialmente cele ce ni se fac pe argumente din România, cari nu ne pot privi".

Acest dialog oficial, ținut în Parlamentul ungar, în fața guvernului care aprobă, este de ajuns, domnilor, spre a vă arăta starea mizerabilă și barbară care este făcută fraților noștri de sînge de peste Carpați. Tot ce a promis titanul maghiarilor, Kossuth, prin Constituțiunea ungară, prin proclamațiunile sale de la 1848 pînă la 1861, prin convențiunile sale încheiate cu Cuza vodă, a devenit minciună. Tot așa este și cu legea naționalităților. Limba românească este izgonită din Parlament, din comitat, din comună, chiar din școale, și românului chiar numele fără voie i se maghiarizează. Nici o școală românească nu se ridică sau se întreține din fondurile statului, cînd românii contribuie toți și deopotrivă cu toate celelalte naționalități la fondarea și întreținerea tuturor așezămintelor de instrucțiune ale maghiarilor, de la școalele de sat pînă la universități. Notarii de sate trebuie să știe ungurește; și sînt pedepsiți prin destituiri oricare întrebuințează limba românească, chiar în desemnarea numelor de botez și de familie. Pe toată întinderea Ungariei și a Transilvaniei, chiar în localitățile locuite exclusiv de români, nu este permis nici chiar spre indicarea drumurilor o inscripțiune, un aviz în limba românească. Vai de conductorul poștal, vai de conductorul căii ferate care ar cuteza să se adreseze cuiva în limba românească. În administrațiune, în justiție, nu petițiunile, dar chiar interogatoriul și încă mai puțin pledările nu sînt permise decît în limba ungară.

Maghiarismul a străbătut pînă și în afacerile confesionale. În multe locuri deja este impus ca matricolele de naștere, de botez, de cununie să se facă în limba maghiară. Și ca mijloc mai energic de maghiarizare s-a înființat pe toată întinderea Transilvaniei și a Banatului așa-numite societăți de cultură

ungurească, a căror menire este ca cu orice preț, cu orice mijloc, fie chiar barbar sau coruptor, să facă pe români să-și lepede naționalitatea și să devină maghiari. Subscripțiuni pentru aceste societăți s-au făcut în toată țara; comunele și comitatele au contribuit și s-a întîmplat în unele comitate că consiliile județiane au impus pînă și românilor o dare de una la sută pentru aceste societăți. Mai vine apoi și maxima de stat a Ungariei și care practicată pe scări mari a și realizat partea dîntîi a maximei: *Fă pe român dîntîi sărac, apoi maghiar!*

Tot tineretul român, deja de pe băncile școalelor și mai ales universităților, este persecutat. Nici o carieră nu le este deschisă, afară de cea a armelor. În întregul stat maghiar nu este în funcțiunea statului un singur român care a absolvit tehnica ori medicina. Sub regimul absolutist, la curțile județătorești superioare se numiseră mai mulți români, doctori în drept, absolvenți etc. Mai toți aceștia, unul după altul s-au destituit, sau fără voia lor s-au pus în pensiune. În partea judecătorească mai că nu se mai numesc români; și, dacă în mod excepțional se numește cîte un român la vreun tribunal, aceasta se face trimițîndu-l prin pustiele Ungariei; aicea nenorocitul, ofensat zilnic în naționalitatea sa de șoviniștii maghiari, este silit curînd de a demisiona. Mai înainte de toate, goana de moarte este declarată inteligenței române.

Astfel injuriele, amenințările nu se cruță românilor nu numai în școală, în cancelarie, dar chiar pe strade, chiar în serbări.

În 3/15 mai 1884 românii din Cluj au voit a serba, sub acoperămînt, ziua aniversară a Adunării ținută în 1848 la Blaj, pe așa-numitul Cîmp al libertății. Studenții universitari unguri îi înconjoară, îi insultă și la pacinica cîntare românească *Deșteaptă-te române* ei intonează imnul unguresc, din care voi cita numai o strofă:

„Rotundă e lumea aceasta
Și cresc multe flori în ea,
Pentru români însă numai una:
E floarea furcilor".

Vă citez şi un alt caz şi mai caracteristic. Se serbează, mi se pare, în anul trecut instalarea unui prefect; se dă un banchet, la care sînt invitate toate demnităţile oficiale şi aristocratice din oraş. Este invitat şi protoereul român Roşescu. Maghiarii cer ca şi acest protoereu, ca reprezentînd pe români, să felicitеze pe unul noul administrator. *Sînţia sa-şi începe cuvîntarea pe limba română.* Atunci întreaga societate se scoală în picioare, înfuriată, şi vociferînd strigă cu toţii „În frigare cu el, în foc cu el!" Ei bine, domnilor, aicea nu erau copii; erau bărbaţi maturi, erau funcţionari înalţi, era fruntea aristocraţiei!

Soarta fraţilor noştri de peste Carpaţi, cum vedeţi, este nesuferită, este o luptă pe moarte. De aceea vedem emigrînd necontenit români ardeleni şi bănăţeni în România noastră, cu sutele şi cu miile!

Ei bine, domnilor, în starea actuală unde au ajuns lucrurile, nu a sosit timpul ca, fără să lipsim datorinţelor nostre internaţionale, să zicem şi noi un cuvînt de compătimire pentru nenorociţii noştri fraţi de sînge? Nu a venit timpul ca domnul prim-ministru Brătianu să-şi aducă aminte cuvintele pe cari în 1868, cu ocaziunea discuţiunei asupra proiectului de adresă la tron, le-a zis de pe această tribună:

„Cînd cumnatul meu este în ceartă cu sora mea, eu nu mă amestec; dar cînd bărbatul surorei mele ar ridica braţul ca să o înjunghie, atunci ridic şi eu braţul".

Aceste cuvinte explică proclamaţiunea Iridentei române[7]. Scriitorul, autorul acestei proclamaţiuni, a fost în Bucureşti, dar izvorul ei este în Budapesta, este în actele şi în persecuţiunile administraţiunei maghiare în contra românilor; şi

[7] Iredenta română s-a înfiinţa la Bucureşti în 1882. În 1885, în urma constituirii la Cluj a Asociaţiei maghiare de cultură — EMKE — cu scopul declarat de a maghiariza cu forţa populaţia Transilvaniei, membrii Iredentei au răspîndit în 100 000 exemplare o proclamaţie avertizînd asupra acestui pericol. Tonul extrem de violent a provocat un incident diplomatic între Cabinetul vienez şi cel din Bucureşti. Guvernul român a fost silit să-i expulzeze pe autori. Aceştia au trecut Dunărea la Rusciuk ori au luat drumul Parisului. După un an erau cu toţii reîntorşi în România.

stingerea Iridentei nu o va face izgonirea a șase români, ci contenirea erei persecuțiunilor și înlocuirea prin un regim de pace, de libertate și de frăție! .

Oamenii de stat din Ungaria-mi vor ierta acest consiliu ce-mi permit a le da; li-l dau în același spirit care m-a povățuit în 1859 și 1860 de a da ospitalitate la mii de emigranți unguri, de a scăpa de la turci mai multe capete scumpe națiunei maghiare! Da, o afirm, regimul actual, de va continua, poate aduce focul și sabia în locuințele românilor de peste Carpați; dar să nu creadă vecinii noștri unguri că prin aceasta ei-și întăresc patria și viitorul național!

Vin acum în a doua parte a interpelării mele, la expulziunea a șase români transilvăneni și la legalitatea acestei măsuri.

Mai nainte de toate declar că proclamațiunea iridentă, departe de a face bine cauzei românești, fie aici, fie peste Carpați, i-a făcut rău și în București, și în Budapesta.

Proclamațiunea așa-zisei Iridente române, străbătînd în Ungaria și mai ales în Transilvania, a dat loc la tot felul de persecuțiuni. Un strigăt de răzbunare a răsunat în toate cercurile maghiare! Toate autoritățile publice au fost puse în picioare, ca aflîndu-se în fața izbucnirei unei noi revoluțiuni à la Horea! Și toată aceasta era lucrarea a doi copii! Ce mai bună dovadă despre neînsemnătatea lucrului ca expedierea prin poștă de exemplare la adresa primului-ministru al Ungariei! Toate cercetările, toate percheziționile, chiar și sechestrarea și deschiderea tuturor scrisorilor din România, *n-au dovedit nimic*! Era o farsă sau o simplă temă de colegieni, exaltați prin simțirea dureroasă a suferințelor părinților și fraților lor rămași acasă peste Carpați!

Dar iată că guvernul român se însărcinează să dea vecinilor noștri *o dovadă netăgăduită oficială: expulzarea a șase români din România.* De 20 de ani se acuză românii de peste Carpați că conspiră contra tronului Habsburgilor, că conspiră în contra statului ungar, că tind la înființarea Dacoromâniei! La apărarea românilor despre aceste nedrepte acuzări, iată acum ce răspund miniștrii, comiții și procurorii Ungariei: răspund cu

expulzarea, rostită de un guvern românesc! Ce se mai poate zice mai mult?

Se mai poate zice încă ceva. Acest ceva este că bunii noştri vecini, după ce în expulziune au găsit o probă învinovăţitoare în contra românilor ardeleni şi bănăţeni, vor găsi o probă învinovăţitoare şi în contra noastră, a românilor independenţi. Vor putea a ne imputa: de ce permitem românilor supuşi coroanei Sfîntului Ştefan de a emigra şi a se statornici la noi şi de ce permitem ca aceştia să se transforme în iridenţi? Şi astfel guvernul maghiar va fini spre a ne declara că nu se mulţumeşte cu desţărarea numai a şase români!

Pemiteţi-mi, domnilor deputaţi, înainte de a trata în special cestiunea expulziunei, să zic cîteva cuvinte asupra imputării ce vecinii noştri ne fac că dăm refugiu românilor de peste Carpaţi, pe cari neajunsurile şi prigonirile-i silesc să treacă munţii şi să descindă în ţară; întrebuinţez expresiunea lor.

Dar noi sîntem vinovaţi dacă ei emigrează? Cînd românii trec din Transilvania la noi, de ce vin? Cine fuge de bine? De ce guvernul ungar nu face condiţiunea românilor din Transilvania bună, astfel încît ei cu bucurie să şadă? Căci cine bucuros fuge de locul naşterei sale?

Nu mi-e permis, fără voia lui, să citez pe nume un mare patriot, un mare bărbat de stat al Ungariei, cu care la începutul ultimului rezbel româno-turc am avut o conversaţiune intimă despre relaţiunile noastre române cu Ungaria.

Îi ziceam: „Sîntem făcuţi de Dumnezeu, ungurii şi românii, alături unii de alţii; trebuie dar să ne înţelegem, ca să avem o viaţă de pace şi de frăţie. Numai astfel şi românii şi ungurii ne vom putea păstra naţionalitatea şi individualitatea noastră politică în faţa marelor imperii de cari sîntem înconjuraţi şi ameninţaţi".

„Da, mi-a răspuns el, şi eu zic că aşa este".

„Însă este un punct negru care poate a ne pune în ceartă", îi zisei.

„Care punct?" mă întreabă, deşi-l înţelesese.

„Este Transilvania, îi răspunsei. Nu voim să luăm Transilvania, aceasta nici ne trece prin minte; dar, am adăugat, Transilvania trebuie să rămînă un stat poliglot; fiecare naţionalitate trebuie să-şi păstreze fiinţa şi drepturile ei, spre dezvoltarea sa pe piciorul unei depline egalităţi cu maghiarii. Fără această condiţiune nu poate să fie pace între noi; trebuie, o mai repet, ca Transilvania să urmeze a fi trăsătura de unire între români şi între unguri!" Ce mi-a răspuns marele patriot?

„Noi ungurii nici nu putem intra în cea mai mică conversaţiune cu dumneavoastră în privinţa Transilvaniei. Cea mai mică conversaţiune asupra acestei cestiuni ar favoriza ideile de cucerire sau cel puţin de intervenţiune a dumneavoastră în afacerile noastre interioare, ar legitima propaganda dumneavoastră, pe care noi nu o putem tolera! Vom cheltui cel de pe urmă creuzer, vom vărsa cea de pe urmă picătură de sînge a honverzilor noştri, înainte de a transige asupra Transilvaniei".

„Dar cine gîndeşte să vă ia Transilvania? îi zisei. Însă ocîrmuiţi-o bine; opriţi strigătele de durere cari trec peste Carpaţi şi nu ne lasă în odihnă. Dar cum, dumneavoastră vă amestecaţi la noi, deşi nu aveţi acelaşi drept, deşi afacerea nu priveşte un întreg popor.

În România avem cîteva sate, avem o mică populaţiune, ceangăii, stabiliţi încă de pe timpurile lui Ştefan cel Mare. Totuşi dumneavoastră vă ocupaţi de ei trimiţîndu-le popi, bani, cărţi; trimiteţi chiar agenţi spre a-i îndemna de a se repatria! Pînă acolo merge interesul şi compătimirea Domniilor voastre pentru un mic număr de fraţi perduţi; şi nouă ne cereţi ca să nu avem nici inimă, nici urechi la strigătele de durere a mai mult de două milioane de fraţi? Astfel oare noi facem propaganda la dumneavoastră, ori dumneavoastră la noi? Ca dovadă că noi nu facem propagande peste hotarele noastre, vă citez următorul fapt:

Este o ţară în care noi poate am avea dreptul de a face propagandă, căci acea ţară a fost ruptă din corpul nostru, din sîngele nostru, fără voia noastră, şi care a fost alipită de ţările casei Habsburgilor; aceasta este Bucovina. Patrioţii unguri şi în

1848 și în 1859 și 1860 au recunoscut strîmbătatea seculară ce ni s-au făcut; și prin anume convenţiuni au propus lui vodă Cuza că, această ţară fiind răpită în contra oricărui drept, se îndatorau a ne ajuta oricînd ca să o luăm înapoi; și noi am refuzat. De ce am refuzat, de ce nu facem acolo nici o propagandă? Pentru că guvernul Austriei este un guvern cu minte și prevederi politice, el dă tutror naţionalităţilor ceea ce li se cuvine. Așa a făcut și în Bucovina. Ne-am zis dar: soartă bună au românii din Bucovina? Ei nu ţip: Ei sînt mulţumiţi. Dacă ei socotesc că sînt mai fericiţi sub dominaţiunea casei Habsburgice decît sub dominaţiunea noastră, unde guvernele se schimbă în toate zilele, unde legile sînt scrise numai pe hîrtie, de ce să nu-i lăsăm în pace acolo unde se află? Și așa și facem: ne bucurăm de soarta lor, dar ne abţinem de orice propagandă; și cu toate aceste acolo în Bucovina avem moșii, avem rude, avem osemintele strămbunilor noștri, ale glorioșilor noștri domni; la tot pasul găsim urmele de victorie ale eroilor noștri!"

La aceste cuvinte, bărbatul de stat al Ungariei se mărgini a zice că, săvîrșindu-se din viaţă generaţiunea din 1848 și acea maghiară și acea română, este de sperat că tot cu dînsa vor dispărea și urile și prigonirile dintre unguri și români, rezultat al atrocităţilor făcute și al sîngelui reciproc vărsat în acel an oribil! Dar generaţiunea aceea a murit mai toată; însă urile și prigonirile tot trăiesc!

V-am citat cuvintele zise de domnul Brătianu în 1869:

„Cînd cumnatu-meu va ridica braţul ca să-mi ucidă sora, o! atunci voi ridica și eu mîna." (*Aplauze.*)

Astăzi dar ridic și eu glasul pentru a apăra pe sora noastră, pentru a protesta în contra regimului nesuferit care se face fraţilor noștri români de peste Carpaţi. (*Aplauze.*) Dar și aci mai chem încă o dată spre mărturie pe domnul I. Brătianu. La o întrebare făcută în Senat de domnul C. Boerescu, iată cum mai deunăzi-i răspundea președintele consiliului:

„Cînd mă acuza guvernul austro-ungar că noi avem societăţi și că lucrăm ca să răsculăm Transilvania și să facem anexiuni,

mi-aduc aminte că era agent diplomatic baron Eder. De atunci pînă mai deunăzi, pînă la baronul Calice, le ziceam: Dacă eu v-aş spune că nu doresc ca toţi românii să formeze un singur stat, ar trebui să socotiţi că sînt sau mincinos, sau mişel; dar să vin astăzi să agit cestiunea Transilvaniei, să dărîm Imperiul austro-ungar, ar fi o nebunie; atunci n-aş fi ministru, ci aş merita să fiu dus într-o casă de sănătate. Şi dumneavoastră, le ziceam eu acelor diplomaţi, oricît aţi spune că nu voiţi să mergeţi la Marea Neagră, nu vă crede nimeni; dar sînteţi oameni cu minte; ştiţi că, dacă aţi voi să mergeţi acolo, aţi avea în contra-vă şi pe Rusia şi pe noi şi vă mărginiţi poftele dumneavoastră. Cu atît mai mult noi ştim să le mărginim, că sîntem o putere mică."

Aceste cuvinte drepte şi pentru cari fac complimentele mele domnului Brătianu sînt şi ale noastre. Noi nu alergăm pentru luarea Transilvaniei, dar nu putem să lăsăm naţionalitatea română în părăsire; şi ungurii nu se vor putea împăca cu noi pînă nu vor face o viaţă tihnită românilor de peste Carpaţi. Radu Negru şi Bogdan de peste Carpaţi, din Făgăraş şi din Maramoroş, au descălicat în astă parte şi au format vechile noastre domnii; în fiecare secol, gloate mari de români, ca roiurile de albine, au venit de peste munţi de au împoporat adesea cîmpiile noastre pustiate de oardele păgîne. Oameni de biserică, oameni de sabie, oameni de carte au venit să întărească staturile române de la Dunăre.

A fost de secole o mişcare continuă de români între ambele coaste ale Carpaţilor. Niciodată această comunicaţiune frăţească n-a fost întreruptă. *Ideea română* pururea a însufleţit şi pe acei ce veneau la noi şi pe acei ce mergeau la ei! Dacă această idee se califică de iridentism sau de dacoromânism, iridenţii au fost Radu Negru şi Bogdan Dragoş, iridenţii au fost toţi acei mari bărbaţi de sabie şi de carte pe cari pe fiecare pagină a istoriei noastre îi întîlnim veniţi de peste Carpaţi. Osemintele lui Lazăr, în loc de a-i ridica statuie, să le aruncăm în aer, căci mare irident, mare dacoromân a fost Lazăr. Dar Fabian, dar Laurian bătrînul, dar Maiorescu tatăl, Bojinca, Papiu şi alţi atîţi mari

dacăli, toți aceștia cari au trăit în mijlocul nostru, apărînd și dezvoltînd naționalitatea română, apărînd românismul, iridenți și dacoromâni au fost. Și aci să-mi permită domnul ministru să rectific o parte din cuvîntarea ce a ținut în Senat tot în privința consiliului ce a dat expulzaților transilvăneni, ca să nu facă politică pentru noi:

„Am zis întotdeauna românilor de peste Carpați: Să nu voiți ca dumneavoastră să dați direcțiune politicei noastre. Noi cari ne cunoaștem țara, cari din generații am luptat ca să aducem această țară unde este, să ne lăsați în pace să ne regulăm noi politica noastră; căci noi nu venim să vă dăm lecțiune dumneavoastră, nu ne amestecăm în luptele cari le aveți în contra ungurilor și sașilor; și numai atunci ați avea dreptul să vă amestecați în afacerile noastre, dacă ne-am amesteca și noi în luptele dumneavoastră."

Cuvintele acestea mi se par perfecte, dar totuși pare-mi-se că Domnia sa nu le-a ținut totdeauna; eu nu știu ca vreodată românii de peste Carpați să le fi provocat sau motivat. Noi cîteodată, fără îndemn, ne-am amestecat în trebile românilor de peste Carpați! Sînt cîțiva ani înaintea proclamării regatului, colegul nostru de la Academie, bătrînul Bariț, îmi zicea odată la adresa acelora cari trimiteau agenți în Transilvania, cari fundaseră mi se pare chiar un ziar: „Carpații", spre a întreține românismul de peste munți: „De ce vă amestecați în trebile noastre?" și ne ruga să nu ne mai amestecăm în trebile lor. Această rugăciune ni s-a făcut și de Babeș și de Roman și de Hodoș și ei mai adaugă:

„Iată singura cerere ce vă facem: Întăriți-vă în unire și în cultură, dezvoltați-vă puterile; și cînd drapelul României va fi acoperit de glorie, va restatornici România în vechea ei mărire și putere, o, atunci ne vom mîndri și noi de acel drapel, care este drapelul românesc și prin urmare și al nostru. (*Aplauze prelungite*). Cînd România va însemna ceva în Europa, o, atunci vom fi mîndri și noi; ne vom făli și noi de puterea voastră și vor fi mîndri și toți românii din orice parte vor

fi. Şi atunccea şi ungurii ne vor respecta şi ne vor cruţa mai mult."

Iată pentru ce pe mine mă doare ceea ce s-a făcut în capitala României, cu toate că drapelul nostru astăzi este glorios, cu toate că astăzi avem şi noi dreptul de a ne ţinea capul sus (*Aplauze.*)

Recunosc că vreo cîţiva băieţi au făcut un act nebunesc şi că acest act trebuia a fi reprimat; dar cum domnul ministru Brătianu nu-şi aduce aminte că şi dumnealui a fost odată tînăr, cum am fost şi eu; că şi noi am făcut proclamaţiuni, ba şi mai mult chiar!?

Apoi domnul Brătianu singur şi-a dat deunăzi, ca un titlu de glorie a junetei sale, serviciele ce odinioară a făcut Franciei apărînd cauza republicei. Ei bine, tinerii aceia ce făcut-au mai mult? Au redigiat, au trimis în Transilvania, o mai repet, o teză, o lucrare elocuentă, dar imprudentă, primesc chiar criminală. Însă toate acestea avut-au urmări astfel pe cît să ne pună în luptă cu ungurii? Dar ungurii, cel puţin ziarele ungureşti, zic că niciopdată nu au cerut ca România să devină jandarmul Ungariei! Domnul Brătianu cred că a fost prea aspru, că s-a prea grăbit şi-mi place a crede că Domnia sa astăzi se căieşte.

Recunosc că fapta trebuie reprimată, dar pentru aceasta trebuia ca pe nenorociţii autori să-i ucidem? Adică să-i gonim din Ţara Românească?

Căci pentru un român aceasta este totuna. Să nu uităm, domnilor, că suveranul noastru înainte de a fi rege al României era domn al românilor.

Că astfel inima lui, sînt sigur, bate pentru toţi românii şi nu poate permite ca acei ce sînt români să fie izgoniţi din patria română. Şi apoi unde să se ducă ei? În Ardeal îi aşteaptă furcele sau fearele, cum am văzut că chiar din biserici s-au luat preoţi şi s-au tîrît în puşcărie pentru crima că au avut la ei o proclamaţiune iridentistă. Primesc că fapta era gravă, că proclamaţiunea putea să ne cauzeze dificultăţi internaţionale; dar ce, pentru asemenea vine nu avem legi şi tribunale? Să-i fi judecat domnul

I. Brătianu, să-i fi închis domnul Brătianu; dar ei rămîneau în România. Au însuși legea pentru expulziuni nu zice că aceia cari se vor încerca să revină în țară să fie închiși? Să-i fi închis, o mai repet, dar să nu-i trimitem peste graniță să moară de foame. Dar să nu vedem că Rusciucul a devenit loc de azil, cînd aceasta era odată onoarea străvechei ospitalități române. (*Aplauze.*)

Domnilor, am spus că în interpelațiunea mea am să tratez și cestiunea de legalitate. Deci cu legile noastre în mînă susțin că românii nu pot fi izgoniți din această țară, că românii din alte țări sînt români și în țara noastră. Și dovadă am mai întîi Constituțiunea, care zice că un român n-are nevoie de alt nimic spre a deveni cetățean român decît de a avea recunoașterea calității sale de român, atît și nimic mai mult. Încă ceva: chiar aceluia care n-a cerut recunoașterea sa de cetățenie română, legea-i recunoaște dreptul de a cumpăra proprietate rurală, care, precum știți, este un drept politic. Iată ce zice legea proprietății rurale din Dobrogea:

„Articolul 2. Numai românii pot dobîndi proprietatea imobiliară rurală.

Românii de origină, cari conform articolului 9 din Constituțiune pot dobîndi recunoașterea fără stagiu și prin un simplu vot al Adunărilor, au același drept."

În fața acestui text cum putem spune noi că românii din țările megieșite sînt străini? Eu cred că după dureroasa impresiune ce expulziunea, din întîiul moment, a făcut și în țară, și în străinătate, și mai ales în Transilvania, cred și aștept de la liberalismul, de la patriotismul, de la aducerile aminte ale trecutului domnului Brătianu, că Domnia sa va dechide expulzaților ușele României. Nu înțeleg a se exercita asupra Domniei sale vreo presiune, de aceea ați văzut cît sînt de blînd către guvernul țărei mele, cît menajez personalitatea primului-ministru.

Dacă am pus energie, am pus-o numai în apărarea naționalității mele în fața ungurilor! Iată limbagiul ce l-a ținut în 1879 românul Mocioni față cu Kossuth. Iată ce zicea acest

mare luptător al românilor de peste Carpați, cînd s-a întîlnit la Turin cu guvernatorul; vă citez propriele sale cuvinte traduse din nemțește:

„Eu știu că vreo cîteva canalii au umplut urechile ungurilor cu paradoxul dacoromânismului; afară de aceștia nici un om cu minte nu visează la noi. România ar avea să se gîndească de zece ori dacă trebuie sau nu trebuie să-și anexeze Transilvania, chiar cînd aceasta ar fi ușor ca un joc copilăresc. Aceasta ar putea fi un dar al grecilor, un cuib de viespe, o petardă, care la cel întîi conflict ar arunca România în aer. Noi românii transilvăneni și ungureni voim o neatîrnare asigurată pentru România. Pentru a ajunge la aceasta, România însă are nevoie de o Ungarie puternică și neatîrnată. Dacă Ungaria devenind neatîrnată va da naționalității române o egală îndreptățire, atunci ungurii nu vor avea a purta cea mai mică grijă despre români. Niciodată nu vom privi preponderanța în patria ungurească cu ochi geloși întrucît nu se vor exercita contra noastră acte arbitrare. Negreșit, dacă Ungaria ar rămînea în stăpînirea Austriei și ca asemenea va deveni un instrument în mînele curtei de Viena în contra neatîrnării României, o, atunci, va fi lucrul altfel etc."

Aceasta nu este. Ungaria e liberă; Ungaria e de sine stătătoare, românii din Ungaria n-au pentru ce să se uite la noi; dea-li-se drepturile, respecte-li-se naționalitatea și ei și fără silă vor rămîne buni cetățeni unguri. Cît pentru noi, cetățeni ai României independente, nu cred că este bine de a ne teme de cea mai mică amenințare. Cînd a izbucnit ultimul rezbel, o bandă de secui a intrat în țara noastră pe la Severin, s-a atins de teritoriul nostru; erau să intre chiar în luptă cu posturile noastre. A sărit însă populația și i-a luat pe fugă. Am cerut explicări de la guvernul ungar. Ce a făcut acest guvern? I-a dat în judecată și tribunalele i-au achitat. Tot astfel trebuia să facem și noi; și, chiar de ar fi fost o achitare, n-am fi intrat încă în rezbelul cu honvezii Ungariei!

Domnilor, am zis că interpelarea mea are și o parte umanitară; aceasta o adresez în special domnului prim-ministru.

Mă adresez la umanitatea Domniei sale, la trecutul Domniei sale, la 1848, cînd și Domnia sa și eu și mai toată generațiunea de atunci am fost dișțărați. Aveam mume, aveam surori, aveam rude; multe lacrimi au vărsat atunci mumele, surorile noastre și în genere femeile române pentru exilul nostru.

Dar cel puțin această dișțărare a fost rostită de străini! Dacă domnul Brătianu a uitat, astăzi-i readuc aminte poemul lui Michelet! Fac apel, domnule Ioan Brătiene, la tinerețele dumitale, la cele ce profesai atunci, la principiele ce la afișai; aceste te-au adus astăzi unde ești! Oricît ești om de stat, nu este bine să rupi cu trecutul dumintale, cînd mai ales acel trecut a fost frumos!

Sînt cîteva zile de cînd a venit la mine femeia unuia din dișțărați, cea mai săracă, cea mai nevoiașă, cea mai simplă ardeleancă, spunîndu-mi că bărbatul său este izgonit din țară, fără să fi făcut altceva decît că a fost surprins la drumul de fer citind o proclamațiune; ea plîngea cu patru șiruri de lacrimi și-mi zicea: „M-aș duce lîngă bărbatul meu la Rusciuc, aș munci cu brațele ca să-mi hrănesc bărbatul; dar am copii și trebuie să stau cu ei aci pentru școli!" Acel rîu de lacrimi care curgea pe fața bietei romînce mi-au adus aminte de lacrimele ce în 1848 mumele și surorile noastre vărsau pentru noi exilații! Om de la 1848, care totdeauna amintești faptele dumintale de la 1848 și cu drept cuvînt, căci de la 1848 începe regenerațiunea noastră la care ai luat parte, adu-ți aminte de acele lacrimi și șterge pe acele care astăzi se varsă în urma ordinului dumitale de expulzare! Și după ce m-am adresat la guvern, mă adresez și la regele României, la fostul domn al românilor; îl conjur să se gîndească că, dacă sîngele vărsat pe cîmpurile de bătaie ale Plevnei, Grivița și Smîrdan a acoperit de glorie și a întărit tulpina tinerei noastre dinastii, lacrimele poporului, lacrimele mumelor, soțielor și fetelor române, departe de a întări și de a face să se dezvolte acea tulpină, o vor slăbi, putrezindu-i tinerile vlăstare! Sfîrșind, conjur pe domnul Ion Brătianu să nu facă ca lacrimele vărsate din ochi de români să păteze paginele istoriei întîiului rège al României. (*Aplauze.*).

[INTERVENȚIE PRIVIND CHESTIUNEA RURALĂ ÎN DOBROGEA] *

Domnii mei, mai întîi de toate vă fac scuze dacă voi vorbi ceva mai mult în această cestiune pentru că am să vorbesc de o cestiune pe care foarte puțini din Cameră o cunosc și pe cari însuși un eminent jurisconsult cu domnul Arion mai mult o încurcă decît o luminează[1].

Sînt mulți dintre Domniile voastre cari pînă azi n-au citit încă legile ce ocîrmuiesc Dobrogea.

Cred însă că ați auzit și Domniile voastre că acum o lună a venit aci o mare deputațiune, compusă din oameni cu multă greutate dintre vechii locuitori români, turci, tătari, bulgari cari formează acest microcosm, această populațiune variată a Dobrogei și din care eu sînt cel mai mare proprietar.

Ca cel mai însemnat proprietar al Dobrogei viu dar eu azi să vorbesc în această cestiune. Țin însă să degajez cu totul pe guvernul actual; căci nu voi să am un succes de opozițiune, voi ca Domniile voastre împreună cu guvernul să veniți în ajutor nenorocitei populațiuni din Dobrogea.

Domnii mei, nu e scriitoraș, nu e cenușer în ministerul domeniilor care să nu recomande guvernului că a mai găsit un mijloc pentru a se spori fiscalitatea în Dobrogea și să nu susțină că acolo nu este proprietate particulară, ci numai statul este marele proprietar.

Am avut onoare să vorbesc cu domnul președinte al consiliului și să-i spun că țara aceasta, care este bucățica de pămînt care justifică luarea Basarabiei[2], geme sub perceptori,

---

* Ședințele din 1 și 2 martie 1889.

1 Se discuta un proiect de lege privind vînzarea bunurilor statului. C. Arion depusese un amendament cerînd ca în Dobrogea neplata a patru rate consecutive a unui lot să atragă după sine vînzarea acestuia la licitație primului cumpărător.

2 Vezi discursul nr. 15, p. 121.

sub notari cari sînt teribili, mai răi decît ienicerii din Turcia și că ceea ce voiți Domniile voastre să faceți acum este o lege ienicerească.

Domnul prim-ministru mi-a zis: Ai dreptate și regret că n-am avut vreme să mă pot duce în Dobrogea ca să văd prin mine însumi starea lucrurilor de acolo.

Domnilor, afară de domnul Maiorescu nu este vreun alt ministru care să se fi dus să vadă ce se petrece în Dobrogea.

Toate legile cari s-au făcut sub domnul Brătianu sînt legi de fiscalitate și de războinare...

Domnul C. Vernescu, ministru de justiție: Și de favoare.

Și de favoare.

Domnilor, legea din 1882 pentru împroprietărire în Dobrogea, este o lege de spoliare, făcută de legislatori necunoscători de lucru și cari au măsurat valoarea pămîntului din Dobrogea cu valoarea pămîntului din Mostiștea. Legea veche a Dobrogei era așa făcută încît țăranul locuitor de acolo se putea considera proprietar pe pămîntul ce-l muncea, dar proprietar mai întreg decît țăranul nostru; fiecare țăran de acolo avea un tapù cu hotărnicie unde se arăta că are atîtea dramuri în cutare provincie, cutare județ, cutare comună, la locul cutare și cu cine anume se megieșește la nord, la sud, la est și la vest.

Aceste tapuuri s-au luat de guvernul nostru și s-au făgăduit posesorilor lor că are să li se dea alte titluri românești, așa că toate actele de proprietate din Dobrogea se află acum grămădite în două Camere ale miniștrilor Domeniilor și de cari nimeni nu se ocupă.

După legea veche a Dobrogei, după legea turcească, țăranii cultivatori nu erau datori către stat pentru valoarea pămîntului, darea personală și darea fonciară, decît o dijmă din 10 și cînd proprietatea trecea de la unul la altul, se făcea transcripțiunea, cum se face și la noi și atunci se plătea o taxă de cinci la sută. Acestea erau toate sarcinele țăranului către stat, adică să dea dijmă din zece una la sută cînd se strămuta proprietatea.

Astfel, proprietatea se putea trece prin testament, pe act dotal, se putea ipoteca, fără nici o altă dare.

Cînd s-a făcut legea de la 1879, care era Constituțiunea Dobrogei, în acea lege s-a zis că dijma se va preface în dare bănească. Negreșit, un guvern care desființase în țară dijma și claca nu putea să lase vechiul sistem pentru Dobrogea, mai cu seamă că un asemenea sistem prezenta dificultăți la percepere și putea să dea loc la diferite abuzuri.

La 1883 însă s-a făcut o altă lege și atunci deodată s-a trecut peste toate aceste și în loc să se ia dijma în bani, cum se zisese și cum se face și în Bulgaria, s-au supus toate pămînturile la o dare anuală de cîte 2, 3 și 4 franci de hectar.

Acum fac o întrebare:

Ce este dijma? Dijma este darea din zece una a producțiunei pămîntului. Guvernul însuși a recunoscut că pămînturile în Dobrogea nu pot să se lucreze în total și că la fiecare doi ani trebuie să se schimbe. Dacă este așa, atunci pentru ce se consideră tot pămîntul ca cultivabil? Aceasta este o adevărată spoliațiune pentru populațiunea Dobrogei și mai cu seamă pentru marii proprietari. De exemplu eu am 500 de hectare. Din ele nu cultiv decît 100. Ca dijmă eu ar trebui să plătesc una din zece din produsul a 100 hectare. Apoi drept este să mi se ceară impozitul pentru toate cele 500 hectare?

Ce s-a mai făcut? S-a calculat ca venit al unui hectar suma de 45 franci. Apoi dacă această sumă este considerată ca venit, atunci fondul trebuie să facă 450 de franci. Dar, domnilor, cine nu știe că astăzi în Dobrogea cele mai bune pămînturi se vînd cu 20 franci hectarul?

Chiar eu am vîndut una din moșiile cele mai bune, pe care astăzi o are domnul Opler, cu 20 franci hectarul. (*Întreruperi*).

Voi aduce acte întărite de tribunal ca să vă probez că în Dobrogea hectarul se vinde cu 20 lei și în cele mai bune locuri. Apoi cînd locuitorilor li se cere să plătească 45 lei drept hectarul de djimă, cum voiți Domniile voastre ca ei să meargă înainte? Iată pentru ce tătarii și turcii fug și fug continuu (*Întreruperi*).

Protestez și declar că nu sînt exacte afirmările ce se fac de către autoritățile noastre și mai ales cele financiare, că turcii nu pot trăi sub noi fiind fanatici și că de aceea se duc. Se poate, turcii din vremea rezbelului să fi emigrat din cauza acestei idei, dar acei cari emigrează acum, fug numai din cauza greutăților la cari sînt supuși; pentru că perceptorii sînt fără milă și în privința aceasta sînt rapoarte ale revizorilor, cari ei singuri denunță ministerului cum că administrațiunea de acolo este oribilă și mai cu seamă fiscalitatea.

Domnii mei, cînd s-a hotărît a se vinde pămînt în Dobrogea, statul a luat o măsură ca loturile de 10 hectare și de 100 hectare să se vîndă fără licitațiune, iar pămînturile de o întindere mai mare, moșiile rămase, să se vîndă cu licitațiune; ei bine, pînă astăzi nu s-a vîndut nici o moșie. Cînd s-a hotărît să se vîndă loturi de cîte 100 hectare, mărturisesc că am făcut păcat de am îndemnat pe mulți să cumpere asemenea loturi; căci nu puțini cumpăra loturi mici pînă la 25 hectare, fiindcă locuitorii originari nu aveau voie să vîndă și cine erau aceștia? Bulgarii și turcii! Domniile voastre ați auzit că în Polonia se cumpără moșii de către stat și apoi se vînd la rușii din Polonia... (*Zgomot, nu mai aude*).

Administrațiunea în Dobrogea este oribilă. Perceptorul, notarul, subprefectul, în fine toți se îmbogățesc acolo, afară de stat. S-au pus prețuri atît de mari pe pămînt, încît nimeni nu-l mai ia. Bieții locuitori cari nu au de ajuns pămînt de arătură, preferă a se adresa la particulari, decît a mai avea a face cu statul. Cît pentru locurile de fînețe, acestea nu se mai cer la nimeni, fiindcă carul de măsură de fîn costă pînă la 50. 60 lei.

Iată pentru ce mii și mii de locuitori au emigrat și emigrează din Dobrogea.

Și ce se întîmplă cu casele părăsite de dînșii? În anul dîntîi acele case rămîn fără uși și ferestre; în anul al doilea rămîn fără acoperămînt; și în al treilea an sînt dărîmate pînă la temelie.

Dacă guvernul ar fi luat măsuri de la început a se vinde acele case ale emigranților și mai ales ales băjenarilor români,

Dobrogea de mult ar fi fost acoperită cu o populațiune românească. Iată cum sate frumoase, cari pe aci pe la noi nu se găsesc, s-au stins de pe fața pământului.

Este de observat însă un lucru: Turcii cari s-au găsit în ziua de 11 noiembrie 1878 în Dobrogea, aceia au fost declarați cetățeni români; prin urmare, ei aveau dreptul să meargă oriunde vor voi ca și cei[l]alți cetățeni români, fără ca prin aceasta să fie supuși sistemului de sechestrare și confiscațiune. Ei bine, domnilor, în Dobrogea există sistemul confiscațiunei față cu cetățenii români și aceasta în baza unei simple rezoluțiuni a unui director de la ministerul de Interne; așa încît oricare turc care astăzi se duce din țară și pentru aceasta-și vinde pământul, vînzarea aceea se privește ca nulă și statul confiscă acel pământ în puterea decretului de confiscare al unui director de la ministerul de Interne. Iată situațiunea; pînă acolo se merge în Dobrogea.

Ziceam, domnilor, că fiindcă mulți români cereau să cumpere pământ în Dobrogea s-a dat facultatea ministerului Domeniilor ca să poată vinde pînă la 100 hectare pământ fără licitațiune și atunci au luat foarte mulți oameni pământ, bunăoară comercianții din București; au cumpărat, deși vedeau că este scump, dar fiindcă se plătea în rate de cîte 6 lei de hectar, au considerat afacerea ca să zic așa, ca o casă de economie; astfel băcanul Dobriceanu, care avea nouă copii, a luat 9 loturi plus unul pentru dînsul. După ce dar la început s-au vîndut astfel pămînturile în Dobrogea, apoi mai tîrziu s-a dat voie ca cei cari aveau 100, 200 sau 300 de hectare, să poată cumpăra unul de la altul; de o bucată de vreme însă cel care are o sută de hectare nu poate să mai cumpere încă o sută.

Acum care este scopul pentru care ar fi bine ca acela care are 100 hectare să fie liber a mai cumpăra? Scopul este că cineva de la 100 hectare nu poate avea un venit suficient ca să plătească statului ratele regulate și să poată ține acolo și un îngrijitor; căci tot venitul a una sută hectare nu e de ajuns pentru a se plăti leafa unui îngrijitor și de aceea au rămas pămînturile din Dobrogea neplătite. (*Întreruperi*).

Prin dispozițiunile de confiscațiune ce se pun în această lege nu se pedepsește acel care n-a plătit pământ, ci acel care s-a dus și s-a stabilit în Dobrogea, pentru că acela a trebuit să-și facă acolo case și alte dependințe; și acum pentru că a rămas cu două, trei rate neplătite, drept este să i se vîndă și recoltele și să i se ia și lucrurile pentru care a cheltuit poate îndoit decît face pământul cumpărat de la stat? Iată dar o nouă lege draconană.

Domniile voastre veți zice poate că eu sînt pasionat apărînd o cestiune de care beneficiez și eu.

Este adevărat că eu datorez zece mii de lei din cumpărare de pământ în Dobrogea; dar acești bani îi voi plăti. Ceea ce apăr eu este interesul țărei românești, ca să nu se ducă de acolo populațiunea care acum emigrează necontenit.

În cei dîntîi ani ai ocupațiunei Bosniei și Herțegovinei, autoritățile de acolo văzînd că sîrbii și bulgarii, cari populau aceste provincii emigrează, guvernul austriac a cerut de la noi legea Dobrogei, lege pe care a aplicat-o în Bosnia; dar în urmă Austria a început a face legi așa de bune, a se ocupa așa de aproape de acele provincii încît astăzi ele sînt în starea cea mai prosperă.

Noi, din contră, de trei ani de zile mergem din rău în mai rău. Doare inima pe cineva cînd vede atîtea frumoase construcțiuni căzînd în ruine. În Ienikioi, plasa Mangalia, casele erau construite de piatră și lucrate de niște arhitecți europeni. A fost acolo în garnizoană un escadron de roșiori, puteți dar întreba pe comandantul acelei trupe, să vă spună cum erau satele de acolo, care prin frumusețea caselor lor era Svițera noastră și cum au ajuns astăzi cînd treptat, treptat acea poporațiune emigrează. Nu mă credeți pe mine, consultați sutele de raporturi făcute de funcționari inteligenți, raporturi prin cari se arată mizeria de care suferă nefericiții locuitori de pe acel pământ. Căci, domnilor, din nefericire cestiunile politice, grija ministriior de a se menține la putere, nu a lăsat timp guvernului să se ocupe serios de acea provincie.

Ei bine, dacă cu ceva un ministru poate să-și facă un nume mare, este ocupîndu-se de acea frumoasă provincie, unde

poporațiunea bulgară, chiar în timpurile de mai înainte, prefera să stea acolo ca cetățeni români, decît să se ducă în Bulgaria independentă.

În genere poporațiunea din Dobrogea este bună; pămîntul însă este cam slab, nu suferă o cultură de doi ani și de aceea chiar sub guvernul otoman, aceluia care avea 200 hectare, i se lua dijmă numai pentru una sută, avînd voie pe celelalte o sută hectare să crească vite pentru a îmbunătăți pămîntul.

Rog dar pe domnul ministru să nu introducă acest art. într-o lege care are de scop a da pămînt țăranilor din România veche, cari nu au pămînt; ci printr-o lege specială să modifice ceea ce voiește a modifica prin acest articol și pînă atunci va avea un timp suficient ca să studieze rapoartele prefecților și subprefecților și va putea chiar să vină cu un proiect întreg; astfel făcînd, ar lovi în nefericiții români cari au avut încredere în viitor și în legile țării și au întrebuințat economiile lor în cumpărări de pămînt.

Statul nu va pierde nimic, dacă toate loturile de pămînt vor rămîne în mînele proprietarilor lor, căci toți își vor plăti rămășițele.

[*În ședința din 2 martie*]

Domnilor, eu mulțumesc domnului ministru al Domeniilor că a ținut seamă în parte și în parte mare, de strigătul dobrogenilor, strigăt pe care noi cari am vorbit contra articolului de lege n-am făcut decît a-l reproduce. Mulțumesc domnului ministru mai ales în privința termenului de șase luni, pe care domnul ministru l-a acceptat. Adoptîndu-se acest termen; legea negreșit este binefăcătoare, în comparațiune cu ceea ce este astăzi. Domnilor, îmbunătățirea legei actuale nu va fi simțitoare, reală, decît atunci cînd chiar modul plății va fi lesnicios. Mi s-a spus că și în acest interes guvernul meditează asupra chipului cum să facă această înlesnire; aș avea însă o

observațiune de făcut: negreșit că pînă atunci, cînd plata nu este făcută, chiar după principiul acestei legi, ministerul are drept să se opună la transmiterea proprietății prin vînzare sau schimb, etc. Dar cînd odată în lege se zice că vînzarea aceasta nu se poate face decît cu aprobarea guvernului, nu socot că ar mai trebui pusă condițiunea cea dintîi, adică că trebuie să plătească mai întîi rămășițele. În partea de dincoace a țărei, aceasta nu există; datoria trece la celălalt proprietar; căci moșia răspunde și aci cred că se face împiedicare mai mult în paguba statului Cine sînt acei cari au cumpărat? Acei cari sperau că, cumpărînd acele pămînturi, aveau să plătească din venitul lor amortizarea. Aceasta a fost ideea principală și de aceea o mulțime de oameni, cari nu au avut nici o avere, s-au aruncat și au cumpărat o mulțime de loturi și de trei ani de zile nu plătesc nimic. Socot că este în interesul statului să ia acele pămînturi din mîna acelor insolvabili și să intre în mîna solvabililor.

Prin urmare, eu aș voi ca guvernul să-și păstreze dreptul ce-i dă legea de a fi singur apreciator. Celui care este dator 3 000 de lei, care nu a plătit trei ani, îi va fi foarte greu să plătească într-o lună, așa că atunci cînd ar veni un cumpărător serios — de exemplu ca domnul Marghiloman, să-mi permită Domnia sa a-i cita numele — și ar zice: Iau cutare lot, Domniei sale ca solvabil de ce să-i pui condițiunea de a plăti înainte atunci îndată?

Totul este că aceste loturi să treacă din mîni insolvabile în mîni solvabile, cu atît mai mult, că statul nu pierde nimic. Ce ar avea? Că în loc să primească prețul în termen de 15 ani îl va dobîndi după un an sau doi, pentru că cel solvabil va căuta cît mai de grabă să se achide de datorie.

Cu aceasta veți ridica totodată și producțiunea care acum este înapoiată.

Nu uitați un lucru, că mare parte din Dobrogea — afară de Ostrov, Babadac și Tulcea — nu are un copac și cînd vine seceta este o mare nenorocire pentru agricultură. Prin urmare, pînă cînd nu se vor face păduri, producțiunea va suferi.

Sînt dator să recunosc că statul a făcut sacrificii dînd păduri de salcîmi, cari au prosperat în acel pămînt, precum au prosperat și în Ialomița.

Am avut plăcere să văd o pădure cu salcîmi a domnului Marghiloman, plantațiune care, executată la munte, încă ar face o frumusețe, un deliciu, prin parfumul florilor de salcîmi și al umbrei.

În Dobrogea salcîmul după trei ani folosește; se poate întrebuința la garduri și alte lucruri.

De aceea, vă rog, să nu se pună condițiunea aceea; statul însă să-și păstreze dreptul de a da aprobarea sa la transmiterea proprietății din mîni insolvabile în mîni mai solvabile decît ale posesorilor actuali.

CUPRINS

Prefață V
Tabel cronologic XIX
Bibliografie selectivă XXXI
Notă asupra ediției XXXIII

1. [Dorințele țării asupra viitoarei organizații a Principatelor române], 7 octombrie 1857 1
2. [Discurs rostit la alegerea domnitorului Alexandru Ioan Cuza], 5 ianuarie 1859 8
3. [Discurs referitor la articolul I din proiectul de Constituție], 31 iulie 1859 10
4. [Declarație privind politica externă a guvernului], 15 decembrie 1860 23
5. [Discurs asupra învățământului la sate], 7 februarie 1867 25
6. [Discurs pe marginea proiectului de lege privind vânzarea domeniilor statului], 15 martie 1868 31
7. [Discurs pe marginea proiectului de lege pentru reorganizarea armatei], 19 martie 1868 40
8. [Intervenții la proiectul de lege a cumulului. Asupra regimului medicilor și profesorilor], 25 martie 1868 55

9. [Precizări în legătură cu desfășurarea alegerilor municipale la București. Răspunde unei interpelări a lui S. Mihalescu], 17 mai 1869 64
10. [Intervenție în problema israeliților], 22 mai 1869 80
12. [Discurs asupra cenzurii. Pe marginea discuțiilor la modificarea codului penal], 23 ianuarie 1873 81
13. [Discurs asupra politicii externe a României în împrejurările crizei orientale], 17 aprilie 1877 89
14. [Discurs asupra declarării „independenței absolute a României"], 9 mai 1877 114
15. [Discurs în apărarea drepturilor României în fața Congresului de la Berlin], 18 iunie / 1 iulie 1878 121
16. [Discurs asupra politicii externe a României în lumina prevederilor Congresului de la Berlin], 28 septembrie 1878 126
17. [Discurs în problema Dunării], 1 mai 1882 146
18. [Interpelațiunea privitoare la expulzarea românilor de peste Carpați], 11 februarie 1886 178
19. [Intervenție privind chestiunea rurală în Dobrogea], 1 și 2 martie 1889 211

Redactor: CONSTANTIN MOHANU
Tehnoredactor: EUGENIA CÎRSTEA
Tehnoredactare computerizată: SANDA STROESCU

Bun de tipar: 15. 11. 1994; Coli tipar: 8

Tiparul executat sub comanda nr. 445/1994 de către Centrul de Multiplicare al Institutului de Teorie Socială, București, Bd. Armata Poporului nr. 1-3, etaj VII.

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen 2026